

د پنتاگون تر څنډو

(د واشنگټن علمي یونلیک)

۱۳۸۷ ل

محمد اسماعیل یون

Ketabton.com

د پنتاگون تر خنډو

(د يو علمي سفر يونليک)

ليکوال

محمد اسمعيل يون

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د پنتاگون تر څنډو
ليکوال:	پوهندوی محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون کلتوري يون
چاپ شمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپ کال:	۱۳۸۷ ل
د ليکوال	
پرله پسې نومره:	(۳۳)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۳۳)
کمپوزر:	ضيا الرحمن ضيا

نيوليک

مخ	سرليک	گڼه
۱	يادونه	۱
۴	سريزه	۲
۷	د سفر موخه	۳
۱۰	د سفر تياري	۴
۱۴	له کابل ټردوبي	۵
۱۹	له دوبي تر واشنگټنه	۶
۳۲	د ښه راغلاست لپاره يوه ماښامنی	۷
۴۰	د سيمينار لومړۍ ورځ	۸
۶۷	د سيمينار دويمه ورځ	۹
۱۰۱	د سيمينار درېيمه کاري ورځ	۱۰
۱۲۸	د سيمينار څلورمه ورځ	۱۱
۱۵۸	پنځمه ورځ (په واشنگټن کې د ځينو ځايونو کتنه)	۱۲
۱۷۹	د سيمينار شپږمه ورځ	۱۳
۱۸۵	د سيمينار اوومه ورځ	۱۴
۱۹۳	د سيمينار اتمه ورځ (د کانگرس کتنه)	۱۵
۲۳۲	يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره	۱۶
۲۳۷	د سيمينار نهمه ورځ	۱۷
۲۵۳	يو ماښام د جورج واشنگټن په کور کې	۱۸
۲۶۰	د سيمينار لسمه ورځ	۱۹
۲۶۹	د سيمينار وروستۍ ورځ	۲۰
۲۷۸	يو بل ماښام له منشي صيب سره	۲۱
۲۸۴	د مارچ ۷مه (په امريکا کې زموږ وروستۍ ورځ)	۲۲
۲۸۸	له واشنگټنه د دوبي پر لوري	۲۳
۲۹۲	له دوبي نه د کابل پر لوري	۲۴
۳۰۱	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه	۲۵

يادونه

په پښتو ژبه اوس د خدای په فضل ډېر يونليکونه چاپ شوي او چاپېږي، اکثره پښتو يونليکونه، چې ما لوستي، د ښکلو منظرو او د سفر د نورو لوړو ژورو انځورنه کوي. د علمي سفرونو يونليکونه يا کم دي او يا ما کم کتلي. ما خپله تردې دمخه دوه يونليکونه ليکلي، کونښن مې کړی، داسې ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او نورو مسايلو ته په کې اشاره وکړم، چې زموږ خلکو ته يو پيغام ولري، اوسنی يونليک چې گورۍ دا اصلاً د يو علمي سفر رپورټ دی، چې د سفر ځينې نورې خواوې هم ورسره ملگرې شوې دي.

ددې يونليک له ليکلو څخه مې موخه دا وه؛ خپلو افغانانو ته دا څرگنده کړم، چې د نړۍ لوی هېوادونه او د هغوی سياسي او ټولنيز مفکرين، د نړۍ په هکله څه فکر لري او موږ څه فکر کوو؟ د (۲۰۰۹) م کال د فبرورۍ له درويشتمې نېټې بيا د همدې کال د مارچ تر شپږمې نېټې پورې زه امريکا ته په يو علمي سيمينار کې د گډون لپاره تللی وم. ما له پيله د انيت درلود، چې په دې سيمينار کې څه بحثونه کېږي، د هغو مهم ټکي به ليکم، همدا سې مې وکړل. که څه هم د ټولو شيانو ليکل شوني نه وو، خو ما هڅه کوله، چې ډېر مهم شيان وليکم، په مهمو مسايلو کې هم د ټولو يادښتول اسانه کار نه و. د ژبې ستونزه هم وه، هغه انگرېزي، چې موږ دلته په کورسونو کې لږه وډېره لوستې او له کتابه سړې ترې تريوه حده گټه اخيستلای شي، هلته د هغوی له تلفظ او چټکې وينا سره واټن لري. خو ښه والی

داو، چې زموږ لپاره يې ښه تکره ژباړونکي لاند مخه په پام کې نيولي وو: (ايازی صيب)، (ملکيار صيب) او (فوزيه) ټولو په امريکا کې تر شلو کلونو زيات عمر تېر کړی دی. له همدې علمي مرکز (نيسا) سره يې له کلونو راهيسې د ژباړونکو په توگه کار کړی او اوس هم کار کوي. هغوی درېوآره پر ژباړې ډېر حاکم وو، خو درېوآره په دري ژباړه کوله، يوازې داود ايازی صيب، چې اصلاً د کندهار دی، پر پښتو پوهېده او کله کله به يې پښتو ژباړه هم کوله، خو منظمه او عمومي ژباړه په دري ژبه وه. د سيمينار له پيله بيا تر پايه اکثره وخت د ژباړې غوږۍ زما په غوږونو کې وه، ما له دري څخه اتومات پښتو ليکله، ما داسې فکر نه کاوه، چې دوی له انگليسي څخه پښتو ته ژباړه کوي که دري ته د سياسي او ټولنيزو خبرو ژباړه ډېره سخته نه وي، له دري څخه ما مخکې هم ځينې اثار ژباړلي دي، خو کله کله به د ژباړونکو په کار کې هم وقفه راتله، کله کله به په گروپي کار او ځينو نورو برخو کې حاضر نه وو. ځينې وخت به يوې نيمې خبرې ورته خوند ورنه کړ، هغه به يې هم نه ژباړلې، کله کله به د ويناوال د خبرو سرعت دومره تېز و، چې ژباړن به تر څو يوه جمله ژباړله، بله به ور څخه تېره وه؛ ويناوال، ژباړونکي ته منتظر نه پاتې کېدل، ځکه چې پر يو وخت يې څو ژبو ته وينا ژباړل کېدله. ځينې وخت تخنيکي وسايل هم پر خپل وخت نه عيارېدل، خو دې ډول ډول خنډونو سره سره ما د تکره ژباړونکو او څه نا څه د خپل افهام له مخې د سيمينار ډېرې مهمې موضوعگانې وليکلای شوې. اکثره ويناوالو خپل لکچرونه يا ويناوې په منظم ډول ليکلي هم وو، خو د وينا پر

وخت يې له هغو څخه ډېره گټه نه اخیستله، نو ځکه کوم څه چې
 مالیکلي هغه اکثره د استادانو او ویناوالو پر گړنیو خبرو، د
 پوښتنو او ځوابونو پر محتوا ډډه لگوي. په دې سیمینار کې د
 سیمې او نړۍ د حالاتو او بیانا نړۍ ته د احتمالي خطرونو او
 چیلنجونو په باب هر اړخیز بحثونه وشول. په دې اثر کې ما خپل
 ذهن او فکر نه دی دخپل کړی، څه چې هلته پېښ شوي او پر څه
 شیانو بحث شوی، هغه مې تر خپلې وسې کټ مټ لیکلي دي.
 هیله ده دا اثر ددې جوگه شوی وي، چې اوسنۍ نړۍ ته د
 ورپېښو گواښونو په باب یې د نړۍ د اوسنیو مطرحو سیاسي
 او ټولنیزو کارپوهانو ځینې نظرونه په خپله لمن کې رانغاړلي
 وي. له نورو قدرمنو لیکوالو هم هیله لرم، چې کله بهرنیو
 هېوادونو ته علمي او تفریحي سفرونه کوي، نو له دې خوا دې
 له قلمو او کتابچو سره ورشي او له اخوا دې له ډکو کتابچو
 سره راشي، زموږ هېواد له هر پلوه، د نورو له تجربو او علمي
 پانگې څخه سالمې گټې اخیستنې ته اړتیا لري.

د همدې هیلې د بري په هیله

پوهندوی محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ل کال، د کب ۲۷مه نېټه

ارگ، د جمهوري ریاست ودانۍ

سريزه

تېر درې لسيزه جنگ په افغانستان کې ډېر ملي او ټولنيز ارزښتونه کمزوري او کمرنگ کړل، د ټولنې اساسي جوړښت او سکېټ يې ونړاوه او د خلکو په ذهن او فکر کې يې د پرديپالنې احساسات وټوکول. دا احساسات که له يوې خوا د پردي فشار له امله وو، نو له بلې خوا د ټولنې په داخل کې د هر ډول اختناق، فقر او تنگلاسي له امله هم راپيدا شوي وو. اکثره افغانان، چې جگړو خپلي وو، پاکستان او ايران ته تگ يې په خپل ژوند کې يو نعمت گانه او له هغو هېوادونو بيا بهر ته تگ يې خو بېخي يو ولي نعمت گانه. افغانان يو هم ملامت نه وو، دوی په رضا له ملکه نه وو تللي، دوی مجبوريت مجبور کړي وو. هغه وخت دا هم يو غنيمت و، چې يو شمېر افغانان بهر، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته لاړ شي، له يوې خوا به خپل ژوند خوندي کړي او له بلې خوا به خپلو کورنيو سره له اقتصادي پلوه مرسته وکړي، نو اکثره افغانان چې له هېواده راوتلي وو، په پاکستان او ايران کې او سېدل، د هغو اکثره هيله لرله، چې بهر ته لاړ شي. زما يو گڼ شمېر ملگرو هم بهر ته مخه وکړه او د

هغو په مرسته بيا موږ په پېښور او کابل کې گڼ شمېر کولتوري کارونه ترسره کړل. خو ما له پيله بيا تردې دمه بهر ته د تللو او هلته د پاتې کېدلو نيت نه درلود. تر وروستي بريده مې خپل ژوند همدلته عيار کړی و. کله چې د طالبانو نظام ړنگ کړای شو، نو افغانستان هم له سياسي انزوا څخه وژغورل شو، د ډېرو هېوادونو خلک دلته راغلل او گڼو افغانانو ته ددې زمينه برابره شوه، چې بهرنيو هېوادونو ته لاړ شي او له قانوني لارو تگ راتگ وکړي.

ما هم له همدې قانوني لارو، عربي متحده امارتو، پاکستان، هندوستان، جرمني، هالنډ، ډنمارک، فرانسې، بلجيم او سويډن ته سفرونه وکړل او بېرته خپل هېواد ته راغلم. اوس نو نورو هېوادونو، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته تگ يو خوب او خيال نه دی، بلکې يو عمل او يو واقعيت دی. د بهرنيو سفرونو په لړ کې راته تردې دمخه دوه ځله امريکا متحده ايالتونو ته د تگ زمينه برابره شوه. يو ځل د لنډ وخت (يوه اوونۍ) او بل ځل د دوو مياشتو لپاره. لومړی ځل د دفتر ملگرو راته وويل، چې يوه اوونۍ سفر په دې نه اړزي، چې څوک دې پرې دومره اوږد مزل وکړي، خو دويم ځل د دفتر مشرانو ځکه اجازه رانه کړه، چې ويل يې: يو دلته کارونه ډېر دي او بل د دومره اوږدې مودې لپاره لازمه نه ده، چې سفر

و کړې. درېیم ځل لپاره چې بیا زمینه برابره شوه، نو دا داسې یو سفر و، چې نه اوږد و او نه لنډ؛ منځنۍ و؛ نږدې (۱۴) ورځې، دې سره نو دفتر هم موافقه وکړه، ما هم خپل کارونه راټول او ځان مې منظم کړ. ما ویل څه امریکا به هم وگوري، دهغه ځای له ژوند او اندود څخه به هم ځان خبر کړم، له خپل هېواد سره به یې پرتله کړم، بیا خدای خبر چې ددې زمینه برابره شي، که نه چې وړیا او رسمي سفر ته لاره اواره شي.

د سفر موخه

په نړۍ کې ځينې داسې لوی او علمي مرکزونه وي، چې په دنيا کې د بېلابېلو مسایلو په باب علمي غونډې او ورکشاپونه جوړوي، په امریکا کې هم داسې مرکزونه شته چې د امنیتي او ستراتیژیکو مسایلو په اړه علمي ورکشاپونه، کنفرانسونه او سیمینارونه جوړوي. د امریکا د ملي دفاع وزارت په چوکاټ کې د ملي دفاع پوهنتون (N.D.U) یو له دغو مرکزونو څخه دی، چې تر اوسه یې د امنیتي مسایلو په باب په لسگونو نړیوال سیمینارونه او کنفرانسونه جوړ کړي دي. په جرمني کې

هم د مارشال سنتر په نامه یو

علمي څېړنیز مرکز شته، چې هغه هم له امریکایي سرچینو څخه خړوبېږي، هغه هم د سیمې او نړۍ د امنیتي او نورو مسایلو په باب سیمینارونه او کنفرانسونه جوړوي. زه دوه کاله دمخه جرمني ته د امنیتي مسایلو

په باب په همداسې یو سیمینار کې د گډون لپاره تللای وم، هغه هم یو روزنیز علمي سیمینار و، خورا گټور و. هغه سیمینار هم د تروریزم یا ترهگرۍ په باب و، تروریزم له کومه پیدا کېږي؟

ایډیولوژیکی، پوځي او بشري سرچینې یې چېرته دي؟ تعریف یې څنگه دی؟ د ترهگری ریسې چېرته غورېدلې؟ عقاید له ترهگری سره څه اړیکې لري؟ له رسنیو څنگه گټه پورته کوي؟ په لویدیزو هېوادونو کې د ترهگرو د راټوکېدو وېره څنگه کمېدی شي؟ او داسې نورې گڼې موضوعگانې په کې وڅېړل شوي.

د نړۍ له ډېرو معتبرو پوهنتونونو؛ له لندن، پاریس، واشنگټن او نورو څخه ورته استادان رابلل شوي وو، هغه سیمینار که څه هم له تفریحي پلوه ډېر تنگ او سترې کوونکی و، خو له محتوایي پلوه ډېر ښه و، په امریکا کې دا اوسنی سیمینار هم همغه سیمینار ته ورته یو سیمینار و، ان د همغې لړۍ یوه کړۍ وه، نو ځکه مې زړه ورته ښه کړ، ما ویل څه د امریکا د لیدو ترڅنگ به د هغه ځای د استادانو د فکرونو پر مجموعي ظرفیت هم پوه شم، خپل ځان به هم ورسره وتلو، چې څومره د فیل په غور کې ویده یو؛ څومره وینس شوي یو؛ د نورو هېوادونو له هنیتونو سره به هم وگورو، هغوی سره به هم ځان پرتله کړو، چې نور تر موږه څومره مخکې دي؟ یا تر موږه هم شاته پاتې څوک شته؟ او که نه وروستی ریکارډ زموږ په برخه دی؟ دا سیمینار د نیسا سنټر له خوا جوړ شوی و. (NESA) د ملي دفاع په پوهنتون کې یو څېړنیز مرکز دی، چې د نږدې ختیځ او سویلي اسیا هېوادونه په کې راټاله دي. دا مرکز د همدغو هېوادونو یا سیمې مسایل څېړي، داسیمینار هم، د

همدې سيمې د امنيتي مسايلو او نړۍ ته د نورو ورپېښو
 خطرونو او چلېنجونو د خپرني لپاره جوړ شوي و.
 موږ چې په جگړه کې رالوي شوي نسل يو، هم جگړې خپلي
 يو، هم يې کړولي يو او هم يې د جگړو په باب پخه تجربه را په
 برخه کړې ده، نو د جگړه ييزو مسايلو خپرنه او ارزونه طبعاً د
 افغانانو له مزاج څخه لرې نه ده، د يوه سياستوال په خبره:
 ((جنگ افغانانو ته ساعتيري ښکاري))؛ په دې برخه کې تر هر
 چا د دوی تجربه زياته ده، په نړيواله کچه له نورو اشخاصو
 سره د روابطو پيدا کول هم ددې سيمينار بل هدف و، ددې
 ترڅنگ ما غوښتل د سيمينار په ترڅ او يا هم د سيمينار په
 حاشيه کې ددې زمينه برابره شي، چې له ځينو هغو اشخاصو
 يا پوهانو سره وگورم، چې د افغانستان په اړه امريکايي
 پاليسي کې يې نظر موثر دی، نو دا به ددې زمينه برابره کړي،
 چې د خپل مظلوم ولس د کړاوونو رښتيني انځور هغوی ته
 وړاندې کړم. دا به هم ورته په گوته کړم، چې په افغانستان کې
 څو محدودو ډلو او اشخاصو ته د امريکايانو له خوا د زياتو
 امتيازاتو ورکړه، هم زموږ هېواد له ستونزو سره مخامخوي
 او هم ددې کار دوام امريکايانو ته په گټه نه دی. نو ددغسې
 گڼو موخو د ترلاسه کولو په هيله مو دې سيمينار کې گډون ته
 زړه ښه کړ.

د سفر تیاری

کله چې په دفتر کې زما د سفر په باب موافقه وشوه، نو زموږ له دفتر سره، چې د سفارت کوم رابط غړی او همکار دی ښاغلی سموېل کرېمر (Samuel Kramer) ماته وویل: اوس نو باید ستاسو دفتر موږ ته یو لیکلې پاڼه راکړي، چې موږ ته یو سند شي، ددې کار یو علت دا و، چې زموږ دفتر ته خو ځله دا ډول لنډ مهالي او اوږد

مهالي بورسونه راغلي، د دفتر مسولينو په پيل کې ورسره موافقه کړې، خو وروسته يې بيا خپل سفرونه کنسل کړي او هغو کسانو ته، چې د بورسونو يا دا ډول سفرونو انتظام يې کړی

و، مشکلات پيدا کړي دي. نو ځکه دوی یوې رسمي پاڼې ته اړتیا لرله. دا پاڼه مو هم سموېل کرېمر ته ورو سپارله، ماته يې وویل: خو ورځو کې به ستاسو دفتر ته له امریکا سفارت څخه یو رسمي مکتوب راشي. لس ورځې وروسته د سفارت له خوا

مکتوب راغی، چې د (نیسا سنتر) له خوا ماته بلنه په کې شامله وه. د سفارت په یادښت کې لیکل شوي وو: ((درېو ورځو کې باید موږ ته بېرته ځواب راکړل شي.)) د پرژرمې له دفتره مکتوب واخیست، د دفتر د یوه همکار په واسطه مې بهرنیو چارو وزارت ته ولېږه، د رخصتۍ او ځینو نورو عواملو له امله مکتوب لږ ټال شو، خو په متواترو تېلفونونو او په وزارت کې د ځینو مامورینو د شخصي پېژندګلوی له کبله تر ټاکلې ورځې یوه ورځ وروسته مکتوب راغی او کرېمر ته مې له خپل پاسپورټ سره یوځای ورکړ. هغه راته وویل: ((ټیک یوه میاشت وروسته ستاسو وېزه راځي، د فبرورۍ پر (۲۳) مه نېټه ستاسو سیمینار دی او پر (۲۲) نېټه مو له کابل څخه د (د یوې میاشتې په بهیر کې ما فکر کاوه چې دا سفر به هم د ځینو نورو غونډې کنسل شي، نو ځکه مې د پرېابیز ګاڼه، د دې ترڅنګ مې د خپل هغه فرهنګي پلان پر تطبیق کار کاوه، چې له تېریونیم کال راهیسې مې پیل کړی و. سفر ته درې، څلور ورځې پاتې وې، چې سموېل کرېمر او جیمز ډبلیو ټیمپکن (James W. Tompkins) یو بل ملګری یې زموږ دفتر ته راغلل، پاسپورټ چې وار له مخه یې ماته بېرته راکړی و، رانه واخیست، راته یې وویل چې د (سنجر) وېزه راغلې، خو ستا لا تراوسه معلومه نه ده، تاسې د سفر تیاری ونیسئ، زیات احتمال دی، چې وېزه مو راشي او که یوه ورځ وروسته هم راشي، پروا نه کوي، ته به یوه ورځ وروسته حرکت وکړې. سنجر

صیب، چې د جمهوري ریاست د مقام د دفتر د پالیسی برخې
رئیس دی، ماته وویل: چې تاسو ماسره یوځای لاړنه شئ، نو
زما خو یوازې زړه تنگېږي، د ژبې مشکل هم لرم، ما وویل:
تاسو خپل ترتیبات ونیسئ، کېدی شي زما وېزه هېڅ رانه شي،
که رانه شي نوزه لا خوشاله یم، ځکه دلته مې ډېر کارونه دي.
هغه وویل چې ته نه ځې، زه هم نه ځم. د فبرورۍ ۲۰مه د جمعې
ورځ د افغانستان رخصتي وه، د شنبې ورځ د امریکا سفارت
رخصت و، خو همدا شنبه ماته تېلېفون راغی، چې ستا وېزه هم
راغلې، کار دې خلاص دی، د سفر ترتیبات ونیسې ځان مې
سفر ته تیار کړ، د یکشنبې ورځ سهار پر خپل ټایم دفتر ته لاړم،
مېرمن مې تر سفر دمخه سهار وختي د معمول په شان درې ځله
له قران شریفه تېر کړم، د خدای کتاب مې په سترگو ښکل کړ،
اولادونه مې څلور واړه مچ کړل، ټولو راته وویل: زموږ د مستی
او لوبو شیان دې له یاده ونه ځي. زما اولادونه دا ځل ځکه ډېر
خفه وو، چې موریې هم اروپا ته په یو رسمي سفر روانه وه.
اکثره وخت موږ کونښن کوو، چې دواړه پریوه وخت له کوره
سفر ته لاړنه شو، خو دوه درې ځله داسې پېښ شوي، چې موږ
دواړه پریوه وخت بېلابېلو هېوادونو ته په سفر وتلي یو. دا ځل
نو د هغې سفر یو اوونیز و او زما تقریباً دوه اوونیز، نو ځکه
ما شومانو ته ډېره گرانه وه، چې دا سفر په اسانۍ سره وزغمي.
دفتر ته چې لاړم کارونه مې منظم کړل، د دفتر دوو نورو ملگرو
وفاء الرحمن وفا او ضیاء الرحمن ضیاء ته مې د خپل راتگ تر

ورځې پورې کاري پلان جوړ کړ، سهار لس بجې به وې، چې د
امريکا سفارت رابط غړی (جېمز، ډېليو ټيمپکن) راغی، ماته
يې خپل پاسپورټ، د الوتکې ټکټ، د سفر لارښود او دوه نیم
سوه ډالر سفر خرڅ را کړل او د ښه سفر هيله يې راته وکړه.

له کابل ټرډوبی

د فبروري ۲۲ مه، د کب (۴) مه نېټه وه، د یکشنبې ورځ د ماسپښین درې بجې مو له دفتره حرکت وکړ، خپل اسناد او جامې مې په بیک کې منظم کېښودل، د دفتر له ملګرو مې خدای پاماني واخيسته او کابل نړیوال هوایي ډګر ته لاړم، تر لږ انتظار وروسته صیغت الله سنجر صیب هم راغی او همدارنګه جنرال عبدالحکیم انگار صیب، چې د کورنیو چارو وزارت په استازي زموږ د سفر ملګری و، هم تشریف راوړ. خو دقیقې

انتظار مو وکړ، د هوایي ډګر په (وي آی پي) کې نور ګڼ بلدي کسان، چې بېلابېلو ځایونو ته یې سفرونه درلودل، هم ناست

وو، خو شېبې مو هغوی سره هم گپ شپ ولگاوه، د هوایي ډگر نوي قومندان (جنرال اصف جبار خېل) ماته انگار صیب راوپېژنده، انگار صیب په لومړي نظر ډېر جدي سړی ښکارېده، زړه کې مې ویل خدای دې خیر کړي، چې څنگه به دا سفر ورسره خوشاله تېروو، خو څومره چې مو ورسره خبرې اترې زیاتېدې، د سړي خوږلني او صمیمیت زیاتېده. خو شېبې نور هم ناست وو، خبره څلور نیمو بجو ته ورسېده، مسول مامور لا وار دمخه له موږ درېواړو پاسپورټونه اخیستي وو، هغه یې له بوډینگ کارتونو سره یوځای موږ ته بېرته راوړل، ویې ویل: څلور نیمې بجې الوتکه الوتنه کوي. څلور نیمې بجې د (VIP) دروازې له لارې په ځانگړي موټر کې د الوتکې تر سینې لارو. له معمول سره سم الوتکې ته پورته شو. په الوتکه کې اکثره کسان بلدي وو، یو بل سره مو سترې مشي وکړل، پر خپلو سیتونو کېناستو، خو شېبې مو انتظار وکړ، کله چې د الوتنې خبرتیا خپره شوه، پوه شو، چې نور مسافرنه راځي، نو زه (یون) او سنجر صیب یو بلې څوکی ته لاړو، چې تردې وخته لاتشه او نسبتاً هوسا وه، انگار صیب پر خپلې څوکی ځای پر ځای پاتې شو. ما او سنجر صیب په لاره کې ښه د مزې گپ ولگاوه، خو زما عادت دی، چې کله خوب راباندې راشي، بیا مېلمه ته هم یوه پلمه جوړوم، نو یوه سترگه خوب مې هم وکړ، د ډوډۍ پر مهال، چې بیدار شوم، نو بیا مې سنجر صیب سره گپ چالان کړ. په همدې خبرو اترو کې وو، چې پیلوټ خبر ورکړ، د

دوبی هوایی ډگر ته کښته کېږو، خپل کمربندونه ټینګ کړئ. لس کم اته بجې وې، چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر کې کښته شو.

کله چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر لومړي نمبر ترمینل ته ننوتو، نو باید خپل ټکټونه مو مسول مامور او دخولي غرفې ته ورنښودلي وای، چې هغوی بیا په خپل وارد بوډینګ کارت لپاره مربوطه غرفه راپه ګوته کړي. کله چې دې غرفې ته لاړو، نو مسول مامور پوښتنه وکړه: بکسونه لرئ که نه؟ ما او سنجر صیب خویو یو بیک درلود، ځکه ماته پته وه، چې د څو او لویو بکسونو انتقال څومره مشکلات لري. انگار صیب خپل بکس په کابل کې الوتکې ته ورکړی و. څرنگه چې کام ایر الوتکه له نورو نړیوالو شرکتونو سره د بکسونو د انتقال کوم تړون نه لري، نو ځکه د بکسونو د انتقال په برخه کې مسافرين همپشه له ستونزو سره مخامخېږي. له انگار صیب څخه یې چې پوښتنه وکړه، هغه وویل: ما خو بکس الوتکه کې تسلیم کړ. مسول مامور وویل: چې تاسو باید یو ځل له ترمینله بهر شئ، هلته مو خپل بکس واخلي او هلته چې ځئ نو باید د دوبی وېزه ولرئ، نو که غواړئ بکس واخلي، تاسې باید له (مرحبا) څخه وېزه واخلي. انگار صیب ماته وویل: دوی څه وایي؟ دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، که څه هم زما انگلیسي پخه نه ده، خو د انگار صیب او سنجر صیب په اندول ما خپل څرله خټې ایستلای شو. ما چې هغه مامور ته وویل: دی وېزه نه لري دا نو

امکان لري؟ هغه وويل: دا نو دده خپل مشکل دی. انگار صیب ته مې وويل چې بکس کې دې کوم قیمتي شيان شته که نه؟ هغه وويل: نه بابا یوازې یوه جوړه دریشي ده، د غاښونو کریم او برس نور خاص څه نه شته، ما ويل که کنسل یې کړې، دا به دې په ګټه تمام شي، ځکه د دوبي د وېزې په پیسو هلته دوه جوړې دریشي کېږي او تکلیف به یې له پاسه دلته ګالي، راځه چې بېرته یې کنسل کړو، بېرته یې د کابل د نړیوال هوايي ډګر قومندان جنرال صیب اصف جبار خپل ته زنگ وواهه، چې هغه یې هلته واخلي. انگار صیب خورا ځوان طبیعت او عیار سړی دی، ژر یې راسره ومنله، ويل یې واللله ښه کار دی. بېرته مسول مامور ته ورغلو، ما ويل دا بیک بېرته کنسلېدې شي؟ هغه وويل: دی (انگار) دې راته امضا وکړي، انگار صیب ورته لاسلیک وکړ، پردې وخت ښاغلی نادر نادري (د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون ویاند) هلته په لین کې ولاړ و، هغه تر رورغېر وروسته موږ څخه وپوښتل چې څه مشکل دی؟ ما ورته مشکل ووايه، هغه چې په پخه او روانه انگلیسي خبرې کولای شي، بیا غرفې ته ورغی، خو مسول مامور همغه خبره وکړه، چې موږ ته یې کړې وه، نادري صیب وويل: ښه لاره داده چې کنسل یې کړئ، تردې وروسته نادري صیب هم، چې د واشنگټن په سفر روان و، له موږ سره یوځای شو، نادري صیب تر موږ ټولو زیات بلد و او څو ځله یې امریکا ته سفرونه کړي وو، هملته یې درسونه هم لوستي، نو ځکه موږ د سفر له پاتې

ستونزو بېغمه شو. دی مخکې موږ ورپسې، د ترمینل دویم پوړ ته لاړو، اړوندې دروازې او بیا اړوندې غرفې ته لاړو، زموږ ټولو پاسپورټونه ده واخیستل، ټکټونه یې په کې کېښودل او د غرفې مسولې مامورې ته یې وړاندې کړل، هغې بیا تر (۲۰-۲۵) دقیقو ځنډ او تردې پر چورت او دقت وروسته موږ ته بوډینگ کارتونه راکړل او بیا له هغه ځای وړاندې عمومي ترمینل ته راغلو. ما د کمرې لپاره یو پوښ واخیست، همداسې په ترمینل کې گرځېدو، ستړي هم وو، انگار صیب وویل: راکځئ لاړ شو، کافي شاپ کې به کېنو، چای به هم وڅښو، گپ به هم ولگوو، نادري صیب یو لوکس کافي شاپ ته بوتلو. د چای غوښتنه یې وکړه، چای یې راوړ، ښه د مزې چای و، زه خو ښه ستړی هم وم، نو ښه په مزه مې وڅښه، نږدې یو ساعت هلته ناست وو، بېل یې راوړ، (۲۱) ډالر وو، انگار صیب پیسې ورکړې. زموږ پر وخت د شپې یوولس بجې وې. خو زموږ بوډینگ کارت کې د الوتنې وخت، پر محلي وخت دولس نیمې بجې و. تر چای څښلو وروسته په دې لټه کې شو، چې د خپل اوږده سفر لپاره تیاری ونیسو.

له دوبي تر واشنگتنه

نږدې دولس بجې مو د يونايټېډ ايرلاين (د امريکا هوايي ليکې) اړوند ترمينل ته ځان برابر کړ، يو ځل بيا بايد د تلاشي له سکرينه تېر شو. خو مخکې تر دې چې دې غرفې ته لاړ شو، د ټولونه، بلکې د خاصو خلکو د پاسپورټونو د کتلو پړاو پيل شو. يو تن چې غالباً هندي و، راغی، له هغو کسانو يې پوښتنې پيل کړې، چې ده ته امريکايان نه ښکارېدل، له سنجر صيب، انگار صيب او ځينو نورو يې پوښتنې پيل کړې، نادري صيب ورته ژباړه کوله، هريو ته يې دا ويل: چېرته ځئ؟ څه ته ځئ؟ څه کوی؟ بکسونو کې مو څه دي؟ دا بکسونه مو خپل دي؟ بدل شوي خو نه دي؟ چا خو به لاس په کې نه وي وهلی؟ او گڼې نورې پوښتنې. زما نوبت چې راغی، ما نادري صيب ته وويل: ورته ووايه دا ساده گان لکه چې موږ درته ښکاره شو که څنگه؟ چې دومره مخلوق کې دې همدا موږ په گوته کړو، که زړه دې نه وي، چې بېرته وگرځو، ما ورته په خدا کې دا خبرې وکړې، هغه ته يې چې زما خبرې وکړې، هغه له خدا شين شو، زما پاسپورټ يې وکوت، خو دې پوښتنې يې راڅخه ونه کړې. پاسپورټ کې يې راته خروجي ټاپه ولگوله، له چکه تېر شو. د خو دقيقو لپاره پر څو کيو کېناستو، يو امريکايي نادري صيب څنگ ته راغی، زه يې هم پېژندلم، ښه روانه فارسي يې

ويله، د کاندیدانو په اړه يې له ماڅخه ځينې پوښتنې وکړې، هغه هم هر احتمالي کاندید ښه پېژنده، خو دقيقې وروسته الوتکې ته پورته شو. الوتکه نه وه، يو بشپړ کلی و، خپل سیتونه مو پیدا کړل، بیکونه مو پاس په خپلو ځایونو کې ځای پر ځای کړل، د الوتنې پر وخت مې په الوتکه کې یو زیات شمېر افغانان تر سترگو شول، اټکل کېده چې تر امریکایانو وروسته کېدی شي دویمه کټه گوری وي. دا الوتکه د جرمني او اماراتو د الوتکو په شان ښکلې نه وه، خو په لویوالي ښه لویه وه. د منځ لیکه کې یې پنځه څوکی او د څنډو لیکو کې یې دوه نفري څوکی ایښي وې. د هر سیت مخې ته یې یو کوچنی ټلویزیونگوتی نصب و. ددې ټلویزیون پر سکرین هم د سفر واټن او لیکه ښکارېدل او هم دې کولای شول، په څو بېلابېلو ژبو څو فلمونه وگوري. د الوتکې د ټولو څوکیو شمېر معلومول اسانه کار نه و، خو اټکل کېده، چې نږدې پنځه سوه کسان په کې ځایېدل. کله چې مو په الوتکه کې خپل سیتونه تثبیت کړل، نو ځان مو راحت احساس کړ، بیا مې خپله کتابچه راو وېستله، غوښتل مې په الوتکه کې له دې فرصت څخه ګټه پورته کړم او خپل هغه یادښتونه پوره او بشپړ کړم، چې د تېریو کال په بهیر کې مې یادښت کړي، خو بشپړ کړي نه وو. په ټکټ کې راته د الوتنې د رسېدو محلي ټایم لیکل شوی و: د سهار (۲) بجې به امریکا ته رسېږو. ظاهراً خو چې د شپې یوه بجه له دوبي څخه حرکت وکړې، نو فکر کوي چې شپږ بجې امریکا ته رسې، نو

ټوله لاره شپږ ساعته کېږي، خو واقعيت داسې نه دی. د امریکا او دوبي ترمنځ د وخت نهه ساعته واټن ته چې د چا پام نه وي، نو همداسې فکر کوي، خو که دا وخت په کې محاسبه کړي، نو بیا خبره پنځه لسو ساعتونو ته رسېږي. زه چې د وخت دې نزاکت ته متوجه وم او تر الوتنې دمخه نادر نادري صیب هم راته ویلي وو، چې ټول پنځه لس ساعته مزل دی، نو ځکه خو مې د خپلو یادښتونو بشپړاوي او خوب ته ملا تړلې وه، نیم ساعت مو په الوتکه کې انتظار وکړ. ما فکر کاوه، چې د امریکا الوتنې به پر خپل وخت الوتنه کوي، خو چې د هغوی حال مې وکوت، پر خپلو افغاني الوتکو مو شکر و وېست. تر نیم ساعت زیاته موده په الوتکه کې پاتې شو. تر هغه وروسته د الوتکې پیلوټ د الوتنې خبرتیا خپره کړه. سټیوارډ پستانود الوتکې دودیزې یا معمولې لارښوونې وکړې، په دوی کې ښځې او نارینه دواړه شامل وو، خو د نورو الوتنو پر خلاف هېڅ ښکلي ښځه مې په نظر راغلله، لکه څنګه چې الوتکه زړه وه، ښځې یې هم همداسې زړې وې، تراوسه چې ما په کومو الوتکو کې سفرونه کړي، تر دوی بدرنګې سټیوارډ پستانې مې په نظر نه دي راغلي، البته د ښکلا معیارونه هم توپیر کوي، د سړي محیطي، اجتماعي، سیاسي، اقتصادي حالت او ذوق د ښکلا خوښوونې او ښکلا ټاکنې پر معیارونو تاثیر کوي، ځکه خو نو اکثره ښکلا پوهان پر دې نظر دي، چې ښکلا دومره ښکلې ده، چې د تعریفونو په حدودو او چوکاټ کې نه ځایېږي. په همدې

خاطر د ښکلا بېلابېل تعريفونه رامنځته شوي او هر تعريف ته چې گوري، نو له مورگو يې د ښکلا يوه برخه بهر ته وځي، خو بيا هم د ښکلا دا تعريف په ټولو کې عام دی چې: ((ښکلا په هر څيز کې معينه هماهنگي ده)). ما د ښکلا همدا تعريف ددې ستيوار د يستانو پر وجود تطبيقوه، خو پر يوې (تور پوستې او سپين پوستې) هم تطبيق نه شو. د يوې په وجود کې هم د هغې د بدن جوړوونکو برخو ترمنځ توازن، هماهنگي او تناسب په نظر رانغلل.

الوتکه الوتنې ته چمتو کېدله، لومړۍ يې په انگليسي او بيا په عربي ژبه د سفر په اړه معلومات ورکړل. زه په منځني کتار کې پر D ۳۴ نمبر څوکۍ ناست وم، د سيټ په مخنۍ برخه کې نصب ټلويزيون سکرين ته مې کتل، چې ټول واټن يې نږدې يوولس زره کيلو متره ښوده او وخت يې نږدې پنځه لس ساعته، يانې يو زر کيلو متره مربع واټن يې په نږدې يو ساعت کې واهه. په الوتکه کې ټول سيټونه ډک نه شول، يو نيم کس له يوه ځايه بل ځای ته هم ته. سنجر صيب هم له موږ څخه بل سيټ ته لاړ، يو لوړ پوړی افغاني هئيت، چې دا وخت د امريکا پر سفر روان و، هم په همدې الوتکه کې و، په دې هئيت کې د ملي دفاع وزير ستر جنرال عبدالرحيم وردگ، د کورنيو چارو وزير محمد حنيف اتمر، د بهرنيو چارو وزير ډاکټر رنگين دادفر سپنتا، د ملي امنيت چارو مشاور وزير ډاکټر زلمی رسول او د ملي امنيت لوی رئيس ښاغلی امرالله صالح هم شامل وو. له کابل څخه هم

موږ سره په کام ایر الوتکه کې وو، خو دوی هلته هم په لومړي کلاس (بزنس کلاس) کې وو او دلته هم په همدې برخه کې وو، نو ځکه خو موږ ونه غوښتل چې یا هلته او یا هم دلته ورسره وگورو، د رحمان بابا خبره: نه شي د خانانو ملنگانو سره کلي...

نیمه ورځ او بیا تر نیمې زیاته شپه مو په خوب، یادښت لیکلو او ډوډۍ خوړولو تېره کړه، یو وخت وینښ شوم، نږدې (۹) ساعته مزل مو وهلی و. د ټلويزيون پر سکرین لیکل شوي وو (۲۵۹۸) کیلو متره واټن مو وهلاي دی. یو وخت مې پښې ډېرې شخې شوې، د الوتکې په دهلېز کې لږ کښته وپورته لاړم، پښې مې وغوړېدې، کله چې دهلېز کې مخ کښته روان وم، نو د ملي دفاع وزیر جنرال رحیم وردگ صیب هم په دهلېز کې ولاړ و، خپله شخي يې ایستله، زه يې چې ولیدم، نو ستړي مشي مو سره وکړل، ماته يې ویل چې تاسو هم امریکا ته ځئ؟ ما وویل یو سیمینار ته ځو، د سفر د نورو ملگرو پوښتنه يې هم وکړه، بېرته خپل ځای ته راغلم، څو شېبې وروسته بیا د خوب خپه راباندې راغله، کله په وینښه کله په خوب کې، همداسې مو سفر ته دوام ورکاوه، الوتکه له دوو لویو وچو او دوه درجنو هېوادونو تېره شوه، یو وخت مې چې ساعت ته وکتل، نو د افغانستان پر وخت د شپې (۳) بجې او د امریکا پر وخت د سهار (۲) بجې دي. الوتکه کوزېدو ته چمتو شوه. په ډېر آرام ډول يې پر هوايي ډگر کښته کړو، له شپږو څخه لس دقیقې تېرې وې، چې له الوتکې رابهر شو.

نیم ساعت د ډالس په هوایي ډگر کې:

پر سیمه ییز وخت لس پنځه لس دقیقې تر شپږو تېرې وې، چې له الوتکې بهر او ترمینل ته داخل شو، له دې ځایه هغې

دروازې ته برابر شو، چې موټر ورسره وصلېده او له دې ځایه بیا د دوه درې دقیقو په واټن د ترمینل بلې برخې ته، چې هلته د دخولي وېزې لپاره

بېلابېلې غړې وې، هلته ته، کله چې د ترمینل دروازه بېرته شوه، نو خلک کوټې ته ورته یو موټر کې ناست وو، ما فکر وکړ، چې دا هم کومه خونه ده، خو چې پاس مې د لاسنیوي ځایونو او همدارنگه څو کیو ته پام شو، نو د موټر خیال مې پرې پوخ شو. عیناً داسې لکه په فرانکفورت یا نورو هوایي ډگرونو کې، چې د اورگاډي سیستم وي. همدلته چې داخل شو، نو پر بناغلي زلمي خلیلزاد او دفاع وزیر بناغلي رحیم وردگ مو سترگې ولگېدلې، دواړه ولاړ وو، په موټر کې دومره څو کی نه وې، چې ټولو ته رسېدلې وای، دوی دواړو پاس لاسنیوونکي نیولي وو. موږ چې یې ولیدو، نو سترې مشي یې وکړل، زه خو زلمي خلیلزاد کم پېژندلم، خو رحیم وردگ صیب زیات پېژندلم، خلیزاد صیب بیا سنجر صیب تر

ما زيات پېژنده، تر سترې مشي وروسته خليلزاد صيب وويل: خنګه ياستی د اينده کابينې غړو؟ سنجر صيب ورسره خبرې شروع کړې، خو ډېرې لنډې وې، دا وخت خليلزاد صيب رحيم وردګ صيب ته وويل: هوايي ډګر کې دې په ما تعميرونه جوړ کړل، افتتاح دې هم کړل، خو پيسې دې رانه کړې او تراوسه پاتې دي. خليلزاد صيب ورته په ټوکو او خندا وويل: هله ژر شه سپين چک راوباسه چې همدا اوس يې درته امضا کړم... همدې خبرو کې خليلزاد صيب زياته کړه: په ياد دې ده هغه ورځ چې دا تعميرونه مو افتتاح کول، سخته واوره هم وربده، په ټوکو يې وويل: که چېرې مې ځان کانديد او، نو د هماغه وخت عکسونه به چاپوم... همدې خبرو کې وو، چې موټر ترمينل ته ورسولو، وزير، امير، خان و غريب، مېلمه و کوربه ټول په نوبت بېلابېلو غروفو ته ودرېدلو، خليلزاد صيب سره نه کوم باډيګار و، نه کوم سکرټر، د هر چا ځانته ځانته سودا وه، هغه کش وپش چې ما په کابل کې د خليلزاد صيب ليدلی و او بيا مې په امريکا کې د يو عادي شخص په توګه وليد، د ځمکې او اسمان ترمنځ واټن و. رحيم وردګ صيب هم يوازې و، لږ وروسته په واشنگټن کې د افغانستان سفارت يو استازی راغی او هغه يې له (VIP) لارې ځان سره بوتله، موږ چې بېلابېلو غروفو ته په نوبت ولاړ وو. نو ۱۱ نمبر غره ته زما نوبت راوړسېد. هلته لارم، پاسپورټ مې ورکړ، سترګې مې کمري ته برابرې کړې. زما پاسپورټ يې واپړوه، راواړوه

کمپیوټر کې یې ګوتې ووهلې راووهلې، ښځینه پولیسې پرې نږدې لس دقیقې وخت تېر کړ، بیا یې وویل: د سفر نور کاغذونه! ما د سیمینار اسناد ورکړل، هغه یې سرسري وکتل، بېرته یې راکړل، بیا یې شونډې وخوځولې؛ منفي ځواب یې راکړ، ماته یې وویل: راځه راپسې، بیک مې واخیست، دا مخکې او زه ورپسې وم، پنځوس متره وړاندې لاړو. هلته هم همدا ډول غرفې وې او د پاسپورټونو چک کېدل، ماته یې وویل: همدلته پر څو کیڼه، نږدې شل دقیقې ناست وم، ښځه لاړه لادرکه شوه، دې غروفو باندې ګڼه ګوښه نه وه، پر دې وخت یوه بله پولیسې راغله، ماته یې وپوښتل، اشاره یې وکړه، چې پاسپورټ دې غرفې ته ورکړه، ما ورته وویل: هغې بلې پولیسې سره دی، دا وخت یو بل تن چې هغه هم د همدې ځای یو عادي کارکوونکی ښکارېده، ماته په فارسي ژبه وویل: ولې ناست یې؟ ما وویل: پاسپورټ یې راڅخه یوړ، ده راته وویل: همدلته کېښه، ده بیا هغو نورو مامورینو ته وویل: نور هغوی پوه شول، یو څو دقیقې وروسته یو پولیس زما نوم له لرې واخیست، ما ویل زه یم، پاسپورټ یې راوړ، لارښوونه یې وکړه، چې له دې لارې بهر شم، کله چې بهر شو، نو خپل نور انډیوالان، سنجر صیب، انگار صیب او نادري صیب ماته منتظر وو، ماته یې وویل: ولې دې ناوخته کړ، ما ورته ډاکیسه وکړه، دا وخت مو یو بل سره مشوره کوله، چې ټکسي پیدا کړو او تر هوټله پورې لاړ شو. پر دې

وخت يو تن زموږ نومونه پريوه کاغذ ليکلي وو. خپل نومونه مو وکتل، هغه ته مو وويل: موږ يو: نادري صيب سره مو خداي پاماني وکړه، زموږ هرکليوال موږ ته وويل: بکسونه مو همدا دي، موږ وويل: هو ده وويل: راضي راپسې.

له ترمينله ووتو، باندې يولوی پارکنګ و، چې په سوونو څه چې په زرگونو موټر په کې ځايېدلای شي. کله چې څوک د لومړي ځل لپاره د امريکا د يو هوايي ډګر دومره لوی پارکنګ وګوري او بيا يې له نورو پرمختللو او وروسته پاتې هېوادونو سره پرتله کړي، نو هلته سړي ته په لومړي نظر د امريکا د لويوالي، پرمختګ او عظمت پته لګي. موږ د ډالس په نړيوال هوايي ډګر کې کښته شو، چې دا ډول هوايي ډګرونه په امريکا کې ډېر زيات دي. سهار لمر نوې څړيکه وهلې وه. په موټر کې کښاستو، زه مخکې سيټ کې، سنجر صيب او انگار صيب شاته سيټ کې کښاستو، هغوی ماته وويل، څه ته به نن زموږه ترجمان شې. په موټر کې تر ناستې دمخه پر لنډ وخت هم يخ ښه وځپلو، خو ښه و؛ وخت لږ و، په موټر کې چې کښاستو، نو له ډرېور څخه د پارکنګ کارت ورک شو، هلته خو چې دا ډول کارت در څخه ورک شو، هغه بيا يو بل جنجال دی. ما چې د ډرېور خوا د پخوا کاغذونه وکتل، نو پيدا مې کړ، ډرېور سخت خوشاله شو، حرکت مو وکړ. کله چې عمومي واټ ته برابر شو، نو درې ليکې سرکونه وو: يوه خوا، بله خوا او منځ سرک، په يوه ليکه يې موټر پريو منځ او په بله کې پر بل منځ

روان وو، منع سړک کې موږ روان وو. ډرپور څخه مو وپوښتل چې دا سړک ولې اختصاصي دی؟ هغه وويل: داليکه هوايي ډگر ته اختصاص شوې، سهار تايم له دې خوا او مازيگر له خوا په کې تگ راتگ وي، نور عام موټر پر دې سړک نه ځي، ځکه چې دلته وخت ډېر مهم دی. ډرپور څخه مې بيا وپوښتل چې پخوا دې څه کار کاوه؟ هغه وويل: زه متقاعد ډگروال یم، اوس (NDU) د ملي دفاع وزارت پوهنتون سره همکار یم، د هغوی مېلمانې هوايي ډگر ته وړم راوړم. هغه هوټل (Residents inn hotle) نومېده چې موږ ته يې په کې ځای نيولی و، د هغه په باب مې ډرپور څخه وپوښتل، هغه وويل: نيم ساعت وروسته به وررسيږو. په لاره کې چې مو لويو سړکونو او لويو ودانيو، گڼو ونو او ځنگلونو ته کتل، نو د امريکا پرمختگ او لويوالی په کې له ورايه محسوسېده. ډېرې دنگې ودانۍ په کې نه وې او نه يې ودانۍ. ډېرې نږدې نږدې وې. سړکونه يې هم ډېر لوی او پراخه وو. که څه هم د موټرو گڼه گڼه وه، خو بيا هم دا وخت گڼه گڼه دومره ډېره زياته نه وه. سړکونو هم د ډېرو موټرو د ځايونې اوسېله لرله. په لاره کې مې شاوخوا ټولې ليدونکې ودانۍ له نظره تېرې کړې، يو ځای مې پر سپينو ډبرليکونو يا ولاړو شناختو سترگې ولگېدې، له ډرپور څخه مې وپوښتل چې دا څه دي؟ هغه وويل: دا د هغو امريکايي عسکرو هديره ده، چې په بېلابېلو جنگونو کې وژل شوي دي. کله چې هوټل ته نږدې

کېدلو، نو په لاره کې مې یو لوی خړبخن خو ضلعي تعمیر ته
پام شو، ډرپور وویل: دا پنتاگون دی. تر لږې شپې نور مزله
وروسته (رېزنډنټس) هوټل ته ورسېدو، دا یو یویشته پوریز
هوټل و. د هوټل هر کلیوال ته چې ورسېدو، نو زموږ نومونه یې
پیدا کړل. خپل اتاقونه یې راته لادمخه مشخص کړي وو.
پنځوس پنځوس ډالره یې رانه د تضمین په توګه واخیستل،
چې که په هوټل کې له نا وړیا شویو شیانو ګټه پورته کړو، نو
چې دا ورڅخه وګرځوي.

زه (يون) په (۱۴۱۹) نمبر اتاق کې وم، سنجر صيب په (۱۲۱۷)
او انگار صيب (۵۲۱) نمبر اتاق کې و، د هر پور نمبر له اتاق
نمبر سره سمون خوړ، د ساري په توگه (۱۲۱۷) اتاق، يانې په

دولسم پور کې (۱۷) مه خونه، خو په مجموعي توگه د اتاق
(۱۲۱۷) نمبر ليکل شوی و. همدا يې ټلېفون نمبرونه هم وو.
اتاق ته تر ختلو دمخه مويو بل ته خپل اتاق نمبرونه هم ورکړل
او بيا مو د ټلېفون له لارې هم خپل اتاقونه چک کړل، ټولو

وويل خوب او استراحت به وکړو، بيا به مازيگر او ماښام
همدلته لاندې سره راټول او غونډې ته به لاړ شو. اتاق ته چې
لاړم، نو د اتاق ټول لوازم مې چک کړل، تر دريشي ايستلو او
جامو اغوستلو وروسته چپرکټ ته د خوب په نيت لاړم، دا چې
ښه سترې وم، نو ژر راباندې د خوب خپه راغله، ښه د مزې
خوب مې وکړ، تر خوب وروسته مې پر ځان او به تېرې کړې،
ځان مې ښه تازه کړ. دريشي مې واغوستله، کاغذونه او
پروگرام مې چک کړل او له اتاقه بهر شوم.

د ښه راغلاست لپاره یوه ماښامنی

د فبرورۍ ۲۳مه نېټه وه، نږدې ماښام و، کله چې له اتاقه د لفت پر لوري روان وم، نو مخې ته مې له یوې کړکۍ څخه پر همغه تعمیر سترگې ولگېدې، چې ډېر پور راته د (پنټاگون) په نامه معرفي کړی و. له کړکۍ څخه مې ورته ښه په ځیر ځیر وکتل، رښتیا هم ډېره لویه ودانۍ ده، ډېر لوړ پورې نه ده، خو ډېره لویه او ډېره غځېدلې ده. مخې ته یې یو ډېر لوی پارکونګ دی، چې په زرګونو موټر په کې ځایېږي، د هروینګ یا برخې دروازې یې له ورايه ښکاري، په همدې څو شېبو کې مې په زړه کې ډېرې خبرې وګرځېدې، کمره مې راواخیسته، ژر مې یو عکس واخیست، عکس مې هم په ډېره وېره او بیړه واخیست،

د پنټاګون ودانۍ یوانځور

ما فکر کاوه چې له دې ځايه به عکس منع وي، تعمير څه کم يو
 کيلو متر لرې و، زما کمره هم دومره قوي نه وه، چې له دومره
 لرې فاصلې دې بڼه عکس واخلي. بل عکس ته مې لا ځان
 جوړوه، چې د لفت اشاره بله شوه، په لفت کې له (دولسم) پورته
 لومړي پورته کښته شوم. هلته مې سنجر صيب او انگار صيب
 هم وليدل. په همدې پورته کې هغه ځای ته لاړو، چې غونډه په کې
 جوړه شوې وه. غونډې ته ننوتو، وار له مخه موظفو مامورينو
 موږ ته هر کلی ووايه. پر اوږده مېز د هر چا نوم پر ځانگړې
 دوسيه ليکل شوی و. د سيمينار ضروري مواد په همدې
 دوسيه کې ايښي وو. د پېژندنې لپاره يې يو کاغذ، چې د هر
 چا نوم پرې ليکل شوی و، هم د هر چا د کورنۍ پر برنۍ برخه
 ټکوهه، د دوسيې پر سر د ليکل شويو نومونو د کره ليکنې
 پوښتنه يې هم کوله، تر دې ځايه هر څه په خورا نظم ښکارېدل،
 د هرکلي اکثره مامورين ښځينه وې، د ټولو خوله له خدا ډکه
 وه، په وچولي کې يې هېڅ گونځې نه ښکارېدې، لکه خدا
 يې، چې د کلتوريوه برخه وي.

خپلې دوسيې مو ځان سره واخيستي او د غونډې هال ته
ننوتو. له بېلابېلو هېوادونو
څخه راغلي هئيتونه او د
هئيتونو غړي اکثره حاضر
وو. خو دقيقې وروسته
غونډه پيل شوه، د هغه ځای
د غونډو بڼه والی په دې کې
وي، چې پر خپل وخت

پيلېږي، ډېر کم تفاوت په کې وي او يا هېڅ نه وي. په پيل کې د
پروگرام منتظمې مېرمن وينډي وايټ (Ms. wandie white)
خبرې وکړې او برخوالو ته يې هر کلی ووايه، بيا يو بل تن
لنډې خبرې وکړې او ورپسې جنرال بارنو خبرو ته وبلل شو،
جنرال بارنو مخکې په افغانستان کې د ائتلافي قواوو د
عمومي قومندان په توگه دنده سرته رسولې، د افغانستان او
د سيمې د حالاتو په باب ډېر معلومات لري، اوس د همدې
نيسا سنټر د (د نږدې ختيځ او جنوبي اسيا لپاره د
ستراتيژيکو مطالعاتو مرکز) (Near East South Asia
Center for Strategic Studies) مشر دی. هغه خو دقيقې
خبرې وکړې. پر افغاني هئيت سربېره دې غونډې ته د نورو
هېوادونو د هئيتونو ترڅنگ اړوند ژباړن هم رابلل شوي وو. د
افغانستان لپاره درې تنه ژباړن وو، چې دوی پخوا هم له
همدې نيسا مرکز او (NDU) پوهنتون سره کار کړی او په

اصطلاح دایمي همکاران یې گڼل کېږي. په دوی کې یو تن داود ایازی و، اصلاً د کندهار اوسېدونکی، خو نږدې دوه لسیزې کېږي، چې په امریکا کې اوسي، بل ملکيار صیب و،

چې دی اصلاً د هرات ولایت دی، مشهوره کورنۍ ده، دېرش کاله کېږي، چې په امریکا کې اوسي او بله مېرمن فوزیه وه، چې هغه هم نږدې شل کاله کېږي، په امریکا کې اوسي، فکر کوم درېواړو

امریکايي تابعیت درلود، ایازی صیب په پښتو او دوو نورو په دري ژباړه او خبرې کولې. جنرال بارنو په خپلو خبرو کې د معمولو تشریفاتو او هرکلي ترڅنګ دا وویل: ((دا سیمینار د نورو علمي گټو ترڅنګ ددې لپاره هم ډېر گټور دی، چې د بېلابېلو هېوادونو او کلتورونو مخور او اکاډمیک شخصیتونه یو بل سره کېږي، یو بل وپېژني، د ملګرتیا زمینه یې برابره شي او همدارنګه خپلو سیمو او نړۍ ته د ورپېښو خطرونو او چلېنجونو په باب به یو بل سره د نظر تبادله وکړي.)) جنرال بارنو زیاته کړه: ((مخکې تردې هم څو سیمینارونه شوي، ترارزونې وروسته موږ ته ثابت شوي، چې گټه یې زیاته ده. دلته هدف دا نه دی، چې له سیاسي پلوه

موضوعگانې وڅېړل شي، بلکې هدف دادی، چې په علمي لحاظ مسایل وڅېړل شي او تحلیل شي. دلته د چا پر نظر باندې بندیز نه شته، هر څوک خپل نظر څرگندوي او دا نظرونه هم د هغه د خپل فکر څرگندوی دي.)) د جنرال بارنو تر خبرو وروسته د غونډې برخوالو ته د مابنامنۍ بلنه ورکړل شوه، کپک، کلچې، چای، شیدې، یو دوه ډوله کباب، ترکاري، بېلابېل جوسونه پر اوږده مېز ایښي وو. هر چا د خپل ذوق او اشتها مطابق شيان را اخیستل، ځینو کسانو پر ولاړه خوراک کاوه، ځینې خپلو مېزونو ته راتلل، همدې شېبو ددې زمینه برابره کړه، چې د بېلابېلو هېوادونو استازي یو بل سره وگوري. د ترکیې، امریکا او ځینو نورو هېوادونو له یو یو یا دوه تنو غړو سره همدلته زموږ پېژندگلوي وشوه. له خپلو افغانانو سره مو، چې اوس یې د ژباړونکو دنده سرته رسولې، هم ښه تعارف حاصل کړ. گپ شپ مو هم ورسره ولگاوه. د ژباړې کمپیوټري خو اسانه سیستم و، یوه وړوکی تېلفون ته

ورته دستگاہ وه، ژباړن سره هم وه، موږ سره هم، هغې غوږۍ، درلودله، هغه به مو چالان کړه، غوږۍ به مو غوږ کي کېښوده، ژباړن به د هال له یوه گوټه ژباړه کوله او موږ به اورېدله. دا غونډه لنډه وه، خو ګټوره وه. غونډې به ټول یو ساعت دوام موندلای وي، د غونډې په پیل کې یې موږ ته د لس ډالرو په ارزښت یو کرډیټ کارت هم راکړی و، چې که چېرې تېلفون کوئ له دې کارت څخه ګټه پورته کولای شئ. د کارونې طریقه یې هم رابښودلې وه. د غونډې تر پایته رسېدو وروسته هر څوک په خپله مخه لارل او موږ خپلو اړوندو اتاقونو ته راستانه شو. په اتاق کې د ټلويزيون د چالانولو پر سیستم پوه نه شوم، ریسپشن ته مې تېلفون وکړ، هغوی یو تن راوېږه. په ټلويزيون کې اکثره امریکایي چینلونه وو، چې ځینې یې

آغلې فوزیه

بناغلی ملکيار

بناغلی ايازى

افغانستان کې هم نیول کېږي، د افغانستان چینلونه خو څه، چې د نورې لویډیزې نړۍ هم په کې نه وو، کله چې یې ماته

ټلويزيون چالان کړ، نو د ټولو چينلونو په باب يې راته معلومات را کړل، د هوټل ځانگړي چينل په باب، چې طبعاً تر اخلاقي اصولو اخوا شيان خپروي وويل چې ټکس لري، خود ټکس کچه يې راته ونه ويله. بېلابېل چينلونه مې واورول را واورول، په مينو کې د هوټل د ځانگړي چينل نوم هم و، چې په يو ځل کتلو يې (۱۲) امريکايي ډالر خرجه راتلله، که هسې سهواً هم درڅخه په بټنه گوته ولگول شي، نو شپاړس ډالر درڅخه ځي، هغه ته مې ښه پام شو، فکر مې وکړ چې احتياط ورسره په کار دی. دا خبرې ددې لپاره ليکم: زموږ يوزيات شمېر افغانان، چې بهر ته سفر کوي، نو مخوروي که نامخور، سپين ږيري وي که ځوانان، سياسي خپل وي که ناسياسيون، ملايان وي که اميان، اکثره له دې ډول ستونزې سره مخامخېږي. دوی په چينلونو کې گوټې وهي يو دم داسې څه وگوري، چې د کتلو نه وي، ځينې يې بېرته لرې کړي، بيا هم يو ځل چارج پرې راځي، خو ځينې پرې ځان همداسې غلې کړي، خبر نه وي، چې په پای کې څومره بېل ورپسې راځي. يو ځل موږ جرمني ته په يو رسمي سفر تللي وو، سهر چې ريسپشن ته لاړو، خپل حسابونه مو تصفيه کول او بل هوټل ته تلو، نو يو سپين ږيری پسې (۱۵۰) يورو بل راغلی و، ډېر فرياد يې وکړ، چې ما خو هېچرته ټلېفون نه دی کړی، دا ولې؟ ما او زما يو بل ملگري چې بېل وکوت، نو ليکلي يې وو: (Pay TV chanal) مانا د پيسو چينل، هغه مو گوټ ته کړ، موږ

وويل فرياد مه كوه، چې دلته دا نور هئيت خبر نه شي، تا داسې... چينل كتلاى، كټ كټ په خدا شو، ويې ويل: نو دا د خړه زامن پرې څنگه خبر شول، موږ ويل دوى خو هر څه دلته په كمپيوټر كې گوري، بيا يې وويل: رښتيا وايم زه نه پوهېدل، چينلونه مې اړول را اړول چې يو دم داسې يو څه هم په كې راوتل چې حال د ويلو لايق نه دى، بيا يې د بېل پيسې وركړې. پريو بل مخور سياسيخېل (۳۵۰) يورو بېل راغلى و، خو څرنگه چې دا لوړ رتبه دولتي هئيت و، ددې لپاره چې د افغانستان نوم بد نه شي، نو هوټل والا ته يو بل افغان له خپله جيبه پيسې وركړې وې او د هوټلوال جنجال يې ختم كړى و. يو بل چاپسې چې د كومې موسسې رئيس و، ان كابل ته بېل راغلى و. نو بهر ته په تگ او سفرونو كې دا خبره ډېره مهمه ده، چې د هوټل نزاكتونو، قوانينو او همدارنگه د رسمي پروتوكول ټول مميزات په پام كې ونيول شي، له مسافر سره بايد پر رسمي سفر څرخ سربېره احتياطي پيسې هم وي، چې د احتمالي خطرونو؛ ترانسپورټ كرايه، د ټكټ بدلېدو چارج او داسې نور شيان په كې د ضرورت پر وخت رفع كړي، دغه راز د هغه كوربه هېواد كلتور، تمدن او مذهبي قوانين، چې تر ټولو ډېر مهم دي، بايد په پام كې ونيول شي. ما چې د ورځې يوه بڼه سترگه خوب كړى و، نو له كابله مې له ځان سره خپل ډېر هغه يادښتونه وړي وو، چې ترتيبول يې په كار وو، كتابچه او قلم مې راواخيستل، يو څو مخونه ليك مې وكړ،

کله مې ټلويزيون ته کتل او کله مې ليک کاوه، ټلويزيون کې
خوښکلي کميدې چينلونه وو او خو سپورتي، همدا مې اړول
را اړول او په ترڅ کې مې خپل ليک هم کاوه، همدې کې ورو
ورود خوب مرغی راباندې راغله، کله چې خوب راته د فکر
توازن گډوډ کړ، نو بيا مې خوب ته پناه يوړه.

د سيمينار لومړۍ ورځ

د فبرورۍ ۲۴مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار وختي چې له خوبه پاڅېدم، نو په مجهز تشاب کې مې پر ځان گرمې اوبه تېرې کړې. تر تشاب وروسته مې شیطاني هوسونه ټول له ځانه وشړل، له خپل فکر سره سم مې قبله په نښه کړه، د سهار لمونځ مې په ډېر خوند وکړ، داسې لمونځ و، چې د خدای (ج) او د هغه د بنده ترمنځ نه شيطان حایل و، نه ملا، نه مفتي او نه هم کوم بل ریاکار، څومره خوند کوي هغه حالت او هغه عبادت چې هېڅ حایل په کې نه وي. لويديزې نړۍ ته چې سپړي لاړ شي، نو تصنعې ابادي يې څو ورځو کې زړه ووهي، ډېر ژر يې يو روحي ډاډځي ته زړه وشي. اکثره افغانان، چې په تېرو نظامونو کې د مجاهدينو له خوا پر کفر او الحاد تورن وو، په غرب کې اوس تر مجاهدينو په اسلام کې ډېر تکړه دي. ددې يو علت دادی، چې په لويديزو هېوادو کې افغانان په خپل زړه او خوبه د اسلام له مزایاوو گټه اخلي، خو په افغانستان کې ملايانو تل نور سپېروني ورسره مل کړي دي، نو ځکه عبادت د عادت بڼه غوره کړې او د ځينو زړونو او فکرونو خیري نه پاکوي. تر لمانځه وروسته مې د سيمينار لپاره رسمي لباس، چې مخکې تر مخکې راته په گوته شوی و؛ دريشي او

نيكتيايي په کې حتمي وو، واغوسته، څه کم او ه بجې لاندې
لومړني پورته د چای لپاره کښته شوم. هلته مې خپل نور
ملګري (سجړصیب او انگارصیب) هم ولیدل. چای مو په
ګډه وڅښه، نوم یې د چای و، خو تازه او وچه مېوه، هګۍ، څو
ډوله وچه ډوډۍ، ډول ډول جوسونه، مستې، د منې مربا، تازه
ختکي، هندواني، کباب او نورې مېوې، د الوبالو او نورو
مېوو مرباوې، پنېر، خپله چای، خو لنډه دا چې هر ډول لذیذ
طعامونه په کې وو. هسې نوم یې د سهارني چای و. په سیمینار
کې د ګډونوالو ټولو هېوادونو د هیئتونو غړي هم همدلته
راتلل او په دې هوټل کې نور مېلمانه هم راتلل. ما چې د هر
بهرني په تېره بیا د امریکایانو پر وړاندې د خپل وجود وزن ته
کتل، نو ډېر توپیر راته په کې ښکارېده، که د افغانستان په
تېره بیا د لغمان وګړي له دوی سره پرتله کړې، نو ډېر توپیر به
درته په کې ښکاره شي، خو اکثره بهرنۍ ښځې او نارینه چې
دې کتل، د بدن د غړو ترمنځ یې هېڅ ډول اندول موجود نه وو.
پراکترو خپل وزن بار و، په سټریایې ځان راکاږه، نو چې
د دوی مې دا حالات ولیدل، پر خپل ځان مې شکر و وېست. د
غذا هېڅ کمی نه و؛ څه شی چې دې خوړ او څومره چې دې
خوړ، بندیز نه وو. زه د ډوډۍ یا دې شیانو د خوراک په باب
دومره فکروړی نه وم، خو د پته مې سوچ کاوه، چې څومره
شیان له هر چا څخه پاتې کېږي او بیا په باطله-دانی کې
لوېږي، زه چې اکثره له ضریبونو سره کار لرم، نو یو ځل بیا مې

ددې هوټل يوازې سهارنۍ لگښت او بيا باطله کوونکې غذا له نظره تېره کړه، بيا مې په يوه ښار کې د هوټلونو احتمالي شمېر، بيا د ټولې امريکا د هوټلونو دا حالت او ورځنۍ لگښت په پام کې ونيو او بيا مې د خپل هېواد او نورو غريبو هېوادونو له ټول کلني لگښت سره پرتله کړ، پوره باور مې راغی، چې د هغوی د يوې ورځې د هوټلونو د سهارنې لگښت يوازې باطله کېدونکې غذا هم زموږ د ټول هېواد تر کلني لگښت اوړي. په همدې سوچونو کې له چای څخه خلاص شوم. له مهالوېش سره سم سهار پر اتو بجو د هوټل مخې ته په ولاړ يو لوړ اوږده گاډي کې، چې په افغانستان کې د (۳۰۲) موټرو په شان دی، خو په لوړوالي کې لوړ و، ورپورته شوم، يو سپين ډيری، خو بې ډيرې ډرېور په کې ناست و، ډېر آرام موټريې چلوه، نيم ساعت کې د نيسا مرکز ته ورسېدو. په لاره کې د امريکا پراخ سړکونه، لويې ودانۍ طبعاً سړي ته په زړه پورې وي. د ښار له منځه لوی سيند د ښار ښکلا نوره هم زياته کړې وه. سړکونه که څه هم پراخ وو، خو گڼه گڼه په کې له ورايه محسوس وه. سهار چې موږ موټر ته پورته کېدلو، نو د پروگرام مسئولينو څو شيان موږ ته وويل: موږ معمولاً نيم ساعت کې رسېږو، خو واشنگټن داسې ښار دی، چې پر هوا يې باور نه شته، بل يې ترافیک هم نا اعتباره دي او درېيمه خبره دا چې پرامنيت يې هم زړه نه شي تړل کېدلای.

کله چې نيسا مرکز ته ورسېدو، نو پر يوه ښکلي دوه پوړيزه ودانۍ وردننه شو، يو داسې هال ته يې بوتلو، چې نږدې سل کسان په کې په ارامه ځايېدل. هلته د هر چا نوم پر يو کاغذ ليکل شوی او پر مېز ايښودل شوی و. ټول پر خپلو ځايونو کېناستو، ژباړونکو خپل تخنيکي وسايل چک کړل، کله چې پر خپل ځای کېناستو، نو غوږونه مو ارام او نرم شول، ځکه تر هغه دمخه بهر کې ښه سخت يخ و. په پيل کې يو مسول شخص د نن ورځې پروگرام لنډ تشرېح کړ، تر هغه وروسته د سيمينار يوې بلې اساسي تنظيمونکې مېرمن وينډي وايټ، خبرې وکړې. موږ يې پر درېو بېلابېلو گروپونو ووېشلو. هر کس ته يې د خپل گروپ لست ورکړ.

بيا يې وويل: لومړی بايد عکسونه واخلو، تاسو ته کار تونه جوړوو، چې نيسا سنټر ته پرې داخل شو. گروپ گروپ په نوبت سره لاړو، دويم پوړ ته پورته شو، هلته يې زموږ عکسونه واخيستل، نيم ساعت وخت به يې نيولی وي. تر هغه وروسته ټول بېرته موټر کې کېناستو او لږ وړاندې ددې مرکز بل اساسي تعمير ته لاړو. پر دې ځای ليکل شوي وو:

Near East South Asia Center for Strategic Studies
National Defiance University

تريوې ډېرې دقيقې تالاشۍ وروسته، چې د ماشين په واسطه ترسره کېدله، ودانۍ ته دننه شو. کله چې د ټولو تالاشي خلاصه شوه، نو په لفت کې څلورم پوړ ته پورته شو. د

سيمينار هال ته ورنږدې شو، د هال په مخني دهلبز کې د ټولو
هېوادونو بيرغونه وو، د افغانستان بيرغ مې چې وليده، نو
زړه مې وغوړېد، لږ بڼه پښه نيولې شوم، چې نور تېر شي. بيا
مې د خپل هېواد بيرغ په گوتو وموښه په زړه مې وسولوه،
ښکل مې کړ او هال ته دننه شوم.

د سیمینار د لومړۍ برخې پیل: کله چې هال ته ورسېدو، نو د هر چا نوم پر کاغذ لیکل شوی او په واره چوکاټ کې د مېز پر سر ایښودل شوی و. موږ درېواړو افغانانو ته یې د لومړي کتار چپ لاس کې ځای راکړی و. وروسته بیا خپلو افغان ژباړونکو راته وویل چې دا کار دوی کړی دی. د نورو نړیوالو سیمینارونو په شان دې سیمینار او هال هم ټول ضروري شيان درلودل. د هال په وروستۍ برخه کې ژباړونکو ته ځای جوړ شوی و، چې د بېلونکې بنسټې یا پارټېشن په واسطه له هاله بېل شوی و، ژباړونکو موږ ته ټول کتلاي شو، خو موږ هغوی نه شول کتلاي. د هال مخ ته یو نسبتاً لوړ سټېج و، تر څنګ یې د خطابي مېز او ترشايي پر دېوال دوه سپین څرېدلي سکریڼونه وو، چې د سیمینار د موادو د ښودلو لپاره نصب شوي وو، د ژباړې لپاره ګرځنده وسایل موجود وو، د هر چا مخې ته یو میک فعال و. لنډه دا

چې د يوه علمي سيمينار ټول امکانات او ضروري شيان په کې وو. د ژباړې لپاره ليکل شوي وو، چې په څلورو ژبو (عربي،

انگليسي، فرانسوي او دري) به کېږي. که څه هم د (پښتو) ژباړې يادونه يې نه وه کړې، خو پښتو ژباړن ايازی صيب د همدې لپاره راغلی و، چې دا چارې پرمخ يوسي. پر محلي وخت لس نيمې (۱۰:۳۰) بجې وې، چې د برخوالو د پروگرام منيجره لينډي وايټ پورته شوه او د پروگرام په اړه يې معلومات ورکړل. په تېره بيا د نن ورځې پروگرام يې تشرېح کړ. پروگرام يې په داسې جزياتو تشرېح کړ، ما ويل که ترپايه خبرې همدومره ډېرې وي، نو دا خو به زموږ کباب راوباسي.

خو دا دومره فصيحه او بليغه ښځه وه، چې په خبرو کې يې هېڅ ابهام نه پرېښوده، مانا دا چې يوه ښه مدرسه يا لکچرره وه. په پای کې يې وويل: د سيمينار د ورځو په بهير کې نه ويل

کېږي، که له کومو ستونزو سره مخامخ شئ، نو موږ ته په دغه
نمبر تېلېفون وکړئ: ۲۸۵۴۱۳۱-۲۰۲ نیسا سنټر ۲۸۵۲۴۲۵-۲۰۲
وینډي وايټه. تروینډي وروسته د سیمینار یو بل مسول
شخص پروفیسور لېورېنس وېلټ Prof. Lawrence Velte
راغی. دی د نیسا مرکز یو پروفیسور دی، ددې ترڅنګ چې د
نیسا مرکز پراخه افوا او ددې سیمینار په باب یې معلومات
ورکول، په منځ منځ کې یې یوه یوه ټوکه هم کوله، د ځان په
باب یې وویل: زه داسې یو سړی یم چې د چا ملاتړ مې کړی،

هغه ناکام شوی دی، ده
وویل: دلته نږدې د
بایسکټبال یو لوبغالی دی
او دلته د بایسکټبال یو ټیم
دی، ما همېش د همدې ټیم
ملاتړ کړی، خو هر کله چې
دې ټیم په سیالیو کې برخه

اخیستې، لوبه یې کړې، نو بایلولي یې ده، موږ هېڅکله لوبه
نه ده گټلې. د نیسا مرکز په باب یې وویل چې دا یو علمي مرکز
دی، د دنیا ډېر پوهان دلته راځي خپل علمي نظرونه ورکوي،
دا نظرونه چېرته خپرېږي نه، همدلته پاتې کېږي، دا دیوې
پانې حیثیت لري، د سیمینار په ترڅ کې پر ځان ډېر فشار مه
راوړئ، چې ډېر بنسکلي او ادبي لغات وکاروئ، ځکه چې دا
لغتنه هسې هم په ژباړه کې خپل شکل له لاسه ورکوي، هر

ډول چې تاسو ځان راحت احساسوئ، په هماغه بڼه وغږېږئ، که څه هم ژباړن دلته ډېر تکړه دي، خو دلته زياته مهمه مسئله همدا ده، چې محتوا انتقال شي. پروفیسور وېلټ په ټوکو ټوکو کې ډېرې خبرې وکړې، څرنگه چې نن لومړۍ ورځ وه، نو د سهار مهال همدا خبرې وې، پیاوړې دولس بجې لومړي پوځ ته د ډوډۍ لپاره لاړو. ډوډۍ ته تر تګ دمخه یې موږ ته وویل: نن تاسې زموږ مېلمانه یاست، سبا تاسې ته خپلې پیسې درکوو، د هر چا چې څه زړه وي هغه به خوري، طعام خوری ته لاړو، دا ددې مرکز عمومي طعام خوري وه، په سوونو څه چې په زرگونو کسانو ته یې هره ورځ ډوډۍ تیاروله د بوفې سیستم و، رنگارنگ طعامونه وو، خو هلته د حلالو او حرامو تشخیص ډېر گران وي، اکثره غذا یې د افغانانو په ذوق برابره نه وي. ما خولې وریجې، کبان، تازه مېوه، زيتون او ترکاري راواخیستل، د لیمو جوس مې راواخیست، لږه وچه ډوډۍ مې راواخیسته. پر لومړۍ ورځ ډوډۍ ډېر خوند ونه کړ، خو ورو ورو ورسره بلد شو.

ترډوډی وروسته غونډه بیا پریوه بجه پیل شوه، مشر
مېلمانه یې دولتي او نادولتي کسان وو. په پیل کې متقاعد
کول جان جیل Col John Gill چې د نیسا مرکز د اکاډمیکو
چارو سرپرست او پروفیسور دی، خبرې وکړې، مېلمنو ته پر

ښه راغلاست سربېره یې د
نیسا مرکز هدفونه تشریح
کړل او ددې سیمینار د
موخو په باب یې لنډې خبرې
وکړې، بیا یې له جنرال بارنو
څخه هیله وکړه، چې خپلې
خبرې وکړي. جنرال ډبلیو

ډوبل بارنو Lieutenant Genral.W.Borno چې اوس تقاعد
شوی او د نیسا مرکز مشر دی، خپلې خبرې پیل کړې، هغه هم
لنډې خبرې وکړې، مېلمنو ته یې ښه راغلاست ووايه او د دا
ډول سیمینارونو جوړېدل یې گټور وبلل. د سیمینار برخوالو
ته یې د کار په بهیر کې د بریالیتوب هیله وکړه او دا باور یې
څرگند کړ، چې ددې سیمینار برخوال طبعاً د خپلو هېوادونو
مهم خلک دي او دې سیمینار کې گډون به یې یو بل سره
پېژندنه او تجربې نورې هم زیاتې کړي.

ورپسې د ملي دفاع پوهنتون (NDU) National Defense

University په استازۍ ډاکټر جان

ډیګن Dr. Jhon Degon خبرې

وکړې، ده هم د نورو په شان لنډې

خبرې وکړې، مېلمنو ته یې هر کلی

ووايه او دا ډول غونډې یې ګټورې

وبللې، هیله یې وکړه، چې دلته به یو بل سره د نظر ښه تبادله

رامنځته شي. د نړۍ هېوادونو ته د ورپېښو چلېنجونو په باب

یې هم اشاره وکړه.

ورپسې د نیسا سنټر یو بل پروفیسور ښاغلي لېورېنس

وېلټ ته نوبت ورسېد، هغه پر ښه راغلاست سربېره د نیسا

سنټر په باب معلومات ورکړل او همدارنګه ملي دفاع

پوهنتون (NDU) یې معرفي کړ. ده وویل دا مهمه ده، چې په

نړۍ کې باید خلک د امریکا په نظر پوه شي؛ امریکا په سیمه

او نړۍ کې څه غواړي؟ د اسرائیلو او عربو په باب یې پالیسي

څه ده؟ نړۍ ته پېښ خطرونه کوم دي؟ د محیط تغیر به دنیا ته

څه مشکلات پیدا کړي؟ په نړۍ کې نوي راټوکېدونکي

قوتونه، لکه چین، هند، روسیه او د هغوی تاثیرات به پر

نړیوالو مسایلو څه وي؟ ده وویل ددې مسایلو په باب نه

یوازې دلته په سیمینار کې بحث کېږي، بلکې تاسې یوه ورځ

کانګرس ته ځئ او هلته به یو متقاعد وکیل تاسو ته د امریکا

د بهرنۍ پالیسۍ په باب معلومات درکړي، همدارنګه تاسو

به د امنیت شورا دفتر او پنتاگون ته ځی او هلته به درته بېلابېل مسولین د دوی د پالیسیو او جوړښت په باب معلومات درکوي، پروفیسور وېلټ د ملي دفاع پوهنتون په اړه وویل: دا د امریکا د متحده ایالاتو د دفاع وزارت په چوکاټ کې فعالیت کوي. هدف یې دادي، چې د نړۍ او امریکا پوځي او ملکي مشران د نړۍ له مهمو مسایلو څخه خبر کړي، ملي او نړیواله ستراتیژي او معلوماتي سرچینې ورته په گوته کړي. په دې پوهنتون کې څو بېلابېل پوهنځي فعال دي: لکه د څېړنو مرکز، د وسلو پوهنځی، د جنگي څېړنو پوهنځی او ځینې نور. د تروریزم په اړه ده وویل: دا یوه داسې پدیده ده، چې هر چیرته شته او هر چیرته پیدا کېدی شي، د هندوستان د ممبي پېښه یې یوه بېلگه ورکړه، نو ځکه ده وویل چې باید د دې پروړاندې نړیواله مبارزه وشي.

تر دې خبرو وروسته د سیمینار د گډونوالو د پېژندنې نوبت راوړسېد. په سیمینار کې مجموعاً د (۱۵) هېوادونو تر (۳۰) زیاتو استازو گډون کړی و، خو هریو چې ځان معرفي کاوه، نو په رښتیا یې هم د همغه مربوطه هېواد پر حساسو څوکیو کار کاوه، چا د جمهوري ریاست په دفتر کې، چا د امنیت شورا په دفتر، چا د لومړي وزیر په دفتر، چا په ملي دفاع او چا هم په کورنیو چارو وزارت کې. مانا دا چې د ټیټې څوکی څښتن په کې نه وو. د مراکش او اسرائیلو له استازو پرته، چې سیمینار ته لا تر دې دمه نه وو رارسېدلي، نورو ټولو خپل

ځانونه په لنډيز سره معرفي کړل. ما هم ځان معرفي کړ، پر دولتي دندې سربېره مې وويل چې زه له ليکوالۍ او ادبياتو سره مينه لرم او تراوسه مې د شپږو نورو ليکوالو د اثارو د راټولونو په گډون شل عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړي، چې ژباړې هم په کې شاملې دي، مېرمن مې د پارلمان وکيله ده، څلور اولادونه لرم، د افغانستان د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنگي چارو رئيس يم. پر دولتي دندې سربېره پوهنتون کې هم درس ورکوم او ځينو خپرونو سره هم همکاري لرم. د اولادونو په باب مې وويل: لومړی لور بيا زوی بيا لور بيا زوی لرم، ټول په ښوونځي کې دي، له مېرمنې سره مې په سياسي او کورنيو چارو کې پوره همغږي او همکاري شته، ما جملې لنډې لنډې ويلې، نو ځکه په ژباړه کې هم څه مشکل نه و، ټولو ته زما تعارف او بيا زما د ژوند انتظام ډېر ښه خوند ورکړ، تر پېژندنې وروسته اکثره راڅخه د ژوند انتظام او د دومره اثارو د ليک او خپراوي په اړه پوښتنې وکړې. دوی ته دا جالبه وه، چې په افغاني ټولنه کې هم څوک د غربي ټولنې په شان منظم او سيستماتيک ژوند لرلای او ځان دومره مصروفولای شي.

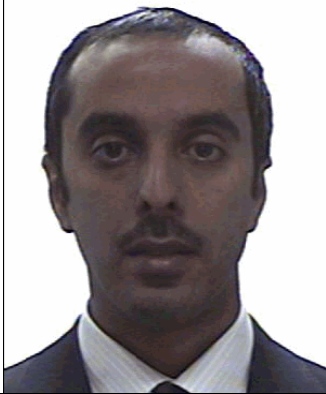
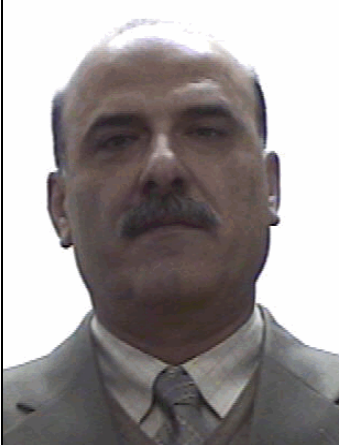
د اسرئيلو او مراکش له استازو پرته چې دې ليست کې يې عکسونه شته او پر دې ورځ حاضر نه وو نورو دغو ټولول ښاغلو خپل ځانونه معرفي کړل:

هڼه	نوم	هېواد	دنده	دندې ځای	انځور
۱	محمد حکیم انځار	افغانستان	د ښار د پولیسو قوماندان	کورنیو چارو وزارت	
۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی-ریس	د جمهوري ریاست مقام	

٣	٤	٥
محمد اسماعيل يون	نظام احمد	سما محمد احمد
افغانستان	بنگله د پش	مصر
فرهنگي چارو ريس	مشر انجينر	ډگر جنرال
د ملي امنيت شوراد فتر	د بنگله د پش پوځ	دفاع وزارت د پلان خانگه
		

د	نادر حنفي محمد اشموي	مصر	شنونكى	دفاع وزارت د اطلاعاتو څانگه
د	امين مليكا	مصر	د شمالي امريكا د چارو مرستيال	بهرنيو چارو وزارت
د	جبرمي ايسشروف	اسرائيل	د پلان مرستيال	په امريكا كې د اسرائيل سفارت

هـ	ز	ح
ماریور جریو	اسمعیل عبداللہ فلاح المارو	ڈاکٹر مالک طوال
ایتالیا	اردون	اردن
قومندان	د لوی درستیز د دفتر ریس	د ناٹو او اروپا د ستراتیژیکو چارو مشاور
د ایتالیا دفاع وزارت	د اردون پوځ	د بهرنیو چارو وزارت
		

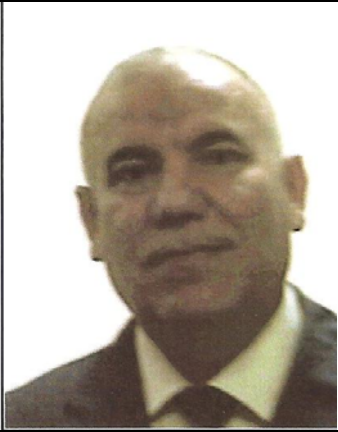
د	د	د
حماد سما المشان	ایلي ایل حایک	جین سلوم
کویت	لبنان	لبنان
د امریکې څانګې سکرتر	د دارالانشا مشر	اعلیٰ منتظم مشر
د بهرنیو چارو وزارت	دفاع وزارت	د دفاع وزارت
		

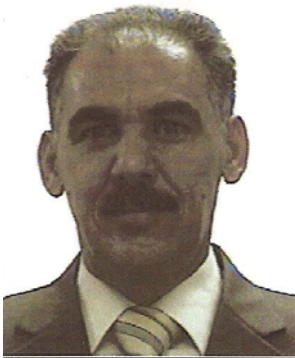
۵		
احمد کماون	ڊا بر سنګ کورنگ	ڊا کتر میندرا پیرسا د رجال
مراکش	نیپال	نیپال
ارزونه او خارنه	قومندان	غږی
دفاع وزارت	دفاع وزارت	د نیپال د شور ا غړی
		

ڪ	ه	ند
خالد محمد السو ليمي	خالد سليمان با عمر	طارق محمود چو هدر ي
عمان	عمان	پاڪستان
د قرار داد او خدما تو مسو ل	سفير	ريس
دفاع وزارت	په جنوبي افريقا ڪي د عمان سفارت	د پوڻ د تربوي چارو خانگه
		

۱	معظم احمد خان		
پاکستان	سریلانکا	سریلانکا	عبدال ايس ظاهر
وزیر	قومندان	سر منشي	
واشنگٹن کی د پاکستان سفارت	دفاع و زات، هو ایی خواک	دفاع وزارت	
			

۱۰	عديم کوکک	ترکیه	مشاور	د لومړي وزير دفتر
۱۱	سينان تونا	ترکیه	جنايي مشر	د ترکيې ملي پوليس
۱۲	کریم یسلیور	ترکیه	امنيتي متخصص	د لومړي وزير دفتر

٤٦	رشد محمد سليم السعدي	متحدہ عربي امارات	قومندان	پوچ	
٤٧	محمد فدهي البتي	عراق	اداري ريس	دملي امني شوراد فتر	
٤٨	جليل الربيعي	عراق	ريس	دترو ريزم د مخزوي خانگه	

	دفاع وزارت	ايريش منيجر	عراق	کريم عبود محمد	ن

تر پېژندنې وروسته د چای لپاره یوه لنډه شان وقفه وه، په هغې کې مو چای وڅښه، د چای لپاره هم په دهلیز کې ښه ترتیبات نیول شوي وو. لږ وړاندې هلته لوكس تشنابونه هم وو، مانا څومره چای چې دې څښه، ځواب دې ورته ورکولای شو. د چای تر وقفې وروسته گروپي خبرې اترې پیل شوې، موږ ټول یې مخکې تر مخکې پر درېو گروپونو وېشلي وو. زه (یون) په لومړي گروپ کې وم، د گروپونو څرنگوالی په دې ډول و:

لومړۍ ګروپ

(ګروپ مشر ډاکټر فريبورز مختياري)

ګڼه	غړي	هېواد	اداره
۱	محمد اسماعيل يون	افغانستان	د فرهنگي چارو رئيس
۲	نظام احمد	بنګله دېش	انجنير
۳	سما محمد احمد	مصر	ډګر جنرال
۴	کريم عبود محمد	عراق	عملياتي منيجر
۵	حماد سما المشان	کويت	د امريکې څانګې سکرتر
۶	ډاېرسنگ ګورن	نيپال	قومندان
۸	خالد محمد السوليمي	عمان	د قرار داد او خدماتو مسول
۹	عبدال اس ظاهر	سريلانکا	رئيس
۱۰	سينان تونا	ترکيه	جنایي مشر
۱۱	رشاد محمد سليم السعيد	متحده عرب امارت	قومندان

دویم ګروپ

(د ګروپ مشر کریګ ډونکیرلی)

۱۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی رئیس
۱۳	امین مالیکا	مصر	د شمالي امریکا چارو مرستیال

۱۴	جليل الروبي	عراق	رئيس
۱۵	ماريو روگيرو	ايطاليا	قومندان
۱۶	اسماعيل عبدالله فلاح	اردن	د لوى درستيزد دفتر رئيس
۱۷	ايلي ايل حايك	لبنان	د دارالانشا مشر
۱۸	خالد زيرولي	مراكش	رئيس
۱۹	ډاكټر منيندرا پرساد رجال	نيپال	غړى
۲۰	خالد سليمان با عمر	عمان	سفير
۲۱	معظم احمد خان	پاكستان	وزير
۲۲	اديم كوكك	تركيه	مشاور

درېيم ګروپ

(د درېيم ګروپ مشر پروفيسور آن موشن)

۲۳	محمد حكيم انگار	افغانستان	پوليس قومندان
۲۴	نادر حنفي محمد اشموي	مصر	شنونكى
۲۵	محمد فدهي البيتي	عراق	اداري رئيس
۲۶	جيرمي ايسشروف	اسرائيل	د پلان مرستيال
۲۷	ډاكټر مالك توال	اردن	د لوى درستيزد دفتر رئيس

۲۸	جیم سلوم	لبنان	اعلی منتظم مشر
۲۹	لخدر بیلا سري	مراکش	معاون
۳۰	احمد کماوون	مراکش	د ارزونې او څارنې مشر
۳۱	طارق محمد چوهدري	پاکستان	رئيس
۳۲	پریم چندرا	سريلانکا	قومندان
۳۳	کریم یسیلیور	ترکیه	امنيتي متخصص

زموږ د گروپ مشريو ايراني الاصله امريکايي و، چې د ايران د ((اسلامي انقلاب)) تر برياليتوب وروسته يې په امريکا کې پناه اخيسته وه، اوس د بناغلي علي احمد جلالي په شان د دې مرکزيو پروفيسور دی، ماته په پيل کې دا تصور پيدا شو، چې له پروفيسور فريبورز مختياري سره به مې حتماً يوه څه ستونزه پېښېږي، ما فکر کاوه چې ايرانيان که هر څومره له ايرانه لرې هم وي، پر سيمه باندې د خپل تفوق خيال لري او په لويديزه نړۍ کې ځان د دې سيمې اصلي وارث گڼي، خو بيا مې هم د دې علمي چاپېريال خيال ساته، ما ويل دا هم کېدای شي دا ايراني امريکايي د افغانستان په باب، د نورو ايرانيانو په شان نظرونه لري. د گروپي کار په برخه کې هم د سيمينار ژبه انگرېزي وه، خو د عربو يو ژباړونکی هم حاضر و، ځکه دلته د نورو په انډول عربان زيات وو. زموږ ژباړونکو هم کله کله سر راښکاره کاوه.

دلته یو ځل بیا د گروپ ټولو غړو ځانونه معرفي کړل، د
همغې لویې غونډې په شان او په یو څه لږ توپیر، ځکه لویه
غونډه یو څه زیاته رسمي یوه، خو دا غونډه یا گروپي خبرې
اترې څه ناڅه ازادې وې، پروفیسور مختیاري هم په پیل کې
وویل چې دلته به ازادې خبرې کوو، ډېرې تشریفاتې خبرې به
نه وي. تر پېژندنې وروسته د نن ورځې پر عمومي غونډې هم
یو څه بحث وشو او هغه وارزول شوه. دې خبرو یو ساعت دوام
و کړ. پر پنځه نیمو بجو له دې گروپي خبرو خلاص شو، پنځه
لس دقیقې په خبرو او لاره کې تېرې شوې، پاو کم شپږ بجې
موټر د سیمینار د برخوالو د استوګنځي ریزیډنټس ان هوټل
(Ressedents inn hotle) پر لوري لاړو. نیم ساعت کې هلته
ورسېدو، ښه د مزې سترې وو، هریو خپل اتاق ته پناه یوړه،
تر لږې دمې وروسته مې یو ځل بیا د خپلو پخوانیو یادښتونو
پر بشپړاوي پیل وکړ. کله به مې ټلويزیون کوټ او کله به مې
لیک کاوه، همدې کې د خوب خپه راباندې راغلې وه...

د سیمینار دویمه ورځ

د فبرورۍ ۲۵مه نېټه د چهارشنبې ورځ وه، سهار وختي له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې بیا گرمې اوبه تېرې کړې، لږه شېبه وروسته مې هغه جدول پیدا کړ، چې زموږ په دوسیه کې ایښودل شوی و، د بېلابېلو ادیانو د عبادت وختونه په کې معلوم وو. د ټولو ادیانو، نه و، خود څو مهمو ادیانو ولکه: عیسویت، رومان کاتولیک، یهودیت او اسلام. د اسلام د هرې ورځې د لمانځه وختونه په کې معلوم وو، لمونځ مې وکړ، بیا مې لږ سپورت پیل کړ. نیم ساعت به مې سپورت کړی وي، بڼه ډېر ستړی او خولې شوم، په چپرکت کې پرېوتم. د خوب یوه نازکه څپه راباندې راغله. لږ د مرغۍ خوب به مې کړی وي، چې بېرته وینښ شوم، مخ و لاس مې ومینځل، دریشي مې واغوسته، لاندې چای ته د کښته کېدو په حال کې وم، چې یو ځل بیا مې پنتاگون ته پام شو. هوا صافه وه، پنتاگون له ورايه سم ښکارېده، د لفت اواز راغی، په ذهن کې مې بیا هغه خبرې وگرځېدې، چې د نړۍ د یوزیات شمېر بېوزلو هېوادونو پوځي برخلیک له همدې ځایه ټاکل کېږي. دا یا زما تصور و او یا هم واقعیت، خو له کلونو راهیسې زما او زما په شان د نورو گڼو اشخاصو په ذهن کې دا خبره ټوکېدلې، چې پنتاگون د نړۍ د هېوادونو په برخلیک ټاکلو کې نقش

لري، ان د پنتاگون کلمې زموږ پښتو شعر په تېره بيا نظم ته هم د همدې سياسي او پوځي ځواک له امله لاره پيدا کړې ده. د خلکيانو د وخت په سياسي خبرو اترو، نظمونو او وروسته بيا په دې نورو نظامونو کې د پنتاگون لفظ په سوونو څه چې په زرگونو ځله د سياستوالو له خوا لې راوتلی دی. کله چې د سپټمبر پر يوولسمه نېټه پر دې مرکز د بريد خبر خپور شو، نو دا پېښه خلکو ته يوه معجزه ښکارېده، داسې قوت به هم وي

چې پر پنتاگون بريد وکړي؟ ځکه له پخوا لا داسې اوازې وې چې د پنتاگون پر سر مرغۍ هم نه شي تېرېدلای او دلته يې داسې وسايل ايښي، چې که الوتکه او يا هم توغندی يې پر سر تېر شي نو خنثی کوي يې او يا يې هم له لارې منحرفوي، خو د سپټمبر يوولسمې نېټې پېښې دا ټولې اوازې او دنگلې تر پوښتنې لاندې راوستې، يا دا چې دا هر څه دروغ وو، ځکه

نو ترهگر او یا د امریکا مخالفین پر دې بریالي شول، چې پر دې ودانۍ برید وکړي او یا هم دا هرڅه رښتیا وو، خو دا برید چې پر چارپول کېږي او ادعا یې کېږي دا د هغو خلکو کار او وس نه دی. په هر حال چای ته کوز شوم، له معمول سره مې چای وڅښه، خپل انډیوالان مې هم وکتل او یو نیم کس بل سره مې هم اشنایي زیاته شوه، پر پاو کم اتو بجو موله هوټله سیمینارځي (نیسا سنټر) ته حرکت وکړ، سهار نوزموږ کارتونه هم جوړ شوي وو، په دخولي دروازه کې مو هغه ماشین ته ورکړل چې دلته نصب شوی و، بیا د چک له ماشینه تېر شو، د سیمینار هال ته لاړو.

د سیمینار د دویمې ورځې لومړۍ برخه: پر اتو بجو سیمینار پیل شو، تر هرڅه دمخه د مراکش او اسرائیلو استازو خپل ځانونه معرفي کړل، وروسته د غونډې ویاند هون رابرت ګلوکسي Hon. Robert Gallacci خبرې پیل کړې، نوموړي وویل: زه به یې له جنوبي اسیا یانې افغانستانه پیل کړم، موږ ته باید معلومه شي، چې افغانستان له کومو ګواښونو سره مخ دی؟ امریکا ته یې چلېنجونه کوم دي؟ امریکا په دې باب څه نظر لري؟ زه غواړم دا له یوه چوکاټ سره تشبه کړم. د امریکا ستراتیژي په جهان کې څه نقش لري؟ د نړۍ حوادث پر امریکا څه تاثیر لري؟ تاسې به تېره شپه لیدلې وي، چې جمهور رئیس اوباما د کانګرس غونډې ته خبرې

وکړې، لومړی د امریکا ستراتیژي ده او دویم هغه چلېنجونه چې امریکا ورسره مخامخ ده. امریکا باید په خپله ستراتیژي کې کوم لومړیتوبونه په پام کې ونیسي؟ دا ستراتیژي باید کوم اساسات ولري، چې چلېنجونه رفع کړي. د اوباما د تېرې شپې په خبرو کې مهم ټکی د جهان اقتصادي کېدل یا اقتصادي بحران دی. ددې ترڅنګ امریکا له نامنظمو ګروپونو څخه وېره لري، ځکه چې ددې ډول تهدیدونو مخنیوی سخت دی، خو په تېرو (۹) میاشتو کې اقتصادي موضوع ډېره مهمه شوې ده. اقتصادي بحران کېدی شي ددې سبب شي، چې جهان ته امنیتي مشکلات پیدا کړي. د نړۍ اقتصادي کرکېچ پر موږ او زموږ د حکومتو پر پالیسي، هم په کورنۍ کچه او هم په بهرنۍ کچه تاثیر لري. نه یوازې عایدات او مالیه راتیټوي، بلکې نورې ګڼې ستونزې هم راتوکوي، که یو کال دمخه موږ پر مسایلو خبرې کولې، نو اقتصادي موضوع مو هېڅ نه یادوله، خو په تېریو کال کې حالاتو تغیر کړی او س اقتصادي موضوع ډېره مهمه ده.

ښاغلي رابرټ ګلکسي پر راتلونکو دېرشو کلونو نړۍ ته پر پېښېدونکو احتمالي خطرونو هم رڼا واچوله، ده وویل: ذروي وسله، د عامه وژنې وسله، تروریسم، کمپیوټري بریدونه او نور هغه مسایل دي، چې موږ ورڅخه وېره احساسوو او اندېښنه ورته لرو. نه یوازې پانګوال هېوادونه به ستونزې ولري، غریب هېوادونه به ترهغو لایاتې ستونزې ولري. کله

چې له کوم ځايه دا ډول بحرانې خبرونه راورسېږي، نو تاثيرات يې پر نورو سيمو هم پرېوزي، د اقتصادي بحران تاثيرات اوس د (۲۰-۲۰) کلونو پخوا په شان نه دي، اوس چې يو ځای کې بحران پيل شي، نو ورسره سم تاثيرات يې په بله سيمه کې هم پرېوزي، نوموړي د امريکا اقتصادي بحران ته گوته ونيوله، چې همدا اوس يې تاثيرات پراکثرو هېوادونو څرگند دي.

رابرټ گلکسي، د چاپېريال ساتنې موضوع هم ډېره مهمه وگڼله، خو نه د اقتصاد په انډول ډېره مهمه، ده وويل: د اقليم تغير او د ځمکې د کرې گرمېدل د تشويش وړ خبره ده، اينده کې به د اوبو کمي، لوږې او نورو مسايلو له امله جنگونه او بحرانونه راپيدا شي او ډېر هېوادونه به له ستونزو سره مخ کړي.

ده د نفوسو ډېرښت، تراکم او کمښت ته هم اشاره وکړه، د نړۍ په بېلابېلو سيمو کې د نفوسو د ودې نا انډولتيا يې يوه ستونزه وگڼله، ويې ويل چې په امريکا کې نفوس ډېرېږي، خو په جرمني، چين او جاپان کې تر کنټرول لاندې دی. په هغو هېوادونو کې چې نفوس يې په ثابت ډول ساتل کېږي، هلته به غټه ستونزه په اينده کې دا وي چې ځوانان يې کمېږي او د کار اصلي قوت يې له منځه ځي. نړيواله بڼه ورځ پر ورځ بدلېږي، پخوا به چې د نړۍ په گوټ گوټ کې کومه ستونزه پيدا شوه، ملگرو ملتونه به تلل، مداخله به يې کوله او ستونزه به يې

حلوله، خو اوس د ملگرو ملتونو پر ځای بېلابېلې نادولتي موسسې (انجواني)، شرکتونه او خیریه ټولنې رامنځته شوي، دوی د خلکو اقتصادي مشکلات حلوي. یانې نړۍ د تېرو (۳۰) کلونو په بهیر کې ډېر بدلون موندلی دی. نوموړي زیاته کړه: ځینې پوهان وایي امریکا به په راتلونکو لسو کلونو کې هم یو زبرواک وي او لوی اقتصاد به یې په لاس کې وي، د چین، هندوستان او برازیل په شان هېوادونه به ډېر پرمختګ وکړي، قوتونه به یې هم زیات شي، تغیر به وکړي، خو امریکا به بیا هم یو ستر پوځي قوت وي. موږ څو شیانو ته اړتیا لرو: له پرمختللي ټکنالوژۍ باید ګټه پورته کړو، په دې کار او نظامي ځواک کې اصلاً بودیجه ډېره مهمه ده، خو او بیا ما تېره شپه په خپلو خبرو کې د پوځي ځواک په اړه هېڅ خبرې ونه کړې، دا چې چین او هندوستان د یوه اقتصادي قوت په توګه مطرح کېږي، موږ ته د تشویش وړ خبره نه ده. هندوستان سره یو ستراتیژیک دولتي تړون لرو، چین سره مو هم مناسبات ښه دي، پر دې هم پوهېږو چې چین اینده کې کومې خواته ځي؟ ځینو نورو هېوادونو سره هم ښه مناسبات لرو، اقتصادي بحران ډېر وخت رانغاړي او په دې کې مهمه خبره داده، چې کوم کارونه باید اول ترسره شي؟ کوم کارونه د لومړیتوب حق لري؟ البته په دې باب چې څه وایم، دا زما خپل نظریات دي، د امریکا د حکومت نظرونه نه دي. اوس د امریکا لومړیتوب

امنیت دی، موږ باید هېڅ شی ونه سپموو او پرې نه ږدو، چې د سپتمبر د یوولسمې نېټې پېښه بیا تکرار شي.

موږ باید امنیت ته زیاته پاملرنه وکړو. د سپتمبر یوولسمې نېټې تر پېښې وروسته بله داسې پېښه نه ده رامنځته شوې. نور هېوادونه هم تر تروریستي بریدونو لاندې دي. که دا حالت تغیر وکړي، نو طبعاً نړیوال روابط هم ورسره بدلون مومي. د امریکا اوسنۍ اداره هم باید همدا لاره تعقیب کړي، په اوسنۍ اداره کې د اقتصادي او محیطي مسایلو په باب پرمختګ شوی دی. د امریکا د ستراتیژۍ په باب هم باید څه ووايم، خو زما دا نظرونه د امریکا د حکومت نظرونه نه دي، زه خپله وړاندوینه کوم، چې ۴-۸ کاله وروسته به څه پېښېږي؟ ځینې مسایل یې دا دي:

څو موده دمخه (سناټور جان کیري) سوريې او غزې ته لاړ، ددې لپاره چې له نورو سره خبرې اترې وکړي، ددې خبرو هدف دا دی چې غواړي له نورو هېوادونو سره خپل مناسبات پراخ کړي. د امریکا پروړاندې اوس لوی دښمن یوازې القاعده دی. ددې پروړاندې د دوستانو درلودل ډېر مهم دي، د ملګرو ملتونو په مرسته سوله څرنگه راژوندی کولای شو، امریکا خپله زیات مشکلات لري، د پوهې او ادارې له نظره، امریکا غواړي په خپله پر نړیوال سیاست خبروي. موږ غواړو د خپلو دوستانو اقتصاد تقویه کړو، له چین سره ښه روابط لرو، دا روابط به ډېر ژر له منځه لاړ نه شي. جمهور رئیس اوباما دا

کړېدې پټ اخیستی، چې د تجارت پر وړاندې ستونزې لرې کړي، د اتومي وسلو پر وړاندې د خپلو سرحداتو ساتنه مهمه ده، څنگه کولای شو خپل سرحدات وساتو؟ په سیمه کې څه مشکلات دي؟ د (نیسا) ساحې په شاملو هېوادونو کې څه ستونزې دي؟ دې کې لومړی او دویم هېواد نه شته، د فلسطین او اسرائیلو موضوع ډېره مهمه ده، او باما او امریکا هیله لري، چې ددې موضوع لپاره یوه حل لاره پیدا کړي، دا کار به د ترهګرو هغه پلمه له منځه یوسي، چې تل دې ټکي ته اشاره کوي. او باما غواړي د خپل کار په دې شپو ورځو کې پر دې کار وکړي، د مدیترانې هېوادونو، شمالي افریقا، ترکیې، جرمني او نورو هېوادونو سره خپلو مناسباتو ته پراختیا ورکړي، ترکیې ته د زیات نقش لوبولو چانس ورکوي، په تېره بیا په اقتصادي برخه کې. زیات مشکلات چې دي هغه د ایران، افغانستان او پاکستان په برخه کې دي. دا یو چانس دی، چې امریکا غواړي له عراقه خپل یو زیات شمېر عسکر وباسي او امنیتي مسایل خپله عراقیانو ته وسپاري، په دې حالت کې به زموږ پوځ زیان نه زغمي، یوازې خپل بېزونه او د خلیج امنیت به ساتي، د ایران د مسایلو په باب هم یو مشاور ټاکل کېږي، چې هغه به د ایران چارې تعقیبوي. د افغانستان او پاکستان مسایل ډېر پیچلي دي، او باما غواړي افغانستان ته (۱۷۰۰۰) عسکر ورولبېږي، د او باما اداره غواړي دا جنگ مثبتې لارې ته سوق کړي، پاکستان زموږ یو ستراتیژیک

ملگری دی، امریکا غواړي پاکستان سره نور هم خپل
مناسبات پراخ کړي. سربېره پر دې د امریکا نوې اداره غواړي
نورو سره هم خپل روابط ښه کړي.

تر دې خبرو وروسته له نوموړي څخه د بېلابېلو مسایلو په
باب پوښتنې وشوې، د منځني ختيځ، د ایران او امریکا د
روابطو، د فلسطین او اسرائیلو د شخړې په هکله، له عراقه د
عسکرو د وتلو او ځینو نورو مسایلو په باب، چې ده ورته
داسې ځوابونه ورکړل، چې اکثره یې په خپلو تېرو خبرو کې
ویلي وو. تر دې وروسته د چای لپاره یوه پنځه لس دقیقه یې
وقفه وه، بیا بله غونډه پیل شوه.

د دویمې ورځې د غونډې دویمه برخه: د دویمې
ورځې په دویمه غونډه کې د منځني ختيځ او شمالي افریقا
مسایل خپل کېږي، درېو پروفیسورانو ته بلنه ورکړل شوه،
چې د سټیج سرته راشي او پر خپلو څوکیو کېږي.

۱- ډاکټر مورحف جیوجاتی (Dr. Murhaf Jouejati)

دی اصلاً یو سوریایي دی او اوس د (نیسا سنټر) پروفیسور
دی.

۲- ډاکټر فریبورز مختیاری (Dr. Fariborz mokhyiari)

چې دی یو ایران الاصله امریکایي دی، د نیسا مرکز
پروفیسور دی او د منځني ختيځ د چارو کارپوه دی.

۳- بناغلی لور پنس وېلټ (Mr.Lowrence Velte) د (نیسا مرکز) یو بل پروفیسور دی.

تر ټولو دمخه پروفیسور مختیاري ته بلنه ورکړل شوه. هغه د خطابی مېز ته راغی، ویې ویل: زه غواړم په سیمه کې د ایران حضور او له هغه څخه د احتمالي خطرونو په اړه خبرې وکړم. خو لومړی غواړم د ((انقلاب)) په باب څه ووايم.

۱- د انقلاب تاثیر:

انقلابونه همېشه د ایډیالوژیو تر چتر لاندې پېښېږي، خو کله چې زمانه تېرېږي، ایډیالوژي خپل رنگ له لاسه ورکوي، په پیل کې گرم شعارونه وي، خو وروسته شعارونه هم

سړېږي، په پیل کې پالیسي همداسې وي، ځکه خلک د ایډیالوژۍ تر چتر لاندې ښه تنظیمېږي، خو وروسته د انقلابونو ایډیالوژیک اړخ کمزوری کېږي، انقلاب او د واک مدعیان بلې خواته میلان پیدا کوي، غوره مثال یې د فرانسې انقلاب دی، چې وروسته د هماغه چا د ژوند په بیه تمام شو، چې دا انقلاب یې د بري پورې ته رسولی و. د ایران انقلاب هم همداسې وگڼئ. اوس د ایران انقلاب له خپلو هغو هدفونو،

شعارونو او ايډيالوژيک بېز څخه لرې شوی او يا لرې کېږي، چې تر انقلاب دمخه ورته ټاکل شوي وو او د انقلاب پر لومړيو کلونو تعقيبېدل.

۲- په منطقه کې د ايران حضور: ايران يو لوی هېواد دی، چې په دې سيمه او نړۍ کې حضور لري، څوک يې مني که نه، خود سيمې په سولې او ثبات کې د ايران حضور ته په نه سترگه کتل سم نه دي. ايران يو لرغونی هېواد دی، چې زرکلن تاريخ لري او يو متمدن ملت دی، دا سمه ده کوم کسان چې د حکومت په راس کې دي دا د منلو وړ نه دي، خود ايران د واکمنو او د ايران ملت او هېواد خبره جلا ده، هر څوک چې د ايران له رول څخه سترگې پټوي، داله واقعيت سره سمون نه خوري. پروفیسور مختياري زیاته کړه: ځينې کسان ايران په شونيزم (پراختيا غوښتنې) او د نورو په چارو کې په لاسوهنې تورنوي، خو ايران د تاريخ په اوږدو کې هېڅکله هم د چا په کورنيو چارو کې مداخله نه ده کړې او نه يې کوي، بلکې نور لا راغلي پر ايران يې يرغل کړی، (هدف يې عراق او نور عرب وو خو دا خبره يې په ډېر رمز کې تېره کړه) پروفیسور مختياري وويل: ايران هېڅکله په سيمه کې د پراختيا غوښتنې سياست نه دی تعقيب کړی او نه يې تعقيبوي، يوشی چې ايران يې غواړي هغه د خپل فرهنگ او ژبې پراختيا ده او دده په نظر دا د ايران حق دی، چې د خپلو (فارسي ژبو) لپاره کار وکړي، ده

ان په هندوستان کې د فارسي ژبې دود ته اشاره وکړه، چې هلته هم يو وخت فارسي ژبه دود وه. د پروفیسور مختیاري په نظر له ژبنيو او فرهنگي مسايلو پرته ايران په نورو هېوادونو کې هېڅ ډول مداخله نه ده کړې او نه يې کوي. يوازې تشويش چې ايران يې په سيمه کې لري هغه دادی، چې بهرنۍ قواوې بايد له سيمې (مقصد يې منځنۍ ختيځ او افغانستان و) څخه ووځي، چې د تفاهم لپاره لاره اواره شي. پروفیسور مختیاري زياته کړه: تر انقلاب وروسته هم ايران څو ځله غوښتي چې د ايران او امريکا مناسبات ښه شي، خو امريکايي مقاماتو ورته هېڅ توجه نه ده کړې، وروستۍ ځل د فاطمي د معتدل حکومت له خوا يو ليک، د امريکا متحده ايالاتو مشرتابه ته راولېږل شو، چې د مناسباتو د ښه کېدو غوښتنه يې کړې وه، هغه ليک هم بهرنيو چارو وزارت څخه بل چېرته لاړ نه شو، هغه وخت ما او نورو، امريکايي چارواکو ته وويل چې له ايران سره د مناسباتو ښه والی ستاسو په گټه دی، خو چا پرې سرونه گراوه. د پروفیسور مختیاري په نظر ايرانيان ښه حافظه لري او د ايران حکومت اوس غواړي، په سيمه کې ثبات رامنځته شي، نو بايد دې چې د ايران حکومت سره خبرې اترې پيل شي.

کله چې د پروفیسور مختیاري خبرې خلاصې شوې، نو يو دم اکثرو برخوالو د پوښتنو لپاره لاسونه پورته کړل، خود غونډې منتظم ښاغلي وېلټ وويل: صبر وکړئ چې دا دوه نور

بحثونه خلاص شي، بيا به ټولو ته د پوښتنو وخت ورکړو. پر همدې توافق وشو. په دې ترڅ کې ما هم لاس پورته کړی و، نو غلی شوم او خپلې پوښتنې مې په کتابچه کې وليکلې.

وروسته پروفیسور مورحف جیوجاتی ته نوبت ورسېد، ده هم منځني ختیځ کې د سولې او ثبات په باب خپل تحلیل وړاندې کړ. ده تر هر څه دمخه د منځني ختیځ هېوادونه پر څو کټګوریو ووېشل او بیا یې

له امریکا متحده ایالاتو سره د هغو روابطو هم تشریح کړل، سیمه ییزو قوتونو او له سیمه ییزو قوتونو سره د هغو اړیکو ته یې هم ګوته ونيوله. د هېوادونو د وېش کټګوري یې په دې ډول وه.

د امریکا متحده ایالاتو دوست هېوادونه، لکه: اسرائیل، سعودي عربستان، مصر او اردن.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف هېوادونه، لکه: ایران او سوريه.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف ګوندونه، لکه: حزب الله او حماس.

د امریکا متحده ایالاتو موافق ګوندونه، لکه: الفتح او نور.

د ایران او سوریې ملاتړي گوندونه، لکه: حماس او حزب الله پروفیسور جیوجاتي وویل: د منځني ختیځ لاندې کیدي شي د خبرو اترو او ټولو مطرح هېوادونو د گټو په پام کې نیولو سره اواره شي، ده زیاته کړه، سوریه به د وخت په تېرېدو اسرائیلو سره معاملې ته حاضرې شي، کېدی شي، سوریه په لبنان او فلسطین کې له اسرائیلي ضد تحریکونو، په تېره بیا حماس سره خپل روابط کمزوري کړي، ددې کار په مقابل کې به اسرائیل حاضر شي، چې سوریې ته د گولان لوړې څوکې، چې د ۱۹۶۹ کال د جنگ پر مهال یې نیولي، خوشې کړي، د سعودي عربستان رول هم ډېر مهم دی، اسرائیل هم خپل ضرورتونه او مجبوریتونه لري، تر څو چې د سیمې دې غټو هېوادونو سره جوړ نه شي، نو دوی ته هم ددې پرله پسې جگړې زغمل اسانه کار نه دی. نوموړي پروفیسور که څه هم د خبرو په پیل کې څرگنده کړه، چې زه د هغه هېواد له غرو څخه یم، (مقصديې سوریه و) چې امریکا یې د شیطاني محور غړي گڼي، پروفیسور مختیاري ته یې هم اشاره وکړه، چې ایرانی دی او ایران هم د امریکا په نظر په شیطاني مثلث کې شامل هېواد دی. شیطاني مثلث کله کله د امریکا په سیاسي اصطلاحاتو کې د ایران، سوریې او شمالي کوریا لپاره کارول کېږي. خو پروفیسور جیوجاتي وویل چې زه غواړم یوازې د حالاتو تحلیل وکړم. که څه هم دده په خبرو کې د ناپېیلتوب اصل تر ډېره حده مراعت شوی و، خو بیا هم تحلیل یې څه نا څه د خپلو

ناسیونالیستي افکارو او احساس تر تاثیر لاندې و، د ده بحث خورا گرم و، د منځني ختیځ د هېوادونو اکثره استازي ورته ښه غوږ غوږ وو او د اسرائیلو استازی هم ښه متوجه و. په دې پسې ښاغلي پروفیسور، لورېنس وېلټ خبرې وکړې، هغه د شمالي افریقا په باب خپل تحلیل وړاندې کړ او ویې ویل چې د شمالي افریقا اکثره هېوادونه اوس له امریکا سره ښه روابط لري او په ډېرو برخو کې یې یو بل سره همکاري شته. پروفیسور وېلټ زیاته کړه: د شمالي افریقا هېوادونه د خپلو مجبوریتونو او هغو چلېنجونو له مخې چې دوی ورسره مخ دي، اړ دي چې له امریکا متحده ایالتونو سره ښه همکاري ولري. د شمالي افریقا بحث زما او همدارنګه د سیمینار اکثریت برخوالو لپاره ډېر جالب نه و، نو ځکه مې ډېر یادښتونه وانه خيستلای شول.

د پروفیسور وېلټ تر خبرو وروسته سملاسي د پوښتنو لپاره ګڼ لاسونه پورته شول، اکثره پوښتنې پروفیسور مختیاري ته، چې د ایران په باب یې لکچر ورکړ، راجع وې. که څه هم زه په لومړي کتار کې وم، خو تر ما دمخه غالباً د اردن هېواد استازي له پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل: تاسې فرهنګي پراختیا د ایران حق ګڼئ، ایا نورو هېوادونو ته هم ددې حق ورکوئ، چې ایران کې خپل کلتور پراخ کړي؟ پروفیسور مختیاري دې پوښتنې ته داسې سم ځواب ورنه کړ، هغه وویل، د ایرانی فرهنګ تقاضا خپله خلک کوي، د بېلګې په توګه، په هندوستان کې د فارسي ادبیاتو یوه ښه دوره تېره شوې، د یو

هندي پروفيسور يادونه يې وکړه، چې فارسي شعرونه يې له ياده زده وو او د فارسي شاعرانو د کتابونو غوښتنه يې کوله، ورپسې يې ماته د پوښتنې نوبت راکړ:

ماله پروفيسور مختياري څخه وپوښتل چې موږ بايد د مداخلې او پراختيا غوښتنې په مانا پوه شو. د سيمينار برخوالو ته مې وويل چې گاونډی د گاونډيانو پر نيت، دوستۍ او دښمنۍ بڼه پوهېږي، ايران زموږ گاونډی دی، نو تر هر چا يې موږ ته نيت بڼه معلوم دی، ايران همدا اوس په افغانستان کې په دې لاندې برخو کې د پراختيا غوښتنې او مداخلې سياست تعقيبوي:

- ۱- په ژبنۍ او فرهنگي برخه کې: همدا اوس د ايران له خوا په افغانستان کې پنځه ټلويزيونه او (۲۱) چاپي خپرونې فعاليت کوي، چې دا ټول د ايران د پيسو په زور چلېږي، ايران غواړي افغانستان تر خپل فرهنگي او ژبني تسلط لاندې راولي.
- ۲- مذهبي برخه کې: ايران نه يوازې د مذهب په نامه افغانستان کې مذهبي گوندونه جوړ کړي، بلکې په کابل کې يې د يو بل ثاني قم مدرسه هم جوړه کړې، چې تر (۵۰) مليونو ډالرو زيات لگښت يې پرې کړی، افغانستان يو سني مذهبي هېواد دی، خو ايران غواړي افغانستان کې د شيعه او سني ستونزه راولاړه کړي.

۳- په اقتصادي برخه کې: ټاکل شوې له ترکمنستان څخه د افغانستان له لارې پاکستان او جنوبي اسيا ته د نفتو او گازو نللیکه وغځول شي، ایران همېشه د داسې پروژې مخالفت کړی او کوي یې. ایران همدا اوس د افغانستان مارکیټ د خپلولو په لټه کې دی.

۴- سیاسي برخه کې: ایران غواړي پر افغانستان د خپلې خوښې یو مذهبي حکومت تحمیل کړي او یا داسې حکومت چې د ایران غوښتنې ومني، نو ځکه خو یې همېشه د یوې قوي مرکزي حکومت پر وړاندې ستونزې راولاړې کړي دي.

۵- پوځي برخه کې: تر طالبانو دمخه حکومت پرمهال دوی د هغه بېلابېلو مخالفو ډلو سره پوځي مرسته کوله، د طالبانو په واکمنۍ کې یې د هغوی مخالفو وسلوالو ډلو ته مرستې لېږلې او تر طالبانو وروسته اوس بیا هم داسې شواهد شته، چې دوی طالبانو ته پټې نظامي مرستې کوي. ایا دې ډول کارونو ته مداخله نه شو ویلای؟

زما پوښتنې پر پروفیسور مختیاري ښې ونه لگېدې، خو د غونډې د برخوالو له حالته راته پته ولگېده، چې ټولو ته یې خوند ورکړ، ددې یو علت دا و، چې د پروفیسور مختیاري په خبرو کې د ایرانپالنې روحیه له ورايه ښکارېدل، علمي لیکنه یې تر ملي احساساتو لاندې راغلې وه. زما د پورته پوښتنې یا پوښتنو په ځواب کې پروفیسور مختیاري، تفصیلي او قناعت

بښونکي ځوابونه رانه کړل، يوازې دومره يې وويل: دومره
 اخبارونه چې د ايران په مرسته چاپېږي البته ضرورت به يې
 وي، يو څو خبرې يې نورې هم اخوا د پخوا تېرې کړې. څو نورو
 برخوالو هم له پروفيسور مختياري څخه پوښتنې وکړې، د
 نوموړي حالت چندان ښه ونه برېښېد، په همدې خاطر د غونډې
 وياند وويل چې نورې پوښتنې به له پروفيسور جيو جاتي څخه
 وکړئ، پر دې وخت سنجر صيب ماته وويل: ستا پوښتنې زموږ
 د دولت پاليسي نه ده. د سنجر صيب خبرې پر ما ښې ونه
 لگېدې، ما ويل دا يو علمي سيمينار دی، د پاليسيو د
 څرگندولو ځای نه دی، دلته بايد واقعيت وويل شي، پاتې شوه
 د پاليسي خبره، موږ او تاسې درې تنه چې دلته راغلي يو، يو
 هم د دولت ټوله استازي نه شو کولای، نه ته د دولت استازي
 کولای شې، نه زه او که ته يې کولای شې، نوزه يې هم کولای شم
 او انگار صيب هم، دا ددې ځای نه دی چې د يو بل خبرې رد
 کړو، په دولتي کچه هم ته تر ما په حساس دفتر کې کار نه کوي،
 ماته د افغانستان ملي گټې ډېرې محترمي دي، نه د
 حکومتونو، مقصد مې دادی، چې که زما پر خبرو دې ناوړه
 تبصره وکړه، نوزه به هم مجبور شم، ستا د هرې خبرې پر
 وړاندې دريځ ونيسم. د سنجر صيب بيا هم زړه طاقت ونه کړ. بيا
 يې لاس پورته کړ، نوبت ورته ورسېد. ځان يې يو ځل بيا د
 معمول په شان معرفي کړ، چې په جمهوري رياست کې د
 پاليسي رئيس يم. سنجر صيب اصلاً د جمهوري رياست د مقام

په دفتر کې چې مشري يې بناغلی محمد عمر داودزی صیب کوي او په دې ریاست کې څو بېلابېل ریاستونه دي، د پالیسی په نامه هم یو ریاست د همدې ریاست په تشکیل کې شته، دی د همدې ریاست رئیس دی. خو څرنگه چې د سیاست پر نزاکتونو پوهېږي، نو ځکه له دې مقام څخه هم د خپل ځان او هم د خپل گوند په ګټه بڼه کار اخیستلای شي. ده په خپلو خبرو کې وویل: موږ د ایران په ګډون ټولو ګاونډیو سره بڼه روابط غواړو، کله کله د ګاونډیو ترمنځ لوړې ژورې پېښېږي، خو دا د دې مانا نه لري، چې موږ یو بل سره بڼه روابط نه غواړو، د سنجر صیب خبرې همدومره لنډې وې، ما پرې ځکه بیا تبصره ونه کړه، چې دده خبرو ضرر نه درلود.

وروسته د اسرائیلو استازي (جیرمي ایسشروف) له پروفیسور جیوجاتي څخه پوښتنه وکړه: تاسو د ګولان د لوړو پر سرد سوريې او اسرائیلو د جوړجاړي په باب وویل، زه خو فکر کوم چې دا داسې اسانه خبره نه ده، دلته نورې ستونزې هم شته. نوموړي پروفیسور یې په ځواب کې وویل: ما نه دي ویلي چې دا مشکل همدا سې ژر حلېږي، خو دا هغه موضوعات دي، چې د دواړو هېوادونو ګټې په کې دي، نو کېدی شي دا ګټې دوی یو بل سره نږدې کړي. د منځني ختیځ په هکله له دې پروفیسور څخه ګڼې پوښتنې وشوې، چې ده ورته په خپل نوبت ځوابونه ورکړل، د امریکا پر یو اړخیز سیاست هم سختې نیوکې وشوې، چې همېشه یې د اسرائیلو پلوي کړې، ورپسې

د شمالي افريقا د هېوادونو او امريکا د روابطو په اړه خو پوښتنې وشوې، د غونډې وخت نور په ختمېدو شو. يوولس نيمې بجې ډوډۍ ته لاړو. له هاله چې راووتو، نو د عربي هېوادونو يو څو تنو ماته افرين ووايه او ويې ويل چې ښې پوښتنې دي ورڅخه وکړې، د هغوی ټولو نظر دا و چې پروفيسور مختياري په خپلو خبرو کې د ايران زياته پلوي کړې وه. تر ډوډۍ وروسته بېرته هال ته راغلو.

د دويمې ورځې تر غرمې وروسته غونډه: په دې غونډه کې د افغانستان او جنوبي اسيا په باب بحثونه شامل وو. ددې برخې ويناوال وو:

۱- علي احمد جلالي، د افغانستان د کورنيو چارو پخوانی وزير او د نيسا مرکز پروفيسور.

۲- ډاکټر رابرټ باگوس، د جنوبي اسيا پر هېوادونو بحث درلود. په جنوبي اسيا کې افغانستان، پاکستان، نيپال، هندوستان، سريلانکا، ميانمار، بوتان او بنگله دېش شامل دي.

د افغانستان د کورنيو چارو وزارت پخوانی وزير او اوس د نيسا سـنـتـر پروفيسور علي احمد جلالي د افغانستان په باب خبرې پيل کړې. علي احمد جلالي

وویل: له افغانستانه چې کوم خبرونه راځي، په خواشینی سره چې ښه خبرونه نه دي، کله چې یوه حادثه یا واقعه پېښېږي، نو عموماً منفي خبرونه ترې جوړېږي، ځکه خو ټول خبرونه منفي وي، جلالی صیب وویل: د طالبانو پرمختللی افغانستان داسې و، لکه په کمبودیا کې د پولیوټ رژیم، خو اوس ډېر پرمختګ شوی دی، صحت، ښوونه او روزنه، انتخابات، پولیس او نورو برخو کې پرمختګ شوی دی. پخوا په ټول هېواد کې یوازې یوه راډیو وه، خو اوس تر (۱۰۰) زیاتې راډیوګانې فعالیت کوي. زه چې ژورنالیست وم، نو موږ به منفي خبرونه نشرول، ښه خبرونه نه خپرېدل، پر ۲۰۰۴م کال زه د افغانستان د کورنیو چارو وزیر وم (۴۰۰۰) پولینګ سټېشنونه او د انتخاباتو لپاره د رایې اچونې مرکزونه وو (۵۰۰) ژورنالیستانو دا بهیر څاره، هېڅ داسې خطرناکه پېښه ونه شوه، ژورنالیستانو وویل: ((دا خو هېڅ داستان نه دی)).

خو که اوس موږ د حکومت او ژورنالیستانو د دواړو نظرونه سره پرتله کړو، نو پرمختګ ددې سبب کېږي، چې منفي خبرونه په شا و تمبوي او یا هم برعکس. یوه بېلګه به وړاندې کړو: د کندهار-کابل لویه لاره جوړه شوه، (۲۵) ساعته واټن (۵) ساعتونو ته رالڼد شو، خو په امنیتي برخه کې پرمختګ ونه شو، نو اوس خلک له دې لارې څخه د امنیتي مشکلاتو له امله سمه ګټه نه شي پورته کولای. کله چې موږ د افغانستان موضوع تحلیلوو، نو د خاصو افکارو تر تاثیر لاندې راځو،

راځي چې ددې موضوع په اړه خبره له يوې افسانې څخه پيل کړو، چې ځينو خلکو رامنځته کړې ده.

افسانه: يو شمېر خلک داسې نظر ورکوي، چې د افغانستان شخړه يوه قومي موضوع ده او دا جنگ يو قومي جنگ دی، خو دا خبره بېخي غلطه ده. افغانستان کې پښتون، تاجک، ازبک او نور او سپړي، خو د ټولو هويت افغان دی. پر افغانستان باندې د روسانو د يرغل پر مهال يوزيات شمېر افغانان نورو همقومو هېوادونو ته لاړل، خو کله چې بېرته راغلل، نو افغانيت يې نور هم قوي شوی و، د تاريخ په اوږدو کې افغانستان په ختيځ او سوريه په لويديځ کې د لويې لارې پر سر پر اته هېوادونه وو. (۲۳۰۰) کاله دمخه مقدوني سکندر باگرام ته راغی، باگرام بيا د شوروي يرغل پر مهال د هغوی مرکز و او اوس د امريکايانو پوځي مرکز هم دی، خو افغانانو په کې تل يو ځای ژوند کړی. د کورنيو جگړو پر مهال په افغانستان کې قومي ډلې وې، خو يوازې په کابل کې جنگېدې، داسې ډلې هم وې، چې عسکريې له يوه قومه او قومندان يې له بل قومه و. د شورويانو ستونزه دا وه، چې هغوی غوښتل افغانستان ونيسي، خو دې اوسني ائتلاف ځواکونو يو ولس ناخوښی رژيم راوپرځوه. تاسې ته به عجيبه ښکاره شي؛ په دې جگړه کې ټولو (۱۵۰) امريکايي عسکرو برخه درلوده، اوه کاله مخکې د خلکو په ژوند کې بدلون راغی، خو

وروسته د ملکي تلفاتو ستونزه پيدا شوه، خو دې سره سره بيا هم خلک دوی غواړي، خو د يو ضرورت په توگه، نه د ۲۰۰۱م کال په شان.

بل افسانه يي مشکل: يو بل افسانه يي نظر دادی، چې افغانان ملک الطوايفي ژوند غواړي، دا خبره هم سمه نه ده، ددې خبرې يو علت دا و، چې په تېرو جگړه ييزو کلونو کې حکومت ظرفيت نه درلود او دا ظرفيت له منځه تللی و، نو خلک بېرته خپل عنعنې يي حالت ته ورگرځېدلي وو.

پر ۲۰۰۱م کال نړيوالو ځواکونو له پورته شروع وکړه، کرزي کابينه انتخاب کړه، بلکې کابينې کرزي انتخاب کړ، اصلي خبره داده، چې حکومت بايد خپل ظرفيت لوړ کړي، چې د خلکو لومړي ضرورتونه پوره کړي.

دويم واقعيتونه: شلکلنې جگړې افغانستان تباہ کړی، بيا رغونه يي روانه ده، خو ډېره تېزه نه ده، که له عراق سره يې پرتله کړو، نو توپيرونه په کې ليدل کېږي: افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه په سلو کې (۴۰) لوی او نفوس يې تر عراقه (۵) مليونه زيات دی. افغانستان د عراق په تناسب غريب دی او هم د عراق په انډول په کې لږه پانگه اچول شوې ده. دنيا ته د افغانستان د بيارغونې فکر وروسته پيدا شو. په پيل کې يوازې همدا فکر و، چې طالبان له صحنې لرې کړي، د دولت جوړونې او بيا رغونې فکر وروسته پيدا شو. چا فکر نه کاوه،

چې طالبان او القاعده به دومره ژر سقوط شي. ټولو، افغانستان د امپراتوريو د قرباني او پنگوني ځای ګاڼه، خو کله چې طالبانو د دوو مياشتو په بهير کې سقوط وکړ، دنيا وروسته متوجه شوه، بيا رغونه يې شروع کړه، چې نتيجه يې ډېره ښه نه وه، څو شیان ډېر مهم دي، چې بايد توجه ورته وشي:

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه، ۲- بيارغونه، ۳- حکومت جوړونه

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه: دا مبارزه پېچلې ده، د ساري په توګه، کله چې د يو تروريست پر ضد پريو کلي بمباري کېږي، عام خلک ځورېږي، په داسې حال کې چې د تروريستانو د ځينې لپاره د همغو خلکو همکاري په کار ده. په دې برخه کې دنيا يوه واحد قومنده نه لري. نړۍ بايد په دې برخه کې څو فکتورونه ولري:

۱- ستراتيژيک فکر ولري نه تاکتيکي.

۲- لرې فکر ولري نه لنډ.

۳- يوه ګډه ستراتيژي بايد ولري، نه ټوټه ټوټه او بېلابېله.

۴- مشکل بايد په سيمه ييزه توګه په پام کې ونيسي، نه يوازې افغانستان د مشکل په توګه.

جلالي صيب د خپلو خبرو په ترڅ کې زياته کړه، چې د دولت او د خلکو ترمنځ د مناسباتو د ښه کولو او امنيت راوستلو يوه ښه لاره داده، چې د هېواد ګوټ ګوټ ته خدمات ورسول شي.

تر پروفیسور جلالی وروسته یو بل امریکایی پروفیسور
ډاکټر رابرټ باگس
Dr. Robert Boggs ته وار
ورسېد، هغه د پاکستان او
جنوبي اسیا د ځینو نورو
هېوادونو په باب خپل
بحث پیل کړ. پروفیسور
باگس وویل: د پاکستان په
باب د امریکا رسمي نظر د

جمهور رئیس او باما له خوا بیان شوی دی، خو زه چې دلته څه
وايم دا زما شخصي نظر دی، نه د امریکا د حکومت رسمي نظر.
پاکستان زموږ لپاره ډېر ضروري دی، پاکستان اوس له ډېرو
خطرونو سره مخامخ دی، هره ورځ چې خبرېږو، یوه پېښه وي،
نه یوازې انتحاري حملې عامې شوي، بلکې نورې ډول ډول
تروریستي حملې هم کېږي، یوازې یوه سیمه کې حالات خراب
نه دي، بلکې هر ځای کې خراب دي. د پاکستان په شان چې هر
بل هېواد وای دا کار ورته مشکل و. پاکستان ډېر زیات
مشکلات لري، له اقتصادي پلوه کمزوری دی، اجناس په کې
ډېر قیمت ته دي، بېکاري په کې زیاته ده، سیاسي مشکلات هم
لري، دوه لوی گوندونه یې تضاد سره لري، د قانون د انفاذ په
برخه کې هم مشکلات لري، د ذروي وسلې په برخه کې یې هم
تشویشونه شته، پاکستان باید د خپلو چارو د سمبالښت چارې

په خپل لاس کې واخلي. نوموړي پروفیسور تر پاکستان وروسته د هند په باب خبرې پیل کړې:

په تېرو څو کلونو کې یې اقتصادي وده تېزه وه، خو په تېرو اوو کلونو کې دا وده سسته شوې ده. د امریکا له نظره هندوستان زموږ ستراتیژیک ملگری دی. امریکا ته د هند بحر اهمیت ډېر زیات دی، هم له اقتصادي پلوه او هم د نورو اړخونو له نظره. امریکا پوهېږي، هندوستان داسې یو هېواد دی، چې نه یې متحد دی او نه یې تر کنټرول لاندې، خو کله چې د هندوستان داخلي حالت ته ګورو، نو حالت د تغیر په حال کې دی، نوي سیاسي او قومي ګوندونه راڅرګند شوي، کېدی شي هلته یوه نوې ائتلافي اداره جوړه شي، خود بهرنیو اړیکو او چارو تعقیبول یوازې د صدراعظم کار نه دی، بلکې د ائتلاف د ټولو غړو نظرونه په کې مهم دي. د هندوستان او پاکستان د ستونزو په باب باید وویل شي، چې د ممبي تر پېښو وروسته دا روابط ډېر خراب شوي، خو موږ هیله لرو، چې دا روابط ښه شي. پاکستان باید پردې پوه شي، چې د هند د صبر کاسه نوره نسکوره ده، که یوه بله حمله هم پر هند وشي، نو کېدی شي خبره نظامي جګړې ته ووځي. دا حالت امریکا ته د تشویش وړ دی، موږ کونښن کوو، چې حالات تر کنټرول لاندې راولو. ډاکټر باګس زیاته کړه: غواړم د جنوبي اسیا ځینو وړو هېوادونو ته اشاره وکړم، دا هېوادونه واړه دي، خو ډېر مهم دي، بنګله دېش (۱۳۰) ملیونه نفوس لري، سریلانکا، (۳۰) ملیونه او

بوتان (۲۲۰۰۰). دا هېوادونه ځينې يې کم نفوس لري او ځينې يې زيات، اوضاع يې ډېره پېچلې ده، د ملکي او نظامي مشرانو ترمنځ يې ستونزې دي.

نيپال: نيپال يو پاچاهي حکومت درلود، البته مطلقه پاچاهي، په پيل کې ورسره هندوستان مرسته وکړه، چې د خپل ملک دروازي د بهرنۍ نړۍ پر مخ پرانيزي، داسې يو سيستم يې درلود، چې له پورته څخه کښته راته، سياسي گوندونه په همدغه حالت کې رامنځته شول، د هند له خوا پر پاچا زيات فشارونه راغلل، خلکو مظاهري وکړې او په نتيجه کې يو پارلمان جوړ شو. ماويستانو له دې حالت څخه گټه پورته کړه، پر (۲۰۱) م کال يې پاچا او د هغه کورنۍ له واکه لرې او قتل کړل. وليعهد ديموکراسي نه غوښتله، پارلمان يې منحل کړ، دې سره په ټول هېواد کې گډوډي پيدا شوه، ددې گډوډۍ په بهير کې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، سياسي گوندونه له ماويستانو سره موافقې ته ورسېدل، ماويستان اکثریت نه وو، خو نسبي اکثریت يې ترلاسه کړ، فکر کېږي، چې پرمختگ او موافقت ترلاسه شوی، خو تشويشونه لا شته، ماويستان اوس وسله لري او فکر کوي چې دوی انقلابيان دي، خلک ازاروي، خو خلک غواړي، چې پر ماويستانو فشار راوړي، چې خپلې کړې وعدې عملي کړي او خلکو ته ولسواکي ورکړي.

بنګله دېش: بنګله دېش له نیپال څخه توپیر لري، په بنګله -
دېش کې سیاسي ګوندونه د قدرت لپاره مبارزه کوي، د پوځ
رول په کې هم مهم دی. کله کله حالات داسې شي، چې
دیموکراسي ته په کې خطرونه او ګواښونه پېښېږي.

سریلانکا: پر ۱۹۴۷م کال یې له انګلیس څخه خپلواکي
ترلاسه کړه، ډېر کلونه کېږي، چې د حکومت او تامیل پړانګانو
ترمنځ جګړه روانه ده. بشري حقونه او ولسواکي په کې له
ستونزو سره مخ ده.

بوټان: تر ۱۹۷۰م کال پورې یو تړلی هېواد و، نفوس یې ډېر
کم دی، ستونزې په کې پېښېږي، ځینې هېوادونه په کې
مداخله کوي.

مالديف: مالديف (۱۲۰۰) جزیرې لري، دلته هم د بېلابېلو
ستونزو له امله د دیموکراسۍ پر وړاندې خنډونه وي.
پروفیسور باګس د خپلو خبرو د نتیجې په توګه وویل: د
جنوبي اسیا د هېوادونو داخلي مشکلاتو ته په کتنې سره،
داسې ښکاري، چې په دې هېوادونو کې ولسواکي تر فشار
لاندې ده.

ددې پروفیسورانو تر خبرو وروسته پوښتنو او ګروپونو ته
وارورسېد. د جنوبي اسیا د ځینو هېوادونو لکه سریلانکا،
بوټان او نیپال په اړه له پروفیسور باګس څخه پوښتنې وشوې،
په تېره بیا په نیپال کې د هندوستان د مداخلې په هکله،

پروفیسور باگس دپلوماتیک ځوابونه ورکړل له علي احمد جلالی څخه د افغانستان په اړه گڼې پوښتنې وشوې، چې مهمې پوښتنې په کې دا وې:

۱- د یوه عربي هېواد استازي، چې د پوښتنې پر وخت یې ځان معرفي نه کړ، پوښتنه وکړه، چې یوازې له ((بچه سقاو)) پرته د افغانستان ټول پاچایان پښتانه تېر شوي وو، نو که اینده کې یو ناپښتون پاچا شي، افغانستان کې به کشمکش نور هم زیات نه شي؟

۲- یو بل برخوال پوښتنه وکړه، چې طالبان سیاسي پروسې ته داخلېږي که نه؟

۳- د بنگله دېش استازي (نظام احمد) وویل: طالبان باید تشویق شي، چې سیاسي پروسه کې شامل شي.

۴- د پاکستان استازي (طارق چوهدري) وویل: تاسو وویل چې د طالبانو په پرخولو کې ډېرو کمو عسکرو (۱۵۰) تنو گډون کړی و. په داسې حال کې چې امریکایانو پر افغانستان په ملیونونو ټنه بمونه وغورځول، امریکایانو له ډېرې درنې او قوي وسلې څخه کار اخیستی دی. بل تاسو ولې جنگسالاران په حکومت کې شامل کړل؟

پر پورتنیو پوښتنو سربېره څو نورې پوښتنې هم مطرح شوې، خو د پوښتنو غټه برخه همدا وه.

جلالی صیب هرې پوښتنې ته جلا جلا ځواب ونه وایه، همداسې یې ټولې پوښتنې ځواب کړې. د یوه ناپښتون جمهور

رئيس يا پاچا د پوښتنې په باب يې وويل: افغانستان کې دا خبرې ډېرې سمې نه دي، چې څوک د کوم قوم دی، مقصد چې افغان وي. خلک له حکومته خدمات غواړي، چې د هغو د ژوند ضرورتونه پوره کړي، خو بيا هم که د افغانستان جمهور رئيس يو پښتون وي، ښه به وي. په سياسي پروسه کې د طالبانو شراکت په باب يې وويل: اصلي خبره داده، چې په پيل کې طالبان دومره قوي نه وو، لکه دا اوس چې دي، ددې وجه داده، په هغو سيمو کې، چې اوس په کې طالبان زيات ظهور کړي، هلته ټولنيز او عمراني خدمات ونه رسېدل، يو شمېر حکومتي اشخاصو هم خلکو سره سمه وضعه ونه کړه، ملي پوليس هم نه وو، چې د خلکو د سرو مال امنيت وساتي، نو دلته په سيمه کې د واک خلا رامنځته شوه، طالبانو له دې خلا څخه د خپل فعاليت لپاره ګټه پورته کړه. بله خبره داده، چې خلک د خپل ځان د خوندیتوب په خاطر اړ دي، چې د وسلوالو کسانو مخالفت ونه کړي. که چېرې ملي پوليسو او نورو دولتي ځواکونو هلته په کليو او سيمو کې د خلکو امنيت خوندي کړي وای، دا حالت نه پيدا کېده. په سياسي پروسه کې د طالبانو ګډون په باب بايد وويل شي، چې که خلکو ته ټولنيز خدمتونه ورسول شي، عمراني پروژې پيل شي، خلکو ته کار او شغل پيدا شي، نو خلکو کې بيا د طالبانو نفوذ ګرانېږي، خود دې اقتصادي پروژو تر څنګ د ملي پوځ تقويه کول هم په کار دي، ځکه چې کله کله مخالفتونه داسې نه وي، چې حتماً دې

سیاسي حل لاري ولري، که دواړه طرفه پر سیاسي خبرو مشکل ولري، نو بیا قوي ته هم اړتیا لیدل کېږي. د علي احمد جلالی له خبرو داسې برېښېده، چې دی د یوې ګډې سیاسي او پوځي حل لاري پلوی دی.

د پاکستان د استازي د پوښتنې په ځواب کې علي احمد جلالی وویل: د دې دومره کمو عسکرو له یادولو څخه زما هدف دا و، دا په ډاګه کړم، چې نه یوازې بهرنۍ نړۍ د طالبانو مخالفه وه، بلکې خپله ولس یې هم مخالف و. طالبانو د وسلې په زور پر خلکو حکومت کاوه. د طالبانو پر وړاندې هماغه مهال هم وسلوال مخالفتونه وو، تاسو ولیدل چې هغه مهال پر ډېر کم وخت بسته ښارونه سقوط شول، طالبان په کلیو او بانډو کې خواره شول. جلالی څرګنده کړه، چې که د طالبانو پر وړاندې کورني مخالفتونه نه وای نو طالبانو دومره ژر ماتې نه خوړله.

پر محلي وخت د ماسپښین پر دوه نیمو بجو د سیمینار دا برخه پای ته ورسېده او تر یوې وقفې (چای څښلو) وروسته ګروپي کار ته لاړو.

گروپي کار: گروپي کار له معمول سره د پروفیسور
مختیاري په مشرۍ پیل شو. البته هر گروپي کار د همغه

گروپمشر تر چترلاندې پیلېده، معمولاً کومې موضوعگانې
چې په ورځنیو بحثونو کې مطرح کېدلې، پر همغو بیا بحث
کېده او دې کار هغو کسانو ته چې په عمومي غونډو کې ورته
د خبرو یا پوښتنو زمینه نه برابرېده، د بحث او خبرو زمینه
برابروله.

په دې گروپي کار کې د منځني ختیځ په شخړه کې د سعودي
عربستان، مصر او عربي متحده اماراتو پر رول بحث وشو. د
اسرائیلو او فلسطین پر موضوع له هر پلوه بحث وشو، په منطقه
کې د ایران پر نقش خبرې وشوې او د افغانستان پر موضوع
بحث وشو. نورو برخوالو هم د افغانستان پر موضوع رڼا واچوله،
خو ما افغانستان ته د امریکایانو تر راتګ وروسته پر غټو

تېروتنو بحث وکړ. ما په دې بحث کې دغو خو تېروتنو ته ګوته ونيوله:

۱- یوې جنګې ډلې د بلې جنګې ډلې ځای ونيو، مانا دا چې ښه بدیل جوړ نه شو.

۲- د ایران رول او مداخله په افغانستان کې تر حده زیات شول.

۳- عربي نړۍ په تېره بیا سعودي عربستان ته مناسب رول ور نه کړای شو.

۴- بله غټه تېروتنه دا وشوه، چې پر جنګسالارانو ډډه ولګول شوه او تراوسه لاهم د لږې روانه ده.

اوس افغانستان ته غټ خطرونه کوم دي!

۱- جنګسالاران

۲- طالبان

۳- دمخدره موادو کاروباریان

۴- اداري فساد.

ګروپي کارنږدې یو ساعت دوم وکړ، پر شپږو بجو او پنځه لسو دقیقو د هوټل پر لوري روان شو.

د سيمينار درېيمه کاري ورځ

د فبروري ۲۲ مه نېټه د پنجشنبې ورځ سهار بيا له معمول سره سم پر ټاکلي وخت له هوټله د سيمينارځي پر لوري وخوځېدو، يو څو دقيقې په لاره کې ترافیکي ستونزه وه، خو بيا هم هلته ترافیکي ستونزه ډېره زياته نه اوږدېږي، ډېرې متبادلې لارې وې، پر ټاکلي وخت سيمينارځي ته ورسېدو، اوس نو د سيمينار ټول برخوال، يو له بل سره ښه بلد شوي دي، په لاره کې د ټوکو او ټکالو مجلس گرم وي. په ننني بحث کې ډاکټر ډبليو ام جي اولسون Dr.W.M.J.Olson چې د نيسا د ستراتيژيکو مطالعاتو يو پروفیسور دی، د امريکا پر حکومت او سياسي جوړښت باندې خبرې کوي، د سيمينار لارښود هم دی، خو متقاعد ايمبي مايکل ليمون (AMB.(ret) michaelleomon) يې ويناوال دی. دی هم د دې مرکز يو پروفیسور دی. خو مخکې تر دې چې ډاکټر اولسون خبرې پيل کړي، مايکل ليمون د نن ورځې پروگرام تشرېح کړ او د سبا ورځې د پروگرامونو په هکله يې هم معلومات ورکړل، دا يې هم وويل چې سبا د امنيت شورا دفترونه گورو او هلته به له ځينو چارواکو سره گورو. ډاکټر اولسون خپلې خبرې پيل کړې، ده په پيل کې دوه ټکي راونيول: ۱- د امريکا متحده ايالاتو تاريخ، ۲- امنيتي مسايل.

ده اويا کاله دمخه د
امريکا حکومت اداري
حالت تشریح کړ. ده
وويل: زه او نور خلک نه
پوهېږو، چې امريکا دا
اوسنی شکل څنگه
غوره کړ؟ اوس هم ډېر
خلک نه پوهېږي، چې

دا تشکل څنگه جوړ شو؟ د امريکا دولت درې څانگې لري، د
دولت په راس کې څوک نه شته، دولت يو لارښود نه لري، ځکه
چې له درېيو څانگو څخه جوړ شوی دی. ټول دولت (۲۰۰۰)
انتخابي غړي او د ملي شورا (۵۵۲) غړي لري او د امنيت شورا
غړي لري، که غواړو د دولت پر جوړښت پوه شو، نو بايد اول
پيل ته لاړ شو. پر ۱۷۸۷م کال د امريکا لپاره لومړنی اساسي
قانون جوړ شو، هغه وخت د امريکا ټول نفوس ۴،۱۵ ميليونه تنه
و، خو اوس د امريکا ټول نفوس درې سوه (۳۰۰) ميليونه تنه دی.
۲ ميليونه کيلو متره مساحت يې درلود، چې زياته برخه يې د
انگليسانو تر تسلط لاندې وه، يانې يو خپلواک دولت نه و، د
وخت په تېرېدو سره خلکو د انگليسانو پر ضد قيام وکړ، په
پيل کې (۱۳) ايالتونه سره متفق شول، خو نه پوهېدل، چې ملي
يا مرکزي حکومت څنگه جوړ کړي، دا هغوی ته يوه غټه ستونزه
وه. په پيل کې يې فکر وکړ، چې يو پارلماني سيستم جوړ کړي،

هغه وخت ټول واک کانګرس سره و؛ پر قضا يې هم لاس برو، حکومتونه هم په ايالتي ډول وو، مرکزي حکومت ډېر کمزوری و. همدا وخت و، يو کنفرانس يې جوړ کړ، چې بايد يو قوي مرکزي حکومت جوړ شي. په دې کې د استقلال اعلاميه ډېره مهمه وه، په دې اعلاميه کې راغلي وو؛ د اتباعو په توګه موږ حق لرو، چې خپل حکومت جوړ کړو او دا حق موږ ته الله تعالی راکړی دی. دويم سند اساسي قانون و، چې ايالتي حکومتونه په کې هم په پام کې نيول شوي وو او مرکزي حکومت هم له ۱۲۰۷-۱۲۱۹ پورې د ويرجينا ايالت مستعمره و، دا وخت اکثره ايالتونه مستعمره وو. ايالتي حکومتونه يې لرل.

د اساسي قانون اساسات په دې ډول کېښودل شول. زموږ اکثره چارواکي انتخابي دي، ځکه خلک بايد همېشه د انتخابولو حق ولري. اوس نو دولت څلور ستنې لري، چې يوه برخه يې خلک دي.

په اساسي قانون کې راغلي: ((موږ د امريکا خلک)) نو ځکه د قدرت او مشروعيت سرچينه همدا خلک دي. که څه هم د امريکا حکومت يو ځوان حکومت دی، خو د حکومتوالۍ له مخې پخوانی دی. يو ځل بېرته پخوا يا تېر حالت ته ګرځو. قانون څنګه جوړ شو؟ په پيل کې خلکو فکر کاوه، چې تر حکومته بهر بايد داسې يوه سرچينه وي، چې حکومت کنټرول کړي، د اساسي قانون د مادو د تغير لپاره بايد يو پېچلی سيستم جوړ شي، دولت بايد جلا او مشترک ځواکونه ولري،

خلکو فکر کاوه، چې که حکومت د خلکو له خوا کنټرول نه شي، نو کېدی شي د یوه (مخرب) بڼه خپله کړي، اساسي قانون درې برخې په ګوته کړې: مقننه قوه، اجرائیه قوه او قضائیه قوه. د اساسي قانون لومړۍ مادې کانګرس رامنځته کړ، پر هغه وخت یوه اندېښنه دا وه، چې د حکومت مشر باید د یوه پاچا یا زعيم بڼه ولري، د خلکو قوت کانګرس سره و، نو ځکه خود مقننه او قضائیه قوې ترمنځ همېشه کشمکش و او تراوسه لا هم دی. اساسي قانون د سیاسي ګوندونو یادونه نه وه کړې، خو اوس دوه لوی ګوندونه شته، دا یو میکانیزم دی هغه وخت په پارلمان کې د بېلابېلو کمېټو یادونه نه وه شوې، خو اوس بېلابېلې کمېټې هم شته فکر کېده چې له حکومت څخه د موثر کار اخیستلو وسیله داده، چې د خلکو له خوا کنټرول شي، اساسي قانون وايي: ((دا د خلکو حق دی چې له حکومته شکایت وکړي او کانګرس ته لار شي او قوانین بدل کړي.)) دا اندېښنه پخوا هم وه، چې که د دولت یوه برخه قوي شي، نو بله برخه به ډېره کمزورې شي، لایېنگ (دلالي) یوه بله لاره ده، چې کانګرس هڅوي په قوانینو کې بدلون راوړي، پانګه یا بودجه د کانګرس په لاس کې ده، مالیات چې راټولېږي دا د کانګرس په لاس کې دي، همدا کانګرس دی، چې دولت ورته خپله کلنۍ بودجه وړاندې کوي او کانګرس یې منظوروي، نو ځکه حکومت باید د (لایېنگ) له لارې پر کانګرس فشار راوړي،

چې کلنۍ بودجه ورته منظوره کړي. بله اوونۍ تاسو کانګرس ته ځئ او هلته به له نږدې کانګرس وگورئ!

ورپسې پروفیسور ام بی مایکل لیمون چې د سیمینار ددې

برخې ویناوال هم و،
خبرې وکړې، ده د
امریکا د نن ورځې
حالات تشریح کړل، ویې
ویل: تاسې به تېره سه
شنبه په کانګرس کې د
جمهور رئیس بارک
اوباما خبرې اورېدلې
وي، ما هم اورېدلي

دي، ما د هغو خبرو ځینې برخې یادښت کړي، دلته پرې خبرې
کوم په اساسي قانون کې د حکومت د نقش پر سر هم ډېرې
خبرې شوي، چې څه نقش لري او څه نقش باید ولري. دا مناقشې
پخوا ډېرې نه وې. په پخوانیو امپریالېستي هېوادونو کې هم د
سرحدا تو، مالیاتو او د خلکو د ورځني ژوند په باب ډېر بحثونه
شوي، هغه وخت هم د ټولو یو نظر نه و. هر کله چې د حکومت د
نقش په باب خبرې شوي، نو دا بحثونه خلاص شوي نه دي او
تراوسه پورې یې دوام کړی دی. پر ۱۹۳۳م کال د (روزلت) له
وخته بیا ترننه پورې، په قوانینو کې تغیرات راغلي دي. کله
چې دوی کانګرس ته مراجعه کړې، نو دا تغیر او تحول په کې

راغلی دی، خو په اساسي قانون او نورو قوانینو کې چې هر ډول تغيرات راغلي، ټول د خلکو په خوښه راغلي دي. دلته په امریکا کې پانگه او اقتصاد هم ډېر رول لري، په ټاکنو کې ډېرو پیسوته اړتیا ده، د او باما تر وروستی وینا دمخه دهغه محبوبیت ۲۳ سلنه و، خو دهغه د جذابي وینا له امله ۸۰ سلنه شو. د جمهور رئیس ستایل، کلمات او مباحثات او د ادا طریقه ددې سبب شول، چې دده ددې وروستی بیانيې له امله دده محبوبیت زیات شي. نه یوازې د دیموکراتانو، بلکې د ټولو خلکو لپاره یې یوه مثبت وړاندیز په بیانیه کې څرگنده کړه، داسې هېواد پالنه چې تنګنظري په کې نه وه، داسې کلمات یې کارولي وو، چې جمهوري غوښتونکو او دیموکراتانو دواړو ورته لاسونه پرکول.

جمهوري غوښتونکو پر انفرادي مسولیت زیات ټینګار کاوه، خو او باما داسې کلمات کارولي وو، چې دوی د خپلو پروګرامونو لپاره تعبیرولای شول. دې پروفیسور زیاته کړه: د جمهوري غوښتونکو یو ځوان وایي: احساس یې کړه د او باما په خبرو کې هغه څه شته، چې ده یې غوښتنه کوله. پروفیسور (مایکل لیمون) زیاته کړه: خلک داسې یو حکومت غواړي، چې انرژي ولري، اقتصادي بازار ښه کړي، د عامه باور مسئله ډېره مهمه ده، د پانګوالو د باور مسئله هم ډېره مهمه ده. د سیاستوالو پر خبرو ډېر باور نه کېږي، خلک پرې باور نه کوي، د سیاسي گوندونو داخلي روابط هم ډېر مهم دي، نه یوازې د

دوو لویو مختلفو گوندونو، بلکې د مشرانو او ولسي جرگو د غړو ترمنځ هم مشکلات او اختلافونه شته، د کانګرس د مشرې نینسي پلوسی او د هغې د مخالفینو ترمنځ هم اختلافونه شته، ځینې وکیلان وایي چې موږ د بارک اوباما استازي نه کوو، موږ غواړو د خلکو استازیتوب وکړو. خپلې خبرې رالندوم، ځینې وایي چې د جمهور رئیس بیانیه ۹۳ سلنه پر داخلي مسایلو او ۷ سلنه پر بهرنیو موضوعاتو راټوله وه. جمهوري غوښتونکي غواړي له همدې موضوع څخه ګټه پورته کړي، چې ولې اوباما بهرنیو مسایلو یا پالیسی ته کم پام اړولی دی، خو د امریکا خلکو ته اوس داخلي مسایل ډېر مهم دي. ((د تروریزم ضد جګړه)) کلمه کمه کارېدله، د افغانستان او عراق د ((امنیت)) کلمه استعمالېدله درې ټریلونه ډالر په کار دي، چې اوباما یې باید اوس تر ټاکنو وروسته پر لومړیتوبونو ولگوي. اوباما په خپله بیانیه کې د ښوونې او روزنې، صحي خدماتو، انرژۍ او د ټولنې د نورو برخو په باب هم خبرې وکړې خو ددې ټولو لپاره اوباما پیسو ته اړتیا لري، له انرژۍ څخه ګټه اخیستنه مهمه ده. د ریچارچ یا دویم ځلي انرژي په باب فکر په کار دی. د ایران او عراق ستونزې او نورې موضوعګانې بیا له سره تعریفېږي، بیا بهرنۍ پالیسي ورته جوړېږي او بیا عملي کېږي. نوی اداره کې چې کوم کسان راغلي، ټول باتجربه کسان دي، خو بیا هم موږ باید ډېر ژر خپل قضاوت ونه کړو. ځکه دا اداره ډېره ځوانه ده.

دې پسي پروفیسور اولسون په ټوکو کې وویل: زه تراوسه په دې نه یم بریالی شوی، چې کانګرس تعریف کړم، نو که تاسو ته مې یو فکر درپیدا کړی وي، نو موږ به موفق شوي یو. اوس نو که تاسو څه پوښتنې لرئ، مهرباني وکړئ، موږ ستاسو په خدمت کې یو.

د سیمینار له برخوالو څخه یو تن پوښتنه وکړه چې تاسو وویل: حکومت پر کانګرس باندې د لایینګ له لارې خپل تاثیر لري ایا دا تاثیر د خلکو پر ژوند مثبت اغېز کوي که منفي؟ د سیمینار یو بل برخوال وپوښتل: دا نوې اداره به د خپلو نویو اوښو پرېکړو له لارې پر امریکا او د نړۍ پر نورو هېوادونو څه تاثیر ولري؟

پروفیسور اولسون وویل: موږ غواړو داسې یو سیستم ولرو، چې د ټولو خلکو نظرونه په کې وي او د هغو له مشترکاتو څخه یو څه راوباسو او بیا هغه عملي کړو. لایینګ زیات تاثیر لري، ویل کېږي، چې اسرائیل ډېر ښه لایینګ لري او ډېر تاثیر لري، خو داسې نه ده، تاثیر لري، خو ډېر نه، نور ډېر شرکتونه دي، چې هغوی هم ډېر ښه لایینګ لري، لایینګ یوه پېچلې پروسه ده.

پروفیسور لیمون وویل: ډېرې باریکۍ شته، دا نوی جمهور رئیس داسې دی، چې د هېچا نه دی، خود هر چا دوست دی، کونېس کوي، چې ځانته زیات مینوال پیدا کړي او کار وکړي، د انرژۍ په برخه کې غواړي بیا غبرګوونکې بیا ځلي (ریچارچ)

انرژي و کاروي. لکه بادي، لمریزه او نوره انرژي، همدارنگه غواړي د تېلو او ګازو پرځای د انرژۍ نورې سرچینې پیدا کړي، د تېلو په برخه کې نه غواړي له تېل شتمنو هېوادونو څخه غچ واخلي، بلکې غواړي نورې لارې چارې هم پیدا کړي.

د سیمینار د یوه بل برخوال له خوا یوه بله پوښتنه داسې مطرح شوه: سیاسي بحثونه اکثره تر ټاکنو دمخه زیات وي، خو کله چې ټاکنې پایته ورسې، دا ډول بحثونه هم کم شي، دلته به دا بحثونه دوام پیدا کوي که نه کمېږي به؟

د پروفیسور اولسون ځواب:

د کانګرس بحثونه لایتناهي دي؛ هېڅ وخت پایته نه رسېږي. د یوه برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: وایي د امریکا سیستم ځکه بڼه دی، چې په پیسو چلېږي، ټاکنې په پیسو ګټل کېږي، رسنۍ په پیسو اخیستل کېږي، مانا دا چې دلته پیسې ډېرې مهمې دي. عامه افکار یانې څه؟

په پای کې خو پرته له دې هم همدا دوه ګوندونه دي، یو به یې ګټي، درېیمه نظریه نه شته، خلک مجبور دي له همدې دوو څخه به یو ټاکي. په دې باب تاسو څه وایئ؟

ځواب: پیسې طبعاً مهمې دي، که تاسې د کانګرس غړي وګورئ، هغوی هم پیسې غوندې وي، خو نه په مستقیم ډول، د کولمبیا ایالت به یې بېلګه وړاندې کړو، یو وکیل و، چې لومړی یې د الوتکو د یو قرارداد مخالفت کاوه، خو کله چې وویل شول کولمبیا ته دې الوتکې ورکړای شي، چې دی د

همدې ولايت و، نو ځكه يې بيا د قرارداد ملاتړ وكړ. پيسې مهمې دي؛ موقعيتونه نږدې كوي، خو په پاى كې يوازېنۍ وسيله پيسې نه دي.

جمهوري غوښتونكي او ديموكراتان دوه مختلف قطبونه دي، چې بېلابېل تمايلات لري. د نورو گوندونو كانديدان هم شته، خو زياتې رايې يې نه دي اخيستي، تر اوسه پورې كوم منظم تشكيلات نه لري، هغوى لا تر اوسه پورې دې حالت ته نه دي رسېدلي. اوباما د خپل كمپاين پر وخت د انټرنېټ له لارې دومره ډېرې پيسې ترلاسه كړې، چې ټول سياسيون يې گنگس كړل. د خلكو پيسې كمې وې، خو څرنگه چې پيسې زياتو خلكو وركړې وې، نو ځكه ډېرې زياتې شوې، دا د پيسو راټولولو نوې طريقه وه، چې د انټرنېټ له لارې ترسره شوه. اوباما اوس هم د انټرنېټ له لارې له خلكو سره په تماس كې دى، له هغوى څخه پوښتنې كوي، د هغوى نظرونه اوري، دا بېخي نوى كار دى. پر دې وخت د يوه هېواد استازي له خوا دوه پوښتنې مطرح شوې، خو ومې نه كړاى شول، د هغه نوم هغه وخت سم ثبت كړم، دا پوښتنې دا دي:

۱- تاسې د اوباما توصيف وكړ، نورې نړۍ كې هم خلك غواړي اوباما بريالى شي، يو وخت يو څوك محبوبيت لري، خو دا محبوبيت هغه وخت دوام پيدا كوي، چې د هغه شخص پاليسي تطبيق شي، خو كه ناكامه شي، نو محبوبيت يې هم له منځه ځي؟

۲- امریکا پخوا پر بشري حقوقو او سولې ډېر ټينگار کاوه،
خو اوس يې دومره نه کوي، علت يې څه دی؟
له دوو پروفیسورانو څخه يوه ځواب ورکړ:

موږ پاچا نه ټاکو، جمهور رئیس انتخابوو، نو چې داسې ده،
بيا يې تخريبولای هم شو، اوباما چې اوس تائيدوو، دا نو دده
کارونو پورې اړه لري، بيا يې د تخريب مرحله هم شروع کېږي.
اوباما د (روزولت) له وخته راهيسې يې سابقه کارونه کړي دي.
ناکامي هم کله کله له ناچاری وي، دی هم خپل دا محبوبيت تر
آخره نه شي ساتلای.

د پاکستان استازی (اقبال چوهدري) پوښتنه وکړه: ولې
ښځو ته سم حق نه ورکول کېږي، چې ولسمشره شي؟
ځواب: موږ انتخابات لرو، نه انتصابات، هر څوک چې د خپل
ګوند له خوا کانديد شي، د همغه ملاتړ کوي، وګورئ اوباما يو
تور پوستی دی، جمهور رئیس شو. د جمهور رئیس په توګه د
ښځې انتخاب هم له خوب او خياله لرې خبره نه ده.

د اردن د استازي پوښتنه: تاسې مخکې د امریکايانو د
هېواد پالنې يادونه وکړه، خو مخکې پريو وخت د ويتنام د
جګړې يو امریکايي اتل په ټاکنو کې ماتې وخوړه، ددې علت
څه دی؟

ددې پوښتنې په ځواب کې پروفیسور اولسون وويل: د
جمهور رئیس بوش او د اوباما حالت توپير کوي، نو ځکه
قضاوت پرې هم توپير کوي. د بوش پړ وخت پر امریکا بريد

و شو (۳۰۰۰) کسان په کې له منځه لاړل، دا اوس پر موږ حمله نه ده شوې، اوس له یوه دښمن سره په مقابله کې یو، د هر جمهور رئیس ارزونه د هماغه وخت د حالاتو په مقایسه کېږي.

د یوه بل برخوال پوښتنه: اوس حالات ښه دي، خود بوش د ادارې تېروتنې باید هیږې نه کړو. بوش داسې فکر کاوه، چې هغه نه یوازې د امریکا، بلکې د ټولې نړۍ جمهور رئیس دی، نو ځکه دا نړیوال اقتصادي بحران رامنځته شو. اوباما وویل: موږ باید د امریکا پخواني مسیر ته تغیر ورکړو، نو وگورو چې څه کېږي؟

ځواب: زه د اوباما پر خبرو نه پوهېږم، چې د کوم مقصد لپاره وې، خو دده چلېنجونه له پخوانیو هغو سره توپیر لري، د بوش اته کاله تېر شول، موږ کولای شو، له پورته تر کښته پرې قضاوت وکړو، خو اوسنۍ اداره کې هېڅ شی تراوسه روښانه نه دی. تراوسه پورې یوازې کلمات او ویناوې دي، دا ټول یو شان نه دي، باید عمل ته وگورو. څوک د ادارو په راس کې راځي؟ عملاً ټول واک د جمهور رئیس په لاس کې نه دی. د کورنیو، بهرنیو چارو او ملي دفاع وزیرانو په غوراوي کې پخوا هم کانګرس لوی لاس درلود، ان ویل کېږي، چې د مالیې وزیر باید کانګرس ته راپور ورکړي. اصلي قوت کانګرس دی، جمهور رئیس کانګرس ته ددې کسانو وړاندیز کوي، هغوی یې یاردوي یا یې تائیدوي.

د عراق د یو استازي پوښتنه: ویل کېږي، چې امریکا د عراق په باب خپله پالیسي بدلوي، په دې باب موږ اندېښنه لرو، دا به څنګه بدلون وي؟

ځواب: یو لیکوال یو کتاب لیکلی، په دې اثر کې یې یادونه کړې، چې امریکا په ټولو ځایونو کې د خپلو عسکرو د ځای پر ځای کولو توان نه لري، سوداګریز، اقتصادي او نور مشکلات هم لري، چین، هندوستان او نور هم اوس نړیوال قوتونه دي، څه شی چې تاسې یې گورئ، هغه دادی، چې موږ باید له نورو سره مذاکره وکړو، همدا اوس موږ د افغانستان او پاکستان لپاره یو استازی لرو. روسیې سره باید داسې روابط ولرو، چې همکاري یې را جلب کړو، د عراق مسئله او نور مسایل موږ اوس د منطقي په سطحه مطالعه کوو، پخوانۍ ادارې غوښتل، چې په روسیې کې یو تن سره ښه علایق ولري، خو داسې نه شي، چې هر څه پر دښمنۍ بدل شي، ځکه چې د دواړو هېوادونو علایق مختلف دي.

د یو بل برخوال له خوا پوښتنه وشوه: په امریکا کې د انتخاباتو څرنگوالی او بیا د ولس غوښتونو معیار څرنگه دی؟
ځواب: یو وکیل څخه یې پوښتنه وکړه، چې ولې دې ځان کاندید کړ؟ هغه ورته په ځواب کې وویل: یو وجدان لرم، چې زه یې وهڅولم ځان انتخاب کړم، یو خلک دي، چې زه یې انتخاب کړم او بل زما افکار دي. زه باید د دوی ترمنځ انډول ټینګ کړم. پروفیسور د یو بل وکیل بېلګه هم وړاندې کړه، ده وویل: د

امريکا په کانگرس کې د يوه ايالت يو وکیل و، دی د کانگرس د بهرنیو چارو د کمېټې غړی و، يو وخت د کيوبا او امريکا ترمنځ مناسبات ډېر خراب شول. د شوروي د مداخلې پر اساس حالات ډېر نازک حالت ته ورسېدل، ان تردې چې نږدې وه خبره درېيم نړيوال جنگ ته ورسېږي. دا مهال وکیل د خپلې سيمې د خلکو د شکايتونو د اورېدو لپاره هتله لار. يو سړي يا موکل ورته وويل، چې زه يو مشکل لرم، هغه راته حل کړه. وکیل ورته د کيوبا د مشکل يادونه وکړه، چې حالات ډېر خراب دي او نږدې ده چې خبره درېيمې نړيوالې جگړې ته ورسېږي، خو موکل يې پر دې خبرې سرونه گراوه او بيا يې ورته وويل چې ته نورې خبرې پرېږده، ته راشه زما د آس غم وخوره، چې په خټه کې نښتې دی. ددې مانا داده چې سياست محلي دی، کورنیو مشکلاتو ته بايد هم زياته توجه وشي. که څه هم نړيوال مسايل مهم دي، خو يو وکیل د خپلو موکلينو د غوښتنو عملي کولو ته هم مجبور دی.

د سيمينار يو بل برخوال وپوښتل: اوباما وويل: زه بدلون راوړم، په نړيواله کچه به دا څه ډول بدلون وي؟ خدای دې وکړي چې مثبت وي.

ځواب: ددې پوښتنې ځواب د اساسي قانون د بدلون له ځواب سره يوځای شو، ما (يون) ونه کړای شول، چې ددې پوښتنې مطلوب ځواب وليکم، خو د اساسي قانون د بدلون په اړه وويل شول، چې دې اساسي قانون په خپل متن کې د بدلانه لارې

چارې په گوته کړي دي. ددې قانون اساسي مسوده د داخلي جنگونو پر مهال لیکل شوې وه او تر هغې وروسته په کې وخت پروخت بدلونونه راغلي دي.

گروپي کار: تر پنځه لسو دقیقو وروسته پر لس نیمو بجو گروپي کار پیل شو. گروپي کار د تېرو ورځو په څېر د هر گروپ مشر تر څارنې یا مشرۍ لاندې پیل شو. زموږ په گروپ کې د نن ورځې پر مطرح شوي بحثونو بیا بحث وشو. په دې گروپي کار کې په ټولیز ډول د بېلابېلو هېوادونو استازو، لکه بنگله دېش، افغانستان، ترکیې، عرب متحده امارتونو، کویت، نیپال، عراق، مصر، سریلانکا او عمان برخه واخیسته. ځینو برخوالو د خپلو خبرو په ترڅ کې وویل چې په نننيو لکچرونو یو یا خبرو کې د لایبنګ مسئله سمه تشریح نه شوه. د ایران، اسرائیلو او شمالي کوریا په باب هم د امریکا پالیسي سمه واضح نه شوه.

پروفیسور مختیاري (د لومړي گروپ مشر) واضح کړه، چې د امریکا قوت مرکزي نه دی، بلکې د دې هېواد پر ایالتونو وېشل شوی دی؛ هر ولایت خپل خپل حکومت لري، په مرکزي حکومت کې بیا تر ټولو زیات قوت کانګرس سره دی، ځکه چې د پیسو ورکړه د دوی په لاس کې ده.

د انرژۍ په باب هم په دې بحث کې خبرې وشوې، چې ډېره مهمه ده او ډېرې زیاتې پیسې مصرفوي او بیا زیاته ګټه ترلاسه

کوي گروپي بحث پر ۱۲ بجو ختم شو، يو ساعت د ډوډي لپاره وخت و.

د سيمينار درېيمه ورځ د ماسپينين غونډه: د سيمينار دا برخه د پروفیسور امبريټ کرياک ډونکیرلي Ambcret graig Dunkerley په مشرۍ پیل شوه، پروفیسور لورېنس وېلټي ويناوال و. په دې بحث کې د امریکا د متحده ايالاتو د ملي امنيت شورا پر جوړښت او دندو خبرې وشوې. پروفیسور کرياک ډونکیرلي وويل: په مخکني بحث کې پروفیسور اولسون د امریکا د حکومت

پر جوړښت خبرې وکړې، خو زه غواړم څه داسې شيان ووايم چې د پروفیسور اولسون له خبرو سره توپیر لري، ځکه چې هغه خبره له پورته شروع کړه خو زه به یې له کښته پیل کړم: ورځنۍ

چارې څنگه ترسره کېږي؟ کارونه څنگه پرمخ ځي؟ ددې ځای بروکراسي ډېره پېچلې ده، خو زه دومره جزئیاتو ته نه ورننؤم، په واشنگټن کې داسې کسان شته، چې تاسو ته توضیحات درکولای شي، زه نه غواړم د هغو ځای ونیسم، خو زه تاسو ته دومره معلومات درکوم، چې په عمومي ډول د یوه بهرني د پوهېدنې لپاره په کار وي. دا څو موضوعات بیانوم:

یوه ځانگړې مسئله، چې د امریکا علاقه ځانته راجلبوي داده، چې د سیستمونو ترمنځ باید بېلانس یا انډول برابر وي. د بېلگې په توګه د اجرائیه او مقننه قواوو ترمنځ انډول، جمهور رئیس د عسکرو قومنده په لاس کې لري، خو کانګرس د پیسو د ورکړې واک لري، ځکه نو د دوی ترمنځ دایمي تشنج شته، د یو بل له همکارۍ پرته یو هم کار نه شي کولای، ځکه نو ددې ارګانونو ترمنځ همېشه رقابتونه وي. بل ایالتی او فدرالي تشکیلات دي، چې ایالتونه مستقل صلاحیتونه لري. کله چې موږ د خپل امنیت په باب فکر وکړ، نو بېروني مقصدونه مو درک کړل، پنتاګون او بهرنیو چارو وزارت ته مو پام شو، چې جمهور رئیس ته یې رپورټ ورکاوه، د سپټمبر د ۱۱مې نېټې تر پېښې وروسته مو امنیت ته پېښ خطر درک کړ، دا مسولیت اکثره فدرالي نه و، بلکې ایالتی و، لومړنی کس چې د سپټمبر د (۱۱) نېټې خطرونو ته متوجه شو، د نیویارک ښاروال و، وګورئ دا خطر څومره زیات دی. د مسولیت سرچینو ته مو څومره پام را اړوي. په بهرنیو هېوادونو کې زموږ سفارتونه راپورونه رالېږي، دا راپورونه اړوند سرچینو ته رسېږي، دا معلومات رد و بدل کېږي، د عسکرو په باب خبرې کېږي، څومره عسکر باید له عراق څخه ووځي، ددوی په باب د نظریاتو توپیر موجود دی. دا ټوله پروسه وخت غواړي. نو ځکه زموږ د سیاسي جوړښت په باب پوښتنه رامنځته کېږي، دا مختلف مرکزونو ته باید په مسولیت کې شریک شي، جمهور

رئيس (نيكسن) دا بروکراسي له منځه یوړه. یو تعداد خلک وایي، چې دوی د عراق په باب له ډېرې عجلې څخه کار واخیست. ما د بهرنیو چارو له وزیر سره کار وکړ. هلته دا نظرو، چې دلته کارونه کېږي، خو پرېکړه نه کېږي، یوه خبره له یوه ځایه بل ځای او له یوه چینل څخه بل چینل ته ځي، خو اساسي خبره داده، چې پرېکړه باید په سم ډول ترسره شي او پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه وشي، که یوه پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه نه وي شوې، نو بیا یې عملي کول ډېر سخت کار دی. کله چې پرېکړه سمه وي، نو دا ارګانونه یې باید په عملي کولو کې مرسته وکړي.

جمهور رئیس (روزولټ) به همېشه دوو وزیرانو ته دنده ورکوله، خو یو به یې پر بل نه خبراوه، کله چې به له دواړو خواوو ځوابونه راتلل، ده بیا یو په کې انتخابوه، نو ځکه خودی یو لوی سیاسي نابغه و. نورو جمهور رئیسانو؛ کلنټن هم ډېره څېړنه کوله، کلنټن هم ډېر مفکرو. اوباما چې زه اوس ګورم، دی هم ډېر مخکې دی، خو اوس پرې قضاوت لا تروخت دمخه خبره ده. پروفیسور تردې خبرو وروسته د امریکا متحده ایالاتو د امنیت شورا جوړښت او اړتیا تشریح کړل.

د امنیت شورا پر ۱۹۴۷م کال رامنځته شوه. د ملي دفاع، بهرنیو چارو وزیران، د جمهور رئیس مرستیال او نور لوړ رتبه مامورین، چې جمهور رئیس یې غواړي، ددې شورا غړي دي. د جمهور رئیس د دفتر رئیس، د جمهور رئیس معاون، د ملي

امنيت مشاور، د بهرنيو چارو وزير، يو بل ته مشوره ورکوي، لوی درستيز او د استخباراتو رئيس مشاورين وي. يو نظامي مشوره ورکوي او بل استخباراتي معلومات ورکوي. د جمهوري رياست لوړ رتبه مامورين او نور هم د مشورې لپاره ورتللاي شي. پر ۲۰۰۵م کال په امنيت شورا کې نور تغيرات هم راغلل، اوس د ځمکنۍ بشپړتيا وزير هم د دوی غړی کېدی شي. ايالتي لوړ رتبه مامورين ځکه د امنيت شورا غونډو ته نه راځي، چې هغوی په خپلو ايالتونو کې ډېر مصروف دي. اوس امنيت شورا (۲۰۰) تنه کارکوونکي لري. ددې شورا مشر يا جنرال سکرتره مخکې کاندوليزا راييس وه. دوی د جمهور رئيس خاص کسان دي. د ملي امنيت شورا غړي يا مهم کارکوونکي د کانگرس له خوا نه تائيد پري، خو وزيران تائيد پري. په ملي امنيت شورا کې داسې کسان وي چې جمهور رئيس ته ډېر نږدې وي. ددې شورا دنده داده، چې جمهور رئيس ته د پالیسۍ وړاندیزونه کوي. د وزیرانو ترمنځ همغږي رامنځته کوي. د جمهور رئيس پرېکړې او لارښوونې خپلو اړوندو وزارتونو ته رسوي، چې هغوی یې عملي کړي.

د ملي امنيت شورا رئيس کار سخت دی، ځکه چې وزیران زورور دي لکه (کيسنجر) چې د (نيکسن) مشاور و، خو د بوش پروخت د امنيت شورا مشاور يوازې د مشاور رول درلود، نه اجرائي ځواک. اوباما لا د امنيت شورا په برخه کې تراوسه څه نه دي کړي، کېدی شي په دې ورځو کې معلوم شي.

بوش فکر کاوه، چې کاندوليزا رائييس يوازي مشاوره ده، نه د ټولو وزيرانو قومندان، دا هغه وخت ماته معلومه شوه، چې ده وويل: ((رئيس وينا کوي خو عمل نه کوي))، خو اوس اوباما کېدی شي، دې شورا ته زيات رول ورکړي. د رئيس ترڅنگ، دفاع وزير رمزييل، د بهرنيو چارو وزير او نور کېناستل. ځينې وزيران خپله د جمهور رئيس پر ضد وي، نو که د امنيت شورا رئيس تکره نه وي، دا وزيران به څوک کنټرولوي؟ جمهور رئيس کلنټن ته به د بهرنيو چارو، د ملي دفاع وزيرانو مشوره ورکوله، هغه به اورېدله، بيا يې خپله پرې فکر کاوه، خو ټول کسان د تصميم يا پرېکړې قوت نه لري، نو ځکه بايد د ملي امنيت يو قوي مشاور ولري.

د جمهور رئيس په دفتر کې نورې کمېټې هم شته، لکه د پاليسۍ د همغږۍ کمېټه، د پرسونل کمېټه، چې دا ټولې د سکرترت په کچه دي. لوی درستيز تقريباً هره ورځ سپينې ماني ته ځي، ځکه چې اکثره پرېکړې همده سره وي. د بهرنيو چارو، دفاع وزارتونو او سپينې ماني ترمنځ موازنه او رابطه به څوک تامينوي؟ همدا د ملي امنيت شورا يې بايد تامين کړي.

د ملي دفاع وزارت جوړښت څه ډول دی؟ په امريکا کې دفاع وزير همېشه يو ملکي شخص وي، بحري، ځمکنی، هوايي او نور پوځونه هريو خپل خپل وزير لري، دوی د جنگ چارې پرمخ بيايي، دفاع وزير جمهور رئيس ته راپور ورکوي. لوی درستيز

هم د مشاور په توگه کار کوي، نور جنگ د جگړې په ډگر کې عملاً د قومندانانو له خوا پرمخ وړل کېږي. لوی درستيز په يوازې ځان دا پرېکړه نه شي کولای، چې دغه او هغه ځای ته عسکر ورو لېږي، دی بايد د ټولو او عمومي قومندانانو نظرونه راټول او د ملي امنيت شورا ته يې وړاندې کړي. دا نظريات بيا کانگرس ته ځي، چې هغوی ورته پيسې منظوري کړي. دوی بايد کانگرس قانع کړي، چې هغوی ورته پيسې منظوري کړي. ملي امنيت شورا يوه ستراتيژي لري، چې په انگليسي او عربي ژبه يې متنونه شته، دې ستراتيژۍ کې هر څلور کاله وروسته يو څه تغيرات راځي، البته دا د جگړې پاليسي نه ده. دا په هرو څلورو کلونو کې د هماغه جمهور رئيس امنيتي پاليسي ده، چې په نړۍ کې څه کوي؟ دا ستراتيژي بيا بېلابېلو وزارتونو ته ځي او هغوی بيا د همدې له مخې خپله ستراتيژي جوړوي. د دوو کلونو په بهير کې بيا د ملي دفاع وزارت نظامي ستراتيژي جوړېږي، چې څنگه يې عملي کوي. بيا نورې ستراتيژۍ لکه د ترهگرۍ پر ضد ستراتيژي، د استخباراتو ستراتيژي او نورې په لسگونو ستراتيژۍ جوړېږي. د لوی درستيز لپاره هم يو لارښود جوړېږي، چې دا هم خپله د جمهور رئيس د اجندا مطابق وي.

تر دې خبرو وروسته يو ځل بيا پوښتنو او گروپونو ته وار ورسېد.

یو برخوال پوښتنه وکړه: د جمهور رئیس د دفتر او ملي امنیت شورا ترمنځ څه توپیر موجود دی؟ ځکه دا دواړه د جمهور رئیس کارونه پرمخ بیایي؟

ځواب: د ملي امنیت شورا کارونه سیاسي اړخ لري او د جمهور رئیس دفتر هغه اکثره تخنیکي. د جمهور رئیس د دفتر دنده داده، چې ټولو هغو پوښتنو ته ځوابونه پیدا کړي چې د کانګرس له خوا یې احتمال وي، که د یو کار لپاره چې پرېنه تصمیم هم وي، خو چې کانګرس پیسې ورنه کړي، نو ګټه به یې څه وي؟

د حکومت ډېره لویه برخه د امنیت شورا پالیسۍ سره ډېر سروکار نه لري، خود جمهور رئیس د دفتر د جمهور رئیس ورځني کارونه پرمخوړي او د حکومت د بېلابېلو ارګانونو ترمنځ هماهنگي رامنځته کوي. ملي امنیت شورا عملیات نه اجرا کوي، نظریات ورکوي. د جمهور رئیس (رونالد ریګن) پر وخت د امنیت شورا له ایران سره یوه معامله کړې وه، چې غټ جنجال ترې راپیدا شو. داسې فکر مه کوئ، چې سپینه مانی. کې خلک له مریخه راغلي دي، داسې نه ده، د دفترونو اتاقونه یې زموږ تر دې درسي خونې هم بدتر دي، دا پرې ډېر شرف لري. یو بل برخوال خپله پوښتنه داسې مطرح کړه: دا چې موږ له تاسې څخه پوښتنه نه کوو، دا ددې مانا نه لري، چې موږ پرې پوه نه شو، بلکې دا داسې یو مغلق سیستم دی، چې زموږ د هېوادونو پر درد هېڅ نه لگي!

ځواب: رښتيا هم دا يو نوي امريکايي سيستم دی، پېچلی دی، تر دويم نړيوال جنگ وروسته امريکايان مجبور شول، داسې يو سيستم جوړ کړي، چې جمهور رئيس د عاجل تصميم پروخت له امنيت شورا سره مشوره وکړي. پر دې وخت ما (يون) پوښتنه وکړه، که د نړۍ په کومه برخه کې تاسې يو عاجل اقدام ته اړ شئ نو دا اوږده بروکراسي پرې له څو تطبيقوي، نو مقابل طرف به پر تاسو ډېر مخکې شوی وي؟

ځواب: مهمه نه ده، چې دا ټول مراحل ووهي، اکثره شيان چې موږ دلته تشرېح کړل عاجلو مسايلو کې کېدې شي د وخت فشار په پام کې ونه نيول شي، مرستيالان او نور هم کولای شي د ټلېفون له لارې اقدامات وکړي. د کلنټن پروخت د بهرنيو چارو وزير له هغه سره هره ورځ شخصي مجلس درلود، پرېکړه يې نه کوله، خو مشوره يې ورکوله، زموږ پېچلی سيستم دا مانا نه لري، چې تاسو فکر وکړئ پرېکړه ژر نه شي ترسره کېدلای.

د ماسپېنېن غونډې دويمه برخه: د چای لپاره تریو

Ms. Johanne Berge

پنځه لس دقيقه يې ځنډ وروسته دويمه برخه پيل شوه. په دې برخه کې دوو نجونو پېغلې جوهاني بېرج Ms. Johanne Berge او پېغله جوليا اريغيتي ms. Julie

arrighetti راغلي، لومړۍ يې مشره او بيا دويمه راغله، لومړۍ يې د سبا ورځې پروگرام تشرېح کړ او بيا يې د نيسا سنټر د وېبسايټ په باب معلومات ورکړل. رښتيا هم د نړۍ په کچه ډېره لوړه او له معلوماتو ډکه وېبپاڼه وه. د نړۍ د هر گوټ، پېښې او هر ډول مسایلو په باب په کې معلومات ځای پر ځای شوي وو.

ددې وېبپاڼې له لارې دې د نړۍ هرې مشهورې ورځپاڼې ته لاره پيدا کولای شوه، هر ډول نوي معلومات دې د هغو له نېټه ليک سره ترلاسه کولای شول، ښه خبره لا په کې دا وه، چې نوي معلومات له زړو هغو سره يوځای کېدل او د معلوماتو يو ښه زېرمتون يې جوړاوه، په دې ډول هر څوک کولای شي، يوه موضوع له پيله بيا تر دې دمه، پر هر اړخيز ډول وڅېړي او مطالعه يې کړي. ما چې د دوی وېبپاڼه وکتله او بيا دومره نوي او ګڼ معلومات او بيا مې خپله ټولنه ورسره مقایسه کړه، نو ((ډېر تفاوت دی په انسان کې د مانا په لحاظ))، پرته له دې چې خپل هېواد له دې حالت سره د يوه خوب او خيال په توګه مقایسه کړم، نوره هېڅ بله لاره نه شته، يو څوک چې په علم او تخنيک کې دومره لاسرسی ولري، نو هغوی طبعاً پر نورو حکومت کولو وس لري. زه فکر کوم زموږ په شان د وروسته پاتې او يا شاته پاتې ساتل شويو ټولنو د سياستوالو يوه غټه ستونزه دا وه، چې دوی خپل ټول عمر په دروغو، لاپو شاپو او هسې دښمنۍ ټوکولو تېر کړی او دې خلکو او سياستوالو يې کار ته کار ویلی او کاري يې کړی دی. وروسته بلې پېغلې د نيسا

سنتېر برېښنايي کتابتون تشرېح کړې، هغومره علمي کتابونه، چې دوی د دې سنتېر په برېښنايي کتابتون کې زېرمه کړي وو، که ووايم چې زموږ د ټول هېواد تر مجموعي کتابونو به زيات وو، دروغجن شوی به نه يم. اکثره کتابونه په کې په انگليسي ژبه وو، خود عربي او فارسي ژبې کړکۍ هم په کې وې، مانا دا چې په دې ژبو هم کتابونه پيدا کېدلای شول. وروسته ما د کتابتون له مسولي څخه پوښتنه وکړه، چې که موږ پښتو کتابونه درته راولېږو، تاسو يې دلته ځای پر ځای کولای شئ؟ هغه ډېره خوشاله شوه، ويل يې ولې نه دا به ستاسو له خوا له موږ سره ډېره مرسته وي. موږ دلته د هرې ژبې کتابونه اچولای شو. دا موږ ته هېڅ مشکل نه دی، ما ويل نو له همدا اوسه پښتو کړکۍ ورکړئ، زه چې کله کابل ته لاړم، د پښتو کتابونو لړۍ درته شروع کوم، هغې راسره په ورين تندي ومنله. وروسته يې موږ ته له دې کتابتون او وېبسايټ څخه د گټې اخيستنې لپاره پاسورډونه راکړل، چې د نړۍ په هر ځای کې او هر وخت موږ له دې وېبپاڼې او کتابتون څخه گټه اخيستلای شو. د دا ډول کتابتون او وېبسايټ ليدل، نو زما په علمي ژوند کې يوه ډېره خوږه خاطره وه.

د مازيگر پر شپږو بجو له نيسا سنتېر څخه د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سیمینار څلورمه ورځ

د فبرورۍ ۲۷مه، د جمعې ورځ له ټاکل شوي مهالوېش سره سم له هوټله نیسا سنټر ته راغلو، ۹:۱۵ بیا جلسه پیل شوه. د نن ورځې د مهالوېش په باب یې معلومات راکړل. ټاکل شوې وه نن موږ پنتاگون (د امریکا دفاع وزارت ودانۍ) وگورو، پرون یې موږ ته ویلي وو، چې باید په رسمي لباس کې راشو، خپل پاسپورټونه ضرور له ځان سره راوړو. هلته د ننوتو قانون یې موږ ته تشریح کړ، دا یادونه یې هم وکړه، چې هغوی نظامیان دي، قانون تطبیقوي، هلته د هېچا لیاو او پیاز نه کېږي، دوی پر خپلو مامورینو هم دا ډول سختگیری کوي، نو ځکه خویې بار بار ټینګار کاوه، چې باید لباس مورسمي وي او پاسپورټونه در سره وي. ټاکل شوې وه، موږ په پنتاگون کې د امریکا د دفاع وزارت له لوی درستیز سره وگورو او ددې ودانۍ د کنفرانس د مرکز لسمه خونه هم وگورو، د لوی درستیز او د هغه پر دفتر سربېره د پنتاگون بېلابېلې برخې هم وگورو او له نورو چارواکو سره هم لنډې خبرې وکړو.

د ډوډۍ لپاره هم ترتیبات نیول شوي وو او بیا مو باید د یوې بلې مهمې ودانۍ لیدنه هم کړې وای. د سیمینار د نن ورځې مشري د ښاغلي پروفیسور لورېنس وېلټ پر غاړه وه او ښاغلي

اډم مايکل مولین یې ویناوال و. کله چې دوی خپلې خبرې پیل کړې، نو په پیل کې یې همدا وویل چې نن د امریکا جمهور رئیس اوباما د یوه ایالت لیدنه کوي او د امریکا د قانون له مخې د پوځ لوی درستیز مجبور دی، چې هلته په غونډه کې د جمهور رئیس تر څنګ ودرېږي، نو ځکه خو له پنتاګون څخه موږ ته احوال راغی، چې زموږ او ستاسو پروګرام نن کنسل شوی دی. البته د لوی درستیز په ګډون د پنتاګون اکثره اړوند مسولین پر دې باندې خپه دي، چې ولې داسې تصادف پېښ شو.

بیا یې وویل چې موږ او تاسې نن یو ازاد بحث لرو، تاسې کولای شئ خپلې پوښتنې مطرح کړئ. په سټېج کې درې تنه ناست پروفیسوران به تاسې ته ځواب ووایي. له عمان هېواد څخه د هغه هېواد استازي (خالد) پوښتنه وکړه: موږ مخکې د تروریزم په باب خبرې کولې او د ترهګرو په باب، خو اوس هغو ته تروریستان نه وایو، لکه د سومالیې د جمهور رئیس (شیخ احمد) په باب چې سومالیې کې پرې ثبات راغی؟

ځواب: په سټېج کې یو ناست پروفیسور ورته په ځواب کې وویل: کله چې طالبان په افغانستان کې قدرت ته ورسېدل، موږ ته خبر راغی، چې دوی ثبات ټینګ کړ، هغه وخت دا یو مثبت کار و، خو قدرت داسې شی وي، چې سپرې ږندوي وروسته، چې دوی ته لاره خلاصه شوه، پر یو استبدادي رژیم بدل شول.

تروريستي گروپونه د خپلو عملونو له مخې په تور لست کې وي، که دوی خپلو عملونو ته بدلون ورکړي، په خپله له لست څخه خارجېږي، يو مثال يې لیبیا دی، بل مثال يې ((سازمان مجاهدین خلق)) دی، چې غواړي ځان له تور لست څخه وباسي، دا سازمان گورئ د ايران په مقابلې کې ولاړ دی، خو څرنگه چې کارونه يې مثبت نه دي، نو ځکه موږ ته د زغم وړ نه دي.

د یو بل برخوال پوښتنه: تاسې افغانستان ته (۱۷۰۰۰) نور عسکر لېږئ، فکر نه کېږي، چې چندان نتیجه ورکړي؛ ښه به وي، چې مذاکرات پیل کړئ!

ځواب: د طالبانو تر واک وروسته اکثره امریکایانو (پروفیسور وویل: زما په شمول) اندېښنه لرله، د ښځو پر وړاندې د طالبانو دریځونه ښه نه وو، د امریکا نظر دا نه دی چې پر چا د خپلې خوښې حکومت تحمیل کړي. د طالبانو په واکمنۍ کې د امریکا له بهرنیو چارو وزارت څخه یو مسول مامور چې پښتو ژبه يې هم ښه زده وه، ملا عمر ته تېلفون وکړ، پښتو خبرې يې ورسره وکړې، ورته يې وویل چې له القاعدې څخه خپل ځان بېل کړي، خو طالبانو ونه منله، طالبانو اوس د بیاجوړونې پر وړاندې مشکلات پیدا کړي دي. د کندهار لویه لاره يې ښه مثال دی. مهمه داده، یو شمېر عسکر باید هلته ولرو، چې د امنیت لپاره بستر برابر شي او بیا رغونه رامنځته

شي. زموږ هدف دا نه دی، چې طالبان له منځه لاړ شي، بلکې هدف مو دادی، چې هلته امنیت رامنځته شي.

د نیپال هېواد یو استازی پوښتنه وکړه: د اسرائیلو او لبنان په باب پوښتنه لرم، اسرائیل د خپلې بقا په خاطر جنگېږي. افغانستان هم همدا شان دی، ځینې دلایل شته چې امریکا د اسرائیلو او فلسطین پر وړاندې له تبعیض څخه کار اخلي، ایا د امریکا د نوې مشرۍ په راتګ سره به په دې اړه کوم بدلون راشي؟

ځواب: له اسرائیلو څخه زموږ ملاتړ زموږ نړیوال لید دی، دا ملاتړ تغیر نه کوي، دا کار زیات دلایل لري، دا چې امریکا هېڅوخت اسرائیل نه خوشې کوي، سوال دلته دی، چې څنګه دايمي سوله ټینګه شي، یو نظر دادی، چې د سولې د ټینګښت لپاره دوه مستقل هېوادونه ګټور دي، نظر دېته، چې یو د بل خاوره اشغال کړي. امریکایان باید د حل یوه صادقانه لاره پیدا کړي. عرب، اسرائیل او امریکا دا نظر لري، چې دوه مستقل هېوادونه د حل لاره ده. نوی حکومت به هم د اسرائیلو ملاتړ پرې نه ږدي، خو ستراتیژۍ کې به بدلون راشي. د همدې پوښتنې په ځواب کې دویم پروفیسور زیاته کړه: غواړم یو دوه ټکي نور هم پرې زیات کړم، تاسو ښه وویل چې دواړه له مجبوریته دې جګړې ته دوام ورکوي، د دواړو تاریخ یې شاته پروت دی، د حل لاره ډېرو سختو پرېکړو ته اړتیا لري، دا سیاسي تصمیمونه د ملي بقا لپاره مهم دي. اوس چې کومې

خبرې کېږي ايا دا خبرې جدي دي که يوازې شعارونه دي؟ له ټولو سياسي مشرانو څخه هيله کېږي، چې قرباني ورکړي، که يوازې پر اسرائيلو فشار راوړل شي دا هم د حل لاره نه ده، د اسرائيلو د بقا په خاطر د امريکا ملاتړ تغير نه کوي. دا ملاتړ بايد ددې سبب شي، هلته چې کوم اقشار دي هغه د سولې ملاتړ وکړي.

د همدې پوښتنې په دوام بل پروفيسور وويل: زه يو تاريخپوه یم، ددې مسئلې تر شا يو تاريخ پروت دی، دلته جمهور رئيس کونښن کوي، د مشکل حل ته نږدې شوي يو، خو بريالي شوي نه يو، خو يو شی چې واضح دی دادی، چې امريکا نه شي کولای سوله ټينگه کړي، خو د مرستندوی رول لوبولای شي، تر څو چې دوی په خپله مذاکره ونه کړي او بهرني لاسونه لنډ نه شي، سوله ټينگېدی نه شي. کله چې د اسرائيلو د شتوالي موضوع مطرح شوه، د دوو دولتونو د شتوالي موضوع رد شوه، ځکه چې د اسرائيلو موجوديت تر خطر لاندې و. اوس هغه سيمه پخوانی ستراتيژيک ارزښت نه لري، حالات بدل شوي دي، اوس بايد دوی په خپله دا مشکل حل کړي.

پروفيسور مختياري د همدې پوښتنې په دوام وويل: د دوو مستقلو دولتونو مسئله پر ۱۹۴۷م کال مطرح شوه، (۱۱) هېوادونه په کې شامل وو. ايران هم په کې و، خو د دوو دولتونو مساله هغه وخت رد شوه. اسرائيلو، امريکا او فلسطين ټولو کې د سولې هيله شته، خو دا هيله څرنگه پر

واقعيت بدلېدې شي، دا خبره مهمه ده. زه اسرائیلو ته تللی وم هغوی هم اکثره سوله غواړي، خو څرنگه چې هلته نور علایق دي، دا چې ځینې اسرائیل د عربو پر خاوره کورونه جوړوي، ټول له دې نظر سره موافق نه دي، ان د اسرائیلو د متقاعدینو په ټولنه کې هم داسې خلک شته، چې د سولې ملاتړ کوي. د سولې پلویان باید یو بل پیاوړی کړي، نظر دېته چې یو بل سره وجنگېږي، په اسرائیلو کې د انتخاباتو پر وخت ځینې اقلیتونه شته، چې هغوی هم تاثیر لري، امریکا سوله نه شي تحمیلولای، خو مرسته کولای شي.

د سیمینار د یو بل برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: ټول پوهېږي، چې امریکا د اسرائیلو هر ډول نظامي ملاتړ کوي، اوس یې عراق سره هم یو تړون لاسلیک کړی دی، ایا عراق به هم په دې ډول تقویه کړي؟

ځواب: نه ځکه چې زیات دلایل شته، هېوادونه د قواوو او سیستم له پلوه یو بل سره توپیر لري، د هر هېواد امنیتي جوړښت بل ډول وي. اسرائیل له ۸۰ یمو کلونو څخه راپدېخوا د امریکا له پوځي مرستې څخه ګټه اخلي، اسرائیل داسې سرچینې هم لري، چې امریکا څخه یو څه واخلې، خو زه نه پوهېږم، چې عراق په دې موقف کې دی که نه؟

د پاکستان استازي (اقبال چوهدري) دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- ایا پر غزې باندې د اسرائیلو د عملیاتو پروړاندې امریکا ځان له اخلاقي پلوه مسؤل ګڼي؟

۲- طالبان د پرمختګ په حال کې دي، تاسې د نورو ګاونډيانو له مرستې پرته کولای شئ دا جنګ وګټئ؟
 ځواب: موږ په ټوله دنيا کې همکاران او ملګري لرو، لکه ناپو او ځينو نورو هېوادونو سره هم اړيکي لرو، اندېښنه لرو، په تېره بيا د امنيت په برخه کې، هره قضيه بايد خپله په جلا جلا ډول مطالعه شي. د بوش او اوباما په باب مو وويل چې دوی ولې د غزې د پېښې په اړه غږ پورته نه کړ، په داسې حالت کې بايد يو څوک نتيجې ته منتظر شي، دا وخت د دواړو جمهورو رئيسانو لپاره سخت و، يو د تلو او بل د راتلو په حال کې و.

پوښتنه: ايا دا موقع د اسرئيلو لپاره مناسبه وه؟
 ځواب: زه په دې موقف کې نه یم، چې دې پوښتنې ته ځواب ورکړم، خود اسرئيلو لپاره شايد دا يو فکر و.
 يو بل برخوال دا دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- عراق ته تاسو د تګ پر مهال د کردستان موضوع حل نه شوه، د کردستان او فلسطين موضوع به څنګه حلېږي؟ ۲- د برما او کوريا په باب څه نظر لرئ!

ځواب: تاسو سوال زياتره پر دپلوماسۍ راڅرخي، حقيقت دادی، چې موږ غواړو په شمالي کوريا او برما کې تغيرات راشي، چين په شمالي کوريا کې ډېر موثر نقش لري.
 دا مهال افغانستان ته نوبت ورسېد ما (يون) يوه پوښتنه مطرح کړه او د سټېج پر سر له ناستو درېواړو پروفيسورانو

څخه مې هيله وکړه، چې هريو که ورته ځواب وايي ودي وايي.
پوښتنه په دې ډول وه:

— طالبان او القاعده په جگړې کې له ايډيالوژۍ څخه ګټه پورته کوي، مهمه نه ده، چې دا ايډيالوژي مثبتې ده که منفي، خو دوی يې کاروي او په مقابل کې يې د امريکا متحده ايالات او نور متحدین له عصري ټکنالوژۍ څخه کار اخلي. القاعده او طالبان د ايډيالوژۍ تر چتر لاندې کولای شي يو څوک له کوم لګښت پرته جگړې ته حاضر کړي، خو امريکا او متحدین يې يو عسکر په ډېر لګښت جگړې ته حاضروي.

القاعده د تخريب په موقف کې ده او نړيواله ټولنه د عمار او دا هم څرګنده خبره ده، چې تخريب تر عمار زر ځله اسانه دی ايا داسې کوم سيستم، پروګرام، پلان او يا فورمول شته، چې طالبان او القاعده خپل ايډيالوژيک بېز له لاسه ورکړي؟ که چېرې دا عمليه ترسره شي، کېدی شي په اسانۍ سره جگړه د نړيوالو ځواکونو په ګټه پرېوزي که نه دا جگړه به دوام پيدا کوي.

ځواب: دا مهمه پوښتنه ده. هغوی ايډيالوژي په ناسم ډول کاروي، خو اکثره خلک چې دوی سره يوځای شوي، دا ايډيالوژيک بېز نه لري، د ايډيالوژۍ پر مفهوم هم نه پوهېږي، کم شمېر مسلمانان افراطي ايډيالوژيک بېز لري، ځينو طالبانو سره کېدی شي روغه جوړه وشي، کله چې بهرني

ځواکونه له افغانستانه لاړ شي، افغان پوليس بايد له دې خلکو سره ورو ورو مفاهمه وکړي.

د سيميناريو بل برخوال پوښتنه وکړه: امريکايانو د عراق لپاره ذروي وسله پلمه کړه، ځکه هلته لاړل، خو وروسته معلومه شوه، چې دا ډول وسله يې نه لرله، ددې علت څه وو؟ معلومات يې سم نه وو؟ داسې کارونه پر نړۍ ډېر بد تاثيرات نه لري؟

ځواب: پر عراق باندې حمله اصولاً پر ۱۹۹۱م کال پيل شوې وه، که تاسې تېر (۱۲) کاله وگورئ، نو ملگرو ملتونو به ويل چې عراق د ملگرو ملتونو ټول قراردادونه نه دي منلي، نو ځکه يې په زوره هټيت ورو لېږه، هغو ويل: عراقيان کيمياوي او بيولوژيکي وسلې لري، خو عراقيانو نه منله، څرنگه چې دوی همېشه دروغ ويل، نو ځکه د چا باور پرې نه راته، ځکه بوش ته دا نظر پيدا شو، چې دوی ذروي وسله لري. دا دوه نظرونه وو: يا دا چې دا وسله لري او يا يې هم جوړولای شي. ملگرو ملتونو ويل: که عراق د ملگرو ملتونو قوانين نه مني بايد له زوره کار واخيستل شي.

پوښتنه: يو برخوال وپوښتل: سمه ده چې عراق د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل، امريکا هم د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل؟

ځواب: د ملگرو ملتونو په چارتر کې راغلي دي، هر ملک چې غواړي خپل علايق وساتي، نو حمله کولای شي، خودا کار

هغه وخت عادلانه دی، چې څوک په داسې حالاتو کې د ملګرو ملتونو ملاتړ ولري، یو ملک حق لري د بل هېواد له جابر حکومت څخه د هغه رعیت خلاص کړي. کولای شو په دې باب زیات بحث وکړو. پر ۱۹۹۱م کال له عراق سره یو اوږد بند و، نه سوله، عراق تر پایه دا قرارداد ونه مانه.

د ځواب دوام: د پاکستان په باب موږ نه پوهېدو، ځینې شواهد سم وو او ځینې ناسم، د استخباراتو د همدې نابشپړو معلوماتو پر اساس پرېکړه کېږي، د (صدام) په اړه هم دقیق نه پوهېدو، زموږ د بهرنیو چارو وزارت هم وویل چې نه پوهېږو، خو فکر کوو، د C.I.A موقف دا و، چې موږ نه پوهېږو، خو امکان لري، حقیقت دادی، چې جمهور رئیس په (C.I.A) کې یو دفتر درلود، چې دا راپورونه وڅېړي، خودې سره سره دا د C.I.A لپاره یوه د شرم خبره وه. د عراق په باب اشتباه د سپټمبر پر (۱۱) پر پاکستان هم شوې وه، نو ځکه د (C.I.A) په جوړښت کې د تغیر مفکوره مطرح شوه.

د پورتنیو څرګندونو د ځواب لپاره د اسرائیلو استازي (چیرمي اسیشروف) هم نوبت واخیست او د خپلو مفصلو خبرو په ترڅ کې یې دې پوښتنو ته ځواب ورکړ، دلته یې د ځینو غټو ټکو یادونه کېږي:

ضروري نه ده، چې موږ تاریخ ته لاړ شو. پر ۱۹۴۸م کال اسرائیلو نه شو کولای د دوو دولتونو مفکوره رد کړي، کله چې له (سینا) څخه خارج شو له مصر سره مو سوله وکړه، له غزې

څخه چې بهر شو، د سولې پر اساس بهر شو، له دې توافقاتو څخه ځينو سره يې اسرائيل موافق دي، اختلاف پرې نه شته، ماته يوشی ډېر عجيبه ښکاري؛ ويل کېږي، چې امريکا له اسرائيلو سره خصوصي روابط لري، يا مشترک خصوصيات لري. امريکا له نورو عربي هېوادونو سره هم خصوصي روابط لري، لکه مصر، عربستان، عمان، لبنان، په فلسطين کې محمود عباس او نورو سره، همدا رنگه پاکستان سره هم ښه روابط لري، که موږ تحليل کړو، کومه رابطه چې د امريکا او عربو ترمنځ شته، اسرائيلو سره هغومره نه ده، ايا دا خبرې اسرائيلو ته سختې او گرانې پرېوزي؟ نو چې داسې نه ده کله چې اوباما جمهور رئيس شو، لومړی شخص يا جمهور رئيس ته يې چې ټېلفون وکړ، هغه يو عربي هېواد (مصر) و، د هغه هېواد جمهور رئيس ته يې ټېلفون وکړ.

حتی کله چې د سولې خبرې کېږي، اسرائيل پرې هېڅ نه خبرېږي، حتی ځينې اسرائيل په دې نظر دي، چې د سولې دا ډول خبرې د اسرائيلو حکومت کمزوری کوي.

د مراکش د استازي پوښتنه: د امريکا د دوو لويو گوندونو په باب زموږ له خلکو سره تشویش موجود دی، زموږ خلک فکر کوي چې جمهوري غوښتونکو زموږ زيات ملاتړ کاوه، خودا بل گوند نه؟

ځواب: هر حکومت چې راځي هغه نه شي کولای ټوله بهرنۍ پالیسي بدله کړي، بلکې دلته يو تداوم موجود دی، تر کومه

ځايه چې زه متوجه شوى يم، جمهوريت غوښتونکي بهرنۍ پالیسۍ ته زیاته توجه کوي.

ددې ځواب په دوام بل پروفیسور وویل: زه یو جمهوري غوښتونکی يم، موږ فکر کوو لومړی باید زموږ خپل علایق په پام کې ونیول شي او بیا توازن په پام کې وساتل شي، موږ یو لوی هېواد لرو، موږ همېشه په مجادله کې یو. پوښتنه: عراق څخه مو د عسکرو د ایستلو مسئله ولې مطرح کړه؟

ځواب: جمهور رئیس ښه پرېکړه کړې ده، خورسني همېشه جنجالیزو مسایلو ته لمن وهي، موضوع د دوو قوتونو ترمنځ تفاوت دی، (مقصد یې له اجرائیه او مقننه قوتونو څخه دی) خو اوس دواړه له یوه ګوند څخه دي، اوس نو جمهور رئیس ته هم اسانه ده، چې له مخالف ګوند سره معامله وکړي.

د اردن استازی: هېڅوک اشغال ته قانوني بڼه نه شي ورکولای. که نړیوال قوانین په پام کې ونیسو، نو هر څوک د خپل هېواد د دفاع حق لري، په عراق کې ستاسې عملونو ته توجه نه شي پیدا کېدلای، دلته یوه خبره کوئ او د فلسطین موضوع کې بیا غلي پاتې شئ! که تاسې واقعاً سوله کوئ له حکومتونو سره یې مه کوئ له خلکو سره سوله وکړئ!

په دې منځ کې یوه بله پوښتنه هم مطرح شوه: په منځني ختیځ کې یوازې اسرائیل ذروي وسله لري، د اتومي وسلې د

ممنوعیت ترون هم نه لاسلیکوي، دوی هم نړۍ او سیمې ته یو
خطر دی، پر دوی ولې فشار نه راوړل کېږي؟

بناغلو پروفیسورانو څه نا څه دې پورته پوښتنو ته ځوابونه
ورکړل، خو فکر کوم داسې رانه ځوابونه نه وو، چې سړي
یادښت کړي وای او یا هم کېدی شي زما پرې سر خلاص نه شو
او یا هم ژباړن سم ونه ژباړلای شول.

موږ ته له انگرېزي څخه دري ته ژباړه کېدله او ما بیا راساً له
دري څخه اتومات پښتو ته ژباړله او متن مې راساً پښتو لیکه،
نو په دې ډول له یوې ژبې بلې او له بلې څخه بلې ته ژباړه کېدله
او هم مې لیکله.

په دې ډول کېدی شي ډېر الفاظ او مانا په دوو ژباړو کې
الوتې وي، خو څرنگه چې ما هملته سم لاسي یادښتونه
اخیستل، نو بیا هم تر یوه حده باوري یم چې اساسي ماناوې مې
سمې قید کړې دي. کله کله به د ژباړې په فني وسايلو کې هم
ستونزې وې، کله به ژباړونکو هم غاړې صافولې او یو بل ته به
بې ځای پرېښوده، کله کله به ځینو مفاهیمو هغوی ته هم خوند
ورنه کړ، نه به یې ژباړل، خو څرنگه چې ما له انگرېزي څخه هم
تر یوه حده گټه اخیستلای شوه، نو ځکه مې جالب او ضروري
شیان لیکلای شول.

خو د پورتنیو دوو پوښتنو د رڼو ځوابونو پر لیک بريالی نه
شوم. دې پسې د عراق استازي همدې پوښتنو ته په غبرگون کې
وویل: ((امریکایان چې په عراق کې نه وو، هم په زرگونو خلک

هلته وژل کېدل)) مانا دا چې پر امریکایانو باید انتقاد ونه شي. دې غونډې او بحثونو تر غرمې پورې دوام وکړ.

د ملي امنیت شورا په ودانۍ کې غونډه: تر ماسپښین وروسته د ملي امنیت شورا دفتر ته لاړو. دا دفتر سپینې ماڼۍ ته ورڅېرمه په نږدې یونیم سل دوه سوه مترۍ کې موقعیت لري. دا یوه پخوانۍ ودانۍ وه، چې نږدې یو سل و خلو پښت کاله وړاندې جوړه شوې ده. خو وخت پر وخت یې پرې کار کړی او د نوي عصر له غوښتنو سره یې برابره کړې ده.

ودانۍ ته تر معمولو مقرراتو وروسته ورننوتو او په لفت کې پورته شو (۴۵۰) نمبر تالار ته لاړو. د سیمینار ددې برخې چلوونکي وو، لورېنس وېلټ، کول جون ووډ Col John Wood او ځینې نور یې

ویناوال وو. د امنیت شورا دا تالار که څه هم وړوکی و، خو د غونډې او سیمینارو لپاره ټولې تخنیکي اسانتیاوې یې لرلې، نږدې (۱۰۰-۱۲۰) کسان به په کې ځایېدل.

د غونډې تر پیل دمخه د غونډې د ویندوی له خوا یادونه وشوه، چې وخت کم دی، پوښتنې باید لنډې او مشخصې وي. باید وویل شي چې د پوښتنې نه کوم رسمي سند دی، نه

ثبتهېږي او نه چاپېږي، څوک چې کله پوښتنه کوي هيله ده تر پوښتنې دمخه خپل ځان هم معرفي کړي! دلته په امنيت شورا کې دا مسولين ډېر مصروف دي، لومړی تاسې ته خپلې خبرې کوي او بيا ستاسو پوښتنو ته ځوابونه درکوي.

په پيل کې د امنيت شورا مرستيال ښاغلي (وډ) خبرې وکړې. وډ په خپلو خبرو کې وويل: زه د امنيت شورا د مشاور (جنرال جونز) په استازۍ خبرې کوم. زه د امنيت شورا د دندو په باب بحث کوم. د امنيت شورا ټول کارکوونکي همدلته کار کوي. دا ودانۍ پر ۱۸۷۰م کال جوړه شوې ده. هغه وخت دا د نړۍ ډېر لوی تعمير و. پر هغه وخت درې وزارتونه (د بهرنيو چارو، بحريې او دفاع وزارتونه) په همدې تعمير کې وو. ځکه چې دا تعمير سپينې ماني ته ډېر نږدې و. پر تېرو وختونو د دولت مختلفې ادارې دلته وې، پر دې تعمير مو ډېرې پيسې ولگولې، چې دا تعمير له نويو غوښتنو سره عيار کړو. د امنيت شورا درې غټې دندې لري:

— د جمهور رئيس لپاره مامورين او مشاورين او د بېلابېلو وزارتونو ترمنځ هماهنگي برابرې او همکاري کوو. د هر جمهور رئيس د امنيت شورا ټيم توپير کوي، د ځينو ټيم لوی او د ځينو کوچنی وي. نن به مو د جمهور رئيس او باما خبرې اورېدلې وي. له ۱۹۴۷م کال راهيسې جمهور رئيس، مرستيال يې، د بهرنيو چارو او دفاع وزارت، لوی درستيز او پخوا (C.I.A) ډايرکټر هم په امنيت شورا کې راتاله وو. دلته په امنيتي شورا کې يو يو

منشي کار کوي، چې د جمهور رئيس له غوښتنې سره سم کارونه پرمخ وړي. اوس دلته (۳۰۰) کسان کار کوي. د کار دوه طريقې دي، يو منطقه يي چارې پرمخ وړي، بل يې استخباراتي، دفاعي، تروريزم ضد او نورې چارې پرمخ وړي. اوزه (وود) د افغانستان د چارو مسول يم. دا برخه د بوش د ادارې پروخت رامنځته شوه، چې د افغانستان او عراق پر مسايلو بايد فوکس وکړي. خو دا ادارې د تغير په حال کې دي، کېدای شي اوس منطقه يي بڼه خپله کړي، تېره ورځ مېرمن کلنټن وويل: ((د تېرو کلونو په ترڅ کې د افغانستان په باب هڅې پرې گټورې وې.)) مېرمن کلنټن سره افغاني هئيت هر څه په ډاگه وويل، مېرمن کلنټن وويل: ((يو مشترک دښمن لرو او بايد په گډه يې پر ضد مبارزه وکړو.)) دې خبرو کې د دواړو هېوادونو لوړ رتبه مامورين حاضر وو. په دې غونډه کې وويل شول: زيات برياليتوبونه ترلاسه شوي، خو بيا هم زموږ او د افغانستان پر وړاندې ډېره اوږده لاره پرته ده. تردې وروسته پوښتنو ته وخت ورکړل شو.

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: تاسې د استخباراتي معلوماتو د گډولو په باب خبرې وکړې، دا بې پيلوټه الوتکې چې کله بمباري کوي، دا بمباري سمه نه ده، موږ دا نه منو، چې زموږ پر خاوره دې تجاوز وشي. ځواب: مشخص ځواب نه درکوم، په تېره بيا د عملياتو په باب، خو د مشترکو وجو په باب غواړم، څه ووايم، زموږ دښمن

مشترک دی، افغانستان باید د القاعدې پر ضد په خپله خاوره او پاکستان باید په خپله خاوره کې مبارزه وکړي. خو که استخباراتي معلومات سره مشترک شي بڼه به وي. امریکا غواړي دا درېواړه هېوادونه مشترکه همکاري ولري او خپل استخباراتي معلومات یو بل سره شریک کړي.

تر دې ځواب وروسته د افغانستان له هئیت څخه ښاغلي صبغت الله سنجرلاس پورته کړ او دا پوښتنه یې مطرح کړه:

د افغانستان مسایلو ته د گاونډیو مخ راگرځول، په افغانستان کې د ډیموکراسۍ پروړاندې ستر چلېنج نه دی؟ او بل ایا امریکا خو به افغانستان د نویمو کلونو په شان بیا هېر نه کړي او موږ به بیا گاونډیو هېوادونو ته یوازې پرې نږدي؟

ځواب: کومه ډیموکراسي، چې اوس هلته شته، د افغانانو او د هغه هېواد د جمهور رئیس د هلو ځلو برکت دی، کوم تهدید چې هلته شته، ستاسو شهادت به یې دفعه کوي، خو کوم ضمانت نه شته، چې بهرنیان به دا خطرونه رفع کوي، موږ پر افغانانو باور لرو، دا چې امریکا پخوا غفلت کړی، موږ ورڅخه واقعاً خجالت یو، خو اوس موږ هېڅکله تاسې نه شو هېرولای، ډیموکراسي باید ستاسو د خلکو له خوا تضمین شي او موږ یې ملاتړ وکړو.

د عراق د استازي پوښتنه: ایا امریکا، چې له عراقه وځي، د عراق د اردو قوت یې د موازنې لپاره سنجولای دی؟

ځواب: زه ډېره بېنېنه غواړم، زه د افغانستان د برخې مسول
 یم، زه سم ځواب نه شم درکولای، خو موږ پر عراقیانو باور لرو.
 د سیمینار په دې برخه کې یو بل ویناوال راغی، ده د منځني
 ختیځ او افریقا په باب خبرې وکړې. ده ډېره موده د امریکا له
 کانګرس سره کار کړی دی. ده هم وویل چې د نوې ادارې په
 راتګ سره د امنیت شورا ادارې هم تغیرېږي. او باما په خپلې
 انتخاباتي مبارزې کې څرګنده کړې وه، چې د منځني ختیځ په
 اړه خبرې کوي. د غزې مسلې دا خبره نوره هم ډېره مهمه کړه،
 چې دې موضوع ته زیاته توجه په کار ده، اوس چې په غزه کې
 کوم اوربند دی، موږ غواړو دا وغځوو. اوس سبا د مصر شرم
 الشیخ ته مېرمن هیلري کلنټن روانه ده، زه هم ورسره یم.
 کونېس کوو د غزې د بیا جوړونې لپاره پیسې راټولې کړو. د
 بهرنیو چارو اکثره وزیران، چې مېرمن کلنټن سره گوري،
 کونېس کوو، چې د مرستې د زیاتونې په باب ورسره خبرې
 وکړو. باور دی، چې اکثره به ددې وړاندیز ملاتړ وکړي، کار
 کوو، چې دلته د جگړې مخه ونیول شي، کونېس کوو، چې
 ټوله سیمه د سولې په یو کنفرانس کې شامله کړو. د او باما له
 خوا اجازه ده، چې د سولې بڼې لارې چارې ولټول شي. اکثره
 هېوادونه باید د سولې په دې بهیر کې شریک شي. او باما
 تراوسه پورې څو ځله د منځني ختیځ مسئله یاده کړې ده. خو دا
 مسئله دلته پای نه مومي، دا باید دوام پیدا کړي د ایران په
 هکله کونېس کوو، چې دا هېواد په سیمه کې د سولې لپاره

همکاري وکړي، نه دا چې ترهگرو ډلو سره مرسته وکړي. اوباما وويل چې ايران سره مذاکرات کوو، خو تراوسه لاپه دې برخه کې ستونزې شته، کله چې موږ له عراق څخه خپل لښکر وباسو، نو هيله من يو، چې عراق په سيمه کې خپل رول ولري.

پر دې وخت د پوښتنو نوبت راوړسېد:

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: له ايران او منځني ختيځ سره موږ د مشکل د حل لپاره کوم وخت ټاکلی دی؟ ځواب: که وخت ورته تعين شي، نو دا به درست نه وي، ځکه

چې کېدای شي ځينې خلک دا وخت شاته وغورځوي.

د عراق يو استازی: ايران غواړي ذروي وسله ترلاسه کړي، ددې معضلي په باب د اوباما نظر څه دی؟

ځواب: د سولې او منطقي ثبات لپاره زموږ تعهد دی، موږ داسې هلې ځلې کوو، چې زموږ خبرې د سولې خواته لاړې شي او ايران د سيمې هېوادونه تهديد نه کړي.

د مصر د استازي پوښتنه: د امريکا پخوانۍ ادارې تعهد کړی و؛ د فلسطين او اسرائيلو د دوو خپلواکو هېوادونو د جوړېدو نظربه تائيدوي، خو اسرائيلو پر غزه حمله وکړه او درې زره فلسطينيان يې ووژل، مخکنۍ ادارې د عراق د ذروي وسلې مخالفت هم کړی و، يو مليون کسان يې هم ووژل، د يو مليون عراقيانو او شپږ سوه زره فلسطينيانو تر وژنې وروسته د امريکا پاليسي څه مانا؟

ځواب: دا هر څه په تېرې ادارې پورې اړه لري، خو زه نه غواړم پر تېرې ادارې باندې انتقاد وکړم، کله چې پوځي عمليات پيل شي، نو هلته د ملکي تلفاتو پېښېدل ممکن وي. موږ غواړو عراقيان په خپلو پښو ودرېږي او خپل مشکل په خپله حل کړي.

د اردن هېواد د استازي پوښتنه: د (تایمز) ورځپاڼې له مخې د اسرائیلو د بهرنیو چارو وزیر ویلي، چې له حماس سره به خبرې وکړي که دا رښتیا وي، دا خبرې به له قید او شرط پرته وي او که نه کوم حکمت به په کې وي؟

ځواب: د مصر د شرم الشيخ په کنفرانس کې به محمود عباس او نور قانوني واک ولري، موږ د هغوی ملاتړ کوو. حماس داسې یو سازمان دی، چې له تروریزم او وحشت څخه کار اخلي، مخکې چې د سولې په اړه د دوی او د اسرائیلو ترمنځ کوم توافقات شوي وو، دوی هغه نه مراعتوي، خو د یوې ملي پخلاينې ملاتړ کوو، موږ داسې یو فلسطین غواړو چې ازاد او مستقل وي، ګاونډیو هېوادونو ته خطر نه وي، اسرائیلو سره ښه ګاونډیتوب ولري او ژوند ورسره وکړای شي.

د عراق د استازي پوښتنه: که ایران سره د اوباما خبرې ناکامې شي نو څه به کېږي؟

ځواب: زه په دې باب اوس بشپړ ځواب نه شم درکولای. د امنیت شورا او د کانګرس په استازیتوب د دوو ویناوالو تر خبرو وروسته د بهرنیو چارو وزارت په استازۍ راغلي کس

خبرې وکړې. دی په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي او مرکزي اسيا مسول دی. ده د خپلو خبرو په پیل کې وویل: هیله ده چې په ملي دفاع پوهنتون (NDU) کې مو پروگرام ښه تېر شوی وي، زه په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي اسيا چارو لپاره دویم مرستیال یم، په مرکزي اسيا کې مې تخصص زیات دی، خو د جنوبي اسيا په برخه کې هم معلومات لرم، د بهرنۍ پالیسۍ په برخه کې موږ غواړو، د نورو ملاتړ ترلاسه کړو.

د سریلانکا هېواد استازي پوښتنه وکړه: د سریلانکا په باب د هندوستان د پالیسۍ په اړه ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: موږ چې له هندوستان سره کوم روابط لرو، هغه د پاکستان او سریلانکا په قیمت نه تمامېږي، موږ غواړو ټولو سره ښه روابط ولرو. موږ د سریلانکا حکومت او ټامیل پرانګان تشویقوو، چې جنګي حالت رامنځته نه کړي. موږ هیله لرو، چې د سریلانکا حکومت داسې طریقه وکاروي، چې ملکي تلفات رامنځته نه شي.

یو بل برخوال دوه پوښتنې مطرح کړې: ستاسو یو مسول د یوه قومي مرکزي حکومت په باب خبرې وکړې، خو اوسنی حکومت پر ټول افغانستان واکمن نه دی، کرزی هم قومي شخص نه دی، پخوا داسې کوم مثال لرئ، چې کوم حکومت داسې یوه بېلګه وي؟

— هندوستان ولې تر اوسه پر دې نه دی بريالی شوی، چې خپل هېڅ ګاونډي سره ښه روابط ولري؟

ځواب: لومړۍ به دويمې پوښتنې ته ځواب ورکړم: زه په دې موقف کې نه يم، چې ووايم هندوستان چا سره ښه روابط ولري او چا سره يې ونه لري. موږ هيله لرو زموږ او د هندوستان روابط نور هم زيات شي، هر ګاونډی له خپل ګاونډي سره مشکل لري، خو موږ هيله لرو، چې د هند روابط له نورو سره ښه شي.

د لومړۍ پوښتنې په باب بايد ووايم: د افغانستان په باب بايد دقيق بحث وکړو. ځکه هغه هېواد له بهر څخه يو ډول ښکاري، خو په داخل کې يې واقعيتونه بل ډول دي. د اوباما اداره ژمنه ده، چې نور هېوادونه هم په دې سوله کې شامل شي. امريکا په يوازې ځان دا مشکل نه شي حلولاى. هره اداره د خپل کار په پيل کې خپل مسير ټاکي. په تېره اوونۍ کې موږ ستراتيژيک مذاکرات درلودل، طبعاً دا ډول مذاکرات مسير ته بدلون ورکوي.

د نيپال هېواد استازى (ډابرسنگ ګورن): جنرال بارنو پروډ وويل: چين او هندوستان زموږ رقيب دي، خو د ښمنان نه دي، که دوى خپلې ايډيالوژۍ ته بدلون ورکړي، نو بيا به هم رقيب وي؟ د نيپال په باب مو نظر څه دى؟

ځواب: زه خپله هلته حاضر نه وم، چې جنرال بارنو څه ويلي دي، نو ځکه قضاوت هم نه شم کولاى، چين، هندوستان او روسيه، چې د نفوس او مساحت له مخې يې ارزوې، نه شې کولاى له وړو هېوادو سره يې پرتله کړې، تاسې نه شئ کولاى

ووايي دوی رقیبان دي که دوستان، له گاونډيانو سره د چین اړیکي ځینې وخت دوستانه وي، د امریکا سیستم داسې دی چې همېشه رقیبانه دی، یانې د رقابت خصلت لري، ان زموږ خپل داخلي سیستم هم د پخواني تجارت غوندې پر رقابت ولاړ دی. تاسو دلته د بېلابېلو برخو ترمنځ رقابت وینئ، ځینې کسان پر دې رقابت انتقاد هم کوي، خو موږ په دې کې یو قوت وینو، چین او امریکا اوس ښه روابط لري، خو ددې ترڅنګ رقیبان هم دي. د نیپال په باب باید ووايم، چې امریکا غواړي له نیپال سره یوه ښه رابطه ټینګه کړي، چې هغوی پرمختګ وکړي او د خپلو خلکو غوښتنو ته ځواب ووايي. امریکا د نیپال ملاتړ کوي، زموږ هیله ده، چې نیپال او گاونډیان یې دا ستونزې حل کړي، موږ ته پته ده، چې دا موضوع حساسه ده، اندېښنه ورته شته، خو موږ هیله لرو، چې دا مشکلات هغوی په خپله حل کړي، د امریکا مداخلې ته په کې ځای نه شته.

د افغانستان له هئیت څخه ښاغلي صبغت الله سنجر پوښتنه وکړه: زه ستاسو دا نظرتائیدوم، چې له افغانستانه لرې پر افغانستان قضاوت سم نه برېښي، رابرت گیتس ویلي چې موږ افغانستان کې ایډیال حکومت نه شو جوړولای، دا څه مانا لري؟

ځواب: زه د رابرت گیتس د کلماتو پر جوړښت نه پوهېږم، خو زه دومره باید ووايم، چې افغانستان کې باید داسې یو

حکومت وي، چې د خلکو غوښتنې پوره کړي. پوځي حل لاره،
يوازينی حل لاره نه ده.

د ترکيې هېواد د هئيت په استازی يو تن پوښتنه وکړه: د
مرکزي اسيا د هېوادونو په باب مو نظر څه دی؟

ځواب: دا زما د کار موضوع نه ده، نو ځکه په دې باب دقيق
څه نه شم ويلای، خو دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه د
لويې لارې پر سر پر اته هېوادونه دي، ددې هېوادونو تر
ازادېدو وروسته دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه بايد
يو ځل بيا له سره مطالعه شي.

د سيمينار ددې برخې بل ويناوال، د ملي دفاع وزارت
کارکوونکی و، ده د دفاع وزارت په بېلابېلو ادارو کې کار
کړی، په دې وزارت کې د سيمه ييزو مطالعاتو د څېړنو مسول
و. ده په خپلو خبرو کې وويل: ملي امنيت شورا کې د دفاعي
پاليسې چارې پرمخ وړم، تر دويمې نړيوالې جگړې وروسته
کانگرس جمهور رئيس ته وويل چې د امنيت شورا سيستم بايد
تغیر شي. هغه وخت هماهنگي نه وه، نو ځکه يې دا اداره جوړه
کړه، دنده يې دا ده، چې د ټولو وزارتونو کارونه بايد هماهنگ
او جمهور رئيس ته يې وړاندې کړي.

د دفاعي پاليسۍ دفتر د دفاع وزارت گزارشونه منظموي، پر
دې برخې زه کار کوم، همدارنگه نورې برخې. افغانستان ته يو
ځانگړی دفتر لرو، موږ شپږ بېلابېلې څانگې لرو، چې پر
ذروي، ستراتيژيکو او نورو مسايلو کار کوي. په پوځي برخه

کې جمهور رئیس ته بیانې هم لیکو، د دفاع وزارت پر بودجې هم کار کوو، په جنوبي کوریا او نورو سیمو کې زموږ د عسکرو د شتوالي او انتقال مسایل خپرو او همدارنګه له جمهور رئیس سره د عاجل تماس نیولو چارې هم ترسره کوو.

د مصر استازي: د روسیې د پرمختګ، له مصر سره د رابطې او ساړه جنګ په باب پوښتنه وکړه.

ځواب: دا تر وخته دمخه خبرې دي، د اوباما د ادارې ټولې (۴۷) ورځې تېرېږي. موږ باید منتظر پاتې شو، چې نوې اداره څه پالیسي غوره کوي.

تر دې وروسته ما (یون) هم ورڅخه یوه پوښتنه وکړه: افغانستان ته درې شیان اساسي خطرونه دي. ترهګر، مخدره مواد او جنګسالاران. ددې دوو په باب ستاسو پالیسي له پیله بیا تر دې دمه مشخصه وه، خو د جنګسالارانو په باب مو پالیسي مشخصه نه وه، ددې پرځای چې مهاريې کړی نور امتیازات مو هم ورته ورکړل، ایا ددې نوې ادارې په راتګ سره به د جنګسالارانو پر وړاندې ستاسو په پالیسي کې کوم تغیر راشي او که نه همغه زړه په زړه به وي؟

ځواب: راځئ چې په ډېر احتیاط خبرې وکړو، زموږ پالیسي د تغیر په حال کې ده، کېدای شي د نوې میاشتې په بهیر کې تکمیل شي، کېدای شي دا پالیسي دې حالت ته تغیر ورکړي. نوی جمهور رئیس وايي موږ باید د خپلې اردو وظایف مشخص کړو، زه هم دا وایم چې موږ باید احتیاط وکړو. د

افغانستان په باب پالیسي باید ټول مسایل په پام کې ونیسي،
په دې پالیسي کې باید ټول اقتصادي، سیاسي او پوځي
مسایل په پام کې ونیول شي.

د یو عربي هېواد استازي پوښتنه وکړه: دفاع وزیر رابرت
ګیتس په یوه مقاله کې، چې تېره میاشت یوې ورځپاڼې خپره
کړې وه، په منځني ختیځ کې یې د یوه پوځي ساختمان د
جوړېدو خبره کړې وه. دا خبره به پر منځني ختیځ څه تاثیرات
ولري؟

ځواب: ټول خدمات چې له پورته تر کښته دي دا خدمات باید
پوره شي. زموږ څېړنه له ۲۰۰۲م کال څخه پیل شوې ده. له
تجهیزاتو، پرسونل او امکاناتو نیولې تر اهدافو پورې دا ټول
مسایل په کې شامل دي.

د عراق استازی: له عراقه تر وتلو وروسته به هلته پوځي
مرسته څنګه کېږي؟

ځواب: زه د (۲۰۱۰)م کال د بودجې پر مشخصاتو نه پوهېږم چې
تراوسه تر کار لاندې ده، جمهور رئیس وویل چې د اګست تر
(۱۱) وروسته به له عراقه د عسکرو وتل پیل شي، د تروریزم پر
ضد جګړه به د عراق پر غاړه کېږي که نه؟ زه اوس د هغه وخت پر
لګښتونو نه پوهېږم.

د عمان استازی: زما سوال د بحري عملیاتو په باب دی؟ د
(هرموز تنګي) د بندولو احتمال دی، څوک ددې مسلې تر شا

ولاړ دي؟ دوی څه غواړي؟ دې مسلې موږ ټولو ته اندېښنه راپيدا کړې ده.

ځواب: دا پوښتنه د سپينې ماڼۍ لوړ رتبه مامورينو ته راجع کېږي، هغوی بايد دا مسئله د بحرونو د ساتنې له پلوه وڅېړي، ايا د سوماييې له حکومت سره معامله وکړي؟ يا له بحري غلو سره؟ او يا هم له بحري ځواکونو سره؟ اوس هم زموږ د بحري ځواکونو يوه عملة هلته په دې عملياتو کې شامله ده. يو پلان بايد جوړ شي، خو وخت او زمان غواړي، کله چې دا خلک نيول کېږي، چېرته يې يو سو؟ چېرته يې محاکمه کړو؟ ځکه چې نړيوالې اوبه يوه اوږده سلسله لري. (کينيا) ويلې: که موږ يې ونيسو، نو موږ يې بايد محاکمه کړو، زه پر دې جزئياتو نه پوهېږم، خو ځينې عمليات محرمانه دي، تشرېح يې اوس ماته مناسبه نه ښکاري.

د پاکستان د استازي پوښتنه: له ۲۰۰۱م کال څخه د امريکا اردو په افغانستان او عراق کې دخپله ده، دا چې کامياب دي که نه؟ دا بېله پوښتنه ده، خو ايا د امريکا ځوانان تراوسه پورې له دې جگړو څخه ستړي شوي نه دي؟

ځواب: پخوا دا اندېښنه وه، خو اوس نه شته، اوس هم موږ دې ځوانان لرو، چې په خپله حاضرېږي افغانستان ته لاړ شي، ځکه چې دوی ته خپل هېواد گران دی، نو ځکه يې دفاع لپاره هلته ځي. د امريکا حکومت اعلان کړی؛ که څوک هلته ځي، نو امتيازات يې هم زيات دي، د امريکا ځوانان غواړي نورو

هېوادونو ته لار شي، هغه هېوادونه هم وگوري، هلته کار وکړي، مختلف دلايل دي، خو څوک چې داوطلبان دي د هغوی شمېر زیات دی. دا شمېر ان دومره زیات دی، چې د سړکال په اوږه کې یې د داوطلبانو نوملیکنه بنده کړه. ځکه چې څوک هلته تللي، نه غواړي، چې ژر بېرته راشي، ان موږ تر خپل مهالوېشه دمخه یو.

د پاکستان د همدې استازي (طارق چوهدري) بله پوښتنه: پاکستان غواړي ځان له دې افراطینو خلاص کړي، خو امریکا پاکستان ته F-۱۶ الوتکې ورنه کړي!

ځواب: په پوښتنه مو سم پوه نه شوم، هیله ده د تېلېفون نومرې مو راولېږئ، ځواب به یې درولېږم.

د افغانستان له هئیت څخه سنجر صیبپ بله پوښتنه وکړه: اوباما په خپل انتخاباتي کمپاین کې وویل: ترهگری سرحد نه لري، هر چېرته چې وي، هلته به ورپسې ځو، ایا اوس به له افغانستانه لرې نورو سیمو ته هم د ترهگری پر ضد لار شي که نه؟

ځواب: زه دې پوښتنې ته فکس ځواب نه شم ورکولای. ددې لپاره به دا نوې اداره یوه نوې ستراتیژي جوړوي، تروریزم ضد مبارزه کې به کوم تغیر رانه شي، ټول پردې باور دي، چې دا یو خطر دی، یوازې کوم څه چې بدلېدلای شي، هغه په دې برخه کې د ستراتیژۍ بدلون دی. ستراتیژي هروخت بدلېږي، نه یوازې په پوځي برخه، بلکې په نورو برخو کې هم د تغیر وړ ده.

همدې پوښتنې سره په ملي امنيت شورا کې پروگرام پای ته
ورسېد او د هوټل پر لوري رهي شو.

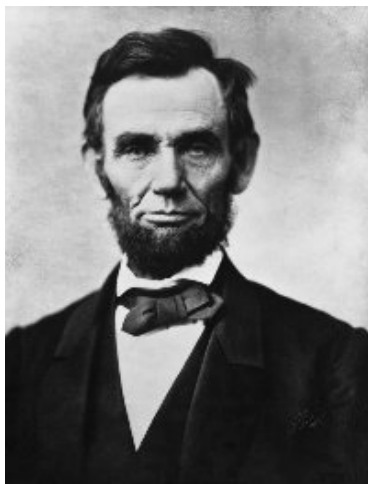
د سيمينار پنځمه ورځ

(په واشنگټن کې د ځينو ځايونو ليدنه کتنه)

د فبرورۍ ۲۸مه د شنبې ورځ له ټاکلي مهالوېش سره سم، د تفريح او چکر ورځ وه، پردې ورځ مو بايد په واشنگټن کې ځينې مهم او تاريخي ځايونه کتلي وای. که څه هم په امريکا کې تاريخي ځايونه نه شته؛ اکثره ودانۍ په کې نوې جوړې شوې دي، ډېر تاريخي ارزښت نه لري، خو بيا هم د امريکا د تاريخ په انډول هغوی ته ډېر ارزښت لري. عجيبه خبره خولا داده، چې د امريکا متحده ايالاتو د حکومت په چوکاټ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت تشکيل اصلاً نه شته، رسنۍ ټولې ازادې او يا په اصطلاح شخصي دي، يوازې يو څو ليدنۍ او اورېدنۍ رسنۍ له بهرنيو چارو وزارت څخه الهام اخلي، نور نو هر څه ازاد دي. د واشنگټن د ځينو سيمو د ليدنې په لارښوونه کې يې لا دمخه موږ ته ويلې وو، چې هر ډول لباس کې راتللای شئ او همدارنگه خپل ياران دوستان هم رابللای شئ. د سهار (۹) بجې بايد په هوټل کې راټول شئ، همداسې وشول، نهه بجې او پنځه لس دقيقې مو له هوټله حرکت وکړ. پروفيسور کول ډن کورفيس (Col. Don Curfiss) زموږ لارښود و. نوموړي پروفيسور وويل: درې کاله کېږي، چې په نيسا سنټر کې کار کوم، دلته درس ورکوم، خو کله کله مېلمنو ته هم چکر ورکوم.

لومړۍ يې د واشنگټن ښار د جوړېدو په باب خبرې وکړې، چې څنگه د دوو ايالتونو ترمنځ پرې موافقه وشوه. ده وويل: دا د اساسي قانون په واسطه رامنځته شوی دی. په پيل کې موږ دوه اساسي قوانين درلودل، چې د هغو په واسطه امريکا منځته راغله، يو قانون ناکام شو، نو بيا سياستوالو بل اساسي قانون جوړ کړ، چې قوي مرکزي حکومت يې رامنځته کړ، نو ځکه واشنگټن د دې مرکزي دولت پايتهخت شو، له دوو ايالتونو څخه يې يوه يوه برخه واخيسته يانې له ويرجينا او مريلينډ څخه، تر هغه وروسته انجيرانو ورته نقشې جوړې کړې او ورو ورو دا ښار رامنځته شو. اوس لومړی د يوه پارک خواته ځو، دې ته ملي پارک وايي، د اوباما د جمهوري رياست د تحليف مراسم همدلته ترسره شول، د جورج واشنگټن ابده (يادگاري څلی) هم همدلته دی. واشنگټن ښار په جبه زار کې جوړ شو، ځمکه کمه وه، چې تاريخي ابدي يا څلي په کې جوړ شي، هر تاريخي څلي د جوړېدو پړاو وخت يو جنجال درلود. د اوباما د تحليف تاريخي مراسمو لپاره نږدې يو نيم مليون کسان همدې ملي پارک ته راغلي وو. د امريکا د يو بل پخواني ولسمشر ابراهم لينکن (Abraham Lincoln) ابده هم همدلته ده. اوس

خلک پوهېږي، چې دا اساسي قانون خومره قوي دی. په پیل

کې هر ایالت غوښتل چې یوې
بلې خواته لاړ شي، خود ابراهم
لینکن مفکوره دا وه، چې داسې
یو میتود باید جوړ شي، چې
ټول ایالتونه د یوه اساسي
قانون تر چتر لاندې راشي.

کله چې ملي پارک ته کښته
شو، نور بنسټیا هم ډېر لوی پارک

و، زموږ ژباړن وویل چې د اوباما د تحلیف په مراسمو کې ډېر
زیات خلک راغلي وو، سره له دې چې پر هغه ورځ ډېر یخ هم و،
خلک په منظمو لیکو کې ولاړ وو او دلته د پښې د ایښودلو
ځای نه و، د امریکا له گوټ گوټ څخه په ملیونو خلک راغلي
وو، خو ټولو ته لار ددې امکان پیدا نه شو، چې تر دې پارک ځان
راوړسوي. په پارک کې پردې ورځ هم خورا یخني وه، په
واشنگټن کې داسې توند او تېز باد لگېږي، چې لکه غشي
غوندي د سړي له سینې وځي، عیناً لکه په سخت ژمي کې چې
څوک د کابل ښار په پامیر سینما سیمه کې ولاړ وي او د
چهلستون له لوري یخ باد او سیلی ته یې خپله سینه نیولې وي.

تر ټولو دمخه د ابراهم لینکن څلي ته لارو. ډېره لویه گونډه یې
پرې جوړه کړې وه، د اعلی حضرت نادر خان پر مقبره چې کومه
گونډه جوړه ده، دا ورته ده، خو هغه ډېره لویه او مجلله ده. د
ابراهم لینکن مجسمه پر یوه لوړ ځای جوړه شوې وه، لینکن ته

امریکایان زیات احترام
لري، ده د امریکا د
یووالي مفکوره
رامنځته کړه، عملاً یې
د پته کار وکړ او د بشري

تعصبونو پر ضد یې مبارزه وکړه. لینکن په خپله یوه وینا کې
وویل: ((داسې یو حکومت باید رامنځته شي، چې د خلکو له
خوا وي او د خلکو لپاره وي.)) امریکا په کورنیو جگړو کې
ډېر زیات رنځ وگاله، (۲۲۰۰۰۰) امریکایان په کورنیو جگړو کې
ووژل شول. دې جنګ امریکا ته ډېر زیان ورسوه، خو یوه گټه یې
دا وه چې غلامی یې له منځه یوړه. د لینکن تر مړینې وروسته

بیا یو وخت د تور پوستو مشر
مارتین لوتر کینګ (Dr. Martin Luther King) د همدې لینکن د
وینا پر همدې ځای ودرېد، په
لکونو خلک ورته راټول شوي وو:
هغه په خپله وینا کې وویل:
((موږ باید د خپل کرکتر له

مخې وارزول شو، نه د رنگ، جنس، مذهب او نورو له مخې،
 زموږ هېواد خپله له ځان سره مجادله کړې، دلته بايد کرکتر
 معيار وگڼل شي، نه نور ارزښتونه...))

د ابراهم لينکن څلي تر ليدو وروسته مو درې څلور دقيقې
 پلې مزل وکړ، هوا خورا سپر وه، لږ څه وړاندې هلته د هغو
 امريکايانو لپاره يادگاري څلي جوړ شوی و، چې د ويتنام په
 جگړه کې وژل شوي دي. د امريکا تر جوړېدو وروسته، د ويتنام
 جگړه د امريکايانو لپاره يوه ډېره ترخه خاطره او ترخه تجربه وه.
 په دې جگړه کې (۵۸) زره امريکايان وژل شوي دي. امريکايانو
 هم پر ويتنام ډېره بمباري کړې او تر يو مليون زيات ويتناميان
 يې وژلي دي، خو جگړه داسې يو تريخ سبق وي، چې د ملامتۍ
 باريې هروخت د ناکام پړاو ډېر باروي، که څه هم ويتناميانو تر
 امريکايانو په لسگونو ځله زيات زيان وزغمه، خو په پای کې
 بری د ويتنام او ماتې د امريکا په برخه شول. کله چې جگړه
 پایته ورسېده، نو د امريکا پر حکومت، د جگړې د قربانيانو د
 يادونې په اړه ډېر فشار راغی، بېلابېلې طرحې وړاندې شوې،
 يوه طرحه همدا وه، چې د ټولو لپاره بايد يو ګډ يادگاري څلي
 جوړ شي. د دې څلي د جوړولو لپاره بيا هم د نقشو د جوړولو
 مسئله مطرح شوه. اعلان وشو، چې هر چا د دې څلي لپاره تر
 ټولو ښه او معقوله نقشه جوړه کړه، نو هماغه به عملي کېږي،
 ډېرو لويو کمپنيو او سترو انجيرانو ډېرې عصري او لويې
 نقشې جوړې کړې، خو په پای کې د يوې ځوانې امريکايي

انجنيړې، چې تر ټولو يې عمر کم و، يانې تر (۲۲) کلونو لوړ نه و، د هغې نقشه ومنل شوه، د هغې د نقشي طرحه داسې وه، چې له يوې ټيټې نقطې پيلېدله، بيا همداسې مخ په بره ختله او بېرته ورو ورو مایله کښته کېدله يانې داسې:

ددې علت دا و، چې کله جگړه پيل شوه، نو د تلفاتو شمېر ډېر زیات نه و، ورو ورو تلفات زیاتېدل، دا لیکه چې پورته ختلې د تلفاتو د زیاتېدو ښکارندويي کوي، د جگړې د پای پروخت

چې امریکا نوره له ویتنام څخه په شا کېدله، د تلفاتو شمېر راکمېده، نو په دې ډول دا لیکه د تلفاتو د څومره والي څرگندونه کوي، ددې یادگاري څلي لپاره د یوه لوی حوض په شان ساحه په پام کې نیول شوې ده. له ښي او کيڼ لاس دواړو

خواوو څخه ورته لاره شته، خو اصلاً له کيڼ اړخ څخه مخ ښي پلو ته بايد سپړ حرکت وکړي، چې ټول نومونه وگوري. نومونه د الفبې په ترتيب ليکل شوي او زماني محتوا هم په پام کې نيول شوې ده. له لومړني عسکره نيولې بيا تر وروستي عسکره پورې د ټولو نومونه او رتبې پرې ليک دي او هم د مرگ کال. ټول نومونه پر تورو مرمرينو ډبرو ليک شوي، لکه د تورو کاشي ډبرو په شان ښوۍ ډبرې دي، چې ښيښې غونډې ښکاري، بادو باران پرې تاثير نه کوي. کله چې سپړ دا صحنه وگوري، هلته سپړي ته د يوې لويې غميزې څرگندونه کوي، په تېره بيا د داسې يو ناکامي جگړې او غميزې چې کوم مقدس هدف هم نه تعقيبوي، بل هېواد ته په جگړې پسې تللی يې او ماته دې هم په نصيب شوې وي. ما په ډېر ژور ليد سره يوزيات شمېر نومونه تر سترگو تېر کړل، خو د ټولو نومونو لوستل ډېر ستونزمن کار و. همدا وخت هم يو شمېر امريکايان راتلل او د خلي کښتنې برخې ته يې د تازه گلانو گپډۍ ايښودې، خو عکسونه مې لا داسې هم وليدل، چې تازه په گلانو پوښل شوي وو او د خلي لاندینۍ برخې کې ايښودل شوي وو. همدلته مې يوه ښځه او يو سپړ هم وليدل، چې په ژړا يې سترگې سپړې وې، کله چې يې تصويرونو ته کتل، نو خپله ژړا يې نه شوه ټينگولای، زموږ ژباړنې (فوزيې) موږ ته وويل: دلته هره ورځ همدا حال وي، د جگړې د کليزې پر مهال خو دلته د پښې ايښودلو ځای نه وي او ټول د خپلو خپلوانو د درناوي لپاره

راځي. سره له دې چې د ويتنام او امريکا تر جگړې څو لسيزې تېرېږي، خو لا د جگړې خاطرې او ټپونه لکه د پروډ هسې ژوندي دي. همدې يادگاري ډبرليک ته مخامخ د څو عسکرو او طبي پرسونل يوه داسې مجسمه ولاړه ده، چې له ورايه د سړي پام ځانته را اړوي، دا داسې يوه مجسمه ده، چې نظامي طبي پرسونل، د جگړې پر مهال يو ټپي عسکر د جگړې له لیکو انتقالوي او هغه ته لومړني طبي خدمتونه ترسره کوي. کله چې تر جگړې وروسته د جگړې د وژل شويو عسکرو په ياد څلی جوړېده، نو د جگړې ټپيانو، معيوبينو او طبي پرسونل اعتراض وکړ، چې زموږ يادونه ولې نه کېږي، موږ ته نور څه پاتي؟ همغه وو، چې حکومت ددوی د ياد او حق تازه ساتلو په

خاطر دا مجسمه جوړه کړه. کله چې د دوی لپاره دا يادگاري مجسمې په پام کې ونيول شول، نو بيا له جگړې څخه راستانه

شویو، روغو او ژوندیو سرتېرو اعتراض وکړ، چې زموږ
قرباني نشو خه شوه؟

مموږ ته هم باید یو یادگاري څلی جوړ شي، نو هغوی ته هم دا
مجسمې په پام کې ونیول شوې. د جگړې له دې غمجن یادگاري
څلي څخه د ژوند د ماني (سپینې ماني) پر لوري وخوځېدو.
سپینه ماني چې اوس د نړۍ د گڼو هېوادونو او سیاسي ډلو
سیاسي برخلیک وریوړې ترلی دی د نړۍ په رسنیو کې ډېره
یادېږي. تر هغې دمخه مو په ښار کې څو نورې ودانۍ هم
ولیدلې، اکثر و دانیو څرېخن رنګ درلود، لکه طبیعي
رنګونه، د هند و پاکستان په شان تېز رنګونه، چې هره شپه د
سړي زړه وهي، هلته نه دي کارېدلي، ډېرې ودانۍ یې اصلاً
هېڅ رنګ ته اړتیا نه لري. کله چې سپینې ماني ته ورسېدو، نو
له موټره کښته شو، خورا یخ و، یخ شمال هم لگېده، د سپینې

مانی مخې ته یو لوی چمن و، چې ونې او کبلې په کې وې، ونې
یې ښې دنگې وې، خو پر شنه چمن یې د یخنی له امله یو قسم

ټوکر غوړولای و، چې یخ یې خراب نه کړي. هغه صفت، چې موږ
د سپینې مانۍ اورېدلی و، هغه شان نه و. په تېره بیا د شاعرانو

او ناظمانو په کلام کې سپینې ماني ته ځکه سپينه ماني وايي، چې د انگرېزانو د واکمنۍ پر مهال دې ودانۍ ته اور اچول شوی و، ټوله ودانۍ لوګي توره کړې وه، بيا يې خو ځله رنگ کړه او په سپين رنگ يې رنگ کړه، له هماغه وخته په سپينه ماني ونومول شوه. پخوا به هر سړی سپينې ماني ته په ازادانه ډول تللای شو، خو د سپټمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته د هر چا تګ اوس هلته ازاد نه دی، موږ هم بايد د سپينې ماني داخل ته ورغلي وای، خو څرنگه چې اوس هلته د بهرنیو تګ یو پروسیجر غواړي، په حقیقت کې یو څه ستړی کوونکی هم دی، نو ځکه زموږ مېلمه پالانو لازمه ونه ګڼله، چې هلته لاړ شو. لنډه دا چې سپينه ماني یو عادي ماني ده، چې په واشنگټن کې نورې په سلګونو ودانۍ تر دې لوکسې، عصري

او ښکلې دي. خو څرنگه چې سپينه ماني کې د جمهور رئيس د کار دفتر دی، نو له سياسي پلوه ډېره ارزښتمنه گڼل کېږي. افغانستان کې ځينې خلک د سپينې ماني او د کانگرس د ودانۍ ترمنځ توپير نه شي کولای. د کانگرس ودانۍ رښتيا هم ډېره لويه، لوکسه او تاريخي ده. د سپينې ماني مخې ته يو شين چمن دی، چې د اوسپنې يوه کتاره ترې تاوه ده. په يوه گوټ کې د ساتونکو يوه خونه هم شته، چې ظاهراً په کې څوک نه ښکاري، مخې چمن کې يې هم ډېره گڼه نه وي، همدې مخې ته پر غځېدلي سړک هم، اوس عام موټر نه پرېږدي او د سپتمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته يې له دې ځای څخه پر تېرېدونکو لارو د اوسپنې د يو متره ستونو په واسطه خنډونه جوړ کړي دي. همدې سپينې ماني ته ورڅېرمه په نږدې سل مترۍ کې د

جمهور رئيس کور هم دی، پخوا به بوش او مېرمن يې له سپينې

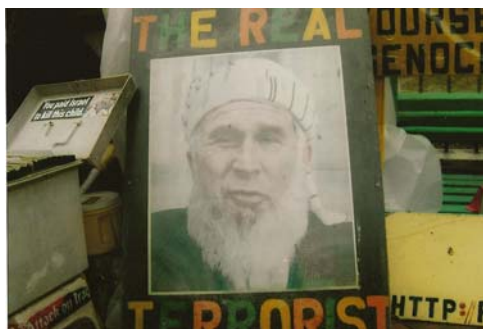
مانی تر خپله کوره پلی تگ راتگ کاوه، اوس اوباما او د هغه
 مېرمن ورته راځي. د سپینې مانی مخې ته په نسبتاً لوی پارک
 کې یوه پلاستيکي کېږدی هم ولاړه ده، چې له شاوخوا ودانیو
 او طبیعت سره هېڅ اړخ نه لگوي، کله چې کېږدی ته ورنږدې
 شوم، نو گورم چې یو ببر سری سری په کې ناست دی، د عکس
 اجازه مې وغوښته، په مینه او موسکا یې اجازه راکړه، له
 ژباړنې فوزیې څخه مې پوښتنه وکړه، هغې وویل: دلته اصلاً
 یوه ښځه کېږي، (۳۷) کاله کېږي، چې هغه مېرمن دلته ناسته
 وي، د امریکا قانون دی، چې څوک چېرته کېږي تر هغه چې هغه
 ځای په خپله خوښه خوشې نه کړي، پولیس حق نه لري، چې هغه
 په زوره وشي،

خو که د یوې دقیقې لپاره هم دا ځای خوشې کړي، پولیس حق
 لري، چې هغه ځای ونیسي. دا مېرمن اصلاً د ذروي وسلو د

جوړولو مخالفه ده، په همدې ځای کې د امریکا د واکمنو پر وړاندې دې خپله مبارزه پیل کړې او ویلي یې دي، ترڅو چې امریکایي چارواکي د ذروي وسلو جوړول بند نه کړي، دا به خپل اعتصاب ته دوام ورکړي، له (۳۷) کالو راهیسې دا همدلته اوسېږي، څرنگه چې دلته د ژوند هېڅ ډول اسانتیا نه شته او په سخت ژمي کې هم دا همدلته په همدې یخه پلاستيکي کېږدی، کې اوسي، نو کله چې خوراک، معذرت او یا بل ضروري کار ته ځي، نو خپل مېړه او یا زوی پر خپل ځای کېږي، چې پولیس دا ځای ترې ونه نیسي، نو په دې ډول یې دا دی (۳۷) کاله پوره کړل، د سړي عقل کار نه کوي، کله چې څوک د سپینې ماڼۍ لیدو ته راځي، نو یو ځل ضرور دا ښځه هم گوري، عکسونه ورسره اخلي او ځینې خلک ورته پیسې هم ورکوي. دا کار اوس دېته د عادت بڼه غوره کړې ده. همدې پلاستيکي کېږدی ته ورڅېرمه یې د بوش هغه عکس هم ایښی و، چې په لونگی کې جوړ شوی و، ما فکر وکړ، چې د استاد رباني عکس دی، ځکه ما په انټرنیټ کې لیدلی و، یانې دا چې استاد رباني او بوش یې سره مکس کړي او یو عجیب و غریب تصویر یې ترې جوړ کړی دی، د هغه عکس مې هم واخیست.

د پارک په وروستی برخه کې واړه زینتي بوټي وو، چې کابل کې هم ډېر لیدل کېږي، لکه د تخت بڼه لري، هلته ودرېدم، بې

جورج بوش د برهان الدین رباني په څېره کې

شمېره چنچنې په دې بوټو کې وې، یو کس راغی، دانه یې ورته واچوله، دومره گڼې مرغۍ له ما راټولې شوې، چې ما په خپل عمر کې دومره مرغۍ

له انسان سره دومره نږدې نه وې لیدلې، قرار د چنچنو منځ کې کېناستم، هغوی له ما څخه هېڅ وېره ونه کړه، په ارام زړه یې خپله دانه وخوره، هلته ماته پته ولگېده، چې دلته ولې مرغان، څاروي او نور حیوانات له انسانانو نه ډارېږي، ځکه چې دلته په انسان کې د انسانیت د جوهر (محبت) عنصر ډېر پیاوړی شوی. زموږ په هېواد کې خو له انسانانو (وگړو) مرغان او څاروي څه چې خپله انسانان هم ډارېږي. مانا دا چې هلته په انسان کې د انسان اصلي جوهر (مینې) وده کړې ده. یو څو دقیقې نور هم په همداسې چورتونو کې ولاړوم، بیا له دې ځایه د ښار مرکزي سټېشن ته لاړو، دا د ښار یو ترانسپورتي مرکز دی، چې له دې ځایه د امریکا نورو ځایونو ته اورگاډي او موټر ځي، دا خپله دومره لوی سټېشن دی، لکه یو ښار گوټی، د ژوند ټول ضرورتونه په کې شته، په لسگونو ډوله مغازې او هوټلونه په

کې دي، پر (۱۹۰۶) م کال جوړ شوی، خود اوسني ژوند ټول
ضرورتونه په کې دي، ته فکر کوي، چې همدا پرون يې جوړ
کړی دی، تر (۱۲) بجو دلته وو، بیا د هوټل پر لوري وخوځېدو.

له يو افغان سره کتنه: کله چې هوټل ته ورسېدو، نو بڼه
 ډېر ستړي وو، د خوب خپې راباندې راغلې. يوه سترگه خوب
 مې وکړ، کله چې پاڅېدم، نو د ورځې دوه بجې دي، پر ځان مې
 اوبه تېرې کړې، د انگار صيب د اتاق پر لوري وځوځېدم، له
 رسمي کاره ډېر ستړي شوي وو، زړه مې و، انگار صيب ته
 ووايم، چې راځه لاړ شو، دلته دې هوټل ته ورځېرمه يو څو لوی
 سوپر مارکيټونه دي، هلته به لږ وگرځو او هم به څه وخورو، کله
 چې د هغه اتاق ته لاړم، هغه راته وويل: د کابل د ټلېفون دايرولو
 چل راوبښه، هغه مې ورته په کتابچه کې وليکه، په تسلسل
 سره د (۳۲) نومرو ډايلول په کار وو، چې کابل روځ شي، هلته
 ټلېفون دومره اسانه نه دی، چې د هر چا په لاس کې وي، لکه
 دلته چې کوم عام چلند لري. په تېره بيا دا چې سپړی له ازاد
 کړېد پټه گټه پورته کوي، د هوټل له ټلېفون نه يې ډايلوي، نو
 خورا اوږد نمبر کارول کېږي. انگار صيب کابل ته زنگ ووايه،
 خو هلته لکه چې د شپې يوه بجه وه، چا ټلېفون پورته نه کړ، ما
 ويل څه چې څو دلته عمومي ستور (پلورنځي) ته، لږ به مو
 پښې هم وغوړېږي، لږ به بلد هم شو. ډوډۍ به هم وخورو، ده
 وويل: لږ صبر وکړه، دلته زموږ يو خپلوان هم راځي، ما وويل:
 زنگ ورته ووهه که لرې وي لاړ به شو او که نږدې وي ورته
 معطل به شو، انگار صيب وويل: اوس له کوره راوتی دی،
 همدې خبرو کې وو، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ويل يې

ستاسو مېلمانۀ راغلي دي، كله چې ورکښته شو، نو يو محسن سړي له يوه ځوان هلک سره ولاړ دی، ستړي مښي مو وکړل، انگار صيب زه ورته معرفي کړم، انگار صيب وويل دی اغاجان دی، زموږ دوست او خپلوان دی، هغه راته وويل چې دا زما وراره دی. د اغاجان اصلي نوم (حاجي نبي) و، خو په کندهار کې معمولاً يو بل نوم يا لقب هم کارول کېږي، سړي ته چې مې وکتل له اصل و ذاته اصل ښکارېده، ډېرو خبرو ته يې پرې ښودو، راساً يې په موټر کې ناستې ته دعوت کړو. يو کړولا ډوله موټرو، په موټر کې چې کېناستو، نو خپل وراره سره يې په انگرېزي خبرې شروع کړې، هغه ته يې وويل چې افغاني رستوران ته مو بوځه، بيا يې موږ ته مخ راواړاوه، دی مې وراره دی، همدلته را لوی شوی، پښتو يې هم زده ده، خو خبرې په انگرېزي کوي، پښتو کې کله کله بندېږي، زه ورسره ځکه انگرېزي وايم، چې خپله انگرېزي پخوم، موږ خو چې دلته راغلو، انگرېزي مونه وه زده، خو دې ماشومانو خورا ژر او ښه زده کړه، ما او نورو له همدې ماشومانو انگرېزي زده کړې ده. اوس هم چې کله کله موږ کومه کلمه خرابه تلفظ کړو، ماشومان راپورې خاندې، خو لگيا يو خپله جاله پورې باسو. هو اصفه وه، څه کم نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې افغان رستوران ته ورسېدو، په لاره کې، چې موږ د امريکا سړکونو، ابادۍ، ودانيو، طبيعي ښکلا او ځنگلونو ته کتل، نور ښتيا هم ډېر مړښت او پانگوالۍ څرگندونه يې کوله، دې هوټل ته څېرمه د

يو شمېر افغانانو کورونه هم دي، د عبدالباري جهاني صيب کور هم په همدې سيمه کې دی. هوټل ته وختو، هوټلوالو افغانانو زموږ هر کلي وکړ، پريو مېز کېناستو، مينويي راوړه، شاوخوا دېوالونو ته مې پام شو، د افغانستان ځينې منظرې پرې لگېدلې وې، پريوه دېوال د جمهور رئيس حامد کرزي عکس لگېدلی و، په يوه وره غالي کې جوړ شوی و، شاوخوا مې ډېر وکتل، د احمد شاه مسعود او نورو قوماندانانو عکسونه نه وو، پوښتنه مې ونه کړه، خو پر دې پوه شوم؛ کوم ځای کې چې زور او فشار نه وي، د احمد شاه مسعود او نورو قومندانانو عکسونه څوک په خپله خوښه نه بندوي، پرته له هغې سيمې او ډلې ټپلې، چې دوی ورته منسوب دي. په کابل او د هېواد په نورو سيمو کې، قطعاً په هغو ځايو کې چې هلته دولتي عسکر ولاړ نه وي د ډول قومندانانو لوی او وړو کې عکس نه شته، علت يې دادی، چې خلک په طبيعي ډول او خپله خوښه دوی نه شي زغملای. نو دا ډول عکسونه معمولاً په هغو ځايونو کې دي، چې عسکر پرې پيره کوي. خو شپېو کې ډوډۍ تياره شوه، افغاني کباب، وريجي، سلات، مستي او وچه ډوډۍ راوړل شول، ډوډۍ مو په ډېر خوند وخوره، د ډوډۍ خوراک په بهير کې خو ځله هوټلوال راغلل، ست يې وکړ؛ څه کم دي؟ هر څه زيات وو. زموږ مېلمه پال پيسې ورکړې او له هوټله رابهر شو. بيا يې وويل چېرته مو بوخم؟ موږ ويل تر بنساره بهر چې ددې خلکو کليوالي ژوند

وگورو. ده وویل: دوی د تفریح لپاره ځانگړي ځایونه لري، خو اوس ژمی دی او بل د تفریح لپاره نور ښارونه شته، چې هغه خو طبعاً په سوونو کیلو متره لرې دي، دلته په ویرجینا کې ژوند ټول همدا سې دی، ځنگل دی او په منځ کې یې کورونه او واړه ښارگوټي، خود دوی واړه ښارگوټي هم ډېر لوی او منظم دي، داسې به وکړو چې د دوی یو زوړ پخوانی بازار دی، د سیند تر غاړې، دې ځای ته پراوړي په لکونو خلک راځي، هغه ځای به وگورو، که بله ورځ مو وخت درلود، بیا به چېرې لرې لاړ شو. موږ وویل بېخي سمه ده. نیمه گېنټه مزل به مو کړی وي، چې د سیند غاړې ته ورسېدو. دا سیمه که څه هم پخوا جوړه شوې وه، خو نوی مسافر یا بهرنی، چې څوک لاړ شي، په اسانۍ یې نه شي پېژندلای، ځکه تعمیرونه یې هم ښه لوکس دي او سرکونه یې هم ښه پراخه، خو یوازې خښتو ته یې که څوک متوجه شي، نو پوهېږي، چې دا ودانۍ پخوانۍ دي. د خښتو رنگونه یې د کودرې درنګ په شان سور بخن شوي دي او ځینو ځایونو کې لږ شان دوړېدلي هم دي. دلته یو لوی سیند بهېږي، غالباً همغه سیند چې له واشنگټن څخه تېر شوی دی، نږدې څه کم زر مترو په پراخوالي آرام بهېږي، چې ډېر ورته نږدې نه شي، نو مسیر یې نه شي تشخیصولای. په سوونو کښتۍ په کې کښته پورته کېږي، دامو دریاب څو برابره به وو. د سیند پر غاړه په لسگونو ډول ډول هوټلونه جوړ شوي، چې د تفریح پر وخت د سیلانیانو غوښتنې پوره کولای شي. څو دقیقې دلته وگرځېدو، خو

خرنگه چې هوا ډېره سړه وه او د سيند يخي خپې او توند شمال
هوا نوره هم سړوله، نو ځکه چکر هم د زيات وخت لپاره د سړي
صبر راکماوه، بېرته موټر کې کېناستو او د هوټل پر لوري رهي
شو، په لاره کې ماته پته ولگېده، چې اغا جان (حاجي نبي) يوه

پښتانه ټبر الکوزي ته منسوب دی، نو يو څو شېبې د سياسي
بحث زمينه برابره شوه، ما نه غوښتل چې سياسي بحث ورسره
وکرېم، هغه هم زه ډېر نه پېژندلم، چې پر سياسي مسايلو مې سر
خلاص دی که نه؟ خو د هغه په خبرو کې هم تر زياته حده سياسي
منطق پروت و. هغه د جمهور رئيس حامد کرزي ټينگ منتقد و،
ويل يې: کرزي داسې کسان راټول کړي چې اصل و نسب يې
معلوم نه دی، غله، داړه ماران او جنگسالاران هره گروهه په دې
حکومت کې شته، هر څوک چې هر څه کوي، دی ورته هېڅ نه
وايي، سياست په دې خبرو نه کېږي، سياست کې بايد ته خپل

((شنگ)) وښيې، دی (کرزی) فکر کوي، چې که زه که فهمیم، دوستم، محقق او نورو ته څه ووايم، نو اسمان به راپرېوزي، نه بابا هېڅ نه کېږي، د دنیا غټ غټ خلک ترور شول، هېڅ ونه شول، ذوالفقار علي بوټو اعدام شو، هېڅ ونه شول، بینظیر بوټو ووژل شوه، هېڅ ونه شول، راجیو گاندي، موریې، د امریکا جمهور رئیس او داسې نور په لسگونو مهم کسان ووژل شول، هېڅ ونه شول، دا د چا زامن دي، چې دوی له سیاسي صحنې لرې شي او پر افغانستان به ټکه راپرېوزي... داسې ډېرې نورې نیوکې یې هم وکړې، خو ځینې نیوکې یې بیا سیمه ییزې او قبیله یي هم وې، چې ماته ډېرې پر ځای ونه برېښېدې، خو اکثره نیوکې یې د منطق له مالګې ډکې وې، همدې خبرو کې مو مزله ته هم دوام ورکاوه، د شپې اته بجې به وې، چې بېرته هوټل ته راستانه شو. له دې دوستانو مو مننه وکړه او خدای پاماني مو ترې واخیسته.

د سيمينار شپږمه ورځ

د مارچ لومړۍ نېټه د يکشنبې ورځ وه، دا ورځ هم رخصتي وه، نو ځکه هر چا کولای شول خپل شخصي پروگرام پرمخ بوځي. ما سره دا مهال د خپل يادښت هغه کتابچه نه وه، چې په امريکا کې د مېشتو افغان دوستانو ټلېفون نمبرې په کې وې، له بلې خوا مې غوښتل هم نه، چې په دې مصروفه ټولنه کې څوک په تکليف کړم، د بېنوا وېبپاڼې د چلوونکي قدرمن خالد هادي ايمېل ادرس راسره و، هغه ته مې لا واردمخه ايمېل لېږلی و، هغه راته ليکلي وو، چې زه له نيويارک څه چېرې لرې بل ښار ته په سفر یم، هر کله چې وزگار شم، نو ستا ليدو ته درځم، د تکړه خبريال او وياند سيد سلیمان اشنا د ټلېفون نمبر هم راسره و، هغه ته مې ټلېفون وکړ، خو ټلېفون يې مصروف و، پيغام مې ورته پرېښود، نور نو نه د چا د ټلېفون نمبر راسره و او نه مې غوښتل څوک په تکليف کړم. څرنگه چې مو دمخه کوم پروگرام نه و جوړ کړی، نو ځکه چېرته لرې د تگ جوگه نه شو، سهار ترچای وروسته زه (يون)، انگار صيب او سنجر صيب درېواړه سره ملگري شو لومړی يوې لويې مغازې او بيا تر هغه وروسته بلې ډېرې نږدې مغازې (پنټاگون سټور) ته لاړو، دا نو يو ډېره ستره مغازه وه، چې هر ډول شيان په کې مिलाوېدل، له خښاک، خوراک او پوښاک شيانو نيولې، بيا ټيپ، راډيو،

کست، کمرې او کمپیوټر پورې هر څه دې ترلاسه کولای شول، دا یوه عامه مغازه وه، چې نرخونه یې هم ډېر لوړ نه وو، دې لویې مغازې ته موږ یو ځل دمخه هم راغلي وو، ځکه نو دا ځل بڼه بلد وو. یخني هم زیاته وه، واوره هم ډېره وربدلې وه، په واشنگټن کې واوره ډېره نه کېږي، خو یخني په کې زیاته وي، سړکال چې موږ تللي وو، واوره هم وشوه. په مغازه کې وگرځېدلو، شیان مو په نښه کړل، ما او سنجر صیب څه وانه

خیستل، خو انگار صیب ځانته په کې یوه جوړه دریشي خوښه کړه، هغه یې واخیسته، قیمت یې د افغانستان تر نرخونو لوړ و، خو بیا هم دومره لوړ نه و، یو سلو څو ډالره یې یوه جوړه دریشي واخیستله، بېرته د هوټل پر لوري راغلو، هلته هم ډېر پلي گرځېدلي وو، بڼه ستړي شوي وو، زه چې اتاق ته پورته

شوم، نو خوب راباندې برید وکړ، تر یو ساعت خوب وروسته
 پاڅېدم، ماسپښین دوه بجې به وې، دا وخت د انگار صیب
 زنگ راغی، ویل یې لاندې کښته شه، یو ملگری راغلی دی.
 انگار صیب لاندې تیار ولاړو، یو د پخې سټې څښتن یې
 رامعرفي کړ، ویل یې منشي صیب دی، زه یې ورته معرفي کړم،
 هغه ټینگ ستړي منشي راسره وکړل، ویل یې: یون صیب ښه
 پېژنم، مرکې یې اورم او لیکنې یې لولم ښې په زعرده لیکنې
 کوي منشي صیب نو د انگار صیب سیمه وال هم دی او د هغه د
 پخوانۍ گوندي لارې ملگری هم، ډېرې سختې ورځې یې په
 گډه تېرې کړي دي، داسې انډیوالان، نو چې څوک پس له مودو
 په داسې یو ځای کې پیدا کړي، هغه نو له خدایه نور څه
 غواړي، منشي صیب سره موټر کې کېناستو، د منشي صیب
 اصلي نوم عبدالقیوم دی، خو منشي ورته ځکه وايي، چې د
 خلکیانو د واکمنۍ پر مهال یې د کومې گوندي حوزې د منشي
 په توگه دنده سرته رسولې ده، په افغانستان کې دولتي او
 کسبي پورې وروسته وروسته د هغه شخص له نوم سره تړل
 کېږي. منشي صیب وویل: لومړی به لاړ شو، یو افغاني هوټل
 کې به ډوډۍ وخورو، بیا به نو وگورو چې څه کوو. همداسې په
 گپ گپ کې همغه ځای ته ورسېدو، چې یوه ورځ دمخه مو له
 هغه بل افغان (حاجي صیب ښي) سره ډوډۍ خوړلې وه، منشي
 صیب څخه ځای لېشان غلط غوندې شو، خو چې ما ورته وویل
 که چپ لاس وگرځې، پارکنگ ته نو پیدا به یې کړې! ده وویل

ته څه پوه شوې، چې دلته افغاني رستورانته دي، ما ويل پرون ورځ موږ دلته راغلي وو، د انگار صيب چې پر هوټل سترگې ولگېدې، ماته يې وويل والله بېشکه چې دومره ژر بلد شوې او څومره ژر دې پيدا کړي.

هوټل ته پورته شو، په خوند موبيا افغاني ډوډۍ وخوړه، دا ځل په هوټل کې تر افغانانو نا افغانان، په تېره بيا عرب مسلمانان زيات معلومېدل، چاى مو هم هلته وڅښه، له هوټله رابهر شو، منشي صيب وويل: ماښام به زموږ کورته ځو، بيا به مو بېرته راوړسوم. موږ ويل لري دي که نږدې؟ هغه وويل: نږدې دي. موږ وويل: په يو شرط درسره ځو، چې هلته به ډوډۍ نه تياروي، هغه ويل سمه ده، د امريکا (نږدې) او د افغانستان (نږدې) سره توپير لري، منشي صيب هم مو تر چلاوه او هم يې موږ ته د امريکا د خلکو د ژوندانه کيسې کولې، بس نو هغه د پخوانيو کيسو په شان دا ځاى له واشنگټن دومره لرې و، لکه کابل نه چې جلال اباد ته ځي، نږدې يونيم سل کيلو متره لرې. د لويې لارې تر څنگ د اورگاډي پټلۍ هم غځېدلې وه، خو هغسې عصري نه وه، لکه په جاپان او جرمني کې چې ده، منشي صيب ته مې وويل: دا خودې د نړۍ بل سرتېره راوستو؟ هغه وويل: وار خطا کېږي مه بېرته مو رسوم. خود هغه ځاى سرکونه داسې دي، چې مړۍ په کې کولې کړې نه سپېره کېږي، که د چاى ډک گيلاس په موټر کې کېږي، نو د چا خبره رپ به ونه وهي. منشي صيب په دې ترڅ کې خپل زوى (بري) ته هم تېلفون وکړ، چې انگار کا کا دي او يون صيب راسره دي، بايد ته هم

ځان راوړسوي او دې ضمن کې يې د ډوډۍ شفر هم تېر کړ. په لاره کې مې منشي صيب ته وويل، چې دومره اوږده لاره کې ولې ښارونه او ښارگوټي نه شته، هغه وويل: دا ځنگل ټول له ښارونو او ښارگوټو ډک دی. د دوی قانون دی، چې ښارونه او ښارگوټي بايد سل متره له لويې لارې لرې وي، دا فرعي سړکونه، چې له دې عمومي لارې بېل شوي دا همدې ښارونو ته گرځېدلي دي. بل د دوی قانون دی، چې هېڅوک د ښارونو، د مارکېټونو مخه عمومي سړک ته نه شي را اړولای، په دې ډول د گڼې گونې او زياتو ترافيکي پېښو مخنيوی کېږي. منشي صيب وويل: د امريکا سړکونه د نړۍ په عجايبو کې حسابېږي، هغه وويل: ته پر همدې لويه لاره يوه شپه او يوه ورځ مزل وکړه، ته به له هېڅ کوم مشکل سره مخامخ نه شي، لنډه دا چې تر نږدې يو نيم ساعت مزل وروسته د منشي صيب کور ته ورسېدو، د هغه کور د نورو په شان د ځنگله په يوه څنډه کې و، سم لاسي چای راوړل شو، چای مو لا څښلی نه و، چې د منشي صيب زوی (بری) هم راوړسېد، ترروغې وروسته يې له انگار صيب څخه د کور د ټولو غړو پوښتنه وکړه، دی او د دده بل ورور له خپل پلاره جلا او سپېږي، خو په سيمه کې سره نږدې دي، يو کيلو متر واټن هم نه لري، د ښې پوهې او ذکاوت څښتن معلومېده، لنډه ږيره، خپله کندهارۍ لهجه او افغاني خصوصيات يې ټول ساتلي وو، په امريکا کې ټول افغانان داسې نه دي، چې دا ډول مثبت خصوصيت دې ولري، تر چای وروسته مکلفه ډوډۍ هم راوړل شوه، خو موږ منشي صيب ته وويل: دا دې گوره د ژمنې

خلاف کار کړی دی، هغه وویل: زه به ډېر خوشاله شم، چې تاسې
 ماسره زیاته ډوډۍ وخورئ... ډوډۍ مو وخوره او بیا مو د
 افغانانو د دود له مخې چای هم وڅښه. منشي صیب ته مو وویل
 چې اوس به نو د تگ بند و بست کوو، منشي صیب، بری او موږ
 موټر کې کېناستو، دا ځل نو موټر (بري) چلوه، خو تر منشي
 صیب څخه یې چټک چلوه، هغه به ورته د آرام چلولو ټینګار
 کاوه، خو بري به ورته ویل چې خاطر جمع اوسئ، دا ځل یې نو
 ژر بېرته خپل ځای ته راوستو، یانې یو ساعت او څو دقیقو کې
 یې راوړسولو، د شپې دولس بجې به وې، چې هوټل ته داخل
 شو، له دوی څخه مو خدای پاماني واخیسته، خود خدای
 پاماني پر مهال یې راته وویل چې د (بري) مېلمستیا پاتې ده،
 بیا درېسې راځو. کله چې اتاق ته پورته شوم، درېشي مې بدله
 کړه، نو د خوب پرېښتې راته تیارې منتظرې ناستې وې.

د سيمينار اوومه ورځ

د مارچ دويمه نېټه د دوشنبې ورځ وه، سهار چې کله له خوبه پاڅېدم، نو له کړکۍ څخه مې چې وکتل، شاوخوا ټوله سپينه پاغونده وه، په سپينه واوره کې د رڼا گروپونه ډېر ژر پريځن معلومېدل او پلته پلته واوره لا اوس هم ورېدلې، کله چې چای ته کښته شولو، نو لاندې په رسپشن کې يې ليکلي وو: نننۍ پروگرام کنسل دی او د واورې د ورېدو له امله نن ټول نور مال پروگرامونه معطل دي. د همدې ورځې پر ماښام د جنرال بارنو له خوا کېدونکې مېلمستيا هم کنسل شوه. انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: کاشکې له سره پوه وای، چې درې ورځې رخصتي راځي، يو بل لرې ولايت او چکر ته به وتلي وای. د نيويارک مې ډېر صفت اورېدلی، کاشکې هلته تللي وای، هلته مې ښه ډېر ملگري دي، اورگاډي کې تللو او بېرته راتللو، کله چې مې د نيويارک د واټن پوښتنه وکړه، نو گړندی گاډی ورته په اتو ساعتونو کې وررسېږي، بيا مې نو بېخي زړه بېغمه شو، ځکه چې رخصتي خويوازي په لاره کې تېرېدلې انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: راځئ نن دا څو پلورنځي مو چې ليدلي، په هغو کې وگرځو، که څه مو خوښ شول وابه يې خلو، که نه چکر خو به ووهو! ځانونه مو ښه وپوښل، له هوټله رابهر شو، په لاره کې ښه ترخه يخني وه، ټولې لارې واورو

نيولې وې، يخی هم ښه ډېرو، موټرو په ډېر احتياط حرکت کاوه. په واشنگټن کې چې کله داسې واوره وشي، نو ښوونځي خو رخصتوي، حتی ځينې ادارې هم رخصتوي، دلته سختې ترافيکي پېښې پېښېږي، دوی مخکې هم موږ ته ويلې وو، چې دلته پر درېو شیانو باور په کار نه دی:

امنیت، ترافیک او هوا، له ترافيکي او هوا پېښو سره خو موږ رښتیا هم مخامخ شو، خو امنیتي هغه مولاد خدای په فضل تراوسه نه ده لیدلې، ورو ورو پلي لارو، دلته څو لوی

مارکیتونه وو، چې د دنیا هر څه په کې میلاوېدل، هلته لارو، ښه ډېرو ګرځېدلو، لویې لویې مغازې وې، هر یوه درې څلور منزله وه، په هر پور کې یې په لسګونو لویې او وړې مغازې وې، د ژوند څه اړتیا وړ شیان چې وو هغه په کې پیدا کېدل. د

يوې مغازې نرخ له بلې سره توپير درلود ، هغه څوك چې بهر ته تللي وي او ډېر تللي وي ، دا ډول ټولې مغازې ورته جالبې نه وي ، خو څوك چې لومړى ځل تللى وي ، نو دا ډول شيان ورته ډېر په زړه پورې وي . د لويې مغازو په دهليزونو او پليولارو كې د ډول ډول شيانو ترڅنگ د وېښتانو جوړولو او ان سينگار خونو وسايل ايښي وو . دلته مو ډېر هلكان او سريان وليدل ، چې نجونو ورته وېښتان جوړول او همدارنگه ډېرې نجونې مو وليدې ، چې هلكانو ورته وېښتان جوړول او سينگارولې يې ، د لارې پر سر او يا هم د لويو مغازو په اوږدو دهليزونو كې ، ما دا شيان مخكې نه وو وليدلي ، همدلته په بېلابېلو ځايونو كې ، ځوانې نجونې او ځينو ځايونو كې ځوان هلكان د وړو غروفو ترڅنگ ولاړ وو ، له بېلابېلو معدني او بحري ډبرو يې رنگارنگ پوډر جوړ كړي وو او خلك به يې دعوتول ، چې دا يو ځل وكاروي او په گټه يې پوه شي . د دوى په وينا دا پوډر د انسان د پوټكي روغتيا ته ډېره گټه لري . كله چې به څوك موافقې ته سره ورسېدل ، بيا به يې نو له دې موادو ډكې قوطۍ پرې ، په لوړه بيه خرڅولې . په عامو دهليزونو كې د سترېو خلكو لپاره داسې څوكۍ ايښودل شوې وې ، چې په برېښنايي يا اتومات ډول يې د انسان بدن كېكاره يا چاپي كاوه ، ددې ترڅنگ د خلكو د چاپۍ لپاره نور كسان هم ولاړ وو ، چې ځانگړى يونفورم يې درلود . ښځې او نر دواړه په كې شامل وو ، اكثره يې چيني مېرمنې او سړي وو . پر دې څوكيو به اكثره هغه

کسان ناست وو، چې يا ډېر زاړه وو او يا ډېر ستړي تر غرمې پورې مو درې مغازې له پنبو ووېستې، خو هېڅ سودا مو ونه کړه، يوازې د بيکونو ځايونه او قيمتونه مو په نښه کړل، زموږ بيکونه واړه وو، د ډېرو شيانو د ځايولو وس يې نه درلود. يوه يوه نيمه بجه به وه، هوټل ته نښه ستړي راستانه شو، کله چې اتفاق ته ورسېدم، نو د خوب مرغيو راباندې خپل وزرونه وغوړول. نښه د مزې خوب مې وکړ، څلور بجې له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې اوبه تېرې کړې، ټلويزيون مې چالان کړ او د خپلو يادښتونو پر بشپړاوي مصروف شوم، ليکلا ستړی کړی نه وم، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ويل يې ستاسو دوه مېلمانه راغلي دي، ما ويل اتفاق ته دې راشي. دوه درې دقيقې وروسته ور ټک ټک شو. دروازه چې مې بېرته کړه، نو گورم چې د امريکا غږ! اشنا ټلويزيون وياند ښاغلی ايوب خاورين او د خوست پخوانی والي ښاغلی ارسلا جمال ولاړ وو. پر ليدو يې ډېر زيات خوشاله شوم. اتفاق کې کېناستو، د کور د حال او احوال پوښتنې مو سره وکړې. جمال صيب نه مې وپوښتل، ته دلته څنگه پېښ شوی يې؟ هغه وويل: زه دا څو ورځې کېږي چې له کاناډا څخه راغلی يم، دلته مې د کورنۍ غړي او دوستان دي، ما ويل د دوی پوښتنه به هم وکړم او نور دوستان به هم وگورم، نو دادی څو شپې همدلته يم، له دې ځايه ځم نيويارک ته او بيا بېرته کاناډا ته ځم، ما ويل افغانستان ته څه وخت راځي؟ هغه وويل: هر وخت چې تاسو وغوښتل، جمال صيب

زیاته کړه، چې په لیدو دې ډېر خوشاله شوم، کله چې دې له راپو او ټلويزیون څخه غږ اورم، نو خورا ډېر خوشالېږم، بیا مې له خاورین څخه د ژوند حالات وپوښتل، خاورین صیب او ارسلا جمال سره خپلوان دي. خاورین صیب راته د خپل مصروف ژوند کیسه بیان کړه، چې رښتیا هم ډېره سترې کوونکې وه، مانا دا چې که په اصطلاح یوه شپه هم وزگار پاتې شې، نو حالات دې خرابېږي. خاورین صیب په امریکا کې د ټولنیزو او انساني ارزښتونو په باب هم هر اړخیزه رڼا واچوله، که د هغې ټولنې متحول ارزښتونه د هغې له عصري ټکنالوژۍ او ژوندانه سره پرتله کړو، په ښکاره ډول په کې د ارزښتونو تله سپکه خبرې او بیا که هغه ټولنیز ارزښتونه زموږ د ټولنې له مستحکمو ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړو، نو بیا به پر خپلې دې غریبې، خو ارزښتمنې ټولنې شکر وکارو. دلته چې کومه ازادي شته او وضعي قوانینو لارو سه نه ده محدوده کړې او پر خپل ځای پاتې، هلته دا ازادي نه شته، هلته د ژوندانه د سمون په هیله دومره قوانین وضعه شوي، چې ژوند

يې په خپله له يوې پېچلتيا او بنديزونو سره مخامخ کړی دی. خاورين صيب چې د امريکا د کوم مقيد ژوند انځور ماته څرگند کړ، نو زما زړه خو ترې په همدې شېبه کې تور شو. هغه ظاهري او مصنوعي ښکلا او ديموکراسي چې په امريکا کې ځلېږي، ظاهراً خو رښتيا هم په لومړي وار د سړي زړه راکاږي، خو که د ټولنې د معنويت تل ته کښته شې، نو روحي بنسټونه او ډاډمنتيا يې کمزوري دي. ماته د استادې مېرمن سکينې زيار

هغه خبره رايا ده شوه، چې ويل يې: ((په غرب کې ژوند په اوبو کې د اوبوړيو په شان دی، چې پر سر ښکاري خو بېخ او اساس نه لري)) دلته رښتيا هم د مادي ژوند ښکلاوې پر معنوي هغو برلاسي ښکاري. خاورين صيب وويل: په امريکا کې چې د ټکنالوژۍ له پلوه ډېر پرمختللی هېواد دی، خو د ټکنالوژۍ د وسايلو کارول هغسې اسان نه دي، لکه زموږ په ټولنه کې چې اوس دي: هغه ګرځند ټلېفون د يوې بېلګې په توګه ياد کړ، ويې ويل: ((دلته د ټلېفون سيم کارت دومره ازاد نه دی، لکه په

افغانستان کې چې دی، دلته چې څوک یو سیم کارت اخلي، له همغې کمپنۍ سره به قرارداد کوي، دا قرارداد به د ټاکلې مودې یانې څو کلونو لپاره وي، د سیم کارت لپاره مجبور یې له همغې کمپنۍ څخه سیمت هم واخلي، د یوې کمپنۍ سیم کارت د بلې کمپنۍ په سیمت کې کار نه کوي، داسې کمپنۍ هم شته، دا پرتا مني، چې ته تر ټاکلې وخت پورې له بلې کمپنۍ سره قرارداد نه شې کولای او دا قرارداد هم نه شې فسخه کولای. په دې بهیر کې ته مجبور یې تېلفون وکاروې او ټاکلې اندازه کړېدېت کارت مصرف کړې، سربېره پر کړېدېت کارت مجبور یې، چې یوه ټاکلې اندازه ټکس هم ورکړې...))

دا یوازې د تېلفون کیسه وه، چې لنډیز یې بیان شو، داسې په لسگونو ډوله بندیزونه له هرې وسیلې سره ملګري دي، د موټر ټکس، بیمه، د انسان بیمه، د تحصیل فیس، د کار موندنې ستونزې او داسې نورې ډول ډول ستونزې یې بیان کړې، چې د یوه شرقي انسان لپاره یې زغم اسانه کار نه دی، خو دې سره سره که یوه عمومي ارزونه یې کوو او معنوي ارزښتونه له محاسبې باسو، نو د ژوند په نورو ډګرونو کې د نورو ټولنو په اندول امریکایي ټولنه یوه ډېره هوسا او سوکاله ټولنه ده او که چېرې ډېره سوکاله نه وای، نو د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه خلک ولې امریکا ته ځي او هلته مېشته کېږي؟

زما (یون)، ارسلا جمال صیب او خاورین صیب خبرې ډېرې اوږدې شوې، خاورین صیب راته د امریکا او جمال صیب راته د

کاناډا ژوند په زېرو زور بیان کړ، بیا دوی ماته ټینگ ست
و کړ، چې دوی سره مېلمه شم، ما ویل بیا به په فرصت کې
وگورو، اوس یو ځل ددې سیمینار له جنجالونو خلاص شو.
خاورین صیب ته مې وویل: اشنا صیب سره مې په اشنا راډیو او
تلویزیون کې د مرکې وعده کړې، بیا به انشاء الله حتماً سره
گورو. ما بنام ناوخته و، هغوی له ما څخه خدای پاماني
واخيسته او زه له نورو ملگرو؛ انګار صیب او سنجر صیب سره
ډوډۍ ته لاړم.

د سيمينار اتمه ورځ (د کانګرس کتنه)

د مارچ ۳مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، پردې ورځ سهار له معمول وخت سره سم په خپل ټاکلي موټر کې له هوټله د نيسا سنټر پر لوري رهي شو او له هغه ځايه بيا د کانګرس پر لوري لاړو، کانګرس ته هم ډېر واټن نه و، کله چې د کانګرس ودانۍ ته ورسېدو، نو موټريې په يوه پارکينګ کې ودراره، هوا دومره يخه وه، چې لس دقيقې هم چا بهر ته طاقت نه شو کولای، پر پلې لارې د کانګرس ودانۍ ته لاړو، له لارې واوره توپل شوې يا ويلې شوې وه، د تلاشۍ له ماشينه تېر شو، ډېره جدي

تالاشي وشوه، كله چې د کانگرس ودانۍ ته ورننوتو، نو ډېره
بنايسته او دنگه ماني وه، امنيتي چارې يې ښې سمبال وې. په
امنيتي مسايلو کې يې هېڅ ليازو و پياوړتياو نه کاوه. هلته امنيتي
قانون او نور قوانين داسې دي، چې د استاد الفت په خبره:
(خپل و خپلوان، دوست و دښمن نه لري، کمزوری او زورور نه
پېژني، احساس او عواطف نه لري، ټولو ته په يوه سترگه
گوري...) زموږ د ټولنې په شان نه دي، چې قانون د زورور تر
پښو لاندې او د کمزورو پر سر باندې دی. كله چې د کانگرس
د هلبزونو ته ننوتو، نو پر دېوالونو يې د امريکا د نوميالو او

لویو شخصیتونو لویې تابلوګانې څرېدلې وې، د هرې یوې
تابلو په لاندینۍ برخه یا لمن کې یې ورته لنډه پېژندنه لیکلې
وه، دې تابلوګانو د امریکا د تاریخ د بېلابېلو برخو او سیاسي
جریانونو څرګندونه کوله،
پاس د تعمیر چټ ته چې مې وکتل په ښکلي ډول نقاشي په کې
شوې وه، دې نقاشۍ هم د یوې هنري ښکلا او هم د تاریخي ځلا
څرګندويي کوله، کله چې د ټولو تلاشي خلاصه شوه، نو بیا یې
د کانګرس عمومي هال ته داخل کړو، نسبتاً لوی تالار، پردېو
برخو وېشل شوی و، یا په بله وینا درې دهلېزونه په کې وو،

تالار نسبتاً لوی و، څو کی یې هم ښې نرمې وې، مخامخ پاس په دېوالونو کې د امریکا د کانګرس د پخوانیو غړو عکسونه وو، هغه هم داسې ښکارېدل لکه په لاس چې انځور شوي وو. زموږ لارښود پروفیسور په پیل کې خبرې وکړې، چې دلته راتګ اسانه کار نه دی، تاسې ښکمره خلک یاست، چې دلته راغلی او نن هر یو د کانګرس مینانو پر څو کیو ناست یاست، کانګرس ډېر مصروف وي، نن د رخصتۍ ورځ ده، موږ ستاسې مهالوېش داسې برابر کړی و، چې دا ورځ رخصتي وي، که په نورو ورځو راغلي وای، نو مجبور به وو، د کانګرس کوم غړي

سره مو په نورو ځانګړو اتاقونو یا ځایونو کې کتلي وای، دلته بیا راتګ ممکن نه و. پروفیسور وویل: څو شپې وروسته د کانګرس یو پخوانی غړی راځي، تاسې ته به په خپل بحث کې د

مقننه قوي په باب معلومات درکړي، تاسې کولای شئ له هغه څخه پوښتنې وکړئ، هغه تجربه کارسپړی دی، تاسو ته به جامع ځوابونه درکړي، همدې خبرو کې وو، چې هغه پخوانی وکیل راننوت، لومړی یې موږ ته هر کلی ووايه او بیا یې پر خبرو پیل وکړ.

لومړی یې خپل ځان معرفي کړ: هون اندریو میګوری Hon Andrew Maguire د کانګرس پخوانی غړی. ده وویل: ما چې بیا په ټاکنو کې ګډون وکړ، نو دویم ځل ناکام شوم، ځکه زه چې په کوم ایالت کې وم، هلته اکثریت جمهوري غوښتونکي وو، ۱۹۸۰م کال، هغه وخت نورونالد ریګن، جمهور رئیس شو. ده بیا د کانګرس د اتلار تشریح کړ، د اتلار دواړو خواوو ته یې لاس ونيو، چې یوه خوا اپوزېشن کېږي او بله خوا د حکومت ملاتړي یا د حاکم ګوند پلویان کانګرسمینان، سټېج ته یې لاس ونيو، چې هلته د کانګرس رئیس کېږي، څنګ ته یې نورې څوکۍ هم ایښې وې، چې د مرستیالانو لپاره وې، شاته یې د امریکا بیرع څوړند و. په کانګرس کې بېلابېلې کمېټې وې، د هرې کمېټې غړي د خپل رئیس تر شا کېږي، هرسپړی د خبرو حق لري، خو په خبرو کې د وخت محدودیت په پام کې نیول کېږي، هر ویناوال مجبور دی پر هماغه ټاکلي وخت خپلې خبرې پای ته ورسوي، ځینې مسایل ډېر وخت غواړي، حتی ساعتونه وخت نیسي، نو ځکه ځینې موضوعګانې پر موافق او مخالف تقسمېږي، د قانون تصویب اسانه کار نه دی، کمېټو کې باید

اکثریت رایې واخلې او همدارنگه په ټول بهیر کې ورته اکثریت رایې ضروري دي. دا پروسه بیا ولسي جرگې څخه مشرانو جرگې ته ځي او د هغوی تر تصویب وروسته جمهور رئیس ته ځي. د اقلیت خبرې هم اورېدل کېږي، خو په پای کې د اقلیت خبرې د اکثریت د رایو تابع گرځي.

نوپه دې ډول د قوانینو تصویب اسانه کار نه دی. ډېر وخت په کې په کار دی، د بېلګې په توګه په صحي برخه کې موږ د همدې قوانینو له مخې تر اروپا شاته پاتې یو، همدا اوس (۵۰) ملیونه امریکایان د صحي بیمې مشکل لري، دلته بیمه ډېره قیمته ده. دلته د بیان پوره ازادي شته، موږ دلته په جلسه کې یو، هلته پورته تالار کې رسنۍ موږ ګوري او زموږ خبرې اوري، د ساري په توګه هغه وخت، چې زه وکیل وم ما اعتراض وکړ، چې زموږ حکومت د بندیانو په شکنجه کې لاس لري، بندیانو ته د وکیل حق نه ورکوي، کله چې ما دا خبره وکړه، زه اقلیت وم، خو یو وخت بیا داسې راغی، چې جمهور رئیس هم همدا خبره وکړه. د تالار په دویم پوړ کې بره پردېوال یوه شنه پرده غوړېدلې وه، پردې پردې د وکیل نوم ښکارېده، په دې څو کې کې داسې یو سیستم نصب و، کله چې د رایې کارونې وخت شي، وکیل همدلته یوه تنۍ وهي، خپله رایه کاروي او رایه یې د پردې پرمخ ښکاري، په دې څو کې نورې ډېرې اسانتیاوې هم شته، چې د پارلماني چارو لپاره کارول کېږي. د مشرانو د ناستې سیستم څه ډول دی؟

اکثریت او اقلیت دواړه مشران او مرستیالان لري، د هغوی دنده رایه راټولونه ده، دوی د ویندویانو دنده اجرا کوي، که چېرې رایې مساوي وي، یو موقت رئیس ټاکي، د موقت رئیس لپاره هم رایه اچوي، پر دې وخت کله کله ځینې وکیلان خپله رایه او نظر بدلوي.

دا مهال یې پوښتنو ته وخت ورکړ، یو چا پوښتنه وکړه: لایبنګ څه دی؟ په دې باب دې پخواني وکیل وویل: تاسې وروسته له دوو لایبستانو سره کېنئ، هغوی به تاسې ته د لایبنګ په باب مفصل معلومات درکړي. خو ځینې شیان به زه دلته درته ووايم: ځینې نادولتي سازمانونه لایبنګ کوي، ځینې کمپنۍ هم دا کار کوي، پر کانګرسمینانو کار کوي، د هغوی توجه ځانته راجلبوي، ځینې کمپنۍ لایبستانو ته پیسې هم ورکوي، چې هغوی ته کمپاین وکړي، د پیسو او رشوت دا ورکړه ناقانونه ده، خو هغوی مستقیماً پیسې نه ورکوي.

اوباما د خپل کمپاین پر وخت کوبنښ وکړ، له عوامو پیسې ترلاسه کړي، له کمپنیو یې پیسې وانه خيستې، اوس چې څوک کانګرس ته ځان کاندیدوي، نو ملیونونه الړو ته یې لګښت رسېږي، خو یوازې پیسې هم ټاکوونکې نه دي. اوباما پیسې نه لرلې، خو څرنگه چې لوړې زده کړې یې لرلې، د خلکو له خوا انتخاب شو. بوش پیسې لرلې، خو پر تعلیم یې خبر نه يم، کامیاب شو. بوش د خپل واک پر مهال، خپلو پانګوالو ملګرو ته مهم کارونه وسپارل، ما چې پر ۱۹۸۲م کال ځان

کاندید کړی، نو پنځه لکه ډالر مې ولگول، ابتدایي انتخابات وو، خو زما په مقابل کې یو بل څوک و، ډېر پانگوال و، درې نیم ملیونه ډالريې مصرف کړل، نو ځکه یې ټاکنې وگټلې، لس کاله وروسته بیا یو بل شخص په ټاکنو کې (۷۰) ملیونه ډالر ولگول. ویل کېږي، چې اوباما په خپلو انتخاباتو کې یونیم زر ملیونه ډالر ولگول.

د عراق له هڅیت څخه یو تن پوښتنه وکړه: کله چې مو له کویټ څخه د صدام حسین عسکر وایستل، ولې مو هغه وخت صدام حسین ژر له منځه یو نه وړ؟

ځواب: هغه وخت بوش جمهور رئیس و، فکريې وکړ داسې یو حالت به واقع شي، چې ډېر دوام به وکړي، خو اوس چې موږ په کوم موقف کې یو، کېدی شي هغه وخت په داسې دریځ کې نه وو. هغه وخت نظریه داسې وه، چې متحده ایالات باید زیات پرمختګ ونه کړي، خپل امنیت ته زیاته توجه وکړي. جمهور رئیس هغه وخت ویل: موږ چېرته نه ځو، چې ملکونه جوړ کړو، خو دا بل بوش اوس عملاً په ملکونو کې رانښکېل دی. کله چې زموږ عسکر عراق ته تلل، نو زه یې مخالف وم، هغه (۳۰۰) زره عسکر چې هلته تللي، اوس یې یو زیات شمېر پر روحي ناروغیو اخته دي.

پوښتنه: د حکومت د لوړ رتبه مامورینو لري کول په څه ډول ترسره کېږي؟

ځواب: که یو وزیر د ولسي جرگې له نه باور رایې سره مخامخ شي، نو دا پرېکړه بیا مشرانو جرگې ته ځي، هغوی بیا

وروستۍ پرېکړه کوي او تر هغې وروسته عملي کېږي. تردې وروسته د کانګرس نورو تالارونو ته لاړو، مخکې لوی دهلېزونه مخې ته راغلل، په دهلېزونو کې له هر ایالت څخه د هغو د نومياليو شخصیتونو دوه دوه مجسمې ایښودل شوې وې، په حقیقت کې هر ایالت حق لري، دلته د خپلو لویو نومياليو مجسمې ودروي. دا د ټولې امریکا د شخصیتونو تمثيل کوي. تر هغه وروسته یوه ځانګړي تالار ته لاړو، چې په یوه جګه ګرده ګونبزه پرې راټوله شوې وه، د ګونبزي لوړوالی یې تر پنځو سومترو هم پورته کېده، پر دېوالونو یې ډېرې لوکسې او ښکلې میناتورې او تصویرونه کښل شوي وو، اکثره یې د جورج واشنگټن د اتلولیو ښکارندويي کوله، رښتیا هم دا ودانۍ ډېره لوکسه او ښکلې وه، کوم انځورونه

چې پرې نصب وو، هغو هم د لوړ هنر او فکر څرگندونه کوله. د امریکا په شان د یو لوی هېواد لپاره د داسې ښکلو ودانیو شتوالی لازم و ملزوم برېښي، خو نه دا ودانۍ د ډېرې پخوا زمانې وه او نه هم دا انځورونه ډېر پخواني وو، خو کله چې دې دواړو ته کتل، د یو تاریخي برم څرگندونه یې کوله. هلته یو کس د جورج واشنگټن د اتلولیو په باب خبرې وکړې او ویې ویل، چې له همدې ودانۍ څخه یې جنازه پورته شوه، دا له هغه سره د امریکا د خلکو د ډېر لوړ احترام څرگندونه کوي. تردې وروسته مو بیا یو ډله ییز عکس واخیست. وروسته د کانګرس د کتابتون پر لوري لاړو.

د کانګرس له ودانۍ څخه تر کانګرس کتابتون پورې دوه

درې دقیقې پلې لاره ده، خو په همدې دوه درې دقیقو کې یخنی ښه وځپلو، کله چې د کانګرس کتابتون ته تر تالاشۍ

وروسته وردننه شو، نو غورږونه مو بېرته نرم شول، لومړی یو
 حال ته چې لاړو، چې نږدې سل یونیم سل کسان په کې ځایېدل
 او د کنفرانس یا سیمینار له مجهزو وسایلو څخه برخمن و. هلته
 پر خپلو ځایونو کېناستو، د کانګرس کتابتون په ټوله دنیا کې
 ډېر ستر کتابتون دی، دا کتابتون څو پوړیز دی او څو لوی
 هالونه لري. اوس په کې یوازې (۱۲۰) ملیونه عنوانه چاپي
 کتابونه شته، په دنیا کې چې هره ورځ کوم نوی کتاب چاپ
 شي، نو دا کتابتون کونښن کوي، چې یو ټوک یې ځان سره
 وساتي. دغه راز په سلګونو زره خطي نسخې او د کتابونو
 میکرو فلمونه په کې خوندي دي، اوس چې برېښنايي
 کتابتونونه رامنځته شوي، نو په دې کتابتون کې خويي په
 لسګونو ملیونه کتابونه خوندي کړي دي. دلته بیا یو بحث و،
 بحث اکثره د لایبېنگ پر مسایلو څرخېده، لومړی بحث پر نهو
 بجو او پنځه څلوېښت دقیقو پیل شو، درې تنه ددې بحث
 برخوال وو:

۱- هون انډریو میګوري Hon Andrew meguire د پروګرام
 چلوونکی.

۲- ډاکټر ګرېمي بنیرمین Dr. Graeme Bannerman
 ویناوال.

۳- بېناغلی بریدګورډون، Mr. Berdgordon ویناوال دی د
 امریکا او اسرائیلو د عامه چارو د کمېټې لپاره د پالیسی او
 دولتي چارو ډایریکټر و.

بريد گوردون د اسرائيلو د
لايينگ په باب خبرې وکړې. د
اسرائيلو لايينگ (دلالي) په
نړۍ کې ډېره مشهور دی، ويل
کېږي، چې دوی د امريکا
کانگرس ته بڼه لاسرسی لري.
گوردون وويل: زه کاناډا ته د

ورځېرمه يو ايالت څخه يم، چې خورا يخ دی، ددې ځای هواله
نورو ايالتونو سره ډېر توپير لري. د امريکا سيستم هم د نورو
هېوادونو له سيستمونو څخه توپير لري، په نورو هېوادونو کې
د پارلمان سيستم د اکثريت رايو پر بنسټ ولاړ دی. په امريکا
کې مقننه، اجرائيه او قضايه قوه يوه پر بلې واک نه لري، يوه
بلې سررقيب لري. د لايينگ يا دلالي اصطلاح او يا مفهوم له
يوه هوټل څخه، چې وکيلان به په کې او سپدل رامنځته شوه، زه
چې په کوم ايالت کې اوسېږم، هلته تر انسانانو غويان زيات
دي، نو د هغه ايالت وکيل په کانگرس کې وغوښتل د خپل
ايالت لښتياو يې وده وکړي، په نورو ځايونو کې د لښتياو
قيمت زيات و، قيمت د کانگرس له خوا ټاکل کېږي، نو د هغه
ځای د خلکو غوښتنه وه، چې د لښتياو قيمت بايد لوړ شي، دې
خلکو خپل دا کار د خپل وکيل له لارې په کانگرس کې مطرح
کړ، وکيلان اکثره په کانگرس کې د خپلو موکليينو نظريات او
عقايد منعکسوي، د بېلگې په توگه د بنځې (د جنين سقط)

مسئله، ځينې ددې حق مخالف دي او ځينې يې موافق، خلک کانگرس ته خپل شکايت کوي، يو وکیل وويل: زما ځينې موکلين له دې مسلې سره موافق دي او ځينې مخالف، په داسې حالت کې بيا وکیل د خپل وجدان له مخې قضاوت کوي.

ډاکټر گرېمي بنيرمن وويل: غواړم د امريکا د بهرنيو چارو د لايينگ په باب خبرې وکړم. د امريکا د بهرنيو چارو پاليسي همېشه د اجرائيه قوې له خوا عملي کېږي، که اجرائيه قوه پوه شي، چې کوم نظر د بهرنۍ پاليسۍ په گټه دی، نو د نورو نظرونه هم اوري، کله چې اجرائيه قوه پر دې پوه شي کوم هېواد ته زموږ د وسلې ورکړه، زموږ په گټه نه ده، نو کېدی شي ترې تېر شي، نو ځکه دلته د لايينگ گروپونو ترمنځ يو څه ستونزه راپيدا کېږي، پر امريکايانو سربېره نور گروپونه هم په کانگرس کې لايينگ کوي، هر هېواد د لايينگ لپاره خپل گروپ لري، هر هېواد کانگرس ته د خپل هېواد علایق وړاندې کوي او کونښن کوي کانگرس پرې قانع کړي.

د لايينگ گروپونه کېدی شي، د همغه هېواد غړي وي او يا نه وي، دا گروپونه هم اجرائيه قوې ته ځي او هم مقننه قوې ته، ځينې حکومتونه د خپلو سفارتونو له لارې هم لايينگ کوي او مستقيماً حکومت سره تماس نيسي، جاپان، اسرائيل او مصر په تېرو څو کلونو کې په لايينگ کې ډېر مخکې دي، دوی د حکومت د بودجې له مسولينو سره کتلي او د خپلو هېوادونو علایق يې ورته څرگند کړي دي، که تاسې غواړئ لايينگ مو

موثر شي، نو تاسې بايد همغه مسول کس پيدا کړئ او خپل
 علايق ورته وړاندې کړئ، د مسولو اشخاصو پيدا کول او له
 هغوی سره رابطه ټينګول هم اسانه کار نه دی. د ډپلوماتانو له
 لارې دا کار ځکه ممکن او اسانه نه دی، چې هغوی ډېر وخت نه
 لري، بل د لابينګ گروپ هغه خلک دي، چې هغوی ته پيسې
 ورکول کېږي او ستاسو علايق پرمخوړي، دې کار کې د دوی
 گټه هم خوندي ده. دوی تاسو ته ملاقاتونه برابروي او لارې
 چارې درنښي، په واشنگټن کې ممکن هر څوک داسې وعدې
 درکړي، خو دا کارونه د هر چا په وس پوره نه دي، ځکه هر څوک
 مهمو اشخاصو ته لاسرسی نه لري. د ساري په توګه زه شرکت
 لرم، مصر پر موږ پانګه لګولي، موږ د هغوی علايق پرمخوړو.
 مصر له تېرو دېرشو کلونو راهيسې د کمپ ډيويلد تر تړون
 وروسته د خپلو لوړ رتبه مامورينو په واسطه له کانګرس او
 اجرائيه قوې سره ملاقاتونه کوي، په قاهره کې د تجارت له
 اتاقونو سره تماس لري، همدا سربېره کال او ه څلوېښت (۴۷) تنه
 سوداګر دلته په خپل لګښت راځي، له مقننه او اجرائيه قوې
 سره ملاقاتونه کوي، خپلې رابطې ټينګوي او خپل علايق ورته
 څرګندوي، خو په دې ټولو کې بيا د پرېکړې سرچينه ډېره مهمه
 ده، لابينګ گروپ چې کوم کس پېژني، هغه په کوم مهم ځای
 کې کار کوي؟ دوی طبعاً هغه کس ته ټلېفون کوي او بيا د
 ملاقات زمینه برابروي. واشنگټن له نورو سيمو او هېوادونو
 سره توپير لري، کله چې دوی بل چېرته لاړ شي، نو هلته يې قدر

و عزت کېږي، چای او قهوه ورته تیارېږي، د وخت کمی نه وي، خو کله چې دلته څوک راشي، دوی خپل ساعت ته ګوري، د وخت ډېر کمی وي. په تېرو کلونو کې د لایبېنگ ګروپونه ډېر قوي شوي دي، د هندوستان د لایبېنگ ګروپ اوس ډېر موثر دی، د امریکا پر بهرنیو چارو وزارت ډېر تاثیر لري.

امریکا ته د مهاجرینو د بېلابېلو کټګوریو او له هغوی څخه د لایبېنگ ګروپونو په باب یې وویل: له نورو هېوادونو څخه د تېرو هیئتونو یا راغلو اشخاصو یوه اشتباه دا وه، چې ځان به یې د امریکایانو په تله تله، هیله یې لرله، چې د یو امریکایي په شان چلند دې ورسره وشي، په پیل کې چې مهاجرین راغلل، نو هغوی ډېر غریب وو، خو د هغوی اولادونه چې همدلته رالوی شول، ځانونه یې ورسول، خو اوس چې کوم مهاجر راځي، له نورو سره یې توپیر دادی، چې دوی خپله ټول رسېدلي یا تحصیل کړي اشخاص دي. دوی کولای شي خپلې ځانګړې کمېټې او د لایبېنگ ګروپونه جوړ کړي، په دا ډول مهاجرو کې د هندیانو شمېر زیات دی، نو ځکه د هندیانو لایبېنگ په کې ډېر زیات او موثر دی.

د مصري هئیت یو برخوال پوښتنه وکړه: د مصر لایبېنگ له اسرائیلو سره سیالي کولای شي؟

ځواب: (C.S.P) (ممکن د لایبېنگ کوم ګروپ وي) داسې یو ګروپ دی، چې چاته پیسې نه ورکوي، دا ګروپ کونښن کوي، چې د اسرائیلو او فلسطینیانو ترمنځ د منځګړیتوب لاره

تعقيب شي، اسرائيل د لابينگ په برخه کې ډېره تجربه لري او
موثریت يې هم زيات دی. د مصر د لابينگ تاثير هم په وروستيو
کلونو کې زيات شوی دی.

د اردن استازي وپوښتل: د وسلې اخيستلو لپاره څه ډول
لابينگ په کار دی؟

ځواب: په دې برخه کې مشاورين تاسو ته سمه مشوره
درکولای شي، د وسلې خرڅول ډېره جنجالي مسئله نه ده، خو
کله چې مسئله سياسي شي، بيا مشکل زياتېږي.

په دې برخه کې د تفريح لپاره وخت ورکړ شو، پنځه لس
دقيقې تفريح مو وکړه، بيا د پروگرام دويمه برخه پيل شوه. دا
برخه د ډاکټر ډبليو ام اولسون (Dr.WM.J.olson) په مشرۍ
پيل شوه.

بناغلی مارک ینگ Mr. Mark Young يې ويناوال و.

ډاکټر اولسون وويل: دا ځای چې تاسې په کې اوس ناست

ياست دا د ((ويلسن)) په
نامه دی. ويلسن ډېر کتابونه
واخيستل، دومره کتابونه
چې پوروی شو، بيا يې پر
کانگرس وپلورل، د
کانگرس کتابتون اوس د
نړۍ ترټولو لوی کتابتون

دی، هر کتاب چې په امريکا کې چاپېږي، بايد د قانون له مخې

يو ټوك يې دلته ورکړي، په نورې نړۍ کې چې کتابونه چاپېږي هم د اکثرو يې يو يو ټوک دلته راځي. دلته يو ښه څېړنيز مرکز دی، دا يو خدماتي مرکز دی، يوازې د کانگرس غړي کولای شي، کتاب له ځان سره يوسي، نور يې له دې ځايه وړلای نه شي، خو همدلته يې مطالعه کولای شي. د نړۍ د اکثرو مجلو او اخبارونو کليکسينونه دلته شته، ميکرو فلمونه يې هم شته.

اولسون د امريکا د کانگرس د تشکيلاتو په باب وويل: په امريکا کې هر گام د اساسي قانون له مخې پورته کېږي، د ولسي جرگې غړي د نفوسو په تناسب ټاکل کېږي، د مشرانو جرگې لپاره له هر ولايت څخه دوه تنه، مجموعاً سل تنه ټاکل کېږي. په مشرانو جرگه کې د غړو شمېر ځکه د ټولو ولايتونو لپاره مساوي دی، چې لوی ولايتونه، واپه ولايتونه ترستوني تېر نه کړي، د مشرانو جرگې غړي د شپږ کلونو لپاره ټاکل کېږي. د بهرنيو چارو وزير، سفيران او ځينې نور لوړ رتبه افسران د مشرانو جرگې يا سنا له خوا ټاکل کېږي. ولسي جرگې د غړو لپاره د ولايتونو نفوس په پام کې نيول کېږي، يو وخت د (۳۰) زرو پريو تن ولسي جرگې ته راته، هغه وخت د امريکا نفوس (۶) مليونه تنه وو، خو اوس د (۲۰۰) زرو کسانو پريو تن ولسي جرگې ته راځي. تر ټولو زيات سيټونه کاليفورنيا ايالت لري، ځکه چې نفوس يې تر نورو ټولو ايالتونو زيات دی. قوانين بايد د دواړو جرگو له خوا په يوه ژبه او يوه بڼه وليکل شي او بيا تصويب شي. تر هغه وروسته جمهور رئيس ته ځي او

بيا توشیح کړې. که جمهور رئیس یې رد کړي، مشرانو جرگه یې په دوه ثلثو بېرته تائیدولای شي.

د ستاېف د مامورینو دنده داده، چې له ټولو موکلینو سره د وکیل د ملاقات زمینه برابره کړي، د هغو غوښتنلیکونه واخلي، دا هم حتمي او ممکنه نه ده، چې د هغوی ټولې غوښتنې دې عملي بڼه خپله کړي، خو دا د هغوی حق دی، چې غږیې واورېدل شي، بیا دا ټول شيان خپل وکیل ته وړاندې کړي، هغه یې له بېلابېلو لارو یا ټلېفون په واسطه او یا هم له نورو لارو څخه هغو سره تماس نیسي، خلک د ټلېفون له لارې هم مستقیماً له وکیل سره تماس ټینګوي. ولسي او مشرانو جرگه (۱۲) بېلابېلې کمېټې لري، چې هره یوه یې بیا په خپل منح کې نورې کمېټې لري، چې څو سوه کمېټې ورڅخه جوړېږي، وظیفه یې داده، چې مسودې جوړې کړي، پیسې هم د مقننه قوې په لاس کې دي. دوی ددې څارنه کوي، چې اجرائیه قوې دا پیسې څنګه او چېرته ولګولې او چېرته یې مصرفوي؟

دویم ویناوال ښاغلي مایک ینگ، د ولسي او مشرانو جرګې په باب لنډې خبرې وکړې، یوازې د یوې کمېټې (استخباراتو) په باب یې معلومات ورکړل، چې څنګه او په څه ډول شورا، د وسلې د کنټرول معاملات څاري. ده وویل: د اجرائیه قوې لوړ رتبه مامورین هم له سناتورانو سره مستقیماً خبرې نه شي کولای، لومړی باید د سناتور له ادارې مامورینو سره خبرې وکړي، خپله موضوع ورته تشریح کړي او بیا د هغوی له لارې

خپله موضوع تعقيب کړي. اکثره اداري مامورين د تجربو او اداري کار له مخې مقررېږي، اداري مامورين کولای شي سناتورانو ته ووايي په دې او هغه برخه کې خپله پاليسي بدله کړي، ځکه چې اداري مامورين اکثره د موضوع پر تاريخي شاليد او حقوقي حيثيت خبر وي، خو وروستۍ پرېکړه خپله د وکیلانو يا سناتورانو په لاس کې ده.

ټاکل شوې وه تر غرمې وروسته د جمهور رئیس دفتر او د بهرنیو چارو وزارت ته لاړ شو، خو هلته تګ د ځینو معاذیرو له کبله ونه شو. نو ځکه بېرته د نیسا سنتر پر لوري وخوځېدو. تېره ورځ چې د واورې له امله زموږ په پروګرام کې خنډ راغلی و، د هماغه پروګرام د تعقيب لپاره بېرته نیسا سنتر ته لاړو. دا پروګرام پر یوه بجه او ۱۵ دقیقو پیل شو. په دې برخه کې دغه لاندې اشخاص شامل وو:

۱- پروفیسور ډاکټر ډبلیو ام جی اولسون Dr.W.M.J. olson
د پروګرام چلوونکی.

۲- پروفیسور ټایلر ریورټ جی ډي JD Mr. Tyler Rauert
ویناوال.

۳- پروفیسوره اغلې ان موسن Ms. Ann moisan ویناواله.
لومړۍ لکچر د دولت ستراتیژۍ ته د بدلون چلېنج و،
پروفیسور اولسون وویل: د دولتونو د ستراتیژۍ بدلون ته
ځکه اړتیا وي، چې په یوه موضوع کې که یو پروګرام یا عملیه

کار ورته کړي، دویم پروگرام یا بدیل مو باید ورته په پام کې وي. کله کله دویم بدیل هم د یوې بلې ستونزې د زېږېدو سبب ګرځي، مجبور یو د حل پر درېیمې او څلورمې لارې غور وکړو، ده خپلې دا خبرې په یوه مثال کې واضح کړې، ده وویل د ساري په توګه د بحر غاړه کې یو موټر په اوبو کې ډوب شوی، موټر غواړو هغه راوباسو، یو کرېنګ د موټر لپاره استخدام شو، خو د ځمکې او بحر د سطحې فاصله، د موټر وزن او د کرېنګ قوت په دقیق ډول محاسبه شوي نه دي، کله چې کرېنګ موټر د اوبو کچې ته راپورته کوي، نور یې زور نه رسېږي، ددې پرځای چې موټر پورته کړي، خپله کرېنګ د اوبو ګرېنګ ته لوېږي، بیا مجبور یو بل قوي کرېنګ راوړلو، چې هغه، هم کرېنګ راپورته کړي او هم مخکنی موټر، نو دلته ښکاره شوه، چې لومړی مشکل نه یوازې پر خپل ځای پاتې شو، بلکې بل مشکل یې هم وزېږاوه. له دې څخه دا نتیجه اخلو که موټر غواړو یو مشکل حل کړو، د هغه لپاره باید دقیق پلان ولرو، که دقیق پلان نه وي، نو پر ستونزې بله ستونزه زیاتېږي. ده خپله دا تجربه په څو تصویرونو کې څرګنده کړه. ورپسې یې د مخدره موادو د قاچاق مسئله تشریح کړه، ویې ویل چې قاچاقچیان له بېلابېلو لارو کار اخلي، تر هغه پورې یو میتود کاروي، چې رسوا شوی نه وي، نو په دې خاطر د مخدره موادو کنټرول یوه ستونزمنه مسئله ده. ان دا چې قاچاقیان د خپل ژوند په بیه حاضر دي، دې کار ته دوام ورکړي، په دې برخه کې د حکومتونو، سرحدي

پولیسو او نورو کړیو ګډه همکاري په کار ده. د ترانسپورټ له ډول ډول وسایطو، لکه موټر، الوتکې، کښتۍ او بتلونو او نورو ټولو څخه کار اخلي، د دې ټولو دقیقه تلاشي اسانه کار نه دی. مخدره توکي او تروریزم د هېوادونو ملي امنیت او ارضي تمامیت ته ګواښ پېښوي، ارضي تمامیت د پټه وایي، چې یو هېواد پر خپلې خاورې او سرحداتو حاکمیت ولري او قانون په کې پلي کړي، د مخدره توکو مخنیوی د نړیوال سیستم له لارې ممکنې شي، نړیوال سیستم داسې دی، چې د تېرو درې سوو کلونو په بهیر کې رامنځته شوی او په تېرو اتياوو کلونو کې یې وده کړې ده، خو په دې وروستیو کلونو کې د دولتونو ترڅنګ ځینې نا دولتي موسسې هم په کې شاملې شوې دي. ځینې نا دولتي موسسې هم د یوه ملک امنیت ته خطرونه پېښولای شي، دوی کې کېدی شي، بانکونه، شخصیتونه، ترهګر، سوداګر او نور ټول شامل وي. ځینې رسمي او نا رسمي موسسو د دولتونو نړیوال سرحدونه له منځه وړي دي. له دې جملې څخه یو هم د القاعدې سازمان دی، د دوی د فعالیت تشکل داسې نه دی، چې رسمي بڼه ولري، یوه کمپنۍ یو ډول کار کوي، بل شرکت بل ډول، دا ګروپونه بیا د خپلو ګټو په خاطر یو بل سره همکاري کوي، دوی یو بل سره د تماس مرکزونه لري، ګډ کنفرانسونه جوړوي او روزنیز مرکزونه لري. جعلي پیسې هم چاپوي، جعلي مخدره مواد هم جوړوي، د ساري په توګه، یو وخت له یو هېواد څخه مخدره مواد راتلل،

دوی د هماغه هېواد په نامه جعلی مخدره مواد جوړ کړل، چې اصلي ته نږدې وو، خو اصلي نه وو، دوی د هر هېواد انفرادي قوانین تر خپلې ناوړې اغېزې لاندې راوړلي.

پر دې وخت پروفیسور اولسون، پروفیسورې مېرمن موسن ته بلنه ورکړه، چې دا بحث نور دا پرمخ یوسي. مېرمن موسن وویل: زه غواړم پر همدې نادولتي جنايتکارو گروپونو رڼا واچوم.

یو وخت یو لیکوال ویلي وو: مهمه نه ده چې تاسې همپشه د

اکثریت نظر تائید کړی، کله کله د اقلیت نظر هم ډېر مهم وي. ځینې واره نادولتي گروپونه ډېر خطرناک دي، باید نړیوال ورته یو تدبیر ولري، دا د دولت تابع خلک نه دي، چاته د ځواب او مسولیت پر هغه نه مني،

دوی هر ډول عملیات کولای شي او له هرې ممکنې لارې څخه کار اخلي. د دوی هدف څه دی؟ تغیرات غواړي؟ البته دوی په خپل فکر تغیرات غواړي، چې هغه فکر دوی ته کامل ښکاري، دوی د څو دلیلونو له مخې راپیدا شول:

نړۍ سره نږدې شوه، سوږ جنگ ختم شو، هېوادونه د
ټکنالوژۍ او همکارۍ له مخې سره نږدې شول، نو دا ډلې هم
راپیدا شوې، دا ډلې مختلف شکلونه لري:

۱- یو هغه ډول گروپونه دي، چې یو مثبت شکل لري، لکه
نادولتي موسسې او انجیوګانې.

۲- مذهبي گروپونه دي، چې ځینې مثبت کارونه ترسره کوي.

۳- ګڼ قومیزه سازمانونه دي.

۴- د مشترکو ګټو سازمانونه دي.

۵- یو شمېر نړیوال سازمانونه، لکه د بشر حقوقو نړیوال
سازمان، شنې سولې سازمان، اکسفام موسسه او نور... دا
پورته سازمانونه معمولاً د شخړو سبب نه ګرځي.

دویم هغه ډلې یا گروپونه دي، چې شخړې او جنجالونه راپیدا
کوي، لکه:

۱- وسله والې ډلې

۲- جنگي ډلې

۳- ملېشې

۴- جنگسالاران

۵- شخصي امنیتي کمپنۍ.

۲- ترهګر گروپونه، چې

اکثره د القاعدې لپاره کارول

کېږي او ځینې نور.

مېرمن موسن چې دا گروپونه تشرېح کړل، نو بيا يې پروفیسور ټایلر رپورټ ته بلنه ورکړه، چې ددې گروپونو پر قانونیت خبرې وکړي. پروفیسور ټایلر د هېوادونو ارضي تمامیت او سرحدونو ته د ورپېښو خطرونو په باب، چې د نادولتي سازمانونو له خوا پېښېږي، وویل: دولتونه ددې خطرونو پر وړاندې څه لري او څه کولای شي؟

ده د سینما د یوه کرکټر (جاکسن) یادونه وکړه، چې په فلم کې یې د تروریستانو پر ضد یو قوي رول لوبولای او د هغوی پر ضد سرسخته مبارزه کوي، دی له ډېرو ستونزو سره مخامخېږي، خو په پای کې بریالی کېږي، خو دی وایي د فلم او عمل کیسه طبعاً سره توپیر لري، کله چې دولتونه گورئ هغه بیا ددې پدیدې پر وړاندې ډول ډول عمل کوي. د تروریسم پر ضد نړیواله همکاري په کار ده، خو په عملي توګه دا همکاري اسانه نه ده. یو نړیوال قانون باید جوړ شي، چې له دې ډول خطرونو سره مقابله وکړي. د هر هېواد قوانین له بل سره توپیر کوي، نو ځکه په دې برخه کې یو نړیوال قانون ته اړتیا ده. د نړۍ دولتونه باید یو بل سره کېږي او یو له بل سره همکاري وکړي، دا نړیوال قوانین د نړۍ دولتونه یو بل سره وصلوي، ددې نړیوال قانون په رڼا کې باید داخلي قوانین هم وضع شي. لکه امریکا او عمان چې د تروریسم پر ضد یو تړون لاسلیک کړی، دا داسې یو تړون دی، چې یو بل ته خپل مجرمین ورسپاري، کله چې د دولتونو ترمنځ همغږي رامنځته شي، نو څه به کېږي؟

دې سره به د بانکونو ترمنځ همکاري رامنځته کېږي، چې تروريستان ونه کړای شي، له يوه بانک څخه بل ته پيسې انتقال کړي. د ملگرو ملتونو د منشور په يوه ماده کې د ترهگرۍ ضد مواد شته، د ملگرو ملتونو د امنيت شورا (۱۲۲۷) او (۱۳۷۳) گڼه پرېکړه لیک د القاعدې او طالبانو په اړه دی، د نړۍ ټول هېوادونه بايد هغه عملي کړي، دا د نړيوال قانون يوه برخه ده. په ملگرو ملتونو کې د ترهگرۍ ضد يوه کمېټه جوړه شوې ده. (۱۵۴۰) گڼه پرېکړه لیک د عامه وژنې وسلې منع کوي. د تروريزم ضد جگړې يو مشکل هم د بشري حقوقو مسئله ده، چې بېلابېل تعبيرونه ورڅخه کېږي، ځينې ملکونه وايي چې موږ دا کار نه شو کولای، د بېلگې په توگه يو ترهگر چې په اروپا کې گير کېږي امريکا ته يې ځکه نه ورکوي، چې اروپا کې اعدام نه شته، خو امريکا کې شته، نو دوی اعدام د بشري حقوقو خلاف کار گڼي. همدارنگه ځينې قیدونه هم شته، ځينې نا دولتي گروپونو سره بايد څنگه معامله وشي؟ دوی ځان هېڅ شي ته متعهد نه گڼي او ځان په هېچا پورې نه تړي، هېڅ نړيوال قانون ته مکلف نه دي، نو ځکه بايد دولتونه توافق وکړي، چې دوی د نړيوالو قوانينو تابع کړي. په هېواد کې د بشري حقوقو د خونديتوب لپاره د مداخلې په باب د نظر ډېر اختلاف شته، لکه په سوماليا، کوسووا، بوسنيا او نورو کې.

پر ۱۹۹۹م کال امریکا د ملګرو ملتو سازمان له اجازې پرته د کوسو وچارو کې مداخله وکړه، هلته اخلاقي او بشري وضع ډېره خرابه وه، مناسب ځواب یې غوښته، ملګرو ملتونو عاجل اقدام ونه کړ، کوفي عنان وویل: څه وخت باید یو ملک په داسې حالاتو کې د بل ملک په کورنیو چارو کې مداخله وکړي؟ ارضي تمامیت د یو ملک حق دی، نو ددې ترڅنګ دا د هغه هېواد مسولیت هم دی، چې د خپلو خلکو بشري حقونه خوندي کړي. کله چې د یو هېواد دولت کمزوری شي، نو دا مسولیتونه یې تر پوښتنې لاندې راځي، دا وخت نورو ملکونو ته د ملګرو ملتونو له خوا د خلکو د حفاظت لپاره د مداخلې حق ورکول کېږي، دا پرنسپ (د بشر ملاتړ) د ملګرو ملتونو په منشور کې شته. یو د مشکل مخنیوی دی، بل مداخله او درېیم له خلکو سره عملي مرسته ده. د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیسیون وویل: ددې کارونو تر ټولو واکمنه سرچینه ملګري ملتونه دي، که د ملګرو ملتونو امنیت شورا په دې چاره کې ناکامه شي، نو د ملګرو ملتونو عمومي غونډه یا اسامبله کولای شي، دا مسایل پر مخ یوسي، دا چې یو ملک د بل ملک په چارو کې مداخله وکړي که ونه کړي، دا اوس هم یوه پېچلې مسئله ده، چې تراوسه لا نړیواله ټولنه ورسره لاس وګرېوان ده. د غونډې یو برخوال پوښتنه وکړه: ترهګري ډلې هېڅ ډول نړیوال قانون نه مني، په ملګرو ملتونو کې ځینو هېوادونو ته د

ويتو حق هم، تر نړيوالو قوانينو پورته يو كار دی، په دې باب تاسو څه وايئ؟

ځواب: دا د دې مانا لري، چې دوی د ملگرو ملتونو د نورو غړو پر وړاندې مساوي حقوق لري، خود نړيوالو قوانينو له مخې دوی ټول يو شان نه دي. د مخنۍ حملې حق هغه وخت سم دی، چې گاونډی هېواد د حملې تياری نيسي، دا وخت يو هېواد حق لري، چې د ځان دفاع وکړي.

يو بل برخوال پوښتنه وکړه: کله چې د مداخلې د حق خبرې کېږي، خلکو سره تشويشونه پيدا کېږي، لکه د عراق په شمال کې د کردانو موضوع، په دې باب تاسې څه وايئ؟

ځواب: زه فکر کوم، چې د دې مسودې د ليکلو پر وخت شايد د هغوی تعبير دا نه و، چې له دې مداخلې څخه دې ناوړه گټه پورته شي.

کله کله انساني موضوع د دې مداخلې او حفاظت غوښتنه کوي، لکه (کوسووا) او (رونډا) ته د امريکا تگ، چې سياسي اهداف يې نه لرل، يوازې انساني موضوع وه.

د بنگله دېش استازی: څوک چې مخدره مواد توليدوي، هغه اکثره نا دولتي او غريب خلک دي، خو گټه اخيستونکي يې اکثره پرمختللي هېوادونه دي، ولې دلته سخت قوانين نه جوړېږي، چې د دې شيانو مخه ونیول شي؟

ځواب: فدرالي حکومت په عمومي ډول قوانين جوړ کړل، خو په انفرادي ډول دلته مشکل دادی، چې دلته (۵۰) ايالتونه دي،

دا هر ايلات خپل خپل قوانین لري، پوښتنه داده، چې قوانین باید پر هغو کسانو تطبیق شي، چې دا مواد کاروي.

گروپي کار: تر پورتنی بحث وروسته گروپي کار ته لاړو، پر دوو گروپونو ووېشل شو، یو د منځني ختیځ او یو هم د جنوبي اسیا او ورځېرمه هېوادونو لپاره و، چې افغانستان هم په کې شامل و. گروپي کار د یو امریکایي پروفیسور په مشرۍ پیل شو، په گروپي کار کې د افغانستان، پاکستان، بنگله دېش، سریلانکا، نیپال او ځینو نورو هېوادونو استازي شامل وو. امریکایي پروفیسور تر ټولو لومړی دا پوښتنه مطرح کړه چې: د امریکا حکومت باید څه وکړي، چې د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه شي او د تروریزم پر ضد جگړه ګټوره او موثره وشي؟

د پاکستان استازی (معظم احمد خان) وویل: د جنرال مشرف پروخت د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه وو، مهمه خبره داده، چې سیاسي پرېکړه باید وشي، پر جگړې مشکل نه حلېږي، د مشرف پروخت یوې خوا ملامتي پر بلې خوا او بلې به بیا پر دې بلې خوا اچوله.

صبغت الله سنجر صیب د افغانستان له هیئت څخه وویل: تروریزم سرحد نه لري، امریکا او ټولې نړیوالې ټولنې بیا بیا ویلي چې تروریزم سرحد نه لري، نو نړیوالې ټولنې ته په کار دي، ترڅو پورې چې د تروریزم ریسې له منځه یونسي،

افغانستان کې دا جگړه پای ته نه رسي، افغانستان د تروريزم قرباني شوی دی، د تروريزم ځالي افغانستان کې نه شته، ځالي يې تر افغانستان بهر دی.

د سنجر صيب د خبرو په تعقيب ما (يون) وويل: زه د سنجر صيب دا خبرې تائيدوم، چې د ترهگرۍ اصلي ځالي په افغانستان کې نه دي. افغانان د يوې بشري قوې او سون موادو په توگه په دې جگړه کې سوزي، افغانان د دې امکانات نه لري، چې د دې درنې جگړې لگښت او پوځي امکانات برابر کړي، تاسو چې کومه کارېدونکې وسله، ريموت کنټرول بمونه او ځان وژونکي واسکتونه او همدارنگه د جگړې ايډيالوژيک تحركات گورئ دا ټول له بهر سره ارتباط لري، د جهاد په کلونو کې دا ډول بريدونه نه ترسره کېدل او نه افغانستان د ځان وژونکو بريدونو سابقه لري. که د جگړې بهرني امکانات ودرول شي، افغانستان کې دا جگړه ډېره ژر بندېږي. موږ له نړيوالې ټولنې هيله لرو، که غواړي افغانستان کې دا جگړه پایته ورسېږي، نو د جگړې اساسي سرچينې بايد وچې کړي. يو بل غلط تصور، چې د پاکستان له جوړېدو څخه بيا تر اوسه په پاکستان کې شته او په دېلوماتيکي ژبه کې څوک ورته ډېره اشاره نه کوي، هغه دادی، په پاکستان کې يو شمېر مذهبي او استخباراتي کړۍ شته، چې هغوی په افغانستان کې يو قوي حکومت نه غواړي، دوی تصور کوي چې له يوې خوا قوي افغانستان او له بلې خوا قوي هندوستان د دوی د نفوذ ساحه

راتنگوي او په سيمه کې د دوی پراختيا غوښتنې سياست مهاروي، دغه راز په دې حالت کې دوی نه شي کولای د منځنۍ اسيا طبيعي منابعو ته ځان ورسوي، همدارنگه پاکستان کې دا کړۍ تصور کوي، چې د قوي افغانستان په شتوالي سره په پاکستان کې د مېشتو پښتنو ملي ولولې تقويه کېږي او په دې ډول د پاکستان کمزورۍ ته لاره اوارېږي. خو موږ په دې نظر يو، چې قوي او سوکال افغانستان د سيمې د ثبات لپاره په ګټه دی. پاکستان ته هم ډېره اقتصادي ګټه رسوي، افغانستان د پاکستاني مالونو لپاره ښه مارکيت دی. د طالبانو د حکومت پرمهال، چې افغانستان کمزوری اقتصاد درلود، افغانستان ته د پاکستان صادرات پر کال (۵۰) مليونو ډالرو ته رسېدل، خو اوس دا صادرات هر کال (۱۲۵۰) مليونو ډالرو ته رسېږي. ما لا خپلې خبرې خلاصې کړې نه وې، چې د پاکستان استازي ښاغلي (معظم احمد خان) وويل: دا تصور غلط دی، چې پاکستان يو قوي افغانستان نه غواړي، پاکستان همېشه په افغانستان کې سوله غوښتي، موږ د جهاد په کلونو کې له افغانانو سره ډېره مرسته کړې ده، افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، خو اوس چې موږ افغانستان ته ګورو، دوی هندوستان ته په جلال اباد، کندهار او نورو سيمو کې قونسلګری ورکړي، دا موږ ته خطر دی، افغانستان بايد زموږ دا تشويش درک کړي، موږ له افغانستانه ګيله لرو، چې دوی ولې زموږ مخالف ته زموږ په سرحداتو کې داسې نمايندګی.

ورکړي دي، په داسې حال کې چې هندوستان په دې سیمه کې قونسلگریو ته اصلاً هېڅ اړتیا نه لري. افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، نو له ورور نه ګیله کېږي، دوی باید زموږ اندېښنې درک کړي...

پر دې وخت ما یو ځل بیا نوبت واخیست، بحث هم لږ څه ګرم غوندې شو. ما وویل: په همدغه ځای کې معلومېږي، چې پاکستان په افغانستان کې دخپل نفوذ د پراختیا هیله لري او له هند سره دښمني او زور ازموینه زموږ په هېواد کې معلوموي، افغانستان یو مستقل هېواد دی، موږ حق لرو، چې له هر هېواد سره د خپلو علایقو پر بنسټ سیاسي او اقتصادي روابط ولرو، ایا له پاکستانه موږ کله دا پوښتنه کړې ده، چې ولې دې په پېښور، کویته او یا نورو ښارونو کې، ایران او یا نورو هېوادونو ته قونسلګری ورکړي دي، همدې پاکستان ته چې مو په کندهار، ننگرهار، هرات کې د قونسلګریو اجازه ورکړې ایا له ایران او هندوستانه مو اجازه اخیستې، په خپل هېواد کې د قونسلګریو پرانیستل د هماغه هېواد مشروع حق دی، خو که چېرې له دې قونسلګریو څخه رښتیا هم ګاونډیو هېوادونو ته خطروي، کولای شي د دیپلوماتیکو مراجعو له لارې متقابل اقدام وشي او مسئله پردښمنۍ نه ارزې. په افغانستان کې د پاکستان د ستراتیژۍ عمق، چې یو شمېر مذهبي او استخباراتي ډلې یې تعقیبوي او ما دمخه ورته اشاره ورکړه دا دی چې: (قوي افغانستان ضعیف پاکستان یا ضعیف

افغانستان قوي پاکستان) دا په پاکستان کې د ټولو پاکستانیانو نظر نه دی، بلکې د هغو خلکو نظر دی، چې د افغانستان لپاره خپله پالیسي جوړوي. سنجر صیب هم د قونسلگریو په برخه کې زما خبرې تائید کړې او دا یې د افغانستان خپل حق وگاڼه، ورته یې وویل چې هرات کې ستاسو قونسلگری هم ایران ته ډېره نږدې ده، نو ایا ایران که له موږه وغواړي، نو ستاسو قونسلگری به ورڅخه باسو؟

پر دې وخت امریکایي پروفیسور پوښتنه وکړه: ویل کېږي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ یو مشکل د ډیورنډ کرښه ده، دلته یو پاکستاني الاصله امریکایي دی، هغه همپشه د امریکا کانګرس او حکومت ته وایي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ لوی مشکل د ډیورنډ کرښه ده، ترڅو چې افغانستان د ډیورنډ کرښه په رسمیت ونه پېژني، په افغانستان کې سوله نه راځي، که امریکا غواړي په افغانستان کې سوله راشي، نو باید د افغانستان پر حکومت فشار راوړل شي، چې افغانستان له پاکستان سره د ډیورنډ کرښه په رسمیت وپېژني، که نه نو دا جگړه به دوام پیدا کوي.

سنجر صیب په دې باب وویل: موږ سره څه نه شته، چې پاکستان ته یې ورکړو، بل افغانستان په دې موقف کې نه دی، چې پاکستان سره په دې باب خبرې وکړي، کله چې افغانستان کې بشپړ امن راشي، بیا کېدی شي د نړیوالو قوانینو او د خلکو د برخلیک د ټاکلو په باب د ډیورنډ کرښې په ګډون، پر

ډېرو مسایلو بحث وشي، پاتې شوه د تروریزم مسئله، هغه دې مسایلو پورې اړه نه لري.

د پاکستان استازی (معظم احمد خان): موږ له افغانستان سره د ډیورنډ مسئله هېڅکله نه ده مطرح کړې او نه افغانستان موږ سره دا مسئله کله مطرح کړې ده. پاکستان دا مسئله یوه حل شوې مسئله گڼي، او سني سرحدونه د نړیوالو سرحدونو په توگه په رسمیت پېژني، که افغانستان دا مسئله غوښتلای، نو پاکستان چې له هند سره درې ځله په جگړه کې راگیر و، هغه وخت د افغانستان لپاره ښه چانسونه وو، خو افغانستان هغه وخت هېڅ عکس العمل ونه ښود، دا ددې مانا لري، چې افغانستان دا مسئله حل شوې گڼي. د پاکستان استازی زیاته کړه چې موږ د ډیورنډ کرښې په باب څه مشکل نه لرو، مانا دا چې دا کرښه د پاکستان او افغانستان ترمنځ رسمي سرحد دی. ما (یون) دا وخت یو ځل بیا نوبت واخیست؛ ما وویل: د ډیورنډ کرښې په باب باید وویل شي، چې په دې برخه کې داسې حقوقي دلایل شته، چې د حکومتونو تر کچې پورته دي. لویه جرگه چې په افغانستان کې د حکومتونو تر کچې پورته د قدرت او مشروعیت تر ټولو واکمنه سرچینه ده، د افغانستان لویې جرگې نږدې پنځه لسيزې وړاندې پرېکړه وکړه، چې د ډیورنډ کرښه د انگرېزي استعمار په زور، د افغانستان پر امیرانو تپل شوې وه او تردې وروسته یې افغانستان نه مني. تر

هغه وروسته يوه حکومت هم دا کړنښه په رسميت نه ده پېژندلې. له حقوقي پلوه هم د ډيورنډ د کرښې يو طرف يا حقوقي اړخ (برتانوي هند) اوس متوفی دی. پاکستان له افغانستان سره د ډيورنډ د کرښې يو اړخ نه دی. دا کړنښه له برتانوي هند څخه پاکستان ته په ميراث پاتې ده، له حقوقي پلوه په داسې مسایلو کې د وراثت قانون نه تطبیقېږي، ځکه چې د وراثت قانون بیا خپل و جایب او مسو لیتونه لري، هغه هېڅکله پاکستان ته نه دي راجع شوي او نه دوی هغه پر ځان منلي دي. د نړیوالو قوانینو له مخې هم، هغه تړونونه، چې په زور او جبر پر یوې خوا ومنل شي، حقوقي ارزښت نه لري، د ډيورنډ کړنښه هم په زوره د هغه وخت د سترزېر ځواک (انگریزي ښکېلاک) له خوا پر امیر عبدالرحمن منل شوې وه او د افغانستان نورو حقوقي مراجعو هېڅکله نه ده تائید کړې، انگریزان چې هغه وخت ددې کرښې د تحمیل یوه خوا وه، ددې په مقابل کې د هغه وخت امیر ته یو لړ امتیازات ورکول، چې د امیر د حیات په اختتام سره دا امتیازات هم ختم شول او ددې کرښې په باب قرارداد هم ورسره خپل ارزښت له لاسه ورکړ. پاتې شوه د تروریزم مسئله، دا هېڅکله د ډيورنډ له کرښې سره رابطه نه لري او که پاکستان کې ځینې ډلې او اشخاص ترهګري له دې کرښې سره تړي، نو بیا خودا تر ټولو پاکستان ته په زیان ده، ځکه دوی خپله ددې

ثبوت ورکوي، چې دا ډلې ټپلې موږ تقويه کوو او که پر افغانستان د فشار له امله د ډيورنډ کرښه په رسميت وپېژندل شي، نو بيا موږ دا خلک (ترهگر) مهارولای شو. تردې نو بيا د مد اخلي غټ ثبوت چېرته دی؟ موږ دا په ټينگه ردوو، چې تروريزم له ډيورنډ کرښې سره ارتباط لري، ايا پر نيويارک چې ترهگرو برید وکړ، هلته هم د ډيورنډ مسئله شريکه وه، يا وروستی برید يې چې پر ممبي وکړ، هلته هم ډيورنډ کرښه وه او يا د نړۍ په نورو گڼو سيمو له هغې جملې څخه په خپله د پاکستان پر گڼو ښارونو، لاهور، پينډی او نورو کې هم د ډيورنډ کرښه شامله ده؟ دا هسې يوه پلمه ده، چې ځينې ډلې غواړي يو مشکل له بل مشکل سره وتړي، زموږ او د پاکستانی هئيت ترمنځ خبرې نورې هم تودې شوې، د نورو هېوادونو استازو ټولو موږ ته غوږ نيولی وو، هغوی ته هم پته ولگېده، چې دوو هېوادونو ترمنځ د نظرونو څومره توپير موجود دی. دا بحث نور هم گرمېده، خو امریکايي پروفیسور وويل: ښه به وي چې د امنیت د ښه والي په باب خپل نظرونه څرگند کړو. زموږ له هئيت څخه انگار صيب وويل: نړيوال بايد زموږ ملي پوليسو، استخباراتو او ملي پوځ سره مرسته وکړي، چې موږ ددې جوگه شو، په خپله خاوره کې ترهگر وځپو او د پاکستان امنیتي ارگانونو سره دې هم مرسته وشي، چې هغوی په خپله

برخه کې د ترهگرو ځالي له منځه يوسي، دغه راز د دواړو هېوادونو امنيتي ارگانونه بايد يو بل سره مرسته او همکاري وکړي، يو بل ته خبر ورکړي، چې تر دغې سيمې مې ترهگر تعقيب کړل، نور ستاسو د نفوذ ساحې ته داخل شول، بايد تاسې يې تعقيب کړئ، په دې ډول کېدای شي دا ډلې تپلې له منځه لاړې شي. وخت نور هم د پای پرته کې ودرېد، هم د پاکستان استازي او هم موږ غوښتل په دې باب زيات بحث وکړو، خو وخت نه و، امريکايي پروفيسور په پای کې د نتيجې په توگه وويل: د دې نورو هېوادونو استازو ته به نوبت ورکړو، چې په لنډو ټکو، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پر دې شوي بحث قضاوت وکړي او د خبرو نتيجه راوباسي:

د ښکله دېش استازي (نظام احمد) وويل: د افغانستان او پاکستان ترمنځ د خبرو او نظرتفاوت زيات دی، بايد اوسپله وشي، خودا مشکل له نظامي لارې نه حلېږي، بايد دپلوماتيکې لارې چارې ولټول شي، څوک چې ملېشې ساتي بايد خبر ورته ورکړل شي، چې له دې لارې وگرځي، خلک بايد باسواده شي، ځکه کله چې خلک باسواده شي، خپله پرېکړه خپله کولای شي، که د افغانستان په چارو کې مداخله ونه شي، ښه به وي.

د نیپال استازي (ډا برسنگ گورنگ) وویل: موږ د دواړو هېوادونو ترمنځ د نظرتفاوتونه ولیدل، دې کې د امریکا د نقش ضرورت دی، دا چې افغانان د خپلې اردو پیاوړتیا ته اړتیا لري باید په دې برخه کې ورسره مرسته وشي.

د نیپال استازي په دې ترڅ کې له هندوستانه هم شکایت وکړ، چې د نیپال په کورنیو چارو کې لاسوهنه کوي. ده وویل چې د نیپال په کورنیو شخړو کې نږدې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، خو ددې جنګي ډلو ځینې مشران په هندوستان کې ګرځي او مزې کوي. تردې وروسته امریکایي پروفیسور وویل: ترټاکلي وخته پنځه لس دقیقې زیات پاتې شو، موټر موږ او تاسې ته منتظر دی، ډېر بڼه او ګرم بحث و، ماته هم شاباسی راکړئ، داسې جالب بحثونه رامنځته کوم، چې تر اخره خلک بوخت ساتم، دې سره له ګروپي کاره راووتو، په موټر کې کېناستو او د هوټل پر لوري رهي شو.

يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره

کله چې هوټل ته ورسېدم، نو خالد هادي او سيد سلیمان اشنا دواړو راته ټلېفون وکړ. خالد هادي د بېنوا وېبسایت د امتیاز خاوند دی او په پښتو کې دا ډېره مشهوره وېبپاڼه ده، په لکونو لوستونکي لري، پښتو او پښتنو ته يې ډېر زیات خدمت کړی دی. خالد هادي صیب اوس په نیویارک کې اوسي او ما سره يې وعده کړې وه، چې لیدو ته دې درځم، سيد سلیمان اشنا اصلاً د ننگرهار اوسېدونکی دی، ښه قوي ژورنالیست او ویاند دی، په طلوع او شمشاد ټلويزیونونو کې يې کار کړی او هلته چې ښه وځلېد، نو بیا په امریکا کې اشنا ټلويزیون ته راغی او دلته نو اشنا له اشنا ټلويزیون سره اشنا شو. خالد هادي صیب سره مې لږ مجلس کړی و، ده د خپلو فعالیتونو په باب معلومات راکړل، چې په خورا زړه چاودون يې تردې مهاله څه کړي، خو څه يې چې کړي اکثره يې موثر دي، ما د افغانستان فرهنگي حالت ورته بیان کړ او د افغانستان ځینې مهمې داخلي ستونزې مې ورته په گوته کړې، خو په پای کې مو دا نظریو و چې: (کار کول په کار دي)، (مخکې به څو او شاته به نه گورو). سيد سلیمان اشنا هم تر لږ ځنډه وروسته راغی، هغه نولا مخکې له ما څخه ژمنه اخیستې وه، چې د شپې به دده مېلمه کېږم، څو شپې اشنا صیب سره کېناستو، دواړه مې یو بل ته

معرفي کړل، که څه هم لیکوال د استاد رفيع په وينا د پخوانيو
 تېلفونچيانو غوندې دي، که يو بل يې ليدلي هم نه وي، نو
 اورېدلي يې خويي وي، فقط چې يو بل سره يې معرفي کړي،
 نور نو بيا زيات تفصيل ته اړتيا نه شته، اشنا صيب وويل: نور
 ملگري دې چېرې دي؟ هغوی ته هم ووايه، چې موږ سره لاړ
 شي، ډېر به خوشاله شو. ما ويل فکر کوم چېرته به تللي وي،
 تېلفون مې ورته وکړ، انگار صيب او سنجر صيب يو هم روځ نه
 شول. لږ ورته منتظر هم شو، خو چې پته يې ونه لگېده، نو بيا زه
 (يون) او خالد هادي صيب له اشنا صيب سره، د هغه د کور پر
 لوري رهي شو. له هوټله تر کوره پورې نږدې نيم ساعت لاره وه،
 په لاره کې مې که څه هم اخواد پخوا د بنار بنکلاوو او رهاو ته
 کتل، خو اشنا صيب د سياسي بحث يوه موضوع منع کې
 راگوزاره کړه، يون صيب د انتخاباتو موضوع ډېره گرمه ده، څه
 فکر کوئ څه به وشي؟ څوک به يې وگتي؟ ما ويل والله نو اوس
 لا هم وخت شته، چې څوک پرې سم بحث وکړي، وکتل شي چې
 څه ډول کاندیدان رامنځته کېږي؟ د هغوی مرستيالان څوک
 دي؟ دا هم مهم رول لري، قومي، سياسي، مذهبي، سيمه ييز او
 اقتصادي بېز هم ډېر رول لري، گاونډي هېوادونه، نړيوال
 ايتلاف په تېره بيا د امريکا متحده ايالتونه دا هريو خپل خپل
 تاثيرات لري، نو چې يو ځل ليدلوري او تگلوري معلوم شي،
 هغه وخت يې ارزونه او محاسبه اسانه ده، اشنا صيب وويل زه
 هم له همدې نظر سره موافق یم، خو اوسنيو کاندیدانو ته چې

گورم، که څه هم له کرزي څخه ډېر زیات خلک نا راضه دي،
 خصوصاً پښتانه، خو بیا به هم له مجبوریته کرزي ته رایه
 ورکړي، ما ویل که ښه بدیل پیدا شي، د کرزي صیب چانس
 کمېږي او یا یې پروړاندې یو قوي ایتلاف جوړ شي او که
 چېرې ترده بل قوي کانديد پیدا نه شي، نو بیا دده چانس په دې
 زیاتېږي، چې دی تیار په واک کې دی، که څوک هر څومره چغې
 ووهي، چې له واکه گټه نه پورته کوم، خو په خپله په واک کې
 شتوالی له واکه د گټې اخیستنې مانا تداعي کوي او دا خپل
 تاثیر لري، خو بیا هم د استاد روحي په وینا د افغانستان وضع د
 پېشبینۍ وړ نه ده، کېدی شي حالات بلې خواته وده وکړي،
 کېدی شي انتخابات هېڅ ونه شي، نو اوس مطلق حکم کول
 سخت کار دی، اشنا صیب وویل: دا سمه ده، خو زما هدف د
 اوسنیو حالاتو د تداوم په صورت کې و. خالد هادي صیب هم
 موږ ته ورته نظر درلود. د بحث لړۍ لا ختمه نه وه، چې د اشنا
 صیب کور ته ورسېدو، یوه دوه پوړیز کور و، چې زینې او د
 کوټې متن یې پر لرگین فرش پوښلی و، کور ته پورته شو.
 ارسلا جمال صیب او ایوب خاورین صیب هم راغلي وو. څو
 شپې سره کېناستو، چای یې راوړ، د چای پر مهال زموږ
 ورینداره (د اشنا صیب مېرمن) راغله، موږ ته یې ستړي مښي
 راکړل، زما د مېرمنې او ماشومانو پوښتنه یې وکړه، ویل یې
 کاشکې هغوی دې هم راوستي وای، بیا یې په کور وکلي او
 وطن کې د حالاتو پوښتنه وکړه، ما د خیر و خیریت ډاډ ورکړ. د

چای پر مهال بیا سیاسي بحث پیل شو. د جمال صیب او ایوب خاورین صیب نظرونه دا وو، چې په تېرو کلونو کې کار شوی، خو څومره چې کار شوی هغومره په رسنیو کې مثبت نه دی منعکس شوی، خالد هادي صیب د حکومت بې کفایتو او اداري فساد ته ګوته ونيوله، ویې ویل چې ما سره داسې مستند اسناد شته چې څوک په څومره مالي او اداري فساد کې ککړ دي.

همدې بحث کې وو، چې بله خونه کې پر مېز ډوډۍ تیاره شوه، په ډوډۍ کې یې لکه د نورو افغانانو غوندي افراط کړی و، د لګښت یې په کې خټی کښلی و. زه خود وزیر صیب محمد گل خان مومند لاره تعقیبوم، ټولو پښتنو ته وایم، چې مېلمه ته باید دوامره څه پاڅه کړئ او دوامره لګښت ورته وکړئ چې له هغه څخه څه پاتې نه شي، خو پښتنو لا تراوسه پورې د عصري او ښاري کلتور له ټولو شرایطو سره ځانونه نه دي عیار کړي، ډوډۍ مو په خوند وخوره، ډېر اخلاص په کې و، زموږ د وریند ارې دې کور ودان وي، ډېر زحمت یې ګاللی و، تر ډوډۍ وروسته بیا طبعاً د بحثونو لړۍ پیل شوه، خو ما کوبښ وکړ، چې رالنډ یې کړم، ځکه هلته خلک ډېرو خبرو ته وخت نه لري، پر خپل معین وخت له خوبه پاڅېږي، دندې ته ځي او سترې کار کوي، نو له ټولو مو د مننې تر څنګ اجازه هم واخیسته، ټول له کوره رابهر شو، جمال صیب او خاورین صیب په یوه موټر کې په خپله مخه لاړل، زه (یون) او خالد هادي صیب، اشنا صیب تر

هو ٽله راو رسولو، د شپې دولس بجې وې، اشنا صيب مو
رخصت کړ، زه (يون) او هادي صيب د اتاق پر لوري لاړو. نږدې
يو ساعت به سره ناست وو. په هېواد کې د فرهنگي مساييلو په
باب موډېرې خبرې وکړې، هادي صيب د خپلو راتلونکو
فرهنگي پلانونو په اړه خبرې وکړې، ما هم د خپلو فرهنگي
کارونو په باب معلومات ورکړل. د شپې يوه بجه وه، ده راڅخه
رخصت واخيست او همدلته د يوه نږدې هوټل پر لوري، چې ده
په کې ځان ته اتاق نيولی و، لاړ او پر ما د خوب پر بنسټو خپل
وزرونه وغوړول.

د سیمینار نهمه ورځ

د مارچ ۴مه د چهارشنبې ورځ وه، بیا له معمول سره سم پراته نیمو بجو نیسا سنتر ته ورسېدو، پراتو بجو او پنځه دېرش دقیقو د سیمینار د نن ورځې لومړنۍ برخه پیل شوه. ددې برخې برخوال وو:

۱- پروفیسور، ښاغلی جیمز کلاډ (Mr. James clad) د نیسا سنتر پروفیسور د پروگرام چلوونکي په توګه.

۲- د نړیوالو او ستراتیژیکو څېړنو د مرکز د ایریکټر ډاکټر انډریو کوچنیس (Dr. Andrew Kuchins)، ویناوال

۳- د ملي دفاع پوهنتون پروفیسور ډاکټر پلپ سونډرس (Dr. Phillip Sawnders)، د ویناوال په توګه.

په پیل کې پروفیسور جیمز کلاډ د نن ورځې پروگرام تشریح کړ، چې تر نن ماښامه به څه کېږي؟ بیا یې وویل د ملي امنیت د جوړښت په باب د اوباما له دفتر څخه یو مسول کس راغلی، تاسو ته به د ملي امنیت شورا د پالیسۍ په باب د چاپ شویو پانویو یوه کاپي درکړي. د نننۍ ورځې د بحث اساسي موضوع په نړۍ کې د چین او روسیې دريځونو ته ځانګړې شوې ده او له امریکا سره ددې هېوادونو روابطو ته په پیل کې وویل شول، چې د روسیې او امریکا د متحده ایالاتو متخصصین نن د نړۍ د دوو لویو قوتونو (چین او روسیې) په

باب خبرې کوي. مېرمن کلنټن خپل لومړی سفر لري ختيځ ته کړی و، دا ددې مانا ورکوي، چې امريکا چين ته ډېر ارزښت ورکوي، د بوش د واکمنۍ پر وخت په پيل کې لومړی له روسيې سره روابط ښه وو، خو وروسته خراب شول. د غونډې چلوونکي زياته کړه. چين د دنيا د اقتصاد (دېو) دی. ده وويل: په واشنگټن کې د تفکراتو څلور سوه مخزنه دي، چې له هغې جملې څخه دادی يو يې دلته ناست دی (ناست پروفيسور ته يې اشاره وکړه)، لومړی به پر چين خبرې کوو. په پيل کې يې پروفيسور ډاکټرانډريو کوچنیس ته بلنه ورکړه. هغه وويل: زه په منځني ختيځ کې د چين پر نقش د نړۍ پر اقتصادي بحران او د چين او امريکا پر روابطو خبرې کوم، لومړی د چين داخل ته ځو! که چيني کمونيستان غواړي پر قدرت پاتې شي، نو بايد خپل اقتصاد پياوړی کړي، دا کار ددې سبب گرځي، چې داخلي ثبات وساتي، چين له اقتصادي بحران څخه هم اندېښنه لري، چين حاضر دی د اقتصادي مسايلو په باب تفاهم او مصلحت وکړي. د چين بهرنی سياست دوه ټکي لري: ۱- اقتصادي، ۲- ستراتيژيک هدفونه، دا هدفونه کله کله هماهنگ وي، خو کله کله نه وي، چين غواړي په منځني ختيځ کې خپل نفوذ پراخ کړي، دوی تېلو او ګازو دواړو ته اړتيا لري، دوی درنې وسلې جوړوي، نو ځکه دوی زياتې انرژۍ ته اړتيا لري. چين غواړي نفت او ګاز يې تضمين شي، چين د انرژۍ پر نړيوال بازار ډېر باور نه لري، فکر کوي دوی به يو

وخت له مشکل سره مخامخېږي، نو ځکه دوی په نړیواله کچه د خپل نفوذ د پراخولو فکر کوي او د نړۍ گڼو هېوادونو سره ارتباطات ټینګوي، د چین بله وېره داده، ممکن امریکا یو وخت ځینې هېوادونه وهڅوي، چې د چین مخه ونیسي، نو ځکه امریکایانو سره هم د بنسټي روابطو ساتل غواړي، له ګاونډیانو سره یې، چې پخوا مشکل درلود لکه هندوستان سره، اوس غواړي له هغو سره هم بڼه تجارتی روابطو ساتي او د امریکا په شان غربي هېوادونو مخه ونیسي. دغه راز روسیې، ایران، سعودي عربستان، برازیل، استرالیا او نورو سره بڼه روابط لري، غواړي په نړیواله کچه بڼه روابط ولري، د جغرافیې له نظره مهمو هېوادونو، د سیمې هېوادونو او د نړۍ نورو موثرو هېوادونو، ټولو سره چین غواړي خپل روابط پیاوړي کړي. له دې روابطو څخه دوی سیاسي مقصد هم لري او هغه دا چې غواړي د بشري حقوقو په نامه پر دوی باندې فشار رانه شي. غواړي تجارت یې ازاد وي، ځینې وخت عملي دیپلوماتیک کارونه ترسره کوي، لکه د تایوان مسئله د چین جمهور رئیس سعودي عربستان ته لاړ، د خلیج هېوادونو له مشرانو سره یې ملاقاتونه وکړل، غواړي د سیمې له تجارت او امکاناتو څخه ګټه پورته کړي، غواړي چيني شرکتونه په نړیواله کچه پراخ کړي، هر چېرته چې بازار وي چین غواړي هلته لاړ شي، لوی او وړو کي تجارت، ټولو پسې ګرځي، هر ځای ته چې چيني کمپنۍ ځي، د خپل حکومت ملاتړ ورسره

دی. چین په اقتصادي او دپلوماتیکه برخه کې غواړي خپل نفوذ پیاوړی کړي، نرم نظامي قوت هم ورسره ملگری دی، غواړي لاس یې له اسیا څخه نورې نړۍ ته هم وغځېږي، په جاپان، اروپا او امریکا کې یې بازارونه دي، اوس چې په امریکا او اروپا کې کوم اقتصادي بحران راغلی، پر چین یې هم منفي تاثیر کړی، ځینې فابریکې یې هم تړل شوي، تراوسه پورې ورته دا په زیان نه ده، خو تردې وروسته یې په تاوان ده. په تېرو لسو کلونو کې، چې د چین د اقتصاد خط و سیر ته گورو، نو له شمالي کوریا او چین څخه به پرزه جات راتلل او بیا به نورې نړۍ ته تلل، ددې علت دا و، چې چین کې کاکړه پر ارزانه دی، نو ځکه دوی هلته تولیدات کول او بهرنۍ نړۍ ته یې صادرو، خو نړیوال اقتصادي بحران پر چین هم منفي تاثیر وکړ. جاپان، کوریا او تایوان د چین د اموالو بڼه پېرېدونکي وو. په منځني ختیځ، سعودي عربستان او یمن کې د چین اقتصادي نفوذ مخ په پراخېدو دی، چین زیاتو تېلو ته اړتیا لري، د چین ډېرو لویو او وړو کمپنیو د تېلو لپاره په بهر کې پانگه اچولې ده.

پر ۲۰۰۸م کال یې په بهر کې (۲۶) ملیارده ډالر پانگونه کړي، دوی د پیسو زېرمه لري، یوازې د طبیعي منابعو په ساحه کې یې (۱۰۰) ملیارده ډالر پانگه لگولې ده. نور هېوادونه د پیسو کمښت لري، خو چین یې نه لري، نو ځکه چین ته اړ دي چین پر ۲۰۰۶م کال مخ پرودې هېوادونو سره یو ملیارد ډالر مرسته

کړې، ځينو هېوادونو سره چې مرسته کوي، د کانونو په برخه کې خپل کارگر استخدایان، ځينو نورو هېوادونو سره، چې غرب ورسره مرسته نه کوي، چین ورسره مرسته کوي، لکه سوډان، شمالي کوریا او نور...

نوي انکشافات دا دي، چې چین په سیاسي برخه کې ډېر فعال شوی دی. کله چې د چین جمهور رئیس سعودی عربستان ته لاړ، له هغو سره یې ستراتیژیک روابط ټینګ کړل، دوی غواړي د نفوذ د یوې وسیلې په توګه له هغو څخه کار واخلي. د چین مشران زیاتو هېوادونو ته سفرونه کوي، ان پوځي هیئتونه یې منځني ختیځ ته ځي راځي. زموږ د څېړنو له مخې د چین په مشرانو کې یو لړ تغیرات راغلي دي، پخوانی جمهور رئیس یې بانفوذ هېوادونو ته، خو نوی جمهور رئیس یې تجارتي مسایلو ته زیات ارزښت ورکوي. چین پخوا له نړیوالو سازمانونو څخه خارج و، خو اوس له دې سازمانو سره اړیکې لري، لکه د شانګهای همکاری سازمان او نور... چین د امنیت شورا غړی دی، چین د هغو پنځو هېوادونو له ډلې څخه دی، چې د ویتو له حق څخه ګټه اخلي، لکه د تایوان او سوډان په هکله له پوځي پلوه یې پخوا پر منځني ختیځ وسله خرڅوله، خو اوس دا خرڅون کم شوی دی. ددې کمښت علت دا دی، چې د چین وسله ډېره پرمختللي نه ده، عمان، پاکستان او بحرین سره یې تمرینات وکړل.

چين پر تېر کال په سلو کې (۹-۱۰) اقتصادي وده کړې ده. د چين د بري راز په دې کې دی، چې په داخل کې هم قوي مارکيت لري، اوس په چين کې بېکاري زياته شوې، ثبات ته هم گواښونه شته. چين په پوځي ډگر کې هم پرمختگ کړی، خپل پوځ يې په عصري وسلو مجهز کړی، پانگونه يې د تايوان په اړه ده. د عدن په خليج کې يې خپلې بېړۍ زياتې کړي دي. که دا ټول عوامل جمع کړو، نو ويلاى شو چې:

د چين بهرنۍ پاليسي د کورنيو پاليسو پر اساس پرمخ ځي، د چين ساختمان داسې يو ماشين ته ورته دی، چې ټول ښه کار کوي، د بهرنيو چارو وزارت يې له کورنيو چارو او نورو وزارتونو سره ښه همغږي لري، ځينې شرکتونه خپلمنځي رقابتونه هم لري، لکه د تېلو شرکتونه دا شرکتونه ډېر قوي دي، ان د چين پر بيرو کراسۍ تاثير لري، چين کې د تېلو قيمت پورته شوی، خو اوس چې د تېلو قيمت بېرته راپرېوت دا د چين لپاره ډېر ښه فرصت دی، چې د تېلو سرچينې واخلي، چين اوس د خپل هېواد کورني ثبات ته اندېښمن دی، ځينې نور هېوادونه غواړي، د چين پانگه هلته ورشي، د چين سوداگر چې چېرته ځي، هغه به د چين د قوانينو مطابق کار کوي، چين کې د کارگر مزد ډېر ارزانه دی. چين په نړۍ کې تر هر هېواد زيات نفوذ لري، دا چې امريکا د چين پروړاندې خاص غبرگون نه ښيي، علت يې دا دی، چې چين د امريکا پروړاندې يو غټ خطر نه دی. دواړه هېوادونه بېلابېل علايق لري، په ځينو ځايونو کې

اختلافات شته، لکه د انرژۍ موضوع، خود سولې او ثبات د ساتلو په برخه کې اختلاف نه شته، چین لا تر اوسه پورې دا قدرت نه لري، چې اسيا تر خپل بشپړ کنترول لاندې راولي، نو د امريکا لپاره دا اوسنی وضع ډېره مناسبه ده، چې چین متوجه کړي، د منطقي په ثبات کې برخه واخلي.

تر دې وروسته بل پروفیسور ډاکټر فیلیپس سونډرس ته بلنه ورکړل شوه، چې د روسیې او امریکا د روابطو په باب خپل

لکچر پیل کړي. ده د روسیې په باب ډېرې خبرې وکړې، د خپلو خبرو په ترڅ کې یې وویل: روسیه اوس یو شفاف سیاسي نظام نه لري، د روسیې اوسنی نظام یو ډېر پېچلی نظام دی. روسیه اوس داسې یو نړیوال

قوت دی، چې ورځ پر ورځ غښتلی کېږي، د جورجیا مسلې د روسیې او امریکا مناسبات څرې پر کړل تر (۲۰۰۱) م کال وروسته روسیې په کیوبا کې خپل استخباراتي دفتر وټړه، څه نور کارونه یې وکړل، خو په مقابل کې امریکا داسې څه ونه کړل، چې روسانو غوښتل. په تېرو درې څلورو کلونو کې د روسیې اقتصاد وده کړې، خود امریکا اقتصاد له بحران سره مخامخ شوی دی. په تېرو درېو څلورو کلونو کې د بوش ادارې خپل محبوبیت له لاسه ورکړ، هیله ده چې د اوباما اداره دا حیثیت

بېرته اعاده کړي. اوازې دي، چې که روسیه د ایران د ذروي وسلې په اړه له امریکا سره مرسته وکړي، نو امریکا به په پولینډ کې د فضايي سټېشن له جوړولو څخه ډډه وکړي، کله کله د ایران او روسیې ترمنځ پر دې موضوع هم ستونزه پیدا کېږي. د راکټي دفاع موضوع د بوش ادارې په پیل کې طرح شوې وه، د ایران د ذروي وسلې په باب د نړۍ اندېښنه زیاته شوې ده. کله چې پروفیسور خپلې خبرې دې حد ته ورسولې، نو بیا یې پوښتنو او ځوابونو ته وخت ورکړ:

په پیل کې د مصر استازي وپوښتل: امریکا د چین له مارکیت څخه پیسې پور کړې، مېرمن کلنټن په چین کې د بشر حقوقو موضوع یاده کړه، نوې اداره به له چین سره پخواني روابطو ساتي که تغیرات به په کې راولي؟

ځواب: د امریکا ټولو جمهور رئیسانو له (ریګن) څخه نیولې بیا تر راوروسته ټولو پورې، څرګنده کړې ده، چې له چین سره ټینګ روابط غواړو، هر څه ته یو وخت په کار دی، دې نوې ادارې ته هم وخت په کار دی، چې له چین سره خپل روابط ښه او ټینګ کړي، د کاربن ډای اکساید کمښت او د ځمکې د کړې ګرمېدل هغه غټې موضوعګانې دي، چې پر نړیوالو روابطو تاثیر لري، امریکا باید د چین نفوذ ته په (نه) سترګه ونه ګوري، د هغه رول ته باید قایل شي.

د اردن استازی: ځینې خلک وايي چې چین به تر ۲۰۲۰ کال پورې د نړۍ تر ټولو غټ قوت وي، تاسې په دې باب څه وایئ؟

ځواب: که چېرې چین د خپل پرمختګ دوام بیا نوی کړي، په تېره بیا د فزیکي انرژۍ بیا نوي کول، سیاسي برخې ته هم فکر وکړي، نو ددې امکان لري، چې د تجارت په نړیوال سیستم کې ښه وده وکړي، ځکه چې چین هم پانګه لري او هم خلک، چین داسې کارتو کې لري، چې کولای شي ځان له نړیوال سیستم سره عیار کړي، سیستم یې د روسیې په شان نه دی، د روسیې مشکل دادی، چې د نړیوال سیستم مخالفت کوي، کله پر نورو انرژي قطع کوي او کله نور... خو امریکا هم کولای شي د نور ښه پرمختګ پر لوري حرکت وکړي.

بل پروفیسور د همدې ځواب په دوام وویل: هغو هېوادونو چې امپراتورۍ یې لرلې او بیا یې امپراتورۍ ړنګې شوې، هغوته ډېر مشکل وي، چې ځان له اروایي پلوه له نویو شرایطو سره عیار کړي. امریکا د روسانو له دغه حالت نه ناوړه ګټه پورته کړه. امریکا ددې ترڅنګ روسانو ته په داسې سترګه ګوري، لکه د سړې جګړې پر مهال یې چې ورته کتل، د امریکا او روسیې ترمنځ مذاکراتو هېڅوخت توازن نه درلود.

ګروپي کار: پر لسو بجو د پنځه لسو دقیقو لپاره تفریح وه، تر هغه وروسته ګروپي کار ته لاړو، په ګروپي کار کې د نورو اکثرو ورځو په شان زموږ د ګروپ مشر پروفیسور مختیاري و. په ګروپي کار کې د نن ورځې پر بحثونو بیا بحث وشو، هر چا خپل خپل نظر څرګند کړ. د نظرونو غورچاڼ دا و، چې که اقتصادي حالت ښه شي، ثبات ورسره رامنځته کېږي، خو که

اقتصادي حالت يودم کښته راشي، بحران ورسره رامنځته کېږي، هر بحران بيا په خپل وار نور په لسگونو جنجالونه لري. تر گروپي کار وروسته د غرمې ډوډۍ ته لاړو.

د غرمې ډوډۍ ته له معمول سره سم عمومي طعام خورۍ ته تللو چې پر يوه وخت يې په سوونو کسان ځايولای شول او غذا يې ورکولای شوه.

د مارچ د ۴مې نېټې دويمه برخه: دا غونډه چې د ماسپښين پر يوه بجه پيل شوه، دغه لاندې پروفيسوران يې پرمخوړونکي وو:

۱- پروفيسور ډاکټر فريبورز مختياري (Dr.Fariborz mokhtari) د غونډې چلوونکي په توگه.

۲- پروفيسور ډاکټر اې جی سنگ Dr.I.J.Singh ويناوال

۳- پروفيسور بناغلی راډ الکادي Mr. Raad Alkadiri ويناوال.

په پيل کې پروفيسور مختياري د نن ورځې ددې برخې اجندا تشرېح کړه. بيا پروفيسور سنگ د جنوبي اسيا او منځني ختيځ د اقتصادي چلېنجونو په باب خبرې وکړې. بناغلي سنگ د ملي دفاع پوهنتون کې پروفيسور دی. پروفيسور سنگ د هند اقتصادي حالت، د انرژۍ لگښت او هغه نور چلېنجونه چې دا لوی هېواد ورسره مخامخ دی، تشرېح کړل، پراقتصادي مسايلازيات راوخرخېد.

ورپسې پروفیسور الکاډیري د
انرژۍ په باب هر اړخیز بحث وکړ.
د انرژۍ اهمیت او امنیت یې
تشریح کړل: ده وویل: شپږ میاشتې
مخکې مو د انرژۍ د اهمیت او
امنیت په باب خبرې وکړې، په

تېرو شپږ کلونو کې د انرژۍ قیمت او کارونه په سلو کې (۴۰)
پورته شوي، هند او چین یې تقاضا ډېره پورته کړه، ایا د تېلو
او ګازو انرژي، د انرژۍ لپاره دا اړتیا پوره کوي؟ اوس د
مصرفوونکو هېوادونو ترمنځ د انرژۍ د زېرمه کولو مسئله
مطرح شوې ده. د انرژۍ کورنیو او نړیوالو کمپنیو ترمنځ
ستونزې شته تر (۲۰۲۰) م کال پورې تېلو ته تقاضا زیاتېږي. پر
(۲۰۲۰) م کال به نړۍ هره ورځ (سل ملیونه) بیلره تېلو ته اړتیا
ولري، خو دا په داسې حال کې ده، چې داویک سازمان وايي:
دوی به دا مهال تر (۸۵) ملیونو بیلرو زیات تېل تولید نه کړای
شي.

د انرژۍ د مسایلو د تشریح ترڅنګ پوښتنو ته هم وخت
ورکړل شو. یو برخوال پوښتنه وکړه:

د اوباما اقتصادي پلان به څه وخت نتیجه ورکړي؟

ځواب: ځینې وايي د (۲۰۱۰) م کال په منځ او ځینې وايي په پای
کې به یې تاثیرات څرګند شي. کله چې نفوس زیاتېږي، ځوانان
زیاتېږي، لکه الجزایر، پاکستان او ځینو نورو کې، دېرش کاله

وروسته به دلته ځوانان زيات وي او بايد تعليم وکړي. يوازې پر طبيعي زېرمو بايد ډډه ونه لگول شي. د حل نورې لارې چارې بايد ولټول شي، د تعليم مسئله ډېره مهمه ده.

پروفیسور راد وويل: بادي انرژي او د لمر انرژي هم ډېرې مهمې دي، بيولوژيکي انرژي هم شته، لکه له جوارو څخه چې تېل لاسته راځي. بادي او

لمريزې انرژي ته شنه انرژي وايي، که چېرې دا ډول انرژي دود او وکارول شي، نو د تېلو له توليدونکو هېوادونو سره به ډېر زيات مشکل پيدا شي.

ډاکتر سنگ: تېل يوازې د

انرژۍ وسايل نه دي، چين او هند نږدې دوه سوه فابريکې په ډېرو سکرو چلوي، خو دا کار چاپېريال او هوا ډېره ککړوي. که امريکا او نړۍ وغواړي د نړۍ هوا پاکه کړي، نو دا به امريکا ته يو بل مشکل پيدا کړي، ځکه امريکا د ټولې نړۍ په سلو کې (۲۵) انرژي لگوي.

د بحران په حالاتو کې نړيوالې مرستې هغه وخت موثرې وي، چې حکومتونه ښه وي او که حکومتونه ښه نه وي، نو مرستې هم همدا سې وررسيږي او غرقېږي.

د بنگله دېش استازي: کېدای شي د نړۍ انرژي (۵۰-۱۰۰) کاله دوام وکړي، خو کېدای شي داسې نورې لارې چارې ولټول شي،

لکه د هند په هماليه کې د برېښنا جوړول، چې په امکانات لري، ولې له داسې میتودونو څخه کار وانخلو چې نړۍ پرې یوه شي؟

ځواب: تاسې پر حکومتونو دېر باور لرئ، خو حکومتونو هم کله کله مشکل نه دی حل کړی، د انرژۍ د زیاتولو یوه لار داده، چې د انرژۍ قیمت زیات شي، کله چې قیمت زیات شي، د انرژۍ پر نورو ډولونو فکر کېږي، ذروي انرژي هم یوازېنۍ انرژي نه ده، یوازې فرانسه په سلو کې (۷۵) له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي.

پروفیسور راد: ځینې ملکونه یا هېوادونه چې له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي، کېدی شي له دې انرژۍ څخه په پوځي چارو کې ګټه واخلي.

د کویټ استازی: د خلیج یو شمېر هېوادونه غواړي له ذروي انرژۍ څخه کار واخلي، دا به د تېلو پر قیمت تاثیر ونه کړي؟
ځواب: که چېرې د ذروي انرژۍ د کارونې مسابقه پیل شي، نو دا د تېلو پر قیمت تاثیر کوي، د عرضې او تقاضا خبره مطرح کېږي، د تېلو انرژۍ ته اړتیا کمېږي، تېل او ګاز یوه سیاسي انرژي هم ده، کله چې کوم ځای کې جنګ پیلېږي، نو د تېلو پر قیمت اتومات تاثیر کوي. ځینې هېوادونه پر نورو هېوادونو باندې تېل او ګاز، د سیاسي فشار د یوې وسیلې په توګه هم کاروي.

پروفیسور مختیاري: کله چې اوضاع بحراني شي، حتمي نه ده چې تولیدونکي دې گټه وکړي، کله کله بحران پر دوی هم منفي تاثیر کوي، ځينې ملکونو کې چې تېل يې ملي ملکيت دی، د حکومت لپاره د زیاتو عايداتو وسیله ده.

پروفیسور سنگ: کوم حکومتونه چې د تېلو په شان د گټې منابع لري، حکومتونه يې د خلکو غوښتنو ته زیات غوږ نه ږدي، څه يې چې زړه غواړي هغه کوي، کله کله دا منابع د خلکو د غوښتنو لپاره هم کاروي، کله کله د خپلو مخالفینو د ځپنې لپاره هم ترې گټه اخلي. یانې منفي اړخ هم لرلای شي.

تر دې لکچر وروسته یوې پېغلې سایمه مخوف، په نیسا

سنتړ کې د شویو سیمینارونو په باب رڼا واچوله، ټول هغه سیمینارونه يې له کمي پلوه تشریح کړل، چې له تېرو وختونو بیا تر دې وخته پورې جوړ شوي وو. تراوسه

پورې په دې سیمینارونو کې له افغانستان (۹۳) تنو، له بحرین څخه (۱۲) تنو له مصر څخه (۷۵) تنو او عراق څخه (۱۲۰) تنو او له نورو هېوادونو څخه هم استازو گډون کړی و او د فراغت سندونه يې اخیستي دي. کوم جدول چې د سکرین پرمخ وښودل

شو، ترټولو لوړ رقم د عراق و او بيا د افغانستان و، له دې څخه داسې ښکاري، هغه هېوادونه چې اوس يې له امريکا سره روابط ښه شوي، د امريکا توجه ترټولو عراق ته زياته ده، سره له دې چې افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه لوی او نفوس يې هم ورڅخه زيات دی. خو عراق له اقتصادي پلوه او همدارنگه کېدی شي له جيوپولتيک پلوه امريکا ته زيات ارزښت ولري. دې لکچريا معلوماتو پنځه لس دقيقې دوام وکړ او تر هغه وروسته د هوټل پر لوري رهي شو.

يو ماښام د جورج واشنگټن په کور کې

کله چې هوټل ته ورسېدو، نو له مخني مهالوېش سره سم ماښام په همغه موټر کې، چې موږ يې هره ورځ له هوټله نيسا سنټر ته او له هغه ځايه هوټل ته وړلو، راوړلو کېناستو، نيم ساعت منزل به مو کړی وي، چې هلته ورسېدو، يو عادي کورو، داسې نه ښکارېده، چې ډېر پخوانی و، له لرگيو جوړ و، خو فکر کېده چې وخت پر وخت يې لاس په کې وهلی دی. غالباً چې دا يو له هغو ځايونو او استوگنځيو څخه و، چې واشنگټن د يو معين وخت لپاره دلته پاتې شوی دی. د امريکا له امنيت شورا او ځينو نورو دولتي مقاماتو څخه هم ځينې لوړ پوړي چارواکي راغلي وو. پر بېلابېلو مېزونو د برخوالو نومونه ليکل شوي وو، پر يو مېز له يو هېواد څخه يو تن ته ونډه ورکړل شوې وه، پر هر مېز او هاته کسان وو، دا يې په دې خاطر کړي وو، چې د بېلابېلو هېوادونو خلک سره کېني. هم به په گډه ډوډۍ وڅوري، هم به يو بل سره خبرې وکړي او هم به يو بل سره اشنا شي، د ډوډۍ تر پيل دمخه يو پروفيسور ته بلنه ورکړل شوه، چې هغه د جورج واشنگټن د اتلوليو او مبارزو په باب خبرې وکړي.

هغه وويل: زه د واشنگټن پوهنې يو زده کوونکی يم، خو
 څرنگه چې د نن ورځې د پروگرام پرمخوړونکي د ځينو سختو
 بوختياوو له امله دې غونډې ته راونه شو رسېدلای، نو د هغه
 دنده ماته راکړل شوه. هغه د واشنگټن په باره کې ډېر کره
 معلومات درلودل، خو زه چې ددې لارې يو لېوال زده کوونکی
 يم، غواړم خپل معلومات تاسې سره شريک کړم.

واشنگټن ۲۰۰ کاله مخکې
 تېر شوی، ۴۳ جمهور
 رئيسان تراوسه تېر شوي
 دي، واشنگټن تر ټولو ښه
 جمهور رئيس دی. دده قبر ته
 تراوسه پورې (۷۰) مليونه
 خلک راغلي دي، زه او

ماشومان مې هر وخت هلته ځو. د ساړه جنگ د (۵۰) کلونو په
 بهير کې او تر هغه وروسته موږ متوجه شو، چې موږ څوک وو،
 نو بېرته خپلو اساساتو ته وگرځېدلو، که غواړو خپل بنسټ ته
 لاړ شو، نو بايد واشنگټن ته لاړ شو. يو تاجرو، شرابي
 جوړول، کتابونه يې لوستل، ښه نخاگر (رقاص) و، که له هغه
 څخه وپوښتي ته به څنگه زموږ په ياد کې پاتې شي؟ هغه وايي:
 ((زه بايد د يوه بزگر په توگه ياد شم))، د کرنې لپاره يې پنځه
 ځايونه وو، په لسگونو کنيزې يې درلودلې، يو لوړ قدی انسان
 و (ده په اينچ او سانتي هم ياد کړ او د اوږدوالي اندازه يې هم

وويله)، لوی لاسونه يې درلودل، کولای يې شول مټاک (چارمغز) په لاس مات کړي، د يوه پوځي شخص په توگه وپېژندل شو، د امريکا په تاريخ کې يې تر ټولو لوړه پوځي رتبه لرله، د تقاعد پر وخت يې درې ستوري درلودل، تر مرگ وروسته ورته کانگرس درې ستوري نور هم ورکړل، لوړې زده کړې يې له وروره کړې وې. پر ۱۷۵۳م کال ورڅخه د ويرجينا والي د درېو جنوب غربي سيمو د مطالعې غوښتنه وکړه، هلته يو جنگ وشو، ده هغه جنگ بايلود، وهل ډبول يې هم وخوړل، يو کال وروسته امريکا يوه بله قطعه ورو لېږله، چې له فرانسويانو سره وجنگېږي، واشنگټن وويل چې دا ښه لاره نه ده، خو ورور يې ونه منله، جگړه وشوه، په دې جگړه کې د واشنگټن امر وژل شو او واشنگټن ټپي شو. د بوميانو او فرانسويانو دا جنگ پر ۱۷۲۳م کال خلاص شو، دی په ډگروالۍ کې تقاعد شو، انگرېزانو دا مهال غوښتل، چې خپله مستعمره دلته پراخه کړي، له خلکو ماليه واخلي او د خلکو په کورونو کې واوسي، دې کار پر خلکو ډېر بد تاثير وکړ، لومړنۍ سړۍ، چې د دوی د عملونو پر ضد يې عريضه وکړه واشنگټن و. دی د وخت پاچا ته په خپل لرغوني لباس کې راغلی و، خو پاچا د دوی ټولې غوښتنې رد کړې، دلته په ځينو سيمو کې جگړه وشوه، خلکو ويل: موږ يو قومندان ته اړتيا لرو. واشنگټن تيار پوځي لباس درلود، د شمالي او جنوبي ويرجينا د يووالي لپاره گټور و. تر ۱۷۸۱م کال پورې وجنگېده، په دې ټوله موده کې

هېڅوخت کور ته لار نه شو، يوازې خط يې لېږه. پر ۱۷۸۱م کال دى راغى او د استقلال اعلان يې وکړ. البته فرانسويانو هم ددې کار ملاتړ وکړ. واشنگتن پوهېده چې پوځي قوت يې کمزورى دى او د نړۍ له غټ قوت (انگريزانو) سره جنگېږي، د ويرجينا انگريزي حکومت ورته تسليم شو او بايد د سولې تړون يې لاسليک کړى وای. همدلته واشنگتن خپله لويه خبره وکړه؛ خلکو وويل کانگرس بايد ونيول شي، واشنگتن وويل چې کانگرس مه نيسئ، ځکه دا همغه ظلم و ستم دى، چې انگريزانو کاوه. يو ليک يې له جيبه راوکنه، چې د کانگرس له خوا ورته ليکل شوى و. عسکرو وويل: موږ دومره قرباني ورکړه، نو موږ څه کاره شو چې اوس دې کانگرس پاتې شي؟ واشنگتن استعفى ورکړه او خپله توره يې کانگرس ته ورکړه، خو په کانگرس کې انگليسي پاچا باور نه کاوه، ويل يې چل کوي او که چېرې دى رښتيا وايي، نو دى د دنيا ډېر لوى شخصيت دى. واشنگتن بېرته خپلې کرنيزې ځمکې (مزرعې) ته لاړ، دا داسې يو وخت و، چې خلکو بايد ځانته يو حکومت جوړ کړى وای، داسې يو حکومت چې متعدد ايالتونه سره يو کړي، دا وخت (۱۳) ايالتونو يو سيستم درلود، (۹) ايالتونو بحري قوې درلودلې، واشنگتن پرېکړه وکړه، د ويرجينا او مريلينډ ايالت استازي يې وغوښتل او ويې ويل چې اساسي قانون کې بايد تغير راوړو، نوى اساسي قانون يې په فلاډلفيا کې جوړ کړ. دلته اساسي مشکل د جمهور رئيس قدرت و، چې

نه يې غوښتل استبدادي بڼه خپله کړي. پر اساسي قانون جنجال پېښ شو، واشنگټن بېرته راغی، خو کانګرس په خپلو رایو د جمهور رئیس په توګه انتخاب کړ. دی نیویارک ته لاړ (هغه وخت د امریکا پلازمېنه وه) اته کاله له خپل کوره لرې و. ده فکر وکړ داسې یو قانون باید جوړ شي، چې د دولت مشر له قانوني لارې انتخاب شي، کله چې کانګرس ته د قانون خبره لاړه، حیران وو، چې ده ته څه لقب ورکړي، پاچا، شهزاده او که کوم بل څه، خو په پای کې فیصله وشوه، چې په ساده ډول ورته ((جمهور رئیس)) وایو.

بیا یې واشنگتن ته وړاندیز وکړ، چې خپل خوری د څارنوال په توګه وټاکي، خو ده دا کار ځکه ونه کړ چې ویل یې دا کار بیا ترما وروسته هم تکرارېږي. ده یو قوي مرکزي حکومت جوړ کړ، خو بیا یې هم له انګلیسانو سره جنجالونه وو. فرانسویانو دا وخت له امریکایانو سره مرسته کوله، خو واشنگتن د انګرېزانو پر ضد له فرانسویانو سره هم اتحاد ونه کړ او ویې ویل چې د فرانسویانو له حسادت څخه د انګرېزانو پر ضد کار نه اخلو، ځکه دا کار زموږ د ازادۍ په زیان دی. جورج واشنگتن بل غټ کار دا وکړ، که څه هم قانون ورته اجازه ورکړه، چې تر دوه دورو زیات حکومت وکړي، خو ده ونه منله، ده غوښتل دا

اساس کپرېدي، چې څوک تر (۸) کلونو زيات حکومت ونه کړي، ده نه غوښتل، چې د جمهور رئيس تابوت له جمهوري رياست څخه ووځي، بلکې ويل يې دا د پاچاهانو کار دی. تر (۱۷۸۲م) وروسته بېرته خپل کور ته راغی او تر عادي ناروغۍ وروسته، چې تبې او ستوني درد ورسره و، د (۶۵) کلونو په عمر مړ شو. دده په باب ډېر کتابونه ليکل شوي دي. ده په خپله د خپل ژوندانه پر مهال (۴۰) زره ليکونه ليکلي دي. دده

شخصيت ډېر مغلق يا څو اړخيز و. يو جنرال ويلي چې واشنگتن په سوله او جنگ دواړو کې اولدی او اوس د خلکو په زړونو

کې هم اول دی. که څوک د واشنگتن ژوند په دقیق ډول مطالعه کړي، نو کېدی شي، د خپل هېواد په ژوندانه کې هم تغیر راوستلای شي. هر کله چې واشنگتن ته کوم لوړ موقف ورکړ شوی، نوده ترې استعفی کړې ده، په نړۍ کې ډېر کم شخصیتونه پیدا کېږي، چې دې ډول قربانۍ ته حاضر شي. تر دې خبرو وروسته ډوډی تیاره شوه، ډېر ښه کبان یې پاڅه کړي وو، ډول ډول تازه جوړسونه هم وو، ډوډۍ مو په ښه خوند وخوړه، یادگاري عکسونه مو سره واخیستل او بیا له هغه ځایه د هوټل پر لوري رهي شو.

د سيمينار نهمه ورځ

د مارچ پنځمه نېټه د پنجشنبې ورځ هم سيمينار له معمول وخت سره سم پيلېده، خو په سهارنۍ غونډه کې ما او سنجر صيب ځکه گډون نه شو کولای، چې موږ له امريکا غږ راډيو او ټلويزيون سره د مرکې ژمنه کړې وه. موږ له سيد سلیمان اشنا سره ژمنه کړې وه، چې مرکې ته به درځو، د پنجشنبې سهار (۸) بجو مو ورسره وعده ايښې وه، ځکه دا داسې وخت و، چې د افغانستان پر ټايم له شپږ شپږ نيمو بجو سره سمون خوري، موږ بايد د اشنا ټلويزيون په مستقيمه خپرونه کې برخه اخيستي وای او همدارنگه د امريکا غږ اشنا راډيو د خبرو اترو په خپرونه کې. نو د چهارشنبې ورځ مې د پروگرام له مسولو چلوونکو څخه اجازه واخيسته او د مرکې مې ورته وويل، هغوی ډېر خوشاله شول او ويې ويل چې موږ څه مرسته کولای شو؟ ما ويل مننه لس بجې بېرته راځو، (وينډي وايټ) د نيسا سنټر ليکلی ادرس راکړ او ويې ويل چې له اخوايې ټکسيوان ته ورکړه، همدلته دې راولي. که څه هم سنجر صيب ماته وويل چې دې مرکې ته يوازې زه (يون) لار شم، خو ما ورته وويل چې وخت کم دی دوه خپرونې دي، دري برخې ته يې ته لار شه او پښتو ته به يې زه لار شم. سهار اوه نيمې بجې د هوټل په رسپشن کې کېناستو، هرکليوال ته مې وويل: يوه

تکسي راته وغواړه! هغوی تکسي راوغوښته، تکسي ډرپور
يو عرب الاصله امريکايي و، په نږدې پنځه لسو دقيقو کې هلته
ورسېدو، د امريکا غږ ودانۍ د امريکا کانگرس سره نږدې ده،
د امريکا په کچه يوه پخوانۍ ودانۍ ده، دوه دخولي دروازې
لري، خو يوه يې اوس بنده ده، موږ په پيل کې پر همغې بندي
دروازې برابر شو. کله چې مو وکتله بنده ده، نو تکسيوان ته مو
وويل چې هغې بلې دروازې ته لاړ شي. په دروازه کې ښه ټينگه
تلاشي وه، تر ماشينه تېر شو، رسپشن اشناصيب ته زنگ
وواهه، هغه راغی، موږ يې ځان سره ستړيو ته بوتلو، يو ډېر
لوی هال و، چې په لسگونو ستړيوگانې په کې وې، له همدې
ودانۍ څخه د نړۍ په گڼو ژبو، راډيويي او ټلويزيوني نشرات
کېږي. پښتو او دري خپرونې هم له همدې ځايه خپرېږي. له اشنا
ټلويزيون څخه لومړی دري پروگرام په ژوندۍ ښه خپرېده،
سنجر صيب يې مرکې ته راوباله، (لينا روزبه) ورسره مرکه
وکړه، مرکزي پوښتنه يې د جوار تر (لومړۍ) نېټې وروسته د
جمهور رئيس د کار مودې غځولو په باب وه. سنجر صيب
لومړی د ښځو د نړيوالې ورځې په مناسبت لومړی د خپل ځان
او بيا د خپل گوند (جمهوري غوښتونکو گوند) په استازۍ
مبارکي ورکړه او په دې باب يې څو جملې نورې هم زياتې کړې،
تر نيم زيات وخت په همدې کې تېر شو، ځکه چې د ژوندۍ
مرکې لپاره هغوی په متوسط ډول درې دقيقې وخت په پام کې
نيسي، پر پاتې کم وخت يې د جمهور رئيس د کار مودې پر

اوږدېدو ټينگار وکړ. کله چې له مرکې خلاص شو، ماته يې وويل والله دا جنجالي مسئله ده، ځان مې په يو ډول تېر کړ. ما ويل څه بڼه وې گوزاره دې وکړه. کله چې دري خپرونه پای ته ورسېده، نو بيا پښتو خپرونه پيل شوه، پښتو خپرونه د افغانستان پر وخت شپږ نيمې بجې پيلېږي او په کابل کې د ملي تلويزيون له لارې په مستقيم ډول خپرېږي. ما څخه هم د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام د مشروعيت په اړه پوښتنې وشوې، څلور پوښتنې وې. اشنا صيب کوربه و. ما وويل: دا اوسنی جمهور رئيس (حامد کرزی) د ولس له خوا انتخاب شوی، د اساسي قانون له مخې دا بايد بل منتخب جمهور رئيس ته واک انتقال کړي، د موقت حکومت وړاندوينه

يون د اشنا تلويزيون په سټډيو کې ددې تلويزيون له کارکوونکو سره

په دې اساسي قانون کې نه شته او نه د موقت حکومت جوړېدل

ددې انتخابي حکومت تر تداوم مشروع دي. په افغانستان کې د مشروعيت خبرې اصلاً هغه ډلې ټپلې کوي، چې اصلاً په خپله نامشروع دي، دوی غواړي افغانستان يو ځل بيا له بحران سره مخامخ کړي. د افغانستان د اساسي قانون اساسي محتوا داده، چې جمهور رئيس د پنځو کلونو لپاره دی. که چېرې د جوزا تر لومړۍ نېټې پورې انتخابات ممکن وي، خو ډېره بڼه ده او که امکان ونه لري، نو تر انتخاباتو پورې د همدې نظام تداوم تر هرې بلې لارې ډېر مشروع دی. نورې پوښتنې هم وې، چې ضروري نه ده د ټولو ځوابونه دلته بيان کړم.

تر ټلويزيوني مرکې وروسته سنجر صيب د اشنا راډيو دري برخې ته د مرکې لپاره لار او زه پښتو برخې ته لاړم، مطيع الله

يون او سنجر صيب د اشنا راډيو په دفتر کې

عابد راڅخه د جمهوري رياست د انتخاباتو، د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام مشروعيت، کانديدانو، امريکا ته زما د

سفر او نورو مسایلو په باب گڼې پوښتنې وکړې، نږدې (۲۰-
 ۲۵) دقیقې مرکه شوه. عابد صیب له مرکې نه خوښي څرگنده
 کړه. بیا لاړو، د امریکا غږ د پښتو څانگې له څو تنو
 کارکوونکو، له هغې جملې نه زېږا خادم خور سره مو وکتل،
 ټولو د مېلمستیا لپاره د پرتینگ ست وکړ، ما ویل نه څو چې
 سبا یا بل سبا زموږ الوتنه ده، بیا که ژوند یاري وکړه او بل ځل
 راغلو، نو حتمي مو لیدو ته راځو.

د جهاني صیب او مومند صیب پوښتنه مو وکړه، هغوی پر
 دې ورځ رخصت وو.

بېرته د نیسا سنتر پر لوري وخوځېدو، لس پنځه لس دقیقو
 کې هلته ورسېدو، د سنتر مخې ته یې کښته کړو. نږدې لس
 بجې وې، چې بېرته د سیمینار تالار ته ورسېدو. د سیمینار د
 سهار لومړنۍ برخه له موږه تېره شوې وه. په دې برخه کې نړۍ ته
 د محیط د تودوخې له امله د راپیدا کېدونکو خطرونو په باب
 خبرې شوې وې. دا برخه د مېرمن ان موسن (Ms. Anne
 moisan) له خوا پرمخ وړل کېده او ډاکتر مارک لیوی
 Dr. Marc levy یې ویناوال و. په دې بحث کې ویل شوي وو،
 چې پر راتلونکو دېرشو کلونو کې به د ځمکې پرمخ اکره
 کنگلونه ویلي شي او دا به د بحر د سطحې د اوچتوالي سبب
 شي، دې سره به د نړۍ بېلابېلو سیمو کې هغه په زرگونو جزیرې
 تر اوبو لاندې شي، چې همدا اوس په کې ښکلي ښارونه ودان
 او مجلل تفریحایونه په کې جوړ دي، نو تودوخه د نړۍ پر

وړاندې يو سترگوانس دی، چې بايد نړيوال يې په مشترک ډول
مخه ونيسي. کله چې موږ بېرته هال ته لاړو، نو د پروگرام
چلوونکو ټولو له موږ څخه وپوښتل چې څنگه وې مرکې مو؟
موږ وويل: ډېرې ښې وې، نو دوی ډېر خوشاله شول. د سهارنۍ
غونډې په دويمه برخه کې د جنګي ډلو په باب خبرې وشوې او
د ځان ژغورنې لپاره يې د يوې جنګي صحنې د تمثيل ضرورت

په ډاګه کړ، خو په خبرو کې يې
څرګنده کړه، چې د داسې جنګي
صحنو جوړول ډېر مشکل کار
دی او خورا زيات لګښت
غواړي، نو ځکه اوس دا ډول
صحنې د کمپيوټر په ذريعه
جوړېږي، خو سړي ته د ځان

خوندي ساتلو لپاره بېلابېلې لارې چارې په ګوته کوي. تردې

وروسته ډوډۍ ته لاړو
او په عمومي طعام
خوړۍ کې مو ډوډۍ
وخوړه.

ماسپښين
غونډه: دا غونډه د
ماسپښين پر پاوكم

دوه بجې پيل شوه، په دې بحث کې جان ایف سیگلر John F. sigler د چیچک ناروغۍ په اړه معلومات ورکړل، چې ډېره خطرناکه ده، ده وویل: د چیچک ناروغي په درېو میاشتو کې له یو تن څخه (۷۲۰۰۰) کسانو ته لېږدېدلای شي. ده وویل: ددې ناروغۍ تاثیرات لومړی په یو هېواد پورې تړلي وي. وروسته یې بیا تاثیرات د سیمې هېوادونو په کچه خورېدی شي او تر هغه وروسته د نړۍ کچې ته پورته کېږي. دا ډېره خطرناکه ناروغي ده، نو په هر ترتیب چې وي باید مخه یې ونیول شي. ده وویل: ددې او دې ته ورته ناروغیو د مخنیوي په باب ستاسو نظرونه مهم دي، چې ددې لیکنې برخه به شي او له هغو څخه به گټه پورته شي، نو هیله ده چې هرگروپ په گډه د خپل گروپي کار په ترڅ کې موږ ته خپل لیکلي نظرونه راکړي. گروپي کار: تردې بحث وروسته بیا گروپي کار شروع شو، زه په لومړي گروپ کې وم، زموږ د گروپ ځینې مهم وړاندیزونه په دې ډول وو:

- کوم ملک کې چې دا ناروغي پیدا شوه، باید ټولو گاونډیو هېوادونو ته خبر ورکړي.
- ټول هېوادونه باید د واکسین زېرمه ولري.
- محیط باید وقایه شي، یانې مخکې تردې چې دا ناروغي هلته خوره شي، حکومت باید ځان پر دې ډاډه کړي چې دا ناروغي دلته نه شته.

- د ګاونډيو هېوادونو د روغتيا وزارتونو ترمنځ بايد ددې ناروغۍ پروړاندې مخکې تر مخکې د همکارۍ پروتوکول موجود وي.
- د هر هېواد په کچه بايد د روغتيا وزارتونو تر چتر لاندې کميسيونونه جوړ شي.
- د اطلاعاتو او کلتور وزارت په ګډون دې ټول اړوند

وزارتونه په دې کميسيون کې غړيتوب ولري، چې له داسې خطرناکو ناروغيو سره عاجله مقابله وکړي. همدارنګه د ځينو نورو ځانګړو کميسيونونو وړاندیز وشو. تردې وروسته د هر ګروپ نظرونه راټول او عمومي غونډې ته وړاندې شول، د هر ګروپ په استازۍ يو يو تن د خپل ګروپ نظريات واورول. بيا ګروپ مشرانو (دريو

پروفیسورانو) د خپل خپل گروپ ستاینه وکړه. خو په پای
کې دا ټول نظریات گټور و ارزول شول.
مازینگر خلور بجې بېرته د هوټل پر لوري و خوځېدو.

د سيمينار وروستی ورځ

د مارچ شپږمه د جمعې ورځ د سيمينار وروستی ورځ وه، سهار له معمول سره سم نيسا سنتر ته راغلو، څرنگه چې دا د سيمينار وروستی ورځ وه او د سندونو د وېشلو ورځ، نو ځکه يې د اړوندو هېوادونو د پلوماتان هم دعوت کړي وو. په واشنگټن کې د افغانستان سفارت څخه هم د (فاضل) په نوم يو بناغلي تشریف راوړی و. بناغلي علي احمد جلالي هم په نننۍ غونډه کې گډون کاوه. تر دې دمخه موږ (يون، سنجر صيب او انگار صيب) دوه ځله له جلالي صيب سره د هغه د کار په دفتر کې وکتل، د هغه د کانديدۍ په اړه مو وپوښتل، د نورو

وختونو په انډول هغه دا ځل ډېر مصمم و، چې د جمهوري ریاست ټاکنو ته به ځان نوماندوي. دا یې هم وویل چې د خلکو له خوا راباندې زیات فشار دی. خلک خصوصاً محصلین راته خپله کمپاین کوي. جلالی صیب د هغو کاندیدانو له چلند څخه خوا بدی و، چې جمهور رئیس حامد کرزي ته یې په کانتیننټال هوټل کې د خپل گډ مطبوعاتي کنفرانس په ترڅ کې سپکې سپورې کړي، ده ویل سیاست چې دومره د لارې او کوڅې سطحې ته ټیټ شو، نو بیا خودا سیاست نه دی. ده وویل: زه په افغانستان کې پر یو ټیم کار کوم، چې که جوړ شي او ټول د یو ټیم په توگه انتخاباتو ته لار شو نو دا به یو گټور کار وي. ما یو څو لنډې خبرې وکړې، ما وویل: جلالی صیب افغانستان کې اوس داسې یو حالت دی، خلک فکر کوي که امریکا د چا تر شا ولاړه وي، اقتصادي امکانات ولري او په زړورتیا سره د مخالفو ډلو د بنسټ پر غاړه واخلي او خپله هم په خلکو کې محبوبیت ولري، نو کېدی شي د بریالیتوب چانس یې زیات شي، خو هغه سیاستوال چې د استاد الفت په وینا له ((مضر احتیاطه)) کار اخلي، په اوسنۍ افغاني ټولنه کې یې د بري چانس ډېر کم دی. د مضر احتیاط کیسه مې ورته وکړه، ما ویل الفت صیب په خپل یوه نثر کې لیکلي: شمی اکا په کلي کې په ډېر احتیاط مشهور و، هر چا چې به په کلي کې څه کول، نو له ده څخه به یې مشوره اخیستله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه، چې هېڅکله به موټر کې نه سوړېده، ځکه ویل یې کېدی شي

موټر چپه شي، د مرگ خطر په كې دى، تردې چې پلى لار شم
 ناوخته به ورسېږم، د مرگ له خطر ه خو به بچ شم، برق يې هم كور
 ته نه راوسته، ويل يې: كېدى شي برق شارټ شي او ټول كور
 اور واخلي، تر هغه خو همدا شيطان خراغ ښه دى، كه رڼا يې
 كمه ده، نو خطر خو يې نه شته الفت صيب ليكي: ((دى له ډېره
 عقله پياده وو، نو ځكه يې په كور كې توره تياره وه)). ما ويل
 زموږ پر ځينو مشرانو هم هغه د شمي اكا كانه شوې ده. جلالى
 صيب يو ځل مخ راواړوه، ويل يې دا خو ښه مثال نه و دا دې په
 چا پورې ووايه! ما ويل دا مې ټولو هغو مشرانو ته اشاره ده،
 چې سياست ته يې زړه كېږي، خو له ډاره د كوم جنايتكار نوم نه
 شي اخيستلى، د افغانستان اوسني شرايط داسې نه دي، چې
 دا ډول سياستوال دې په كې وده وكړي. سنجر صيب جلالى
 صيب ته وويل: تاسو د افغانستان يو عالم شخصيت يې، زموږ
 ملت درباندي افتخار كوي، د افغانستان اوسني شرايط
 ستاسو په شان اشخاصو ته اوس مساعد نه دي، زما شخصي
 مشوره تاسو ته دا ده، چې ځان كاندید نه كړئ، انگار صيب كه
 څه هم غوښتل چې جلالى صيب څه نا څه تشويق كړي، خو د
 ډېرو خبرو چانس پيدا نه شو. جلالى صيب دروند سپړى دى، د
 كرزي صيب پر وړاندې يې د نورو احتمالي كانديدانو سپكې
 سپورې په ټينگه وغندلې، بيا يې وويل، څو موده وروسته
 كابل ته درځم، هلته جمهوررئيس، تاسو او نورو دوستانو سره
 مشوره كوم او بيا خپل تصميم نيسم ددې (وروستى) ورځې

لومړۍ برخه د سیمینار ارزونې ته بېله شوې وه. په پیل کې یې د نن ورځې ټول پروگرام تشریح کړ، د سیمینار برخوالو ته یې د تصدیق لیکونو د ویشلو سیستم واضح کړ او نن یې د الفبا په سیستم د غونډې برخوال تقسیم کړل، څرنگه چې د افغانستان نوم په الف (A) و، نو زموږ نوبت اول و. د پروگرام تر تشریح وروسته بیا مشرانو استادانو او پروفیسورانو خبرې وکړې او دا سیمینار یې یو ډېر ښه، موثر او ارزښتمن سیمینار و ارزوه، حتی وویل شول تراوسه چې کوم سیمینارونه جوړ شوي دا تر ټولو موثر سیمینار و. بیا جنرال بارنو خبرې وکړې او دا سیمینار یې د تجربو د تبادلې په برخه کې ډېر موثر وگڼه، ورپسې جنرال ډیکمیرس، نړۍ ته د ورپېښو چلېنجونو په باب خبرې وکړې، بیا یې پوښتنو ته وخت ورکړ.

یو تن پوښتنه وکړه، چې د امریکا اردو ته اوس ورپېښ چلېنجونه کوم دي؟

په ځواب کې یې وویل شول: یو چلېنج افراطیت دی، د ډله ییزې وژنې وسلې دي، بودجه هم یو چلېنج دی، که د امریکا مشري غواړي، امریکا په نوره نړۍ کې پاتې شي. نو باید خپله بودجه لوړه وساتي، موږ د خپلو تجهیزاتو نوي کولو ته اړتیا لرو.

سنجر صیب پوښتنه وکړه: په افغانستان کې باید څه شوي وای، چې ونه شول او څه باید نه وای شوي چې وشول؟

ځواب: موږ چې کله افغانستان ته لاړو، نو دا پلان موند، چې هلته دې بیارغونه وکړو، دوی دلته یوازې د فکر کاوه، چې القاعده له منځه وړو او طالبان له منځه وړو، خو کله چې کابل د طالبانو له لاسه ووت، نو جمهور رئیس بوش سره فکر پیدا شو، چې اوس به څه کوو؟ نو بیا د بیارغونې خبره مطرح شوه او دا بیا یوه اوږده پروسه ده، دا یوازې د امریکا مشکل نه دی، دا یونړیوال مشکل دی، اوس نو که غواړي یو ناکام مملکت پر ځای پرېږدي، نو بېرته افراطیون راځي. په افغانستان کې پرمختګ هم شوی، زموږ ځینې کارونه هلته ښه وو، د افغانستان امنیتي ځواکونه روزل شوي، په انتخاباتو کې مو ځان لرې نیولی و. په عراق کې همداسې و، د ایران له خوا د اکثر وکالانو ملاتړ کېده، د نوري المالکي انتخاب هم د امریکا اول انتخاب نه و، خو اوس بریالی دی. موږ نیمګړتیاوې هم لرلې، یو تعداد کارونو زموږ د هدفونو ښه تمثیل وکړ. موږ که خپل کارونه سره پرتله کړو، نو کولای شو ووايو چې تر دې موښه کارونه هم کولای شول.

د عراق استازی: د عراق د انتخاباتو او چلېنجونو په باب خپل نظر څرګند کړه:

ځواب: په افغانستان او عراق کې هېڅوخت داسې نه وو شوي، چې خلک دې خپل مشر په خپله وټاکي، پر عراق باندې د وسلې د پېرېدلو هېڅ بندیز نه شته، څوک د تېلو قیمت هم نه انحصاروي، دلته داسې څوک نه شته، چې دلته دې د پردې تر

شاستوي او د تېلو قيمت دې كنترولوي. اوس چې د تېلو قيمت ټيټ دی دا قيمت بېرته پورته کېږي، خبره اصلاً د عرضې او تقاضا ترمنځ رابطه ده.

دنيپال استازی: د جنوبي اسيا په باب د امريکا د عمومي پالیسۍ هدفونه څه دي؟

ځواب: زموږ هيله ده، چې اوباما افغانستان وڅېړي، افغانستان او پاکستان بايد په ګډه مطالعه کړي، ان ټوله سيمه وڅېړي، دا د نړۍ امنيت لپاره يوه حساسه منطقه ده، دوی چې هره پالیسي انتخابوي، موږ بايد ښې لارې ته بوځي، خو اوس کومه مشخصه پالیسي نه شته، د مربوطه هېوادونو د بهرنیو چارو او دفاع وزیران اوس کولای شي د امريکا پر پالیسۍ تاثير وکړي. د امريکا بهرنۍ پالیسي ډېره ژر نه جوړېږي، ډېر وخت غواړي، د جمهور رئیس فکر اوس پر افغانستان متمرکز دی، نه يوازې پر نظامي مسایلو فکر کوي، بلکې پر ټولنيزو مسایلو هم فکر کوي، افغانستان ته نوی سفير لېږل کېږي، دلته قوي سفيران په کار دي. په پای کې ښه غواړم چې ستاسو پوښتنو ته مې مشخص ځوابونه در نه کړای شول.

کله چې د غونډې دا برخه پای ته ورسېده، نو بیا د سیمینار
برخوالو ته تصدیق لیکونه او نښانونه ورکړل شول. په دې
پروگرام کې جنرال بارنو او نورو دولتي چارواکو برخه اخیستې
وه.

د ستاینلیکونو او تصدیق لیکونو په دې برخه کې د
افغانستان نوبت لومړی و، لومړی سنجر صیب او ورپسې زما
او بیا د انگار صیب نوبت و. کله چې دا پروگرام خلاص شو،
ټولو یو بل ته مبارکي ورکړه، خو د قیقي نور هم دلته پر خبرو
تېرې شوې، ورپسې د نیسا سنتر له خوا هغې غرمې ته دعوت
شو، چې همدلته نږدې په یوه بل ځای کې جوړه شوې وه. دلته د
جلالي صیب په ګډون د نیسا سنتر ټول استادان، د سیمینار
برخوال او همدارنګه د بهرنیو هېوادونو د پلوماتانو ګډون کړی

و. د افغانستان له سفارت څخه ښاغلي (فاضل) تشریف راوړی و، سنجر صیب ترې گیله وکړه، چې د ټولو هېوادونو سفارتونو د خپلو هېوادونو د استازو پوښتنه وکړه، خو تاسې هېڅ زموږ تپوس ونه کړ. ښاغلي فاضل بیا ددې په مقابل کې سخت غبرگون وښود او خپلې نورې په لسگونو گیلې پرې سربارې کړې، په واشنگتن کې یې د افغانستان په سفارت کې خپله دنده پر افغانستان یو احسان وباله، ځکه چې دده په وینا ده ته په امریکا کې تردې ډېر ښه کارونه پیدا کړي، د سنجر صیب او ښاغلي فاضل خبرې نورې هم گرمې شوې، خو ما سنجر صیب له لاسه ټینګ کړ، ما ویل دی په گیلو نه ارزي، له ښاغلي فاضل څخه مې دې ځای ته د راتګ له امله مننه وکړه.

د سیمینار له ځینو برخو الو سره مو څو یادګاري عکسونه واخیستل.

وروسته د موټر پر لوري روان شو. د نيسا سنټر ټولو خدماتي
مامورينو سره مو خداى پاماني وکړه، هريوله ډېرې مينې شو

خو ځله خداى پاماني
وکړه. خويوه دوه
مامورينې چې په
تېرو شو ورځو کې يې
د سيمينار د برخوالو
ډېر عزت کړى و، ان
تر موټره موږ سره
راغلي، تر هغه چې
موټر حرکت نه و
کړى، دوى ولاړې
وې؛ د يوې رواني

حالت ته چې مې
وکتل، نو شونډې يې
مرى مرى شوې،
سترگو کې يې
اوبنکې وځلېدې،
موټر حرکت وکړ، او

دې همداسې لاس خوځوه، په اخره کې يې د خپلې لاس گوتې
مچ کړې او نور موږ ترې پناه شو. پنځه لس شل دقيقو کې هوټل
ته راوړسېدو.

یو بل ما بنام له منشي صیب سره

کله چې له نیسا سنتره پر همدې وروستی ورځ هوټل ته راغلو او اتاق ته ورسېد، نو بڼه ډېر ستړی وم، دمه مې لانه وه راسته شوی، چې د انگار صیب ټلېفون راغی، ویل یې منشي صیب درته منتظر دی، لاندې راځه! کله چې لاندې کښته شوم، سنجر صیب هم راغلی و. منشي صیب عبدالقیوم له خپل ځوان او کاري زوی (بري) سره راغلي و، تر ستړي مشي سم لاسي یې وویل: راځئ چې څو! ما ویل چېرته څو؟ ده وویل: نن د بري مېلمانه یاستئ، هلته څو، ما ویل مېلمستیا خو هغه ورځ تېره شوه بیا نو څه؟ منشي صیب وویل: دا د بري مېلمستیا ده او ده ویل دوی به حتماً زما مېلمانه کېږي...

سرف ډوله موټر ته، چې (کندهار) په نامه نمبر پلېټ پرې لگېدلی و، ورپورته شو. هلته د نمبر پلېټ یو نوم ستا په خوښه ټاکل کېدی شي او ترڅنګ یې خپله مسلسل شماره هم وي. موږ وویل: موږ خو سبا څو، کورته مو سودا مودا هم نه ده کړې، منشي صیب، بري ته وویل: دوی ښې لویې مغازې ته بوځه، بري ته مې وویل: غواړو درمل واخلو، هغه وویل: داسې ځای ته به دې بوځم، چې ټول شيان په همغه یوه مغازه کې پوره شي، خو درمل دلته په دوه ډوله دي: یو ډول هغه دي، چې د معالج ډاکټر له نسخې پرته یې نه ورکوي او بل هغه ډول دارو درمل دي چې

جانبی عوارض نه لري او په دې مغازو کې خرڅېږي، تر شل دقیقې مزله وروسته مغازې ته ورسېدو، تر مغازې بهر هوا ډېره یخه وه، خو مغازه کې هوا دومره نورماله وه، چا خیال نه کاوه، چې اوړی دی که ژمی. لومړی د درملو خانګې ته لاړو، ډول ډول درملونه په کې وو، بري په کابل کې څو کاله طب پوهنځی هم لوستی و، خو بیا د مهاجرت له امله ترې پاتې شوی، بیا یې نو په امریکا کې د کمپیوټر ساینس پوهنځی ولوست، اوس نو بری هم پوره انجنیر دی، خو پاو کم ډاکتر هم دی. بري ته مې خپلې غوښتنې وویلې، د لوړ فشار، د ټیټ فشار، اشتها، د وینې زیاتولو، د سترګو او نورو ناروغیو لپاره مې ورته وویل، هغه یو لاس ګاډی راوړ، ټولې دواګانې مې په لاسي بکسه کې واچولې، سنجر صیب او انګار صیب هم دواګانې واخیستې، خو ډېر درمل ما واخیستل، د مغازې په نورو برخو کې مو د ماشومانو ځینې داسې شیان لکه ډول ډول قلمونه او همدارنګه د لوبو ځینې شیان واخیستل، کله چې د پیسو شمېرنې ځای ته راغلو، نو زموږ درمل یې چې ولیدل، د حساب مسوله ماموره حیرانه پاتې شوه، چې دا څه کوی دومره درمل؟ ما ویل زموږ ټولنه ناروغه او رنځوره ده دا د ځان او د هغو لپاره وروړو، نو بڼځه په خندا شوه، ما ورته وویل موږ ټول افغانان یو، سبا څو، نو ځکه مو دا دومره درمل واخیستل، زما د ټولې سودا بېل څه کم پنځه سوه ډالره شول. کله چې له مغازې رابهر شو، نو ما بنام خپلې تیاري خورې کړې وې. له دې ځایه مو د

منشي صيب د کور پر لوري حرکت وکړ، په لاره کې داسې واوره
ورېدله، چې منشي صيب وويل: په دې څو کلونو کې ما داسې
واوره نه ده ليدلې، پر سر کې مو په لسگونو څه په سلگونو
داسې ګاډي وليدل چې يا يې ټکر کړی و، يا له سر کې بنويديلي
وو او يا هم ويجاړ شوي وو. بري ته مې وويل چې ډېر زيات
ټکرونه نه دي؟ هغه وويل: دا خلک له واورې سره چندان بلد نه
دي، بل د دوی موټر اکثره بيمه دي، دوی يې کيسه کې نه دي،
ځينې ډرېورانو کېدې شي الکول هم کارولي وي، نو ځکه دا
دومره ټکرونه رامنځته شوي، دلته چې موټر يو ځل ټکر شي،
بيا يې څوک نه کاروي. په ترميم يې هم ډېرې پيسې راځي، ټکر
شوي موټر بيا اکثره ليلام ته ځي او بيا نورو هېوادونو ته وېرل
کېږي.

منشي صيب به هرې خو دقيقې وروسته بري ته ويل چې ډېر احتياط كوه، منشي صيب څرگنده كړه، چې بري موټر ډېر تېز چلوي، خو اوس يې د واوړې او زموږ لپاره څه ناڅه احتياط كاوه. په لاره كې د ترافيك پوليسو په لسگونو موټر تر سترگو كېدل، چې د لارې د بندښت مخه ونيسي، د موټرو دومره

ضايعات ما تراوسه نه وو ليدلي. بري وويل: كله چې واوړې وشي دوى اكثره دولتي ادارې رخصتوي، په تېره بيا مكتبونه، په همدې خاطر يې رخصتوي، چې زياتې ترافيكې پېښې پېښېږي. تر يونيم ساعت مزله وروسته به د بري صيب كور ته رسېدلي يو. دا كور د منشي صيب له كوره د يو يونيم كيلو متر په واټن لرې دى. د بري صيب كور ښه لوكس كوو، وړو اولادونو يې ډېره ښه پښتو ويلې، هلته غټ مشكل همدا دى،

چې اولادونه يې له خپلې ژبې او خپل کلتوره لرې کېږي، خود
 بري صيب اولادونه داسې نه وو، لکه په بهر کې چې وي. خپله
 بری داسې يو ځوان و، چې د خپلې لنډې ږيرې په شمول يې گڼ
 افغاني خصوصيتونه ساتلي وو، د منشي صيب عبدالقيوم
 کورنۍ که څه هم امريکا کې اوسي، خو خصوصيات يې اوس
 هم همغه د کندهاريو اعيارانو په شان دي. منشي صيب هم، په
 خپلې دې ځوانمردۍ دوه ځله د زندان تر تورو دېوالو
 ور رسېدلی، خو دواړه ځله دده د فکر او جرئت سرچاته نه دی
 ټيټ شوی. د طالبانو د وخت د زندان کيسې يې چې راته وکړې،
 نو دده او مرگ ترمنځ د يوې ثانيې تفاوت هم نه و. دی د کندهار
 په هغه زندان کې بندي و، چې حاجي عبدالظاهر قدیر او تورن
 اسماعيل خان هم ورسره بندي وو. ده په زندان کې د حاجي ظاهر
 د زغم، مقاومت او اوسپنې ډېره ستاينه وکړه او د اسماعيل خان
 په باب يې وويل چې د ډار او وېرې روحیه په کې ډېره پياوړې
 وه. منشي عبدالقيوم د خپل ځان ستاينه نه کوله، خو
 انگار صيب چې يې نږدې انډيوال دی، دده ډېرې کيسې ماته
 کړې وې، حاجي ظاهر قدیر نه چې مې دده په باب پوښتنه وکړه
 هغه راته وويل: ((منشي عبدالقيوم د پولادو غونډې کلک
 انسان دی.)) له امريکا څخه منشي صيب ډېر کونښن وکړ، چې
 حاجي ظاهر قدیر سره تېلفوني خبرې وکړي، ځکه د زندان،
 تحصيل، عسکری او سفر ملگري ډېر خواږه وي، خو تېلفون
 روخ نه شو. بري صيب ډېره لوكسه ډوډۍ تياره کړې وه، د هېڅ

شي کمی نه احساسېده، ما نو دومره ډوډۍ وخوړه، چې نور د خوځېدو نه وم، ډول ډول تازه مېوه په کې وه. ما د امريکا د مېوه جاتو په باب وپوښتل: بري صيب وويل: دوی دومره تازه مېوې لري چې نورې نرۍ ته يې صادروي، دوی خپل زراعت دومره عصري کړی، چې کال دولس مياشتې تازه مېوې لري.

تر چای وروسته مو بېرته د هوټل پر لوري حرکت وکړ، که څه هم منشي صيب وويل چې سهار وخته موزه په خپله رسوم، اوس واوره هم شوې، لاره کې به ستونزې هم وي، خو موږ وويل: که د لارې ستونزې دې پلمه کولای، نو ولې دې له اخوا راوستو؟ د دوی له ټينگار سره سره راووتو، بری جلو ته کېناست، سنجر صيب مخې ته او موږ درې واړه شاته، واوره ودرېدلې وه، پر سړک لاند وخته مالگه پاشل شوې وه، سړک څه ناڅه صفا شوی و، خوبيا مو هم په لسگونو موټر وليدل، چې اخوا د پخوا بنويديلي وو، اشارې يې بلېدلې، بری تر پخواني حالت لږ تېز راغی، خو هره شېبه خطر و. څه باندې يو ساعت کې يې هوټل ته راوړسولو، بيا موږ دوی ته ټينگ شو او د واورې پلمه مو ورته وکړه، هغوی وويل چې زموږ پلمه مو ونه منله، نو ستاسې هم نه منو، د خداي پامانۍ پر مهال بري صيب په درېو جلا کڅوړو کې هريوه ته څه شيان ډالۍ کړي وو، ويل يې دا زما له خوا تاسو ته يوه يوه ناخيزه تحفه ده. د شپې ۱۲ بجې وې، چې له دوی څخه مو خداي پاماني واخيسته او موږ هريو د خپل خپل اتاق پر لوري لاړو.

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ (په امریکا کې زموږ وروستی ورځ)

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار له معمول سره سم د هوټل لاندیني پورته د چای لپاره کښته شو، دا نو په دې هوټل کې زموږ وروستی سېاناری و، د نورو هېوادونو استازي هم راغلل، هغوی سره مو د خدای پامانۍ یادګاري عکسونه واخیستل. سنجر صیب او انگار صیب سره مو مشوره وکړه،

هغوی وویل: پرواز خو ما زیګر ناوخته دی، تر هغه پورې به لاړ شو، دا نږدې پلورنځیو ته که څه شی مو خوښ شول، وابه یې خلو، ما ویل، زه هم باید یو بیک واخلم، زما کالي او سودا په

دې بېک کې نه ځايېږي، پنتاگون لوی پلورنځي ته لاړو، ښه په کې وگرځېدو، ما په کې يو لوی بېک په (۷۴) ډالره راونيو، دلته سودا تر ځينو نورو پلورنځيو ارزانه وه، بېرته هوټل ته راغلو، سنجر صيب ته مې وويل: ته بل بېک مه اخله، کېدی شي زما شيان ټول په همدې بېک کې ځای شي، زما بېک به ته واخلي، ستا شيان به په کې ځای شي، بيا به يې بېرته کابل کې راکړې. کله چې هوټل ته راغلو، نو بيا خپل اتاق ته لاړم، لومړی مې په دې نوي بېک کې خپل ټول شيان ځای پر ځای کړل، ښه تر څو کوډک شو. بل بېک وزگار شو، سنجر صيب ته مې زنگ ووايه، بېک مې وروړ، هغه خوشاله شو، د هغه شيان هم ځای پر ځای شول، بېرته اتاق ته راغلم، يوه سترگه خوب مې وکړه. څه کم دوه بجې وې، چې له خوبه راويښ شوم، انگار صيب زنگ ووايه، ويل يې لاندې راکښته شه، چې يو دوه انډيوالان ليدو ته راغلي دي. کله چې لاندې کښته کېدل، نو يو ځل بيا مې پر پنتاگون سترگې ولگېدې، کله چې لاندې پورته کښته شوم، دوه ځوانان ولاړ وو، سترې مشي مو وکړل، هملته امريکا کې يې زده کړې کړې وې، د هغه ځای په خوی بوی ښه بلد وو، نو موږ ته يې وويل: لږ به مو وگرځوو، بېرته به مو همدلته راولو.

انگار صيب او سنجر صيب ته مو وويل: وخت کم دی، ځوانانو وويل: څو بجې مو پرواز دی؟ موږ ويل شپږ بجې يې هوايي ډگر ته غوښتي يو. هغوی وويل وخت ډېر دی. يو ځوان د کندهار و، چې د انگار صيب د دوستانو له جملې څخه و او دا

بل بیا د مزار شریف و، دواړه سره ملگري وو. دوی په موږ د
واشنگتن ښار بېلابېلې برخې وکتلې، د سیند غاړې ته یې
بوټلو، د سیند غاړې د یوه ښکلي تفریح‌ځای په یو هوټل کې
موایس کریم وخور، سره له دې چې هوا یخه وه، خو دا

داسې یو ډول ایسکریم و، چې بد نه لگېده، بیا یې د
افغانستان سفارت ته بوټلو، د افغانستان سفارت د واشنگتن
په هغه دپلوماتیکه ساحه کې دی، چې د نړۍ د اکثر وېوادونو
سفارتونه هملته دي، دا سفارت د افغانستان خپل ملکیت دی،
چې پر اوسنۍ ودانۍ سربېره نوره ښه شنه ساحه

هم لري، د ودانۍ داخل ته موږ لاړنه شو، خوله بهر څخه يوه درې پوړيزه ودانۍ ښکارېده، د نورو هېوادونو د سفارتونو ودانۍ او ساحې مې هم له نظره تېرې کړې، د دويمره ځمکې

قيمت د واشنگټن په داسې ساحه کې تر لسگونو مليونو ډالرو اوږې پر سفارت ځوړند د افغانستان تر ملي بيرغلاندي مو عكسونه واخيستل، بيا هلته څېرمه يو نړيوال اسلامي مركز ته لاړو، چې هم يولي مسجد په کې ودان و او هم يو ستر علمي مركز په کې جوړ و. د ټولو اسلامي هېوادونو بيرغونه يې مخې ته رپېدل، د خپل

هېواد پر ملي بيرغل چې مې سترگې ولگېدې، نوزېره مې وغوړېد، تر مركزه چې رابهر شو، نو يو ځوان مې مخې ته ودرېد خيرات يې غوښته، مسلمان و، ځان يې د مصر معرفي كړ، يو څو ډالره مې ورته وركړل، ما ويل ځوان، مسلمان يې كار وكړه، خيرات مه ټولوه، په اشاره مې پوه كړ. له هغه ځايه بېرته د هوټل پر لوري راغلو، پنځه بجې او پنځه لس دقيقې بېرته هوټل ته راغلو.

له واشنگتنه د دوبي پر لوري

کله چې پر پنځه بجې او پنځه لس دقیقې خپل اتاق ته لاړم، نو خپل بیک مې منظم کړ، د سفر کاغذونه، ټکټ او پاسپورټ مې ټول چک کړل، لس پنځه لس دقیقو کې بېرته راکښته شوم، تر راکښته کېدو دمخه مې یو ځل بیا پر پنتاگون سترگې ولگېدې. رسپشن ته مې د خپل اتاق کارت ورکړ، هغوی ماته بل کاغذ راکړ، چې څه حساب یې پر ما نه شته، انگار صیب او سنجر صیب هم راکښته شول، هغوی هم خپل حسابونه پاک کړل، کاغذونه یې واخیستل، ما ویل پاسپورټ، ټکټ او نور ضروري شيان مو په جیبونو کې کېږدئ، شپږ بجې یو ډرېور راغی، زموږ نومونه ورسره وو، درې تنه موږ او دوه تنه د سیمینار نور برخوال په موټر کې کېناستو، شپږ بجې مو له هوټله حرکت وکړ، شپږ نیمې بجې هوايي ډگر ته ورسېدو. د خولې دروازې ته مو ځان برابر کړ، ما او انگار صیب سره یو یو او سنجر صیب سره دوه بیکونه وو، غوښتل مو چې ټول لاسگاډي کې بار کړو، لاسگاډي منظم یو بل سره وصل ولاړ وو، چې لاس مو کړ، بند وو، بیا مو زور کړ، و نه شو. هلته یوې تېلفوني غرنۍ ته ورته یوې غرنۍ ته مې پام شو، خلکو په کې د پخواني سکه انداز تېلفون په شان پیسې اچولې او بیا به لاسگاډی راخلاصېده، دا وخت نو ما سره او سپنیزې ماتې

روپی نه وې، انگار صیب وویل: صبر زما جیب له ماتو پیسو
 ډک دی، یوه یوه یې ورواچوله، چې ترنگ شو، لاسگاډی
 خلاص شو، ډېر زیات خوشاله شو، خوند یې وکړ. خلور واړه
 بیکونه مو په کې کېښودل، د ټکټ اخیستلو مېزونو ته لاړو.
 ټکټ په کمپیوټر ایز ډول په ماشین اخیستل کېده، یوه مسوله
 ماموره هلته ولاړه وه، ما پاسپورټونه او ټکټونه ورکړل، هغه
 راسره ودرېده، پاسپورټ دې لاس کې ونيو، ماته یې وویل: ته
 یې لیکه، لکه د کمپیوټر د کیبورډ په شان توري په کې وو. نوم،
 د پلار نوم، د پاسپورټ نمبر، هېواد او د ټکټ نمبر او ځینې
 نور شيان دې باید په کې ورکړي وای، کوم څه چې به غلط وو،
 بیا دې باید له سره لیکلي وای. یو پاسپورټ مې د هغې په
 مرسته ثبت کړ، نور ما ورته وویل: څه زه یې خپله کولای شم،
 دوه نور ما خپله ثبت کړل، کله چې درېواړه خلاص شول، هغې
 ته مې وویل: نور څه وکړم، هغې یو کمانډ ورکړ، څه غلطی په
 کې شوې وه، زموږ بودینګ کارتونه یې راگوزار نه کړل، ښځې
 ښښه وغوښته، یو سوړ اسوبلی یې وکښه، بیا یې وویل: لږ
 صبر وکړئ. یو بل مامور ته یې زموږ درېواړو پاسپورټونه
 ورکړل، هغه هم وویل: لږ صبر وکړئ، بیا به مو کار وکړم. هغه یو
 خو دقیقې پریوه بل مېز مصروف شو، بېرته راغی، زموږ
 پاسپورټونه یې واخیستل، درې خلور دقیقو کې یې بودینګ
 کارتونه راکړل، بکسونه یې وتلل، ویل یې دا غټ دي، ځان سره
 یې مه وړئ، یوازې انگار صیب خپل وړوکی بیک راواخیست،

ما او سنجر صيب خپل بيكونه د چك ماشين ته يوړل، تر هغه مو تېر كړل، هغوى وويل: تاسې نور خلاص ياست، دوبي كې به يې واخلي! كله چې بېرته راوگرځېدو، نو هغې مامورې نه مو مننه وكړه، چې موږ سره يې مرسته كړې وه، هغه ډېره زياته خوشاله شوه.

بيا په بوډينگ كارت كې د لارښوونې له مخې، په ټاكلي ترمينل كې له تلاشى تېر شو، تر هغه پورې چې خپل وروستي ځاى ته رسېدلو، نو پنځه لس شل دقيقې راباندې تېرې شوې وې. د ترمينل وروستۍ برخې ته، چې هلته مسافرين كېني او بيا الوتكې ته له ځانگړو لارو پورته كېږي، ورسېدو، دا ځاى نو پر لسگونو برخو وېشل شوى و، چې پر يوه وخت په كې په زرگونو كسان ځايېږي، له ۱-۲۴ پورې نمبرونه پرې لگېدلي وو، خپله داسې و لكه يو لوى سرپټى بازار، تراوسه چې ما كوم هوايي ډگرونه ليدلي وو، دا راته په كې له گڼې گونې ډك او ډېر لوى ښكاره شو، ژوند په كې په ډېره چټكۍ روان و. موږ هم ښه سترې وو، درېواړه لاړو له يوه كافي شاپ څخه مو چاى واخيست، پر څوكيو كېناستو، كله چې مو چاى وڅښه، نو تر ډېره حده يې زموږ سترېا رفع كړه. دا نو د شپې اته بجې دي، لس بجې زموږ الوتنه ده، تر هغې پورې نو په دې ترمينل كې ښه كښته پورته وگرځېدو، د خرڅلاو لپاره ډېر او رنگارنگ شيان په كې ايښي وو، خو قيمتونه يې طبعاً لوړ وو. نهه نيمې بجې به وې، چې د بوډينگ كارت چكول پيل شول، ټول خلك په نوبت

ودرېدل، په ډېر منظم ډول په لسو دقيقو کې د ټولو بوډينگ
 کارتونه چک شول، الوتکې ته پورته شو. لس بجې الوتکه
 الوتنې ته چمتو شوه. ما خپل قلم او کاغذونه راواخيستل، د
 خوکی مخنی برخه کې مې تيار کېښودل، ما ويل څه هم به
 خوب کوم او هم به څه لیکم، دا پنځه لس ساعته مزل به پر
 همدې ډول تېر کړم. خو پانې به مې وليکلې، بيا به ستړی شوم،
 خوب به راباندې راغی، بيا به دا عمليه تکرار شوه، دوه ځله
 ډوډی هم په حقيقت کې يو ډول تفريح وه او هم خوراک و، په
 بېلابېلو ساعتونو کې مې نږدې شل مخه يادښتونه بشپړ کړل،
 ټول واټن نږدې (۷۵۵۰) ميله و، چې په پنځه لس ساعتونو کې
 ووهل شو، د دوبي پر سيمه ييز وخت د ماښام اووه بجې او
 پنځه لس دقيقې وې، چې د دوبي نړيوال هوايي ډگر کې کښته
 شو.

له دوبي نه د کابل پر لوري

کله چې د دوبي هوايي ډگر کې کښته شو، نو لومړی اند پښه چې موږ سره وه، هغه د خپلو بيکونو په اړه وه، ځکه زه يو ځل بل هم ښه ډېر په تکليف شوی وم، کله چې له جرمني څخه راتلم، نو بېک يې هلته راڅخه واخيست، ويل يې دوبي کې يې واخله، دوبي کې يې بيا دومره په تکليف کړم، چې زړه مې و بېخي يې ورپرېږدم. دا ځل مې هم اند پښه وه، چې همغه کانه ونه شي، څه چې زما په زړه کې گرځېدل، همغسې وشول. کله چې د هوايي ډگر ترمينل ته ننوتو، نو د بيکونو پوښتنه مو وکړه، هغوی ويل د (مرحبا) څانگې ته لاړ شئ، د مرحبا همدې نږدې څانگې ته لاړو، هلته چې لاړو، هغوی ويل، پلانکي نمبر ترمينل ته لاړ شئ، هلته چې لاړو، هغوی ويل له ترمينله ووځئ، هغه ځای ته لاړ شئ چې بيکونه په کې راوځي، هلته بايد يو ځل له هوايي ډگره وتلي وای، دا بل مشکل و، بيا بېرته د مرحبا مرکزي غرفې ته لاړو، هغوی بيا بل ځای ته ولېږلو. دومره يې ستړي کړو، چې نور مو نه پلي مزله زړه شين شو، دا هر ځل چې له يوه ځايه بل ته تللو، نو يو دوه ځايه تالاشي کېدلو، تالاشي هم ښه ستړي کړي وو. انگار صيب خو مولا وار دمخه رخصت کړ. موږ ويل: څه ته هغه نړيوال ترمينل کې کېښه، زموږ کار چې هر وخت خلاص شو، موږ درځو. څو واره يې نور

هم اخوا دېخوا ولېږلو، په پای کې داسې شول، چې دا د لارې پولیس او دا نور مامورین ټول موږ سره بلد شول، بیا مجبور شو د مرحبا دفتر ته لاړو، هلته چې لاړو، ماموره پر څوکی ناسته وه، ډېره نښایسته هم نه وه، خو ځان یې ډېر مغرور نیولی و، هغې ته مې وویل: څو ځله لاړو، راغلو خو هېڅ کار مو نتیجه ورنه کړه، هغې رانه پاسپورټونه واخیستل، کمپیوټر کې یې گوتې وو هلی، ویل یې: څو بیکه دي؟ موږ وویل: درې، ویل یې لاړ شئ (۷۵۰) درهمه راوړئ. څنگ ته بانک کې مې ډالر په درهمو بدل کړل، رامې وړل، راته یې ویل هلته کېنه چې نوبت مو ورسېږي، نیم ساعت مو انتظار وکړ، د اروپایانو او نورو بهرنیانو کارونه یې خلاصول، خو موږ ته یې هېڅ نه کتل، سنجر صیب ته مې وویل: زما خودې ښځې ته دومره خلق په تنگ شو، چې په دې سړي ورته خوله ولگوم، هغه ویل اوسپله کوه، چې اوس بل جنجال پیدا نه کړي، ورپسې ورپورته شوم، په ښه تونده لهجه مې ورته وویل: ته څنگه د نورو کار خلاصوي او زموږ نه خلاصوي؟ دا هم ډېره په غوسه شوه: نه گوري چې مصروفه یم، بیا یې زموږ ټکټونه او پاسپورټونه واخیستل، بېرته یې را کړل ویل یې ستاسو کار موږ پورې مربوط نه دی، ځی لاړ شئ، دا ځل مې نو دومره قهر ورته راغی، چې په موږ دې پیسې هم بدلې کړي او اوس وایې چې زما مربوط نه دی، دا وخت مې کابل کې خپل یو ملگري ته، چې له کام ایر شرکت سره ډېر بلد دی، زنگ وواهه، هغه په دوبي کې د کام ایر شرکت

مسول مامور ته زنگ وواځه، بېرته يې ماته احوال راکړ،
 وار خطا کېږه مه، هغه سړی درته نیم ساعت کې زنگ وهي، که
 نه وي بیک دې پرېږده، ته ترې راځه بیا یې زه چاره کوم. پر دې
 وخت مې سنجر صیب ته وویل: راځه یو ځل بیا هغه ځای ته لاړ
 شو، چې ما په خپل یو پخواني سفر کې ورڅخه خپل بیک
 اخیستی و. بیا لاړو، نور نو د خوځېدو نه وو، هلته چې لاړو
 هغوی بېرته د همدغې مرحبا ادرس راکړ، بیا راغلو دا ځل نو
 چې دې ښځې ولیدو، نو پرته له دې چې یو بل سره خبرې وکړو،
 خبره انفلاق ته نږدې وه، یوې بلې ښځې ته یې په لاس اشاره
 وکړه، هغې موږ ته وویل راځئ راپسې. هغه مخکې موږ
 ورپسې، د مرحبا یوې بلې غرفې ته یې بوتلو، دا همغه غره
 وه، چې کله موږ ترمینل ته داخل شو، نو لومړی ځل مو همدې
 غرفې ته مراجعه کړې وه، خو هغه وخت ددې غرفې مامورینو
 موږ ته د مرحبا ددې بل دفتر ادرس راکړ، هلته چې ورسېدو،
 ښځې یا پېغلې خپل کمپیوټر چالان کړ، زموږ پاسپورتنه او
 ټکټونه یې وکتل، کمپیوټر کې یې ورسول، پیسې یې
 واخیستې، په پنځه دقیقو کې یې زموږ کار خلاص کړ، د پنځه
 دقیقو کار په خاطر موږ نږدې دوه نیم ساعته وگرځېدلو. بیا
 نړیوال ترمینل ته لاړو، انگار صیب موږ ته منتظر و، کله چې یې
 موږ ولیدو، نو خوشاله شو، ویل یې زه مو له انتظاره مړ کړم،
 بیا یو کافي شاپ ته لاړو، ښه ډېرشین چای مو وڅښه، ستړیا
 مو ووته! بیا په دې ترمینل کې وگرځېدو، لږه سودا مودا مو

وکره، خو کمه، ما دوی ته وویل: دې ترمینل کې شیان قیمته دي، هغه بل اسیایي ترمینل کې، چې افغانستان ته هم له همغه ځایه الوتنې کېږي، هلته شیان تردې ارزانه دي، هلته چې لاړو بیا به کور ته نور شیان هم واخلو. ډوډۍ مو هم همدلته وخوړه، د شپې تردې بجو همدلته په ترمینل کې ښه وگرځېدلو، درې بجې د کام ایر شرکت غرفې ته ورغلو، هغوی بوډینګ کارت راکړ. دا مهال مې دوه افغانانې، چې له کاناډا څخه راغلې وې، هم ولیدلې، ډېرې وار خطا معلومېدلې، پوښتنه مې وکړه، چې ولې وار خطا یاست؟ هغوی وویل: بیکونه مو پاتې دي، ما ویل هلی دغلته لاندې د مرحبا همدې لومړۍ غرفې ته ورشئ، بلې ته لاړنه شئ، هر څومره یې چې درته وویل، ویې نه منئ، ټول کار له همدوی سره دی، دوی هم فکر کوم، څو ځله په تکلیف شوې وې، دوی ژر لاړې، لس پنځه لس دقیقې وروسته بېرته راغلې، ډېرې خوشاله وې، دعاګانې یې راته وکړې، ویل یې موږ خو دومره په تکلیف شو، اخر په څومره اسانه یې زموږ کارونه خلاص کړل. همدا وخت مو د غزني والي ښاغلی ډاکټر محمد عثمان عثماني، چې همدا مهال له اروپا څخه له یو رسمي سفره راستون شوی و، هم ولید، گپ شپ مو ورسره ولگاوه، نوره نو ستړیا ووته، فکر مو وکړ، چې په کابل کې ناست یو. سهار څلور بجې له نړیوال ترمینل څخه اسیایي ترمینل ته ولېږدول شو. شپږ بجې الوتنه وه، موږ باید څه کم دوه ساعته انتظار ګاللی وای، دوه ساعته همدلته په پلورنځي کې

اخوا دېخوا گرځېدو، ماشومانو ته مې ښه ډېره سودا وکړه،
 نږدې اوه سوه درهمه شول، دوه لويې پلاستيکي کڅوړې مې
 ډکې کړې، شپږ بجې الوتکې ته د الوتنې په نيت پورته شو.
 ټاکل شوې وه الوتکه ټيک پر شپږو بجو الوتنه وکړي، خو دا
 مهال په دوبي کې داسې يو باد او توپان وو، چې لس مترو کې
 سړی نه معلومېده، په دوبي کې چې په هره دقيقه کې الوتنه
 کېږي، نو که د خو دقيقو لپاره څه مشکل پيدا شو، نو په
 لسگونو الوتکې له الوتنې او ناستې پاتې کېږي او دا بيا پر
 نورمال مهالوېش دومره تاثير کوي، چې په څو ساعتونو کې
 بېرته خپل عادي حالت ته نه راځي، نيم ساعت ټول په الوتکه
 کې غلي ناست وو. څو شېبې وروسته د الوتکې کپتان اعلان
 وکړ، چې د هوا د خرابۍ له امله زموږ الوتنه معطل ده، هر کله
 چې هوا ښه شوه او د هوايي ډگر لارښوونکو موږ ته هدايت
 راکړ، بيا به الوتنه کوو. دا مهال مې خپل قلم او کاغذونه
 راواخيستل، د خپلو ځينو پخوانيو يادښتونو پر بشپړاوي مې
 پيل وکړ. نږدې نيم ساعت به مې پر ليکنه تېر کړی وي، لږ ستړی
 شوم. دا وخت ما سره په څوکۍ کې څوک ناست نه وو، دوو تنو
 څوکۍ تشې وې، کله چې مې قلم او کاغذ بېرته کېښودل، نو د
 شاته سيټ څخه دوو تنو راسره ستړي مشي وکړل، يو ذهين
 صيب و، د کلید گروپ د مشر (شهیر ذهين صيب ورور) او يو
 تن بل ژورناليست ملگری ورسره و، چې له ده سره يو ځای کار
 کوي. دواړو ستړي مشي راسره وکړل، ويل يې ډېر خوشاله شو،

چې ومې ليدلئ، مخکې مو ځکه درته مزاحمت ونه کړې، چې مصروف وئ، هغوی ماته خپل سفر تشریح کړ او ما هغوی ته د خپل سفر په باب معلومات ورکړل. الوتکه څه نوره هم وځنډېدله، څه کم نهه بجې به وې، چې پر الوتو شوه، موږ خپل مجلس وغځاوه، ذهین صیب راته وویل: مرکې مو اورم، زموږ د زړه غوټې پرې او اړېږي، داسې د ننې منځ ولې، چې مخالف لوري سره هېڅ دلیل پاتې نه شي، نو ځکه خو هغوی زیاتره وخت احساساتي کېږي او هم شدید غبرگون ښيي، ما ورته وویل: پر خدای قسم یادوم چې که موږ ملامت یو، زما فکري او قلمي مبارزه د افغانستان او ددې ولس د ملي منافعو د ډښمنانو پر وړاندې ده، دوی په زړه کې دې وطن ته پاک نه دي، نو ځکه خویې خدای پاک ددې مظلوم ولس په خاطر شرموي هم. دوی نه اسلامي ارزښتونو او نه ملي ویاړونو ته ژمن دي، دوی یوازې خپلې ځاني او تنظیمي گټې پېژني، نو ځکه خو په جدي ډول د دې خلکو مقابله په کار ده. ذهین صیب ماته وویل: دوی ډېر دي، ته یوازې یې، رفیع صیب او څو تنه نور هم ښه تکره دي، خوبیا هم ډېرو خلکو ته اړتیا ده، چې ددې افغان ضد ډلو تپلو مقابله وکړي، ډېر احتیاط کوه، چې خدای مه کړه، څه زیان درته متوجه نه کړي. ما ویل مرگ او ژوند د خدای (ج) په لاس کې دی، غیر له هغه هم د ژوند ورځې په شمار دي، دا ژوند په دومره بې غیرتۍ نه ارزي، چې یو څوک دې د همدې وطن په خوږو رالوی شوی وي او تر ټولو زیات امتیازات یې هم

اخيستي وي او بيا دې هم د هېواد هويت او ملي گټو مخالفت
کوي او موږ به ورته لاس ترزني ناست يو.

د امريکايانو په زور د طالبانو نظام تر سقوط وروسته، چې دا
خو پرديپالي ډلې پر افغانستان واکمني شوې، نوله دوی څخه
بېخي ځان ورک شوی، د دوی پروړاندې انتقاد کول، دوی ته
شين کفر بنکاري، ځان نه يې سپينې پرېستې جوړې کړي، ملي
شتمني يې له يو مخې لوت کړه، ميډيا يې هم په اختيار کې ده.
ددغسې ملي خاينينو پروړاندې مبارزه ماته يو ډېر سپېڅلی
کار او تقدس بنکاري، پر دې هم پوهېږم، چې د دوی پروړاندې
ودرېدل له خپل ژوند سره لوبې کول دي، خو يو څوک بايد وي،
چې د دوی د وهم دېو مات کړي، يو ځل چې د دوی وهم مات
شو، بيا ته غلی کېنه، نور خلک ورپسې راپاخېږي، د تېرو
کلونو په لومړيو کې تاسو ته ښه پته ده، چې د دوی پروړاندې
چا سون هم نه شو کولای، خو موږ او ځينو نورو ملتپالو
افغانانو، چې خو پرله پسې مرکې وکړې، د دوی د وهم دېو
مات شو، اوس د خدای فضل دی، په لسگونو ځوانان يې
يوازې په رسنيو کې مقابلي ته وتلي دي.

ذهين صيب، لکه څنگه چې يې له نوم څخه څرگنده ده، د پاڅه
او دقيق ذهن څښتن دی، اوچت ملي شعور لري او پرهمدې
بنسټ يې د ولسونو په تل کې کار شروع کړی. په جنوبي
ولايتونو کې يې د خلکو د پيوستون لپاره شوراگانې جوړې
کړي او په تعليمي ډگر کې يې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.

زموږ مرکه دومره گرمه وه، چې تر کابل په مزله پوه نه شو، پر ډېرو مسایلو مو بحث وکړ، ذهین صیب د ملتپالو افغانانو پر پیوستون، همکاري او همغږۍ ټینګار وکړ او په دې برخه کې یې ژمنه وکړه، چې زه د خپلو امکاناتو په حدودو کې هر ډول قرباني، همکاري او مرستې ته تیار یم. یوولس نیمې بجې کابل هوایی ډګر کې کښته شو، په هوایی ډګر کې د دې ډګر قومندان جنرال صیب اصف جبار خپل سره مو چای وڅښه، نور ملګري مې هم راغلي وو، ټولو د زړه له اخلاصه غېږه راکړه، په خوند له هوایی ډګره راووتلو، په لاره کې چې مې د افغانستان ګردجن حالت، د واشنگتن له مانیو سره پرتله کړ، نو د پېړیو پېړیو توپیر راته په کې څرګند شو، خو کله چې مې د خپل ولس خلاصه غېږ او ورین تندۍ، مینه، محبت او نور ارزښتونه د هغه ځای د خلکو له چلند او ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړل، نو بیا مې دلته معکوس حالت ولید، هلته راته نوره هم پته ولګېده، چې لوی خدای (ج) ټولې مزایاوې او ښکلاوې یو چا ته نه دي ورکړي، د ځمکې د ټول مخلوق ترمنځ انډول د هغود خالق په لاس کې دی، هغوی ته یې یو څه ورکړي او موږ ته یې بل څه، کور ته چې لارم، نو خپل اولادونه مې غېږ ته راغلل او ټول مې پر اوږو سپاره شول، نو یو ځل بیا یې د مینې په داسې دریاب کې ډوب کړم، چې هم مې دا ټولې پرتلنې له یاده ووتې او هم د سفر ټوله ستړیا.

د محمد اسماعيل يون لنډه پېژندنه

محمد اسماعيل
يون د حاجي
محمد خان زوى
پر ۱۳۴۶ل كال، د
لغمان ولايت د
الينگار ولسوالۍ
د نياز يو په يوې
روښنفكرې
كورنۍ كې
زېږېدلى دى.

لومړنۍ زده كړې يې د الينگار ولسوالۍ د سلينگار په لومړني
ښوونځي كې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته كابل ته راغى او
په خوشال خان لېسه كې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل كال له نوموړې لېسې
څخه په دويم نومره بريالى او پر ۱۳۶۷ل كال د كابل پوهنتون د ژبو
او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل كال له
نوموړې څانگې څخه اول نومره بريالى او پر همدې كال بېرته
د پښتو څانگې د كدر غړى شو. پر ۱۳۸۵ل كال په نوموړې څانگه
كې د ماسترۍ دوره پيل شوه، يون په ډېر ښه او بريالي ډول دا دوره
پايته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا ترننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په نښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکي ((معارف)) مجلې کتونکي غړی هم و. همدارنگه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو هم کار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرگې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرگې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرگې غړی، بیا د جرگې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرگې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسته خپل ملي او تاریخي مسوولیت ادا کړ او د هېواد د نښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله. تر دې جرگې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په

کابل کې د لویو جنگسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تردې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادی ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادی سربېره لا تر اوسه دا دنده پرمخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیويي او ټلويزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګند بیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنگ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم،

هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پروړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول غورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېريو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ايښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله

يې هم په لسگونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پردې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اشارو يادونه وکړو:

اشار

الف- پنځونې

کتاب نوم	څرنگوالی	چاپ کال
• متکور	لومړۍ شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې

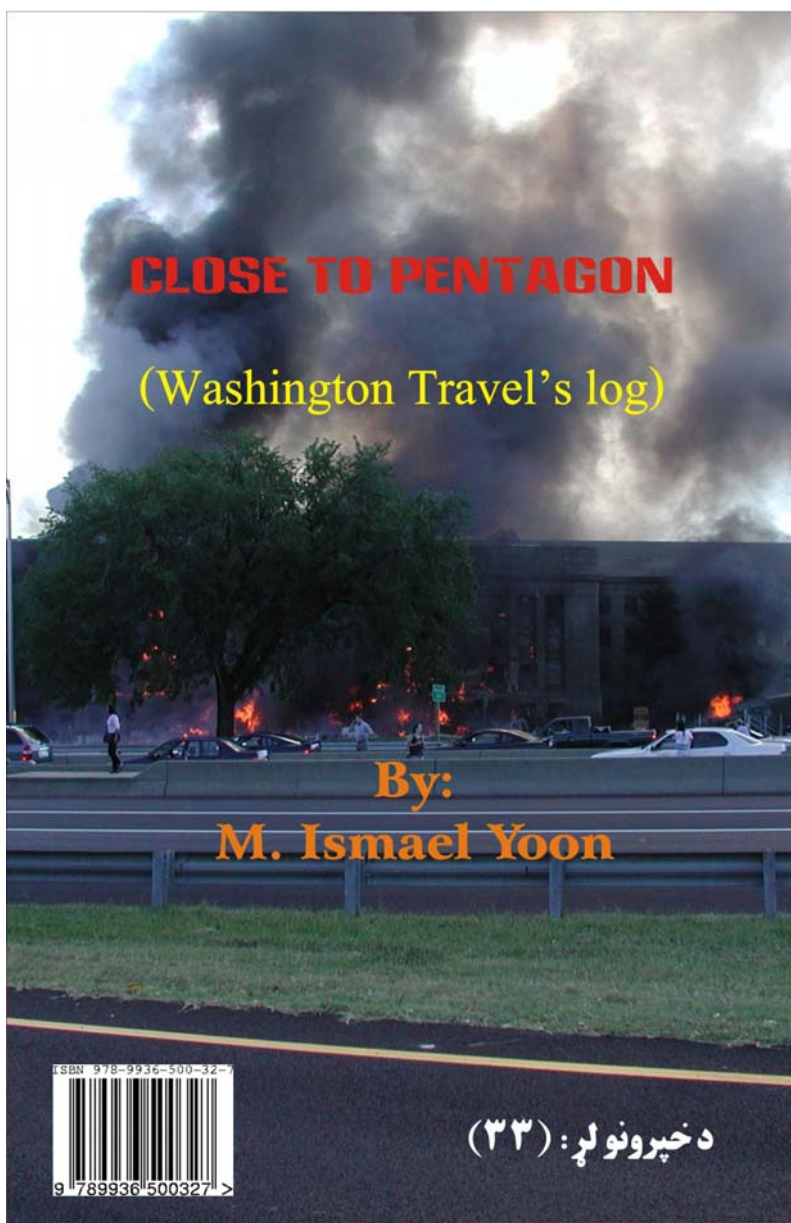
• هيلې	گډه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• نيمگړي ارمانونه	د حيران شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	گډه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• د نازوانا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	دريم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق تنگيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې

• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه	
• د پوهنوال روستار تره کي اثر	دويم ۱۳۸۷
• د افغانستان فرهنگي ميراثونو ته يوه کتنه	
• د نينسي دوپرې اثر	دويم ۱۳۸۷

- په افغانستان کې د جگړې جنايتکارانو محاکمه
د پوهنوال روستار تره کی اثر دويم ۱۳۸۷
- د- يونليکني
- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاگون ترڅنډو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- ه- څېړنې او شننې
- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوبښتي زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرگه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ايډيال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سياسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتوليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷

- اوسنی-رسنی
 - لومړی ۱۳۸۷
 - که نړیوال ماته وخوري؟
 - لومړی ۱۳۸۷
- خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په
فرهنگي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسېلې هیله لرم
په درناوي
وفا الرحمن وفا
کابل-افغانستان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library